

B. C. D.

LIBRI PRIMI
SECTIO I, CAPVT I.

De

Medicamentorum eorumque Facultatum notione in genere.

Dicturis de medicamentorum Facultatibus merito exponendum est, quid sit medicamentum, quidque facultas medicamenti. Medicamentum sine dubio in genere est materia remedii, καὶ ἔχομεν h. l. pharmaceutici, ex regno tricorpore desumptum & ad hominem relatum. Omnia nempe in toto macrocosmo si considerentur ad corpus humanum, illud vel *iuuant*, vel *lidunt*, vel *medio modo se habent*. Quae *iuuant*, sunt vel *alimenta*, vel *medicamenta*; quae *lidunt*, vniuersali notione sunt *venena*; *mixta*, seu quae medio modo se habent, partim *iuuant*, partim *lidunt*.

Hinc *acceptio* horum vocabulorum alia latior est, alia strictior. Latiori enim & laxiori significato singula saepe inter se confunduntur, siue quoad totum, siue quoad partes distinctas & certas respectus fiat. Sic ut *cibus* remedium est famis, *potus* sitis; ita vel apud ipsum *Hippocritem* *alimenta* improprie & latius dicuntur *Φαρμακία*, qui ipse terminus ἀπο τῆς Φάρμακον, a *ferendo* *remedium* dictus rem omnem illustrat magis. Sic *medicamenta* eodem nomine veniunt vel accipi possunt, quod, improprie licet, alant *calidum*, seu *corpus*.

A

Sic

Sic veneni notionem eleganter explicat *C. Cassius IC. in lege 236. de V. S.* Locūs ab *Egid. Menagio amanit. iur. ciu. c. 43. p. 425.* laudatus hic est: qui venenum dicit, adiicere debet, vtrum malum, an bonum? Nam & medicamenta venena sunt: quin eo nomine omne continetur, quod adhibitum naturam eius, cui adhibitum esset, mutat: cum id, quod nos *venenum* appellamus, Græci *Φάρμακον* dicant. Apud illos quoque tam medicamenta, quam quæ nocent, hoc nomine continentur. Inde adiectione alterius, nomine distinctio fit. Admonet nos summus apud eos Poetarum *Homerus*. Nam sic ait, *Φάρμακα πολλά μὲν ἔοδλα μεμυγμένα, πολλά δὲ λυγρά.*

Nimirum *μέσον* quidem est hoc vocabulum, vsu tamen magis hodie pro noxio sumi consuetum, amplissima licet in latitudine. Quod si quis nouerit, facile capiet, quare inter venena ab autoribus etiam calx viua, pix, *minium*, imo nihil non corpori aduersum referatur. Et hinc apud *Scaligerum* venena agere dicuntur primis, secundis & tertiis qualitatibus.

Speciatim vero medicamentum est, definitore *Galeno l. 1. c. 1. de simpl. med. facult.* omne id, quod naturam nostram alterare potest; alimentum, quicquid substantiam augere, subintellige ex *l. 33. de temperam. c. 2.* substantiam insiti caloris, seu natiui. Omne enim, inquit ibidem, *nutrimentum*, quatenus nutrimentum est. animalis calorem auget.

Notandum tamen duplici nomine augeri calorem, aliquando quoad eius substantiam, aliquando quoad eius qualitatem, teste *Gal. l. c. 4.* Substantiam magis adaugent alimenta, qualitatem alterant medicamenta, id quod si ex nostris principis ad sanguinem & serum applicetur, euidentissime rem omnem licet intelligere. *Alimenta* itaque *nutriunt* substantifice assimilantur, accedunt, & immutatione in massa sanguinea facta, in supplementum consumpti & dispalescentis cooptantur. *Medicamenta* alterant calorem & superantur, ferente id eodem & correcto, predominante item & actuante.

His perpenfis, vi contrariorum *venena* erunt, quæ & substantiam & qualitatem calidi natiui corruptum erunt, eumque subiugant,

DE MEDICAMENTORVM EORVMQVE FACILTATVM NOTIONE. 3

iugant, superant & destruunt, magis vel minus, ut compages principiorum vitalium fatiscat & machina moueri desinat.

Adeoque *alimenta* corpori *similia* sunt, saltim in fieri, conuenientiam habent, in succum & sanguinem conuerti apta; *medicamenta diuersa*, vt diuersum statum, seu alterum a priori, approximantem tamen statui naturali inducant; *Venena aduersa* sunt, sanguini, sero, calori & corpori hinc toti, eiusque vitæ.

Merito autem *mixtam classem* ponere sustinemus, earumque iterum *triplicem*: Primæ classis sunt *alimenta medicamentosa*, vel propositione conuersa, medicamenta alimentosa, vt petroselinum, condimenta ciborum & cibi quidam ipsi, sinapi, iuscula crocata & vinosa, gelatina cornu cerui, mel, saccharum, bellaria & similia, quorum in parte hygiene fieri solet mentio.

Secundæ classis sunt *alimenta venenosa*, vel *vice versa*, quorum hinc vsus vel nullus, vel parcior, vel correctus esse debet, quod exemplo fungorum, prunorum suo modo cereorum, cucumerum, ouorum barbi piscis & similium claret, quorsum cicuta loco petroselini apposita, hyoscyami radices comestæ, poma amoris, mala infana &c. referri queunt.

Tertiam classem constituunt *medicamenta venenosa*, & *venena medicamentosa*, quorsum referre par est purgantia *ἀνω καὶ κάτω*, tum generatim, vt id largiamur Helmontio & Paracelso, tum ex his *δραστικότερα*, colocynthiaca, helleborum album, esulam, & alia, cum primis antimoniata.

Vt taceamus, venena mitigata euadere posse saluberrima medicamenta, & hinc illud valere sæpe: vbi virus, ibi virtus, item posse alia quædam in se bona & corpori amica, per accidens noxia & venenata euadere, de quo mox.

Singula hæc ita dicuntur relata, vt diximus, ad hominem, noto enim notius est & homini venena esse, quæ aliis animantibus brutis *alimenta præbent*, vt *aranæ gallinis*, *cicuta sturnis*, & contra ea brutis venena esse constat, quæ homini *medicamina* sunt, vt *aloe vulpibus*, *nux vomica canibus* & aliis.

Homo nempe medicamentorum & omnium horum veluti regula est & norma, iuxta quam reliqua omnia huic collata calida,

4. lida frigida, humida, sicca, alimenta, medicamenta ac venena dici oportet; vid. *Gal. l. 1. de temp. c. 9. p. 28.* seu omnium medicamentorum vires, qualitates & effectus mensurandi sunt ex caloris naturae actione, ceu ad regulam Lesbiam. Regula Lesbia est, iuxta *Philosophum l. 6. de morib. c. 14.* quae ad obiectum se accommodat; ut statua Polycleti, autore *Galeno l. c. l. 1. de temp. c. 9.* Canon appellata, inde adeo id nomen sortita, quod partium inter se omnium competentiam ad vnguem habeat. Verba *Philosophi* haec sunt: *Structura Lesbia regula plumbea est, nam ad lapidis figuram torquetur & inflectitur, neque regula eadem manet.* Nihil conuenientius dici poterit. Omnium enim istorum diribitor est archeus, ad omnia pro modulo suo se accommodat, & effectus hinc diuersos, imo saepe plane contrarios sistit, ut medicamentum v.g. purgans sudorem moueat, sudoriferum, quale est opium cum primis, aluum laxet, vel urinam cieat: quod toto die in praxi videamus.

Sed prius, quam de hoc dicamus ulterius, explicandum restat, quidnam facultatis nomine significetur. Facultas iuxta *Gal. l. 1. de S. M. F. c. 1.* causa quaedam effectrix est, seu agendi quaedam vis, *δύναμις, ἐνέργεια*, potentia. Dari enim quandam facultatem, in purgantibus quidem medicinis purgatoriam, vomitoriis vomitoriam, sternutatoriis sternutatoriam, becchicis becchicam, & in vnoquoque alio opere peragendo, quae denominetur ab eo quod ipsa efficit, fere non est qui ambigat.

Estque haec facultas duplici in differentia. Alia enim 1. agunt per se, ac primario; alia effectum sortiuntur per accidens, & secundario, vnde huc pertinet distinctio inter causam vniuocam & æquiuocam, & agens agere non tam iuxta modum actiuitatis suae, quam receptiuitatis subiecti. Sic camphora calefacit per se, refrigerat per accidens, dissipando & rarefaciendo. Sic aqua frigida refrigerat per se, ipso sensu teste. Per accidens vero & febres inducit, & tetano prodest, teste *Coo 5. aph. 21.*

2. Alia agunt & exerunt hanc facultatem suam actu, alia potestate; illa velut de presenti; haec, ut *Gal. l. c.* loqui amat, in futuro tempore, seu cum aliqua mora; ut actu calefacit ignis, refrigerat glacies, humectat aqua, siccatur creta; potentia calefacit piper, pyre-

DE MEDICAMENTORVM EORVMQVE FACVLTIATVM NOTIONE. §

pyrethrum, castoreum; refrigerant acida, præcipitantia; siccant spiritus vini. Actualis illa vis magis in qualitatibus passiuis emittens est, in humectando & siccando; potentialis in actiuis, calefaciendo & refrigerando. Hinc potestate ea esse dicimus, quæ quod dicuntur id nondum sunt, sed facile id fieri possunt, Gal. *lib. de temp. c. 4.*

Potentia ergo hæc limitata est ad ipsum actum, seu intelligitur actuandi potentia, vt actu talia fiant, ac quod actu talia sunt, id a nobis accipiunt, *id. ibid. l. 3. c. 1.* vnde regula illa: frustra est potentia, quæ non deducitur vel deduci potest in actum. Et hæc ipsa deductio in actum non solum necessaria in iis, quæ manifestis qualitatibus gaudent, quod vult *Sennertus l. 3. prax. p. 2. sect. 2. c. 7. p. 386.* secutus *Zabarellam*, qui in actum deduci esse ait, cum qualitates, quæ in mixtione contrariorum contemperatione atque amicitia quasi absconditæ latebant, mixtione soluta sensibiles fiunt; sed etiam in occultis dictis, quod negant dicti autores, arguentes, quod qualitates occultæ corpore, cui insunt, etiam integro manente, nihilominus sese exerere, & in alia agere possint, vt in magnete, vitro antimonii & similibus manifestum sit, vnde & eorum rationem infirmam scribit *Sennertus l. c.* qui aurum nullam in corpus nostrum habere efficaciam statuunt, ideo quod a calore nostro solui non possit.

Certum potius est, quicquid non actuatur, seu in actum deducitur a calore nostro, illud eundem vel corpus non afficit, seu venenum fuerit, seu alimentum, seu medicamentum. Sed hæc magis patebunt, vbi de viribus his seu modo agendi specialius agemus. Dicendum enim prius est de quibusdam diuisionibus & classibus medicamentorum.

Sic 1. aliud simplex est, vel compositum. Simplex vnum est numero, in se consideratum, compositum duo vel plura inter se mixta notat. Simplicia nempe medicamenta sunt illa ipsa, quæ ex vegetabilibus, animalibus & mineralibus alterandi illa, generaliter accepta, vi pollent. Neque enim nisi tria hæc regnantur, licet nonnulli marina, vel metallica, aliaque seorsim recenseant. Liberum interim est & perinde, prout quis partiri illa velit, quæ

videntur disparata, an omnia ex vegetabilium genere ad regnum vegetabile, ex animalium genere ad animale v. g. referre, respiciendo originem; an vero, attendendo naturam & similitudinem seu conuenientiam, etiam ex utroque hoc deprompta mineralibus accensere. Sic tartarus respectu originis suæ ad vegetabilia spectat, intuitu vero naturæ suæ ad mineralia pertinet. Sic & lapides cancrorum, testacea, calculos &c. animalia suggerunt, & tamen conueniunt magis cum mineralibus.

2. Aliud est *crudum*, vel *preparatum*; crudum vocando, idem quod simplex, vsui vel mixturæ cum aliis nondum aptatum; præparatum vero, quod illud iam obtinet; seu præparatum sit grossiori modo, Galenice, vel subtiliori & chimice. Receptum vero in specie vsu est, præparata vocare puluerisata, & affusione aquæ destillatæ conuenientis lauigata, vt lapides cancrorum præparati, cornu cerui vsutum præparat. Est quippe horum vnumquodque hoc ipso iam ita præparatum, vt statim assumi queant. Nihil igitur miri est, ait Gal. l. 3. de temp. c. 1. si medicamenta quoque primum quidem in parua & tenuia frangi postulant, vt actuari melius possint; secundo loco, vt tempore aliquo, tamen etiam minimò, corpori nostro, quo actuentur, sint adiuncta.

3. Aliud *internum*, aliud *externum*, aliud vero *mixtum*. Valet de his regula Galeni l. 3. de temp. c. 3. p. 45. Nihil foris, intusque parem agendi facultatem habet. Alia quippe est actuandi seu calorem afficiendi & recipiendi ratio. Hinc curiose hæc ipsa quoque seligenda sunt, & vel non interne propinanda, quæ externo solum destinantur vsui, vel vice versa. Sic gialapà interne solum purgat, sic arsenicum externæ fere solum adhibetur, vt & mercurius sublimatus, butyrum antimonii, aliaque summe actiua. Sic aloë, colocynthis, spiritus vini, olea &c. interno & externo vsui inserviunt.

Hinc coronidis loco ex dictis patet, (1.) *alimenta temperata esse, nec adeo actiua, sibi relicta, medicamenta magis actiua esse, itidem tamen in sua latitudine; summæ vero omnium actiua esse venena.*

(2.) *Quæ interne vires suas exerunt; etiam valde actiua & potentes, externo vsu non nisi refractas exhibere, exemplo opii, & purgan-*

gantium, adeoque largiori & longe maiori quantitate ibi applicanda. *Quæ vero externe potenter vires exerunt, non nisi refracte & parcissime interius propinanda, exemplo cantharidum, & similia.*

(3.) *Quæ vero resolui apta magis sunt, vel etiam diuersum respectum agendi obtinent, alia interne & externe potenter vires exprimunt.* Sic mercurialia utroque modo cum fructu adhibentur. Sic spiritus vini, sed diuerso fine, interius hauritur, & extus applicatur; par ratio est vini ipsius, aloes & aliorum.

Merito ergo medicus, tanquam naturæ minister, eiusque arcanorum promus condus, de actione & cognitione harum facultatum debet esse sollicitus, ne, quod aiunt, medicamenta fiant gladius in manu furiosi, vel saltem, ne empirice procedatur, solo effectu citra rationem obseruato.

LIBRI I. SECT. I. CAPVT II.

De

Principiis agendi.

Duo hæc summa quasi capita sunt obseruanda, tanquam fundamenta omnis doctrinæ huius, de materiæ medicæ seu medicamentorum facultatibus; 1. *principia agendi*, vnde fluat & producat vis ista, in quibus resideat, cui adscribenda sit, quare ita agat, calefaciat v.g. humectet, refrigeret, siccat; 2. *principia cognoscendi*, an ita agant; Verbo τὸ ὄτι, & τὸ διότι. Licet vero videatur contra principia analytices esse, prius de causis, quam de effectu sciscitari & disquisitionem instituere; distinguendum tamen est inter facultates iam inuentas & inueniendas. In his sine dubio necessarium est, τὸ ὄτι prius indagare, non item in illis. Hoc enim esset actum agere, cum per tot secula iam cognitum sit, hæc emollire, hæc purgare hæc somnum ciere. In eo solum & potissimum iam medici munus consistit, vt & nouerit quæ sint, & quare sint, cognita habeat intimius, & scientificè hinc procedat.

Principium igitur agendi hoc constituunt *qualitates*, seu *crasis*,

crasis inde resultans. De his, quid sint & quomodo se habeant, plura dici possent, a Philosophis repetenda; suffecerit nobis hoc loco intelligere tum *modum*, quem exprimunt concursu & miscela sua siue elementa, seu potius principia chimica, tum *effectum* exin resultantem, relatum ad calidum innatum corporis humani.

Vnde clarum esse potest, quare nec *substantia* ipsa proprie loquendo dicatur agere, nec quantitatis vlla sit efficacia, sed vtraque respectu magis modi miscelæ, modi efficiendi & afficiendi considerari debeant.

Diuiduntur hæc qualitates in *manifestas* & *occultas*. Manifestas vocabimus, quarum effectus sensibus inuestigantibus magis occurrunt; occultas, quæ eosdem fugiunt magis, vt solo effectu, citra patentem modum, sint conspicuæ.

Habent hæc fundamentum in ire; innituntur qualitates seu modi hi afficiendi modis, gradibus & proportioni mixtura, vnde huc referenda doctrina de principis rerum, & cum primis chemicis, tanquam scientiæ medicæ magis aptis, seu omnibus potius coniunctim spectatis. Vnde definitio qualitatis illa potius hoc loco valet; qualitas est, per quam substantia est efficax, seu quæ mouet sensus; quam altera, qua per qualitatem intelligitur accidentalis, quæ essentiam rei constituta consequitur, aut eidem extrinsecus aduenit.

Calida vel frigida dicuntur, quæ calorem innatum, seu sanguinem, partes sulphureas balsamicas, vel intendunt, vel deprimunt, quorum illud de calidis, hoc de frigidis verum est; Humida & sicca, quæ serum seu lympham alterant, humida augendo defectum, sicca minuendo exuperantiam. Hæc vero sunt principia vitalia, sanguis & serum, quæ in his inueniunt remedia; vt vel ex summi conditoris providentia eminentissime pateat, & hanc ipsam philosophiam esse longe elegantissimam & verissimam, ea solum occasione deturpatam, quod a non intelligentibus citra subiecti intuitum vanis speculationibus intellectus fuerit obrutus.

Actiuus magis est sanguis; Ergo actiuæ dicuntur, quæ sanguinem alterant, calidæ vel frigidæ. Passiuum magis est serum; Ergo

Ergo passiuæ dicuntur, quæ seruum hoc magis respiciunt, quod ex superioribus patet. Relinquunt vero effectum vel explicite & confestim, vel implicite & in recessu quodam. Ex eoque agendi & reagendi vel applicandi proportio emergit.

Qualitates secundas vulgo vocant, quæ ex primis, a calore, & frigore, ex humiditate & siccitate oriuntur; Imo id ad tertias quoque referunt nonnulli. Recte vero *Sennertus* affirmat *l. de cons. & diss. chim. c. 11. p. 145. & p. 170.* neminem e Peripateticis demonstrasse, quomodo secundæ qualitates, sensibiles scilicet, e primis oriuntur. Idque ex eo quoque illustrari potest, quod occultæ dictæ, licet non sine primis illis, ex iis non oriuntur ex confesso. Hinc & *Scaliger. Ex. 297. t. 4. p. 871.* falsum esse, ait, secundas ac tertias qualitates a primis oriri; nihilo enim magis ab illis oriri saporem, quam risum.

Non sunt considerandæ qualitates, vt quædam sola accidentia, nescio vnde deducta, sed velut modi entis, modi materiæ, & effectus mixturæ, adeoque potius in concreto. Abstrahere enim nihil est aliud, iuxta *Logicos*, quam ex iis quæ coniuncta sunt, alterum sine altero considerare; concretum vero notat attributum cum substantia conceptum. Vnde plus est in conceptu concreto, quam in abstracto. Quando igitur calidum dico, intelligo v. g. simul, quod partibus vel salinis rarefactiuis, alcalinis, vel sulphureis balsamicis pollet, & sic porro.

Symbolizant inter se qualitates primæ, secundæ, tertix, & ipsæ occultæ; Denominatio vero fit ab eo, quod, ipso *Galeno* assentiente *l. 1. de temperam. c. 1.* in mixtura præpollet. Referri huc potest definitio temperamentum physici, quod sit qualitas ex mutua actione & passione miscibilium elementorum, seu primarum qualitatum resultans.

Per quæ quid agit, per eadem cognoscitur; cum ergo median-
tibus qualitibus agant simplicia & alia medicamenta, diuerso respectu & indices esse possunt, & effectus. Neque enim textura illa particularum, vis illa & potentia præsens, si corpori applicetur, iners & deses esse potest, sed exerit sese; relata sunt causa & causatum, agens & patiens. Posito itaque, in hoc vel illo exu-

B

perare

perare qualitatem aliquam actiuam, sine dubio illam sibi relictum exeret in corpore, calefaciet, vel refrigerabit. *Indices* sunt mixturæ, *negatosos*, & particularium, v. g. sulphurearum, salinarum, mercurialium &c. *Effectus* vero edunt in corpore. Hinc indices in primis qualitatibus diximus quod sint caliditas, frigiditas, humiditas, siccitas, explorata vel ipso sensu immediato, vel per qualitates secundas, vel tertias; Effectus vero alteratio, calefacere, refrigerare, humectare vel ficcare.

Adeoque, vt hæc magis clareant, *calidum* e. g. dicitur duplici modo 1. *intuitu qualitatis* eius, quæ exuperat in mixto, seu elementaris, ignea, concipiatur, seu a principiis actiuis, cum primis sulphure expanso, seu a particulis aliis iuxta *Carsesum* deducatur; 2. *intuitu effectus* ad hominem. Vnde eleganter *Gal. l. 3. de temp. c. 6. p. 50.* Potestate calidum, vt ad hominem est, *inquit*, (ex speciebus eorum, quæ ex eo, quod in ipsis præpollet, calida dicuntur) *quit quid, homini applicatum, naturalis eius caloris vel qualitatem auget, vel substantiam.* Et vt hoc addamus, sulphurea balsamica ex medicamentis magis substantiam, salina volatilia magis qualitatem respiciunt.

Notandum vero (1.) quod iam supra monuimus, *fortiri has ipsas qualitates non semper effectum vniuocum & sibi similem, sed quandoque æquiuocum seu dissimilem, per accidens.*

(2.) Cum calor noster vnus quidem sit substantia & origine, diuersus tamen ratione operis determinati in his illis membris præstandi, vt in ventriculo chylificet, in corde sanguificet, in aliis alia peragat, adeoque sit temperamentum aliud generale, commune, vniuersale; aliud specificum, quod *ιδιόσυγκρίτων* vocant, vbi non tam calidum generatim agit, vt calidum, sed vt *sic calidum*, determinatum & specificatum quasi: ita etiam effectus medicamentorum duplex est, vt alterent vel absolute & generaliter, vel specificè, seu vt sic.

Qualitates itaque manifestæ primæ, secundæ, tertiæ, & occultæ ab his diuersæ, reuera dictæ nobis videntur a modo efficiendi corpus nostrum, vnde principia agendi & cognoscendi vtique in hoc conspirant, facta hinc sensim confusione & abstractione.

Cum enim sensus & intellectus nos deducant in cognitionem & æstimationem vniuscuiuscunque rei, his quoque explorata medicamenta innotuerunt, per obiecta sensuum communissima. Cumque sensus tactus magis grossus & corporeus sit, ille quoque corporeo suo contactu primum affiendi modum exprimit, a qualitatibus tactilibus primis primo de sumpto iudicio, v. g. obiecti patibilis qualitas est calida, frigida, humida, sicca; affiendendo hoc modo & hoc sensu corpus. Ergo inde collegit intellectus: *Quicquid est calidum, illud corpus calefacit, simile enim auget simile, tale additum tali reddit illud magis tale.* Et sic consequenter: quicquid est frigidum, humidum, siccum, id refrigerat, id humectat, id siccatur corpus.

Quæ enim liquidum aliquod corpus vel vaporem etiam communicant, humectant: quæ humorem vel alium liquorem elidunt, exsiccant, vt inferius pluribus.

Utque hæc de qualitatibus seu viribus actu talibus valent, quarum effectus est manifestior; ita quæ licet non in instanti, paulo post tamen edidere effectum confirmilem, ex hoc iudicata sunt: v. g. vt in tactus sensu maneamus, si applicatum corpori etiam actu non calidum, calorem tamen vel ruborem, v. g. v. g. v. g. refrigerium induxit, inde conclusum fuit, & hoc esse calidum, hoc esse frigidum, vt non referamus quædam per se, quædam per accidens id præstare.

Adeoque hæc distinctio enata est, inter calefaciens actu, & potentia; & primæ hæc qualitates sunt dictæ & æstimate, an calidum, frigidum, humidum, siccum sit mixtum, vnde & primis qualitatibus agere dicuntur vel hodie, quæ calefaciunt, refrigerant, humectant, vel siccant. Cumque effectus hic ex reliquis quoque resultet, vt in sequentibus dicemus, vt primæ hæc dictæ velut ex secundis ortæ sint, hinc sensim id tribui cœpit omnibus qualitatibus secundis, vt ex primis ortæ putarentur, inuerso rerum ordine.

Talismodi vero indices & effectus etiam in secundis dictis spectandi sunt. Secundus nominabimus per iam exposita, a secundo quasi affiendi modo, facto vltiori per contactum examine,

seu quod consistant in qualitatibus tactilibus secundis dictis a Philosophis; inde enim emergit & sensui patet, an corpus sit raram, densum, crassum, tenue; an asperum, glabrum, laeve, molle; an durum, leue, graue, viscidum. Effectus vero in aliis certus, in aliis saltem probabilis a priori intellectui subnascitur; quæcunque sunt mollia, illa emollire, aspera rubefacere, crassa in crassare, tenuia incidere, rarefacere, &c. vnde qualitatibus secundis agere dicuntur, quæ hoc præstant.

Possunt vero commode huc quoque referri figuræ particularum, quarum aliæ sunt rotundæ, aliæ quadratæ, aliæ cuspidatæ, vnde & effectus diuersus consurgit. Præstat enim singula hæc coniungere, cum ex omnibus & singulis demum aliqua oboriatur scientia, nedum ex vna alteraque hypothese seorsim spectata.

Sic & in *tertijs qualitatibus* offerunt se reliquorum sensuum obiecta, quibus ad examen obuiorum instituendum vitur intellectus, vt *indices* quidem colores, odores, soni, sapes; vnde inductione a priorum examine facta vterius definitus effectus arguit collectiue, hoc, quia calidum, asperum, acre, resolueret, stimulare; alterum, quia humidum, tenue, acre, vrinam mouere; illud, quia temperate calidum, viscidum, balsamicum, dulce, esse sarcoticum, & sic porro. Vnde *tertijs dicuntur qualitatibus agere, quæ resoluunt, vrinam, sudores mouent &c.*

Et hæc vt in ignotis patefaciendis intellectum manu duxerunt ad iudicium ferendum, vel concludendum de effectu; ita postquam iam inuestigata & pro talibus posita & experta sunt, *inferunt tamen artis tyronibus ad cognitionem & iudicium de agendi principiis, seu de medicamentorum facultatibus.*

His expositis non difficulter erit conceptu, quare qualitarum occultarum nomen in scholas fuerit introductum. Occultum h. l. si genuinam spectemus philosophandi ex rebus rationem, notat *1. non quæ nesciuntur*, quid præstent, sunt enim qualitates occultæ dictæ effectu suo satis notæ, opium v. g. somnum ciere, helleborum purgare; *2. non notat non inuestigabile*, cuius causæ reddi omnino non queant, nam & quare somnum cieat opium, helleborus purget, causæ reddi potest, quo sensu qualitates

tates occulta sunt ignorantia reuera asylum, quando dico v. g. opium somnum ciere a qualitate occulta, helleborum purgare a qualitate occulta, dico effectum, cuius causam ignorem. Et hoc sensu præstat potius abstinere ab occulti vocabulo.

3. *Non quæ citra vllum qualitatum manifestarum concursum eveniant*, nam & in opio & helleboro & aliis qualitates primæ, secundæ, tertiæ manifesto adsunt & se exerunt.

Sed occulta qualitas notat, vt verbo dicamus, cuius magis effectus, quam index notus est, quæ nec e primis illis, nec secundis, nec tertiis eruitur firmiter, sed vel non omnino, vel saltem obscure, coniecturaliter, incerto.

Et hoc sensu, breuiter vt dicamus, tantum abest, vt occulta qualitates non dentur, vt potius ambabus manibus id largiendum nobis sit.

Exempla harum, late sumptarum, cum primis præbent purgantia & alexipharmaca; imo ipsa quoque venena non pauca. Vt enim in quibusdam purgantibus, vt helleboro albo, euphorbio, granis tilly, manifesta & vrens acrimonia se exerat, exinde tamen non infallibiliter concludere licet: Ergo purgans est medicamentum, e sola hac ratione, nam & piper, & zingiber & arum, aliaque acrimoniam manifestam edunt, & non minus ac illorum quædam sunt sternutatoria vsitata, neque tamen corpus purgant. Quin in quibusdam nulla talis vis & acrimonia visitur quoad sensus, non in foliis senæ, non rhabarbaro, non cum primis in antimoniatis quibusuis. Vitrum antimonii, crocus metallorum plane ἀπροιῶς est, infusum seu aqua benedicta nullum sui quasi vestigium in faucibus exerit, sed in ventriculum illata summe virtutem illam exerunt. Cum itaque blandiantur potius talismodi seu purgantia, seu venena, & decipiant hinc aliter persuasos effectum inducto alio, quam putaras, inde discit intellectus cauere, vel caute saltem in his procedere, indeque talia iudicat agere qualitate occulta, sibi non obuia, ex qua id colligere prius potuisset. Par ratio est bezoardicorum, & similibum. Vnde facile liquet, qua occasione qualitates occulta in Philosophiam fuerint introductæ, & quantum hinc abeant a genuino significato, qui aliter eas detorserunt, vel sibi finxere potius.

Sic & strictiori significatione id ipsum accipitur postmodum de alterantibus specificis, seu determinatis, cephalicis, uterinis, stomachicis. Hæc ipsa quænam sint, inferius dicetur latius. De iis vero notandum ultimo, quod dicantur agere, *ὄλη τῆ ἰσρία* tota substantia, seu non vna vel duabus qualitatibus, vt *Gal.* loquitur *l. i. de simpl. med. Fac. c. 4.* Quo ipso nolentes volentes fateri coguntur aliam quandam texturam, quam crassam elementarem, e principiis chemicis optime deducendam.

LIBRI I. SECT. I. CAPVT III.

De

Principiis cognoscendi, in specie colore.

Dictum est de principis agendi, quod sint qualitates, ipsæ vero hæc quoque principia cognoscendi constituunt, modo concipiendi diuerso. Principia sunt agendi ad intra, respectu texturæ suæ & mixturæ. Principia sunt cognoscendi ad extra, prout sui indicia præbent, quibus inesse colliguntur, vnaque vim energiæ sui præ se ferunt, qua agunt, quicquid agunt.

Hinc principia hæc cognoscendi in vniuersalia & particularia fuere diuisa. VNIVERSALIA sunt duo illa totius medicinæ communissima fulcra, ratio & experientia. Omnis quippe inuentionis demonstrationisque principia sunt, quæ sensui atque intellectui euidentia sunt, autore *Gal. l. i. S. M. F. c. 35.* Sensui euidentis est experientia, intellectui ratio.

Si vero quaratur, quodnam ex hisce duobus magis concurrat, quodnam prius vel posterius, licebit nobis huc applicare vulgatum illud, nihil esse in intellectu, quod non prius fuerit in sensu, seu quæ sensibus occurrunt, fore notiora & priora esse. Vnde vt de his iudicium format ordinarie intellectus; ita etiam omne id limitatum est vel superinductum phænomenis illis.

Est itaque experientia obseruatio eorum, quæ obtigere per se,

se, non decepto iudicio, nec solum vna vice, sed in pluribus, ita ut posito eodem subiecto, & iisdem circumstantiis, si nihil impediatur, semper ita fiat, non aliter; ne fiat fallacia non causa, vt causa, quod tamen toto die accidit vulgo, imo etiam medicis, vt hoc putent v.g. febrifugum, quod semel iuuat. Statim solent illud *euuua* medicum, seu probatum esse accinere & adscribere, cum tamen nihil minus sit. Hinc experientia alia est certa, vera, & genuina vniuersalis; alia incerta, infida, dubia & particularis, vnde iudicio accurato opus est, ne fallaris.

Neque dubium esse potest de experientia tali, quin potius assentiendum est merito, etiam si non æque facile pateat ratio agendi, quin potius semper hæc substet. In primis non valent quicquam rationes ex falsa hypothese, vel præconceptis opinionibus enatae. His sane vel centum si fuerint, vna opposita experientia satisfacit. Vnde quod *Galenus* circa examen & formandum iudicium de S.M. F. inculcat, huc commode referri potest. lubet nempe *l. r. c. 3. & l. 3. de temp. c. 5.* vt *1. medicamentum quodcumque in iudicium vocare velis, omnis sit expertus alienæ tum frigiditatis, tum caliditatis. 2. vt non in quolibet corporis affectu, sed sibi relicto, simplicissimo & summo applicetur, ne per se putetur efficere, quod ex accidenti effectum est, idque 3. statim & manifeste, vt huic, non alteri, re vera adscribi debeat effectus.*

Addimus, merito medici quoque animum expertem esse debere omni præconceptæ opinionis, ne iuxta hanc conceptam normam potius diiudicet medicamenta, quam illam ad horum effectum. Sic v.g. non pauci opiata medicamenta vel hodiernum venenosa & noxia proclamant, ab usque & eorum vsu ad superstitionem quasi dehortantur philiatros, quod vel ipsi hoc sibi firmiter persuaserint, vel effectum quodam sinistro, non tam ipsius medicamenti, quam vtentis ægri, vel præscriptoris medici culpa, quæ in medicamentum hinc frustra & immerito refertur. Valet id quoque de vulgo, solenniter & toto die medicamentis imputante v.g. vomitum, diarrhæam, dolores, vigiliæ, somnum, imo ipsam mortem, vano illo & absurdo iudicio. Vana hæc est empiria, imo falsissima superstitio & opinio. Experientia ergo omnis ex ratio-

ne

ne iudicanda, vt ratio etiam subtilissima debet ab experientia limitari & confirmari.

Porissima ergo summe necessarium est, non affirmanda omnia, quæ speciose sæpe de experimentis his illis decantantur, vt quisque sibi in his placere solet non raro, quæ ex dicta falsa hypothesi in vtramque partem sibi finxit, sæpe hyperbolice facta exaggeratione & immodicis elogiis, vel etiam bona fide hinc inde exscripta & transcripta, quorsum spectant & libri botanici, aliique eius com-
matis. Non omnia neganda, quod Scepticorum est, qui omnem effectum medicamentis subtrahunt.

PRINCIPIA PARTICVLARIA sunt, quæ in vnoquoque simplici seorsim & velut individualiter se exhibent sensui & intellectui, quod & quare helleborus purget, arum sit stomachicum mellissa cephalicum, hyssopus pectorale medicamentum.

Vt enim medici est, accurate inuestigare res secundum naturam & præter naturam, macro- & microcosmum; ita in omnibus artis partibus habet talia principia extrinseca & intrinseca, vel media, quæ in diagnosi signa, in therapia indicantia appellantur. Sunt & in vnoquoque simplici talismodi indicantia, talia principia cognoscendi, cognoscendi non grosso solum modo, vt alterum ab altero distinguat intellectus, sed & subtiliori, vt inde eliciat, quomodo se habeant ad corpus suum, seu humanum.

Quo loco repetendum est, perinde esse, vtrum præcesserit ad effectum declarandum ratio, an potius experientia. Enascitur non minus & hoc pacto ἀποδείξις seu demonstratio & scientia, cognitio firma & accurata. Si igitur, quod effatum est Logicorum, effectum, vel medium, vel signum talismodi naturale, vel aliud necessario consequens nobis est notius, inde tanquam a posteriori & nos in medicina progredimur ad cognitionem causæ efficientis, signati, & antecedentis. Valet & alterum illorum h. l. Sæpe, aiunt, quis inter meditandum ex effectu primum inuenit causam, deinde per eandem causam de eodem effectu varia probat, quæ mentis ratiocinatio vocatur regressus demonstratiuus & parit veram scientiam, scire enim est res per causas cognoscere, effectum per efficiens.

Sunt

Sunt vero vel *remota*, vel *proximiora*. Inter extrinseca COLOR considerandus primo venit. Colores vt sine dubio ex sulphure, matrice lucis, sunt arcessendi; sic de huius præsentia testantur. Notabile vero hac occasione est, 1. Sulphur maxime esse diffusiuum principium, cuius particulae expansa vel concentrata variant hinc iudicium & cognitionem. 2. Considerare id posse in substantia, quantitate, qualitate & motu. *Substantia* sulphur quasi indifferens est, debitum calori & vitæ sustentandæ, vnde viscidis suis blandis particulis principium nutritibile constituit, quin, vt matrix lucis, calido, quod de luce vnice participiat, facerit incrementum vel conseruationem. Hinc ratione *quantitatis*, quæ multum participant de sulphure, illa quoque vel multum nutriunt, vel balsamica sunt. Ratione *qualitatis* vero & *motus*, quo pars magis est sulphur, & in motum a particulis salinis volatilibus aptatum, eo magis calefacit. Si itaque colores cum modo *substantiæ* & ex hoc fonte suo spectentur, coniunctim testantur & illi omnino de temperie, habito semper respectu ad ipsius sulphuris quantitatem, & qualitatem, vt hæc ipsa non tam sint intensiua, quam extensiua, seu quomodo sulphur, per colorem se exerens & manifestans, sit in corpore quocunque dispositum. 3. Enim sulphur hoc & color est interdum magis fugax & volatilis, superficialius, expansus & diffusus; alius constans, magis prædominans, radicans, & concentratus; in illis substat reliquis, nec calorem importat, in his ob prædominium calida reddit mixta vt plurimum, v. g. in violis, floribus cichorii & similibus. Viola cæruleo colore suo testantur de sulphure, neque tamen calidæ sunt, sed temperatæ vel refrigerantes potius ex dictis rationibus, vnde si per vnum alterumque mensuram asseruentur exsiccati, non defensi probe ab aere, sensim albescent, auolante illo expanso sulphure. Sic cærulea etiam alia & purpurea, flores 4. cordiales, hepaticæ nobilis, papaueris rhæados &c. refrigerantes sunt, non calefacientes.

Imo consultum quoque est attendere hæc refrigerantia ob id esse omnium optima, quod secum sulphur contineant blandum, sulphuri vitali amicum, adeoque ita refrigerent, vt simul roborent, & tonum non negligant partium.

Vbicunque vero sulphur actiuum magis est, tum substantia, tum quantitate, tum qualitate, tum motu, temperiem reddit calidam, vnde cum eminenter sulphur resideat in flauescensibus, & hic color flauus ipsi κατ' ἐξοχήν quasi competat, inde temperiei, vel virium saltim, cæteris paribus, eximiam præbet notam, modo texturæ ipsius semper vna habeatur ratio.

LIBRI I. SECTIO I. CAPVT IV.

De

Signaturis rerum.

DEinde etiam SIGNATURÆ faciunt ad simplicium medicamentorum facultatem dignoscendam vel eruendam. DICUNTUR signaturæ quasi signacula, & characteres virtutum, ita vt extrinsecus quasi signatum exhibeant, quid intrinsecus secum gerant, vnde doctrina de signo & signato huc pertinet. Suntque potissimum a chemicis æstimata, iisque qui magis naturali & cabalæ student, vnde analogiæ macrocosmi & microcosmi insigne præbent exemplum, & συνταξίας quasi quædam indicia. Vocantur hinc non inepte velut αἰὼν hieroglyphicæ, quæ plus habent in recessu, quam prima fronte ostendant, intelligentibus patentes.

Speciatim ergo signaturæ sunt & æstimantur a similitudine & analogia, quam præ se ferunt & quidem triplici; 1. *membrum corporis*, vnde regula exurgit, ex hac hypothesi fluens; Quæcunque analogiam & similitudinem obtinent huius vel illius membri, illa id ipsum magis respiciunt & iuuant.

2. Signaturæ exhibent analogiam *morborum & rerum præternaturam ledentium*; vnde iterum colligit intellectus, saltim probabiliter: Quæcunque æmulantur v.g. calculum, illa sunt nephritica; quæcunque acuta sunt & spinosa, doloribus punctoriis medentur, &c.

Verbo quæcunque analogiam quandam possident, hoc ipso monent aliquid naturæ arcanorum promum condum medicum. Peccatur circa signaturas, vt fit, vtroque extremo, vti v.g. *Crollius* illas

illas vnice æstimat. Herbae, inquit, magice per signaturam penitus introsipientem alloquuntur medicum, suaque interiora in occulto naturæ silentio abdita ipsi per similitudinem manifestant. Et, vt ex *I. B. Porta* addit, est per similitudinem demonstrandi modus, qua sapissime summus rerum opifex diuinas & occultas res solet patefacere, vt supremam idearum similitudinem referrent. Hique magis his ipsis tribuunt, quam vllis qualitatibus, quæ non ex radice centri, vt arguit idem *Crollius l. d. signat. l. c. in præfat.* virtutes suggerant, sed sint velut vmbrae rerum. Alii contrarium sustinent, vtrique pro se allegantes experientiam, illi respondentem, hi abnuentem.

Diximus nos, argumentum hoc esse a particulari, adeoque saltim probabile, cui dictum de omni demonstratiuum non competit; multa etiam imo pleraque si non omnia non tam ob signaturam, nisi ex accidenti, quam ob intimiorem mixti *κρῶσις* effectum suum sortiri, quæ duo argumenta satis firma sunt, ad euincendum contrarium, *signaturas non esse absoluta signa & infallibilia.*

Contra ea vero, vt inueniendi occasio est multiplex, ita, vt dicamus, quod res est, negari nequit, etiam huc merito referri debere signaturas, vt hoc modo inuiter rerum natura curiosum sciendi humanum intellectum, vt inuestiget medicamenti vel simplicis facultatem. Quis enim non cogitet de lingua, si semen fraxini, seu linguam auis, vel glossopetram potius contueatur; de renibus, si asarum; de dentibus si dentariam, & sic porro?

Vtque in semiotica seu doctrina signorum instar regulæ est, non vni soli signo, non secus, ac in ciuilibus non vni resti credendum, sed coniungenda esse plura; ita & hic se res habet. Si enim interna cum externis coniungam, & analogiam illam intimius radicatam inueniam, tunc non probabilis, sed certa consurgit scientia, reuera hoc medicamentum esse eius membri vel morbi, vel causæ morbificæ, cuius hoc signatum est. Hinc duplici nomine signaturam hac vice æstimabimus 1. vt principium cognoscendi, quod negari non potest, de quo iam egimus, 2. vt principium seu medium memorandi; seu virtutem rerum ac facultatem medicamentorum memoriæ imprimendi.

Imitabimur hac in re illos, qui artem memoratiuam certis ideis & picturis tradunt, vt per harum faciliorem conceptum & impressionem prompte occurrat & suggeratur alterum, quod retinere in animo constitutum est; idque arte mnemonica velut naturali & facillima, quæ non confundit ingenium, sed roborat potius. Si enim, vt maneamus in exemplis dictis, nephritica concipiam sub lapidosorum notione, & emblema hoc phantasia offeram: omnia saxosa (saltem medicinalia, quorum vis iam satis perspecta ac cognita est,) & quasi talia calculum frangunt, tunc simul & semel in compendio quasi memoriæ plura mando ex nephriticorum genere præstantissima, qualia sunt lap. cancr. lyncis, iudaicus, pisolithus, nuclei ceraforum, perficorum, armeniacorum, amygd. gr. cynosbati, alkekengi, sem. lithospermi, nuclei daëtylorum. Hæc, inquam, simul & semel animo prompte obuiant, ac imprimuntur.

Hinc operæ pretium facturi sumus, si hoc ipso artificio utamur, & materiam medicam a signaturis si non agentem, tamen cognoscendam & memorandam æstimemus, cui rei apprime inseruit *Crollii liber de signaturis internis rerum*, (quatenus interna per externam figuram patent) seu de vera & viua anatomia maioris & minoris mundi. Quæ enim *Libanius*, *Schallingius*, citati a *Cl. Deodato l. c.* (vbi plura in fauorem signaturarum profert) & alii contra easdem disputant, illa omnia nos non ferient, hoc modo procedentes & veritatem inuestigantes. Legi meretur hanc in rem *dissertatio de signaturis plantarum Fabricii*.

CM
Pertinent huc quoque alia, his cum convenientia. Sic medicis quoque vsitatum est vires explorare, ratione *signaturæ loci*, quo crescunt planta, vel proueniunt alia. Consuevit enim natura incolis terræ vniuscuiusque de necessariis prospicere non solum alimentis, & ad vitam proficuis & facientibus aliis, verum quoque de medicamentis. Hinc, quod *Deodatus* quoque tangit, locis mari Baltico vicinis, in Dania, Frisia, Belgio, locis, vbi scorbustus endemius est magis, copiosissime crescit cochlearia, scorbuti antidotus; locis paludosis, eidem malo obnoxiiis, nasturtium aquaticum vberum prouenit; ablinthium, raphanus rusticanus, locis, vbi obstructions mesenterii magis vigent. Consuli hanc in rem potest

potest *Th. Barthol. Tr. de medicina Danorum*, vt pinum, iuniperum & alia taceamus.

Signaturæ etiam speciem præbent a *brutis suggesta*. Cum enim sensualibus horum ideis natura magis vim dignoscendi vtilia vel inutilia ac noxia largita fuerit, visa a brutis quæri vel comedi, vel usurpari ad corpus humanum applicata cesserunt in remedia homini, vnde & nomina sæpe plantis a brutis indita sunt, vt chelidonium, mentha cattaria, ceruaria, melissa, serpentaria & similia; licet quædam etiam falsa sint, vt de chelidonio narrata. Sic & operationes aliæ a brutis suggestæ fuere, punctio oculi a capra, vomitoria a canibus; clysteres ab ibi, quos hinc *Helmontius* vilipendit, tanquam ab aue inuentos. Sic dictamni a ceruis monstratus fertur vsus in extrahendis sagittis. Sic plantaginis vis alexipharmaca contra araneas a bufone innotuit; sic passeris *Canaru* asine purgantur &c.

Non memorabimus alia huius generis plura; Refertur tamen etiam huc merentur alia cognoscendi remotiora principia. Constat enim & virtutes herbarum inuentas vel primo manifestatas fuisse per *insomnia*, quale exemplum de radice cynorrhodi contra canis rabidi morsum recenset *Plinius l. 25. c. 2. per Demones*, vt exemplum de hyperico hanc in rem infigne refertur a *Scipione Mercurio l. de obstetricum officio, edito a Welschio, f. 2. c. 38. p. 551.* quorum etiam pristina oracula spectant, imo & diuinitus manifestata, vt ficuum in bubonibus pestil. vsus, fellis vsus ophthalmicus; per *fortuitos casus*, quo pacto plurimæ innotuere plantæ traumaticæ; per *traditiones* successiuas certarum vel indefinitarum familiarum, vti in aulis, apud vulgus, & hinc inde exempla toto die occurrunt, modo medicus dogmaticus illa pensitet, & experimentis rationem addat.

LIBRI I. SECTIO I. CAPVT V.

De

Cognoscendis facultatibus ex odore.

Sed pergimus ad odores, cognitionem intimiorem inprimis etiam largientes. Odores vero vel a priori occurrunt, sola odora-

tui per se patentia, modo naribus admoveantur; vel a posteriori, si accendantur, terantur, solvantur, exemplo sulphuris & antimonii. Vti vero certum alias est, acida ligare sulphur; ita arbitrari licet, ubicunque sulphur copiosum inest, neque tamen nares ferit, inibi illud ipsum ligatum esse compedibus acidi, quod tum laudatorum antimonii & sulphuris, tum arsenici, succini, cinnabaris, & ipsorum metallorum exemplo patet; infimul vero intellectus inde colligit, quandoquidem sulphur non est pansum, sed ligatum, aliud non docente sapore aliisque, talia pro ratione mixturae & graduum, ad calorem nostrum relata, minus eundem rarefacere, sed non refrigerare tamen æque, resolvere, præcipitare, mitigare acidum, ut in seqq. id specialius eruemus. Sunt enim quædam inodora, ob acrimoniam tamen insigniter calida, ut pyrethrum, lepidium.

Odorifera vero explicite, qua talia, calida sunt, seu consimilem effectum in corpus nostrum inferunt. Quatenus enim particulis tenuibus aereis constant & mercurialibus, omnino in corpus illata calida æstimanda sunt. Modificant vero, ut in exemplis claret, adiuncta alia, & textura particularum; & sermo potissimum est de plantis & simplicibus aliis, minus de præparatis, unde acetum quidem refrigerat, non tamen odor nisi a sulphure etiam in hoc arcessendus est.

Cumque maiorem quantitatem particularum mercurialium & sulphurearum rarefactarum odor intensior inferat, hinc cum in aromatibus omnibus & plantis odoratis odor talismodi eximius fit, omnia aromata & omnes plantæ odoriferae aromatica, rosmar. salu. & alia cephalica sunt calida.

Sic & ratione intensioris id valet; quo magis remissa & immerse sunt particulae sulphureae aliis, terreis, aqueis, acidis, eo minus prædominatur & calefacit; ubi vero contrarium accidit, ipsæque per omnia præpollent, odore etiam caliditas se prodit maior.

Omnis odor ab expanso sulphure est, seu partes aereae salinae volatiles id præsentent eminenter, seu concentratae una & copiosae adsint roscidae resinose particulae, id quod balsamicum vocamus. Prius occurrit in violis, rosis, plantis cephalicis; alterum in rosmarino, nuce moschata, succino.

Sale

Sale volatili oleoso pollentia inter odorata præcipue reſectiua ſunt, aptata quippe principiorum vitalium diſpoſitioni; quatenus enim oleoſa, reſtaurant calidi ſubſtantiam; quatenus volatilia ſalina, eiſdem qualitatem & rarefactionem. Similia enim ſimilibus gaudent. Fœtida vero a ſulphure impuro corrupto, terreo, aquoſo, verbo, viroſa, cordi & ſpiritibus inimica, quod abhorreant eadem, auerſentur, & ipſorum texturæ, puritati, luci ſint contraria.

Fœtida ſunt duplicis differentiæ: alia viroſa generatim iam appellata, quæ & fœminis & maribus ſunt aduerſa; alia vero cum falis volatilis prædominantis miſcela; vtraque vero oppoſita ſunt ſuaueolentibus. Suaueolentia ergo fœminis aduerſa ſunt, nimirum hyſtericis, vbi particulæ fermentatiuæ, biliolæ, acres, acidæ in ſero & ſanguine latitant; turbant enim ſpiritus iam dum obrutos, & laxioris compagis, mouent, non promouent, non diſſipant. Fœtida ergo, vbi fal volatile prædominatur, vel in ſulphure minus reſolubili efficax tamen eſt, hyſtericas ſolantur, quatenus diſſipant, putredini reſiſtunt, ſulphur impurum in maſſa ſanguinea & deturpatum vigorant, quod priora adaugendo magis nauſebundum velut archeo reddunt.

Putredini etiam hæc reſiſtunt, ſulphur enim vigorant, ſerum in motum cient & à vappreſcentia & ichoreſcentia arcent, infectis omnibus ſunt mortifera, aerem malignum arcent vel alterant.

Vriroſa volatilia ſalia penetrantiſſima ſunt & ſulphuris viſcedinem explicant, vnde poros obſtruiere non ſiunt. Quæ enim ſulphure reſolubili pollent, obſtruunt poros, quibus & vriroſa & acida ſunt oppoſita.

Vaporoſa, viroſa vel quaſi, grauant caput, ſpiritus illigando & obnubilando, vnde torpor & dolor grauatiuſ oboritur, effluuiis conſimilibus repleta lympha. Pertinet huc abſinthium, vmbra taxi, iuglandis, imo camphora ipſa, vnde qui rarioris ſunt texturæ, quibus caput eſt debile, camphoram minus ferunt.

Sulphura pura analeptica & reſectiua ſunt; Eſt enim calidum
in-

innatum nostrum de natura sulphuris; impurum vero, indigestum, virosum sulphur potius contrarium efficit. Hinc plantæ perpetuo virentes, cedrus cumprimis, ad vitam longam commendantur. Sic & de vino aliisque id valet,

Sulphur particulis gaudet viscidis, temperatis, roscidis, vnde vt acidum sulphuri, ita sulphur acido est contrarium, spicula salina obtundit in genere, inuiscat, partes vero solatur, blande fouet, emollit; cinnabarina optime rem illustrent.

Sulphure & sale acriusculo prædita præbent stimulum, & motum humoribus, vt de emeticis & purgantibus infra latius agetur.

Resinosa opposita sunt gummosis & mucilaginosis; Gummosa proprie dicta, tragac. g. arab. g. ceras. rad. symph. sunt frigida, incrassantia, resina & gummi-resina calida. Aptæ enim nata sunt omnia oleosa augere, si non intendere, sulphur corporis. Balsamica talia sunt gummi-resina pleraque.

Mucilaginosa sulphure gaudent aquoso, minus æthereo, blando; adeoque refrigerant. Talia sunt fructus quoque, nucum iuglandium, auellanarum, antiquaticarum, amygdala ducia, sem. 4. frig. mai. papau. &c. vnde in hecticis conueniunt.

Odore & sapore se produnt antiscorbutica, quæ sale volatili gaudent, vt rad. ari, lepidium, sinapi, fol. & herba cochlear. nasturt. omne raph. rusticanus, sedum minus, costus arab.

Aromatica prædicantur principaliter de aromatibus ipsis notis, pipere; caryoph. maci, cinam. &c. adequate de his analogis vel quasi talibus, vt sunt bacca lauri, iuniperi, plantæ cephalicæ, pætorales, vterinæ &c. aromaticæ. Hæc omnia motum sanguinis promouent, eumque rarefaciunt, incidunt, attenuant.

LIBRI I. SECTIO I. CAPVT VI.

De

Cognoscendis facultatibus e sapore.

VT primum sapidum est sal, ita ad huius prædominium & statum mixturæ dignoscendum cumprimis facit sapor. Vtque salinum

salinum principium est actiuum egregium, sic quoque temperies inde æstimanda mixtorum venit, quando præsertim & reliqua conspirant. Hinc classès saporum classibus quoque salium respondent: alcalinis quidem amarum & acre; acidis, acidum, austerum, acerbum; falsum vero medium est.

Cum itaque omnia alcalia sanguinem rarefaciant, quatenus sulphur eius expandunt & resoluunt, hinc facile patet, quare omnia amara sint calida, quod assertum est *Galenus* ipsius *πάρτα τὰ πικρὰ* *ἔχουσι ἐν αὐτοῖς*, & quare longe maiori potestate idem exequantur acria.

Contra ea acida, & his affinia austeria, acerbia, constringunt fibras sanguinis, sulphur deprimunt & obtundunt, figuntque sal volatile. Ergo iure merito sunt & dicuntur frigida. Sic & falsa, quæ talia, calida sunt, licet remissius; alia tamen nitrosorum, de quibus mox, est ratio.

Dulcia vero particulas non rigidas fissasque, sed rotundas & obtusas volatiles possident, hinc nisi simul acrimonia gaudeant, non sunt æque calida, neque tanti hinc æstimanda, quin ad alimentorum classem fere pertinent.

Hinc regula duplex not. 1. *dulcibus corpus nutriri*, dulcibus, sensu medico, id est qualitate nulla excedentibus, sed principiis nutritilibus insigniter instructis, quod valet de mediocriter & cum multa humiditate dulcibus; ita chylus ipse est dulcis. (2.) *dulcibus corpus copiose & tanquam vultu pleno nutriri*; est enim in iisdem sulphur blandum, roscidum, copiosum, vna cum partibus spirituosissimis implicitis, quod valet de vtrisque, non saltem de lacte, vino, carnibus seu mediocriter dulcibus, verum etiam de melle & saccharo, modo corporis temperies non abnuat. Augent enim hæc partes oleosæ & pingues serî alimentaris, quæ rationem pinguedinis omnis absolunt.

Acrium exempla si in synopsi spectemus, sunt hæc præcipue; rad. ari, asari, raphani rustic. herb. cochlear. flamm. Iouis, lepidium, maior. nicotiana, ranunculus, flammeus hinc dictus, sedum minus, esula, hyssopus, nasturt. sem. sinapi, erucæ, cubebæ, cinamomum, cardamomum, gr. paradisi, tilly, piper, zingiber, costus

D

verus

verus & aromata pleraque; cort. guaiac. mezerei; g. euphorb. cantharides, purgantia pleraque, g. g. gialap. camphora, arsenicum, auripigmentum, mercurius sublimatus, vitriolum vstum, calx viva, aqua fortis, spiritus mineral. oleum caryoph. & ex his præparata alia.

Sin acrium in specie visantur effectu in corpore nostro, vis illorum præ reliquis summe actiua est in sanguinis & feri alteratione præstanda. Sunt quippe acria ob prædominium salis, cum primis volatilis, vel refracte acidi, tenuium partium, penetrantia, liquantia, fundentia omne coagulum. Neque vero, quæ Asclepiadis, & hinc Cartesii aliorumque est hypothesis, hæc ipsa acria, alcalina v. g. ob externam solum configurationem particularum sunt alia, effectusque edunt, sed magis interna particularum constitutio est spectanda, cuius rei vel vtriusque testimonium præbet, & ex liquidis exemplum potest esse sequens. Infundantur in aquam simplicem, diuersis vitris exceptam, e liquidorum genere 1. dulcia, solution. sacchari. vel mellis; 2. acida, +, $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{3}$, $\ominus$, $\oplus$, ∇ ; 3. lixiuiosa, $\circ$, $\square$ p. d. $\ominus$ *ci, lixiuia quæcunque, 4. $\ominus$ sa, vel $\oplus$ sa, sal commune, $\oplus$, $\circ$, $\oplus$ lum, $\frac{1}{2}$; 5. viscosa, ∇ i, vel cum his parata quæcunque, vt alia non inquiramus simile præstantia. Manifesto ad oculum patet, ab omnibus illis & singulis vniformem texturam proficisci, rotundam scilicet, flexilem, striosam, coherentem ramosam, cum tamen effectu sint diuersissima, & contrariis frontibus, si confundantur e vasculis, effervescentiam excitantia. Vnde efficitur, particularum quidem theoriam & considerationem non solum non negligendam, verum quoque magni habendam merito suo esse; si tamen id fiat circa internam $\delta\iota\alpha\theta\epsilon\sigma\omega$, nec coniunctim principia chimica spectentur, curta & insufficientis est supellex.

Acria igitur contradistincta acidis, quæ & ipsa sunt acria, sed simul acida, exaltant, rarefaciunt, & in motum & $\delta\epsilon\rho\gamma\alpha\sigma\mu\delta$ cient humores, serum, sanguinem, bilem; 1. vt diximus, fundunt, liquant, resoluunt, disiciunt; 2. pungunt, vellicant & maiori gradu vrunt, exedunt membranas & cutem, attrahunt &c. vnde effectus patent in purgando, vrinam ciendo, sudorem pellendo, vi ptarmica, & aliis.

AMARA

AMARA præcipua sunt: rad. cichor. curcum. helen. acor. ver. herb. abfinthium omne, excepto dulci, card. ben. centaur. min. fel terræ hinc dictum, gratiola, ruta, scordium, tanacetum, fl. & nucl. persic. amygd. amar. colocynthis, agaricum, aloe, myrrha, opium, fella animalium, & ex his præparata.

Singula hæc vt sapida sunt eximie, & de salino hinc principio testantur; ita fixitatem obtinent, vt acria volatilitate magis gaudent, seu absoluta, seu respectiua. Hinc sublimari, & destillari per ascensum constante amaritie renuunt, extracta vero largiuntur præcipue. Hinc sal principio sulphureo & terreo fortius implicatum notant.

Hinc amara de natura alcalina vim aperientem, incidentem quasi diuisam habent, seu 1. incidunt, & aperiunt quidem; sed 2. simul roborant inprimis ventriculum & hepar; 3. præcipitant & detergunt, vnde sunt febrifuga, & cholagoga; 4. putredini resistunt, quatenus humore absorbent, & calorem vigorant, vnde sunt anthelmintica & corruptionibus partium gangranosis resistunt.

SALSA latiori paulo significato de omni sale, alcalino, nitroso, tum cum primis medio prædicantur h.l. vnde sal com. *cum, gemmæ, alcali, cin. clauell. & communes, lixiuia, serum, vrina & nitrum huc pertinent.

Gaudent hæc ipsa virtute partim communi, partim propria. Omnia scil. generatim 1. referant, incidunt, attenuant, aperiunt, penetrant, fundunt; 2. humores fundunt & fluxiles reddunt, abstergunt, diuretica & diaphoretica sunt; 3. putredinem arcent, & gangranam curant, ac vlcera fordida putrilaginosa quælibet.

Propria vero quod gaudeant, particularum diuersitas in causa est, vnde lixiuia, & hinc pure salia, rarefaciunt magis sulphur sanguinis, illa absorbendo acidum, hæc fundendo & ob acidum retusum quasi, ex acido-dulcia, quale est sal commune & gemmæ; nitrosa vero ob acidum prædominans, licet terreis, alcalibusque implicatum & sulphureis, (vnde leuiter amaricant,) si quæ alia sulphur sanguinis & sal volat. deprimunt, refrigerant, & venerem extinguunt, vt e contrario salia venerem stimulant.

Et sane strictioribus vulgo cancellis includi salia sub acidi.

alcali & enixi iugo, vel hoc solo exemplo clarum est, vt merito statuenda sint salia quædam media, quale est nitrum, cuius partes acidæ, sulphure implicita, si igne laxata compage abigantur, alcalinæ fixæ restitantes ad oculum relinquuntur in crucibulo. Hinc acidæ ipsa, de quibus mox, aliam fortiuntur configurationem particularum, si concreta & sicca spectentur, v. g. mercurius sublimatus, qui nil aliud est, quam aqua fortis in sicco, collatus cum aqua forti in humido, vbi acidum præpollet. Vnde in pathologicis non absolute v. g. pestilens venenum ad acidum, vel alcali referri potest & debet, sed ex vtrisque combinatum aliud sal corrosiuum, partim fixum, partim volatile, quale est in mercurio sublimato, arsenico & aliis. Imo id ipsum quoque valet in vegetabilibus, vbi natura ex diuersa miscela effectus intendit, non æque vni soli vel acido, vel alcalino debitos, exemplo gialapæ, vbi acidum cum sulphure resinoso per chimiam ad oculum fieri potest, neque tamen ob acidum purgare dici potest.

ACIDA potiora sunt planta, acetosæ & acetosellæ hinc dictæ omnes, in foliis præcipue & hinc radice, berberes, mala citria, ribesia, tamarindi, tartarus, acetum, spiritus salis, vitrioli, sulphur. nitri, & ex his parata alia.

Hæc ipsa vt viscositati sulphuris æqualibus gradibus sunt contraria, vnde acidæ obtundunt sulphur, nisi terræ eliarumque particularum interuentu amice socientur, vt vel in sulphure communissimo videre est; ita ex hoc imprimis fortiuntur & edunt effectum in corpore. Obtundunt igitur 1. & mitigant sulphur rarefactum, 2. obtundunt & impugnant partes alcalinas, fixas & volatiles, 3. easque figunt; 4. incidunt tamen & attenuant. Hinc stomacho grata sunt, sitim sedant, bilem obtundunt exuperantem, febres curant, & diuerso respectu resoluunt & coagulant. Resolunt partes tartareas grossas adeoque sanguinem grumescentem; coagulant figendo salia alcalia, adeoque & sanguinem nimis tenuem & rarefactum.

AVSTERORVM & acerborum exempla præbent rad. bifort. torment. fl. ros. mespila, sorba, vuz immaturæ, cydonia, terra

terra Iaponica, alumen, vitriolum, martialia, vitriolata, & ex his parata, quæ inter quædam subaustera, subacerba sunt.

Proprius horum effectus est sistere, constringere, corrugare & roborare, vnde adstringentium velut basis sunt. Quæ vero sunt simul corrosiua, vt vitriolum, alumen & similia, illa non sunt fida adstrictoria, seu simul, ob acredinem coniunctam, dum fibras stringunt, membranas irritant, vnde prouide vsurpanda.

TERREA naturæ sunt alcalinæ, suntque & dicuntur talia in scholis medicis, 1. a consistencia solida terræ æmula, saltim si pulueriscentur; 2. a qualitate, priuatiue *ἀσροία*, nullius acrimoniæ, acoris, austeritatis, sed his expertia, v.g. creta, lac lunæ, lap. cancror. cornu cerui vst. corallia, perlæ, mater perlar. testacea, ossæ, calciformia, antimonium diaphoreticum, magisteria, bezoardica chemicorum & quasi talia alia, cinnabaris natiua, flor. sulphuris. Proprium horum est absorbere, præcipitare, inuertere, vnde ebullitiones humorum acidorum & biliolorum sedant, coagulum resoluunt. Quatenus vero acorem absorbent & saturant, nimio abusu appetitum minuunt, quod ipsum quoque indicio est, fermentum ventriculi in recessu saltim esse acidæ volatilæ naturæ.

DVLGIA dicuntur & priuatiue & positiue talia; illa paulo improprie & sensu medico, vt aqua d. amygd. d. terra vitrioli d. mercurius d. chylus dulcis; it. edulcare, affusione aquæ & elixiando; hæc proprie & sensu gustus & vulgi.

Talia sunt radix inde nominata glycyrrhizæ, polypodii, fem. anif. dactyli, caricæ, ficus, iuiubæ, passulæ, filiquæ, manna, saccharum, mel, sirupi, & ex his & cum his parata. Saccharum saturni quoque dulce est, sed intensiue magis, mixtum cum aliqua austeritate. Licet vero de his quoque prædicari queat: mel in ore, fel in corde, seu ablandiri sæpe magis eadem, quam prodesse; habent tamen reuera vsum insignissimum, modo non excedatur.

Hinc dulcia pectoralia sunt & emollientia; pectoralia, in ruffi, raucedine & asperitate, emollientia interne, in alui obstructionibus, in calculo, in expediendis viis proficua, idque ob particulas rotundas, quibus inuisant partes salinas acidas sanguinis.

LIBRI I. SECTIO I. CAPVT VII.

De

Temperatis & calidis.

Dictum haecenus est, quomodo inuestigandæ sint facultates medicamentorum, vt cognitio inferatur agendi, examinatis iisdem in se & in effectibus in genere. Iam in specie de qualitatibus cum corpore nostro correspondentibus dicendum venit, vbi doctrina de temperatis, & intemperatis, calidis, frigidis, humidis & ficcis occurrit.

Vti enim notissimum est ex superioribus, qualitates primas esse vel actiuas, C. & F. vel passiuas, H. S. ita fundamentum primum & clauis omnis huius doctrinæ est, *elementa corporis nostri seu principia vitalia consistere in calido & humido, sanguine & sero.*

TEMPERATA igitur dicuntur duplici sensu 2. a priori, in quibus principia mixtionis ita sunt contemperata, vt nec prædominari sal, nec sulphur, nec mercurium, possit sensu deprehendi, sed geometrica proportione ita se inuicem temperare, vt velut in æquilibrio singula versentur, nec frigida hinc, calida, humida, vel sicca dici queant, vilo gradu. 2. a posteriori, quæ relata ad corpus id ipsum non alterant, non inducunt qualitatem æque refrigerandi, calefaciendi, humectandi, siccandi, sed similitudinem quandam habent, vel quasi cum ipso conuenientem.

Not. vero circa hæc ipsa, (1.) alia esse temperata absolute, seu in omnibus qualitatibus, vt oleum, cera, adianthum; alia respectiue, quoad qualitates actiuas, in calido & frigido, vt lac, glycyrrhiza, quæ simul humectant, vel in humido & sicco, quæ nonnihil calefaciunt. Conf. C. Bartholin. exerc. phys. part. 3. c. 2. pag. 270.

(2.) Temperata alio sensu dici in se & respectu vna corporis considerata; alio relatiue, respectu aliorum intemperatorum in gradu diuerso. Hinc quæ temperata sunt in se, priori sensu, audiunt talia, ex dictis rationibus; si vero in censu v. g. calidorum,
vel

vel frigidiorum comparatiue spectentur, sunt & dicuntur eadem calida vel frigida primo gradu. Vnde patet, inter temperata recenseri posse, quæ in primo gradu, & præcipue eius mansione prima calida sunt vel frigida, vnde reuera secum coincidunt, & sunt eadem, saltim diuerso respectu considerata.

(3.) Temperata respectu intemperati calidioris corporis esse possunt refrigerantia, v. g. præcipitantia, perlæ, CC. Philos. lap. bez. quæ sunt temperata in se, in febribus tamen refrigerant, quia nulla sua qualitate gradum caloris adaugent, sed potius infringunt.

(4.) Vt ergo indicium temperaturarum est idem cum dictis, quod sapore, odore & effectu nullum effectum sensibilem prædominantem relinquunt; Ita de effectu illorum dicendum est vltèrius. Vel alunt, vel alterant; Alunt, quæ principio nutritibili sunt foeta; hinc natura alimenta volebat esse temperata, carnes, panem, lac, &c. vt in æquilibrio corpus seruaretur, & substantia magis quam qualitate calidum augetur. Alterant, ad excessum relata cum primis caloris, salium, & sulphuris.

Cum vero non satis sit nosse, quod mixta seu medicamenta dicta alterent corpus, eiusque qualitates moderentur; verum quoque scire oporteat, quantum & quousque alterent; cum sit modus in rebus, sint certi denique fines, quos vltra citraque nequit consistere rectum; Hinc de gradibus & mansionibus graduum dicendum est.

In gradibus constituendis nemo dissentit, sed vnanimiter concordant, hos ipsos esse ponendos principaliter in primis qualitatibus, adæquate in secundis & tertiis. Gradus nempe sunt quatuor, 1. 2. 3. 4. idque respectu tolerantia & modi applicationis ac effectus in corpore.

Cumque id ipsum, vt v. g. medicamentum dicatur cal. frig. hoc illo gradu, non strictis æque cancellis defini possit, quin adhuc subdiuisio quædam locum habeat, adeoque gradus gaudent adhuc sua latitudine, hinc etiam mansiones, partes, differentia, & stationes in usum introductæ sunt, vt quam accuratissime alterationis terminum indagemus.

Mansio-

Mansiones nempe statuuntur tres, seu quibus gradus caloris v. g. iterum in tres mansiones diuiditur, in principium, medium & finem. Si enim intueamur calida, secundo gradu calida sunt amara, sed cum aliud alio sit amarius, consultum est illa velut minuta attendere. Card. bened. est amarus; amarius scordium, gratiola; amarissimum absinthium & aloë.

Præter temperata ergo, quæ nulla notabili qualitate excedunt, adeoque calorem nec intendunt, nec imminuunt, sed demulcent & conseruant, iam dicendum est de calidis, frigidis, humidis, siccis, quæ nempe interius vel exterius applicata corpori humano temperato sanguinem & serum, seu calidum & humidum vel intendunt, vel minuunt. Calida intendunt calorem frigida minuunt; humida serum intendunt, sicca minuunt.

Seu vt coniunctim illa spectemus, CALIDA sunt, quæ a posteriori effectum edunt calidum in corpore, calorem intendunt, excitant, ac rarefaciunt; a priori, quæ principiis actiuis, sale sulphure & mercurio magis vel minus sunt facta, imprimis quæ sulphur a sale volatili expansum magis habent; hæ ipsæ enim particule ita sunt comparatæ, vt qualitatem calidi adaugere aptæ natæ sint. Licet effectus seu gradus omnibus competant, vt primus, secundus, tertius, quartus, ab huius intensiõne vel remissionẽ dicuntur; id tamen exemplo caloris, tanquam magis actiuæ & sensibilis qualitatis magis patebit, vnde reliquis omnibus potest applicari, quorum eadem est ratio.

Calida primo gradu sunt, quæ alterant obscure & vix sensibiler, sensim, citra notabilem vel sensibilem energiam, v. g. ex cephalicis, betonica, rad. pæon. lign. al. & temperata reliqua. Causa vero a priori est, quod in his partes sulphuræ volatiles vel parcius insint, vel obrusæ & subiugatæ a reliquis.

Hæc vt certis signaculis & notis magis pateant, not. cephalica, stomachica, traumatica aliaque alterantia consimilia sapore magis insipida, pinguis, rosida, (non aerea sulphureitate conspicua,) dulcia, leniter odorata, terrea, cum aliqua volatilitate in recessu, verbo, quæ illa principia actiua obscure & vix sensibiler sensibus offerunt, sunt calida primo gradu.

Quæ

Quæ vero facta subdiuisione intra hos & seqq. terminos id respectiue magis exerunt, talia sunt cum mansione prima, secunda, vel tertia, licet mansiones illas medicarius exprimat, sed experientia & vsui vniuscuiusque relinquat.

Approprianda hæc ipsa sunt, vi methodi medendi, gradui contrario æquali, notum nempe est alterantia indicari non saltem absolute, sed in gradu æquali, vt fiat proportio inter eadem.

Calida secundo gradu sunt, quæ respectu primi gradus effectum habent magis *notabilem, manifestum, sensibilem*; respectu tertii, quæ eundem exerunt citra molestiam, vel læsionem. Adeoque principia actiua, sal volatile seu fixum alcalinum cum sulphure maritatum habent eminentius. Hinc *amara, resinosa, acriscula, salsa, leuia aromatica*, secundo gradu calida sunt. Amara calida sunt omnia, licet de opio, lactuca, papauere quidam dubia mouerint olim, de quibus egimus in Opiologia. Res nempe eo redit, quod cichorium, lactuca & alia refrigerantem edant effectum, cum tamen partim per accidens refrigerent, vt cichor. endiu. ob abstersiuam & aperientem vim; partim amarorem habeant superficialium, ab aliis obtusum, vt in lactuca, papauere recenti videre est. Amara tamen, qua talia, non desinunt esse calida. Resinosa sulphur habent eminentius, & sale actiuo foetum, aerea, vtroque nomine secundo gradu calefaciunt. Acriscula de sale volatili vel sulphureo itidem testantur, ut gummi guttæ, aloë sagapenum, colocynthis ipsa; par ratio est reliquorum, ad distinctionem acriorum, vt sem. ricini, euphorb. Salsorum exemplum esse potest in primis vrina, sal ammoniacum &c. Aromatica itidem sunt duplicia: media secundo gradu, galanga, zedoar. fortiora, vt piper, tertio calefaciunt.

Calida tertio gradu, si sensum consulamus, sunt prioribus magis actiua, ita vt non solum sensibilibus & manifeste alterent; verum etiam cum intentata noxa, quod signum est pathognomonicum. Adeoque sal volatile vel fixum habent potentius, & maiori gradu actiuum, maioribus spiculis conspicuum.

Relata huc igitur sunt 1. quæcunque salia volatilia, vnde superius memorata eruca ipsa huc referri potest, item arum, lepidium rarunculus, asarum, quæ tamen ad quartum quoque diuerso respectu referri possunt; 2. his instructa quoque acria &

E

mor-

mordicantia, piper, pimpinella, quæ inter scorbutica non referuntur; 3. aromatica fortiora, inprimis caryophylli, costus arab. rad. carlinæ.

Notandum hic, exemplo macis, & erucæ, quædam diuerso respectu ad vtramque quasi classem referri posse, item respectu diuersæ præparationis, vt cinamomum calidum est secundo gradu, oleum cinam. tertio. Quod vero 4. salia lixiuia & acida attinet, illa considerari possunt partim quoad vsus internum, quatenus alcalia salia rarefaciunt, fundunt & sulphur expandunt, qua ratione ad secundum gradum mansione 2. vel 3. referri queunt: partim quoad externum, quod h. l. potissimum obtinet, quoad acida; quatenus rubefaciunt, incidunt & attenuant.

Hæc fere claudunt agmen calefacientium interne assumendorum, quæ si parce & prouide id fiat, exacuunt calorem & humores.

Calida quarto gradu sunt, quæ agunt cum læsione manifesta, licet & ipsa mansionibus suis distincta, & vsu diuerso. Regula enim instar in scholis medicis receptum est, esse quædam, quæ exterius rubefaciencia sunt, interius vero non noceant, quod de cepis, aro, & inprimis rorella verum est, vnde eius virtutem pectoralem ob hoc ipsum sunt, qui suspectam reddunt, licet frustra.

Mansiones & exempla horum absoluunt & præbent rubefaciencia, v. g. ranunculus, lepidium, vesicatoria, vt cantharides, & caustica, vt ∞ , $\frac{1}{2}$, butyr. $\frac{1}{2}$, ∇ , ∇ . in quibus nempe sal acerrimum est, & spiculis manifestis, rodentibus & pungentibus præditum.

Subiungitur loco coronidis vsus huius doctrinæ. Sicut enim qui bene distinguit, bene docet, vulgata paræmia; ita quoque qui bene distinguit qualitates medicaminum, bene curat. Distinguantur enim hoc ipso 1. quoad qualitates & particulas magis vel minus actiuas, salinas, sulphureas & mercuriales, vnde omnis agendi vis & energia. Distinguantur 2. ratione alterationis & applicationis, vt gradibus intemperiei fiat satis velut certa proportione, singula adhibendo, vbi id opus est. 3. Ratione mixturæ, seu augendum sit vnum alterius accessione, seu retundendum, vnde notitia materiæ medicæ præcedat oportet & præparationem & compositionem.

LIBRI I. SECT. I. CAPVT VIII.

De

*Temperie medicamentorum
frigida.*

VI contrariorum igitur facile patet, quænam sint & dicantur *frigida*; ea nempe quæ tantum abest, vt sulphur sanguinis exaltem, rarefaciant & in motum expandant, vt potius id ipsum deprimant, obtundant, debilitent & refrenent.

Idque videmus per mechanicam quasi, quomodo inuicem calida frigidis medicamenta sint opposita, vt acida obtundant, amara, vt figant acria, vt oleosa acidis in effectu, & hæc illis sint aduersa, atque textura variant mirum quantum.

Hinc duobus modis frigida spectata, 1. *præuatiue* talia sunt, quæ non obtinent particulas actiuas, sanguinem in motum & calorem cientes, sed potius his, sulphure & mercurio, sunt destituta, 2. *positiue*, quæ moleculis & particulis in temperiem calidam inducentibus aduersantur, easdemque eminenter domare apta nata sunt.

Ea vero tria speciatim nominantur, duo passiuæ illa, vt aqua & terra, vnum vero actiuum, acidum rarefacienti alcali contrarium.

Hinc facile fuit regula: Quæcunque sunt terrea, aquea, acida, illa refrigerant vniuoce, & primaria intentione.

Refrigerant 1. *aquea*, serum augendo, & distemperando sanguinem. Vt enim hæc ipsa sulphur distemperant, & salia copiosa dilutione eneruant; ita & exorientem & adauctum in gradu & qualitate calorem in corpore, dictis illis prædominantia, diluunt eadem, & consequenter calorem demulcent, & freno quasi cohibent. Hinc exhausto per purgantia nimis sero & sitis oritur & calor; hinc æstuante corpore & sitis vexat ægros, indicio manifesto, quo indigeat natura, feri nempe sufficienti quantitate.

& contemperatione. Faciunt hocigitur aquæ simpl. & destillata, qua tales, non spirituosa, succi, & alia, imprimis vero si qualitate alia sint obfignata iuuante. Sic (1.) quæcunque aquea simul sunt & nitrosa, vt serum lact. capr. f. & destill. (2.) quæcunque aquea & acidula simul, vt succus cydon, iulebi; illa magis refrigerant. Sic (3.) quæcunque sunt sulphur-aquea; quæcunque (4.) sunt concentrata aquea, illa itidem refrigerant. Istorum exempla præbent sem. papau. sem. 4. frig. mai. recentia, & ex his parata emulsiones refrigerantes & confortantes, alterantes; horum gelatina, gummata, tragac. arab. Cornu Cerui, albumen oui, mucilagines.

Refrigerant 2. *acida*, & his affinia nitrosa, austera, acerba, styptica omnia, quatenus eadem caloris & motus principia in corpore, sal volatile & sulphur, domant, infringunt, obtundunt & figunt. Acida id præstant vegetabilia & mineralia, acetosa, spiritus salis, vitrioli, sulphuris, clystus $\frac{1}{2}$ ii, tinctura ros. viol. Seu, vt itidem distinctius procedamus, faciunt id (1.) acida aquosa iam dicta; (2.) acido-sulphureo-terrea, vt sunt instar omnium nitrosa, quæ quadratis particulis suis etiam in lingua frigus exprimunt, item nitrosa ex plantarum genere, parietaria, & oleracea pleraque, quæ simul particulis aqueis sunt facta. (3.) Acido-terrea, quæ ipsa sunt austera, tormentilla, bistorta &c. (4.) acida-terrea-aquosa, vt alumen &c.

Refrigerant 3. *terrea, terrosa*, insipida, & sensu medico dulcia, quæcunque demum fuerint, quatenus absorbent & præcipitant humores biliosos in motum actos. Faciunt id (1.) terrea proprie dicta seu *nat. terrea* talia, vt lac luna, lap. bez. conchæ, mater perlar. lapides. (2.) Terrea mucilaginea, terra lemnia, figill. quæ lentore pollent. (3.) Terrea-acidula, vt ligna, sandalum, fl. rosarum &c.

Refrigerant (4.) sed noxie virosa, quæ dicta illa possident quidem, sed ita mixta, vt statui vitali sint contraria, suffocent, & obnubilent spiritus & calidum.

Vñ vero non consistendum est imprimis solis qualitatibus in alterando, non in solo effectu, sed producente; ita frigida quoque

que sunt alia directe, vniuoce talia, alia indirecte, mediate, æquivoce, triplicis generis. Refrigerant se hoc pacto 1. causam tollendo dissipatiua, & poros referantia, & halituositate sua exhalationem procurantia; exterius spiritus vini, intus & extus camphora, it. diaphoretica, quæ disiciunt in motum aptos humores. 2. præcipitantia tum frigida terrea, tum alia, quæ cum dictis etiam ex parte conueniunt, partim differunt, vnde huc referre possumus sulphurea, lac sulphuris, fl. sulphuris, quæ licet calida sint, in febre hectica phthifica tamen conueniunt, quatenus absorbent acrimoniam salinam & vlcustollunt. 3. aperientia, quod exemplo amarorum, inprimis cichorii patet, imo & purgantium, rhab. v. g. gialapa & alia sunt calida, & tamen calorem tollunt, ablata causa febris, bile, pituita, salibus fermentatiuis, qua ablata necessum est calorem expirare.

Plus scilicet sapit medicus quam vulgus, vnde quod barbaries in medicinam irruerit, huic quoque cause, si non potissimum, multum tamen debetur, quod solis qualitatibus abstractiue consideratis acquiruerint, neglectis principiis chemicis & interiori nucleo. Et illuc quoque fere referri potest dubium vulgo motum, an acida v. g. acetum ipsum, sint calida, an frigida? Ita acetum non frigidum sed calidum asserunt plurimi, contra Galenum, qui id recte frigidum statuit, quod acrimonia & mortificatio, adde in aliis erosio, rubefactio, caustica vis sit manifesta, quæ sint effectus ignis analogi, adeoque calidi.

Repetendum h. l. nihil dici calidum debere, nisi quod effectum talem in corpore edit, calorem innatum intendit in toto. Id vero non præstant acida, licet in parte videantur calorem quendam conciliare, quod tamen fit per accidens, quatenus asperis spiculis infixis figitur quasi ibi sanguis & subsistere cogitur, vnde ab erosione dolor, a dolore calor & rubor confurgit. Hinc distinximus inter calida sulphurea, & calida salina, illa vocando, quæ particulas habent restaurando calori & intendendo idoneas, hæc quæ minus; illa κατ' ἐξοχήν dicuntur calida, hæc restricte, & secundum quid, vnde aromata etiam seu quæ sale volat. & sulphure simul pollent, magis calefaciunt, quam sal volat.

sibi relictum. 2. inter usum internum & externum, vel toti & parti debitum; quod ex dictis patet.

Ita vero longe melius res expediri & intelligi potest, quam si dicamus, esse calida per se, id enim fallit, refrigerare per accidens, potius enim contrarium verum est. Vt videmus nihil magis flammæ esse contrarium, quam acetum; ita & in corpore nihil acidis magis calorem extinguit.

Idem etiam valet de nitrosis, neque enim de nihilo plane est, quod Democritus ad figuras sapores retulit, si simul non tam externæ solum huius qualitatis, sed & interioris, texturæ habeatur ratio.

Ex dictis vero facile gradus frigidorum & ordines patere queunt; qui differunt pro externo vel interno applicationis usu. Vt enim, tactu teste, dantur *frigoris & frigidorum corporum gradus*, secundum quos etiam effectus diuersus confargit; ita quoque ex recensione dictorum quoad internum usum gradus facile perspicuntur. *Primo gradus frigida sunt aquea, terrea, plantæ nitrosæ, subacidæ, ut violaria, parietaria; reliqua pro horum modulo secundo, tertio & ulteriori gradu, adeoque omnino ultra primum gradum refrigerant acetum, & spiritus acidi salini, contra ac nonnullis visum est.*

Cum igitur & hæc satis actiua sint, merito & in horum usu medio tutissimus ibis. Sunt frigida antidotum calidi & oppositum in effectu, hinc poros coarctant, exhalationem prohibent, illapsum abarcent, motum humorum quasi concentrant, unde præbent medicis *incrassantia, coagulantia, repellentia, defendentia, intercipientia, ambustis debita, & corrodentibus, quin & narcotica, quatenus spirituum impetum refrænant.* De quibus agit Hippocr. 5. aph. 23. Frigido, *inquiens*, in his utendum, unde fluit aut fluxurus est sanguis; non quidem eodem loci, sed circa ea loca unde influit, (exemplo hæmorrhagiæ narium, ubi frontalia & anacollemata profunt) partium, *pergit*, ardoribus inflammationibusque ad rubrum colorem tendentibus ex recenti sanguine (*in principio*) eadem profunt; inueterata vero frigidum nigrefacit. Erysipelas etiam non exulceratum (terrea & sicca, non item

item

item aquea & acida) iuuat. Quibus vero minus conueniat frigida, *seq. aph. 24.* addit: frigida (actu talia, cruda, item acida, nitrofa) pectori inimica, tussesque mouent, sanguinis fluxiones & catarrhos caufantur.

Vtut vero (1.) pauciora fint frigida calefacientibus, cum magis ordinarie succendiculis egeat calor & fomite, quam extinguentibus, quod depletione sanguinis quoque fieri potest; illa tamen satis sunt actiua & sufficientia.

(2.) Frigida magis vniuersaliter alterant, quatenus æquali & generali modo calori modum dicunt, qui in corpore prædominatur & vbique actiuus est, vbi præfidet, & hæc illa architectatur pro viscerum diuersis modulis. Specifica vero cum sint, quæ calidum huius vel illius visceris respiciant, in quo sanitas & vita consistit, idem de frigidis expectari nequit; sed illa moderantur potius caloris excedentis hic illic additum gradum & qualitatem.

Frigida quarto gradu, præterquam actu talia & externa, non dantur, proprie loquendo, si de qualitibus eorundem manifestis sit sermo; opium enim & similia stupefactoria non sunt frigida, quod falso olim putarunt, vnde in compositionibus philoniorum & aliis, imo in ipsa theriaca plura aromata calida, loco correctorii addiderunt frustra.

LIBRI I. SECTIO I. CAPVT IX.

De

Temperie medicamentorum humida & sicca.

VT vero calida & frigida calidum innatum, seu sanguinem, eiusque partes oleosas contemperant; illa restaurando, hæc refrenando; ita idem quoque in qualitibus passiuis valet, quippe quæ humidum radicale, vitale nutritibile serum, alterant, humida sc. & sicca; illa augendo, hæc imminuendo.

Pro-

Pro faciliori intellectu consultum videtur nobis humiditatis omnis principium statuere, vti reuera est, aquam, siccitatis terram. Imo hæ ipsæ duæ qualitates sunt & dicuntur passiuæ ideo, quod a principijs chemicis passiuis dictis actionem & vires indispiscantur, actiuorumque viribus auscultent, & illorum sint vehicula.

Quæcunque igitur gaudent partibus aqueis, passiuæ se habentibus, nec dictis actiuis principijs adeo facta sunt, ea sunt humida, vti sunt tum aquea liquida quæuis, tum aquea concreta. Liquidorum exempla præbent aqua & destillata, serum lactis, imo vinum ipsum; concretorum radices gummosæ. & mucilaginea quæuis, imo olea omnia aquosa, seu sulphur-aquea.

Neque obstat spiritiuosa sulphurea, vt Ψ , & acida, vt ω us Θ lis, Θ li, ficcare; illa calorem augendo & dissipando serum, hæc constringendo & coagulando. Ψ fortis (dephlegmatus) in tantum desiccet instar ignis, inquit Verulam. H. V. & M. p. 47. vt & albumen oui immisum candefaciat, & panem torreat. Item Ψ nostras, ait Hoffm. præf. l. de M. O. siue ex fecibus factus, siue ex tritico, speltaue, siue ex baccis iuniperi, tam infestus est hepati, (immodico vsu,) vt duorum triumue mensium spatio colliquatione introducta, (lymphæ blanda rosida humectatione destructa,) hydropem fecerit, quæ omnibus funesta fuit.

Differunt vero & hæc gradibus suis; Primo gradu humectant aqueo-terrea & concreta sicca, vt glycyrrhiza, violæ, gummi arab. althæa, scorzon. Secundo aquea liquida & mollia, diuersis mansionibus, vt olea ipsa & gelatinæ, nisi tertio hæc humectare respectu priorum velimus dicere. Humectant nempe talia, vt & siccant siccantia, magis substantifice, variantia, vt monuimus, interno vel externo vsu. Hinc olea v. g. vlcerebus, quæ siccati & tergi postulant, minus conueniunt; aquea in ariduris faucium minus, quam lubricantia oleosa, non tam facile dissabilia, vnde & remollientia talismodi mucilaginosis debent velut animam.

Cumque hæ sint passiuæ qualitates, quæ summa vi operari neque-

nequeant, sine actiuis, calore vel frigore coniuncto insigni; humida quoque & sicca eminenti tertio vel quarto gradu non dantur, in se, sed quæ id præstare queunt, alterutra actiua sigillata esse oportet.

Sicca porro sunt, vi dictorum, omnia ea quæ principio terreo vel quasi tali constant; terreo, inquam, si sermo sit de siccantibus in se, uti passiva est qualitas. Sunt enim & siccantia potentialia, quæ non id tam præstant in se, quam mediante calore, quo adactio, vel rarefactio & expansio magis, necessum quoque est, dissipari humiditatem.

Terrea igitur siccant primo gradu quasi imbibendo & absorbendo, potissimum externe. Interius enim potentius siccant spirituosæ & actiua simul. Hinc creta, cerussa, lac lunæ, pompholyx in vlceribus, intertrigine, laxitate, putrilaginoso ichore optima sunt. Item aqueo-salina, vel sulphurea, ut thermæ. Siccant secundo gradu terrea salina alcalina quæuis, ut amaricantia, acris, aromatica, cinam. *abfinth. rhabarb.*

Siccant tertio gradu resinosa, ut camphora, euphorbium; terrea auitera, ut vitriolum, alumen vstum, gallæ, mercurius præcipitatus, & alcalia, calx viva &c. Quæcunque itaque maiori gradu sunt sicca, eadem fere pollent simili gradu caloris, hinc non dantur sicca quarti gradus, quæ non simul sint vrentia, ut mercurius sublimatus, arsenicum &c.

Ex singulis hæctenus dictis efficitur, nullum esse vitium corporis, nullum morbum, cui non suum sit remedium, idque non vnum sed multiplex, adeoque maximam medicamentorum esse copiam, ut non tam de inuentione amplius, seu accessione plurium, quam de imminutione seu selectu debeamus esse solliciti. Non tamen curta supellectili instructum esse oportet medicum, sed copia rerum, copia materiæ medicæ, ita ut non tam molem simul solam, quam virtutem æstimemus, memores plus valere vnum granum piperis, quam centum grana papaueris. Selectus exercitus, militibus constans robore corporis & animi præstantibus, præstat sæpe copiosis phalangibus.

Multum igitur interest, manuducere phillatos, ad praxin

non per ambages, sed per rectam & regiam viam, edicendo, quænam sint genuina purgantia, genuina & probatiora emetica, cephalica, bezoardica & reliqua, tum simplicia, tum composita, tum Galenica, tum chimica. Nosse oportet, quæ recepta sint in usum, quæ exoleuerint; nosse cynosuram & regulam, ne laudibus etiam immodicis medicamentorum chemicorum quorundam irretiamur & fallamur, quæ primo inflant hominum spes, hinc destituunt.

Lapis Lydius est experientia, rationi innixa. Qui cognoscenda materiæ medicæ operam nauare cupit, ex praxi æstimare, debet, ex praxi informari, non vero scepticum agere, dubitare de omnibus, negligere vulgata & euporista, inhiare meris arcanis. Sane hi turpiter se dant, & raro vel nunquam ad felicem portum appellant, nedum solida scientia imbuunt animum. Hinc legendus est *B. Ludonici* in dissertat. pharmaceut. aliique probatiores autores, qui reformare hac in parte felici cum successu cœperunt medicinam, seu repurgare potius, & selecta a minus talibus proponere. Dandum est aliquid, imo plurimum experientia, etiam seculorum effluxorum, vnde nec veterum materiam spernere debemus vel vilipendere, modo selectum adhibeamus, selectum in materia ipsa, selectum in preparando, selectum in componendo, ita nitidam & sufficientem habebimus copiam.

LIBRI I. SECTIO II, CAPVT I.

De

Emollientibus.

ET hætenus quidem egimus de præcognitis quasi generali cognitione simplicium, quomodo se erga corpus nostrum gerant, quomodo item cognoscenda sint, & diiudicanda; iam ad vires speciales deuoluimur, hinc ad specialissimas quoque transituri, & primo quidem loco ad illa, quæ secundis qualitatibus agere diximus, in specie EMOLLIENTIA.

Vetus dictum est Methodicorum, quicquid strictum est, esse laxandum, & vice versa, quod apprime valet de emollientibus. Si enim

enim nouerimus 1. saepe vel restitare serum, vel deficere, feces materiamque fluidam aliam, 2. inde fibras tendi, vias, poros, canales obstrui, dolores augeri, coagulum consurgere & alia, emollientibus his satis fit.

Considerabimus hæc & seqq. methodo debita, ita tamen, vt materiam hanc medicam potissimum lustremus, & quæ selectiora sint ad praxin futuram, missis, qui modus noster generalis est, superfluis omnibus, recenseamus fideliter.

Dicuntur EMOLLIENTIA, Gr. μαλακῆ, ab emolliendo, eo scilicet quod emolliatione eget in corpore, vt posito hoc indicante, emolliendum esse, statim præsto sit indicatum hoc seu materia emollientium, quibus id commodissime fieri queat. Vt igitur per mechanicam dicimus emolliiri dura vel quasi talia, ceram & pinguedinem concretam calore, fetas, coria, pelles, lutum, & emplastra humore, vnde terminus vsitatus in scholis medicis est malaxare, de emplastris valens, v. emplastr. quodcunque, malaxetur oleo &c; Ita etiam si in corpore occurrat durities quædam, quæ ad statum naturalem, mollem, reduci postulet, indicantur seu id præstant emollientia. Debentur ergo in genere duris, quæ cum non sint vnusmodi, etiam variant emollientia.

Hæc vero, recepto vsu & doctrina Galeni l. 5. simpl. c. 5. esse possunt tribus modis: 1. Per resiccationem, durities enim per mechanicam in corpore est soboles siccitatis, sicuti mollities humiditatis. Resiccantur & indurantur defectu humiditatis non solum tendines, ligamenta, cutis, membranæ; verum etiam pori, alui scybala & contenta fluxilia vel quasi talia alia, vnde emollientia singulis debentur. Sic a validis exercitiis, feruore solis, diuturna inedia, a febris ardenti, a medicamentis exsiccantibus, contracturis, in specie &c. id fit. 2. Per repletionem, cum plenum est distentumque ab humoris largi affluxu, quod proprie tensum ac remittens dicitur. 3. Per concretionem, seu congelationem, cum tumor vi frigoris concreuit, quod vitium vel est externum, ab aere, vel internum, a propria nimirum laborantis partis intemperie, influentisve humoris productum, id quod per principia chimica explicari commode potest, quatenus omne coagulum est a sale tartareo.

Tria hæc sunt, ab omnibus veteribus quasi manu tradita, duri, indicantis emollientia, genera. Hæc, si penitus confiderentur, exhauriunt ipsius rei naturam, pluraque suggerunt, quæ primo intuitu non putes. Hoc ipso enim 1. innuitur usus emollientium generalis; 2. emollientium hinc gradus, seu morbi quibus debentur emollientia, & 3. materia medica, morbis illis debita.

Sane cum avari esse debeamus in medicina, id est, omnia, potissimum in inquirendis natura arcanis, ab utili æstimare optimum fuerit huic methodo insistere, & primo vs v m docere, hinc materiam remedii vsui huic inferuentem, cum cautelis & obseruandis specialibus.

Triples videlicet est vsus emollientium, triplex etiam materia, triplex gradus. 1. *Emollientia* vi nominis, ab effectu impositi, emolliunt simpliciter laxando & humectando, subintellige tum vias, per quas efferri debet materia, tum materiaturum contentum, vel per se humiditate egens, siquidem ad statum naturalem fieri debeat reductio.

Sic vimur emollientibus frequentissime (1.) ad scybala alui indurata educenda, ficciora si fuerint cumprimis, instar stercoreum capræ, vnde emollientia materiam primam constituunt & vniuersalem, communem, clysterum; (2.) ad crustas seu escharas ficciores, & squamas, siue sponte enatas, vt in lepra, scabie ficca, pfora, siue etiam medicamentis causticis inductas, tollendas. (3.) ad clauos eradicandos, (4.) ad extirpandas verrucas, quo nomine vellardum solum impositum, vel pediluua proficiunt, (5.) ad callos, zophos podagricos & similes abigendos; hi enim antequam digerantur, emolliri prius debent. (6.) ad ariduras corporum melancholicorum & hecticorum squalidorum, (7.) ad callos ossium si non frangendos, saltim corrigendos, quando ferruminata ossa iterum sunt frangenda. Accidit enim aliquando, vt post male curatas fracturas, membri figura admodum deprauetur & distorqueatur, quoniam ossa non bene fuerunt coaptata, id quod contingit aut propter imperitiam chirurgi, aut propter inordinatos ægri motus, aut propter prauam deligationem, si nempe
æger

ager sua forte contentus esse nolit, si læsio fracti membri suis in operationibus sit effatu digna; si æger sit iuuenis & robustus, si callus recens, si os fractum non magnum, fractura tandem denuo rumpi aliquando potest, meliorque fracturarum partium coaptatio institui, saltim ex hypothesi, præstat enim ita potius conformare omnia, vt eo non indigeamus omnino. Eo igitur casu callus prius perfusionibus, fotibus, cataplasmatibus, lutis thermalibus consimilibusque remediis probe per aliquot dies fouendus & emolliendus, quo rumpi hinc facilius possit.

Par ratio est (8.) *contracturarum & conuulsorum*, quæ sine emollientibus & neruinis curari sane non possunt, vt vnum remedium restituendi motus articuli eo casu in his consistat. Ita & in gibbi initio idem valet, vt ligamentum spinæ dorsalis emolliatur, quantum licet, & dislocatio vertebrarum reponatur.

Sic & (9.) in colicis, passione iliaca, calculo, ischuria, id ipsum valet, item facilitando partu vltimis mensibus, mediantibus balneis & linimentis; in herniis item pro fotu & litu, vt recedere possint intestina & in locum suum restitui.

2. *Emollientia emolliunt, seu vim suam exequentur laxando & suppurando.* Seu emollientia laxant fibras nerueas tensas, & irritatas, poros adstrictos & angustatos, glandulas subcutaneas & alias tensas, humores contentos. Adeoque sunt remedium dolorum, tumorum & inflammationum, duplici fine & effectu, vt vel quiescens in motum didatur materia seu humor, vel, si id fieri nequeat, si nimis impacta sit, digeratur & in pus abeat.

Dolores (1.) leuamen sentiunt ab emollientibus, quatenus & fibrillæ nerueæ sensiles & delicatæ demulcentur h. m. & cuspidatæ acres & morficantes, rodentes particulæ obtunduntur. Facile remiscenda eadem sunt cum paregoricis, vnde chamomilla v. g. item lac & plurima alia & emolliunt, & paregorica sunt, quorsum referri potest cataplasma *ευπόρεστον* in podagra ex lacte, vitell. ouor. medulla panis triticei & croci parum.

(2.) *Tumores*, inprimis dolorifici, glandularum & glandulosarum partium emollientibus auscultant. Tumores tonsillarum

larum, mammillarum, herniæ incarceratæ, tumores testium, quos sæpe hoc pacto curauimus, non omiffa herba paridis &c. Emollientia in his liberant, & dolores leniendo, & duritiem tollendo, & *ἰσχυρῶς* contentorum expediendo.

(3.) *Inflammationum*, quoque seu tumorum sanguineorum, vel quasi talium calore, rubore, dolore & suppurandi potentia sunt remedia. Quicunque nempe tumores ita sunt comparati, vt laxatis poris & fibris nerueis dispalescere possint & discuti, illi ab emollientibus iuuantur, citra suppurationem, & contra. Sic dentitioni profunt; sic in tumoribus glandularum laudatis, cum primis in tonsillis, bubonibus, mammillarum tumore optime se gerunt. Sic in doloribus nephriticis, pleuriticis, podagricis profunt, podagrici enim tumores non suppurantur. Sic in abscessibus omnis generis & *furunculis optima sunt*. Verbo emollientia sunt *indifferentia*, emolliunt digerendo, emolliunt suppurando, prout materia, quam alterant, fuerit disposita, vnde dicendum h. l. vna est de suppurantibus.

SUPPURANS seu maturans, concoquens, Gr. *ἐκπιπτικὸν καὶ πεπτικὸν*, Galeno 5. simpl. c. 5. dicitur illud, quod pus mouet, vnde suppuratio nihil aliud est, quam in pus mutatio. Vt autem suppuratio proprium est naturæ, ac *archei*, seu caloris nostri opus; ita nullum medicamentum proprie ac per se suppuratorium dici potest. Dicit tamen tale potest, quatenus extrinsecus impositum naturam in puris generatione iuuat, calorem vel fouendo augendoque; vel cutis poros occludendo & prohibendo, ne is expiret & dissipetur. Adde, quod poros laxet, & fibras, vnde colligi in iisdem & coqui materia magis potest, quæ prius tendebat & lancinabat. Hinc natura corrupto sanguini, seu sero cum sanguine formam puris inducit; estque hæc alterationis seu mutationis species vna ex iis, quas Galenus l. c. c. 6. medias inter naturales & præternaturales appellat.

Tres nempe in animalis corpore alterationes, ex eiusdem doctrina, fiunt, vna plane secundum naturam, tum ratione materiæ quæ assumitur, quæ est alimentum, tum ratione causæ efficientis, nempe caloris natiui, tum ratione finis, quod ad nutritionem spectat.

Et

Ethæc vno verbo est *πέψις concoctio*, quæ celebratur in ventriculo, corde, vasis, & partibus singulis.

Alterâ plane præternaturali, eaque de causâ priori contraria, *σῆψις*, seu *putredo* nuncupatur, cum nimirum ab alieno calore infitum vincente & profligante corpus corrumpitur.

Tertiâ inter has mediâ dicitur *πεπασμος*, partim aliquid primæ & naturalis, partim eius contrariæ, quæ est præternaturalis, obtinens. Similis scilicet est alterationi naturali, respectu causæ efficientis, quoniam fit a calore natiuo; sed non plane vincente. Similis est alterationi non naturali, ratione materiæ, quia in materia peragitur, neque prorsus benigna, neque omnino aliena, sed tali, quæ licet non ita a natura elaborari possit, vt ad pristinum statum redeat omaino, & corpori vtile alimentum fiat, siquidem iugum iam excussit, ex dominio iam abiit, vel circulari desit; ad meliorem tamen & naturæ conuenientiore[m] statum reduci valet. Et ad hanc *ἐκπύησις suppuratio* pertinet. Nam quemadmodum alteratio naturalis, quæ ab innato fit calore, a simili extrinsecus iuuatur; ita, inquit *Galenus*, & hæc quæ ex vtraque mista est, & in puris generatione animaduertitur, quod ex recensione speciali materiæ clarius patere potest.

Et hinc vbi *σῆψις*, sphaelus, putredo & corruptio, calor cessat, pars friget, liuet, nigrescit, *νεκρωσις* patitur; indicio manifesto, calorem nullum plane ibi imperium obtinere. Hinc a *σῆψι* quoque nulla speranda salus, vel restitutio partis, nisi suppuratio se prodat, qualis, qualis, testimonio, restitantis roboris & materiæ non penitus inobsequentis. Vnde quando in sphaelo circa *extima*, ab adhibitis remediis, pus inueniunt chirurgi, merito iatum *εὐρηκα* exclamant, & gaudent, de seruanda parte spem concipientes amplissimam. Par hinc ratio est digestiuorum.

(3) *Emollientia vim suam exerunt laxando & resoluendo*. Quando adest tumor & durities ex concretionem, ferique coagulo, emollientia proficua sunt, sed ita comparata, vt laxent non solum compagem, nec suppurent, (quod sufficiens non adfit humor, saltim ordinariæ, nam & quandoque licet tardius suppurantur,) sed resoluant, seu maiori gradu aggrediantur concretionem, & ex

ex

ex ordine dimoueat. Hinc scirrhis hæc classis est appropriata, seu tumoribus duris, v. g. lienis, hepatis, tumoribus item aliis duris, concretis, rebellibus, frigidis. Hi egent resolutione coaguli, vt in motum cieantur per calorem, & hinc subigantur.

Hinc emollientia κατ' ἐξοχήν etiam tumoribus scirrhosis debentur, ex pituita resiccata, (sero coagulato) crassaque prognatis, quales tumores etiam in musculorum capitibus & tendinibus consistunt, vt in gangliis quoque ipsis. Distinguuntur tamen hi tumores scirrhosi ab ipso Galeno ratione materię ex qua concreti sunt. Alii sunt pituitosi, benigni, mites, quando serum, vt dixi, tartareum & coagulatum intumescit impactum est poris, calore debilitato partis, humore vero subsistente. Eo casu emollientia, resoluentia vnice profunt, & scirrhos persanant, mixta scilicet indicatione etiam mixtum indicatum applicando. Imo id de singulis quoque valet. Dantur enim casus, vbi dicta hæc inter se conspirant; vnde imprimis in tumoribus his duris alterutrum præstant, aut discussionem, aut suppurationem, quorsum & strumæ, scrophulæ & alia spectant,

Illustrant vero hæc etiam modi euentus tumorum omnium, quatenus finiuntur vel discussione, vel suppuratione, vel induratione, vel νεκρώσει & corruptione. Prioribus tribus apprimè velificantur emollientia, & his affinia, laxantia, suppurantia & ipsa etiam ex parte resoluentia. Vnde instar regulæ quoque notamus: Emollientia si misceantur cum resoluentibus, vel ipsa hæc sint talia simul, adaucto gradu fortius emolliunt.

Imo hæc ipsa resoluentia in internis abscessibus & coagulis quibuscunque omne absoluunt punctum, exemplo pleuritidis & similium, non omittis, si id fieri potest, externis.

Ex dictis patet, non opus esse, vt seorsim quoque laxantium fiat mentio & recensio, cum & illa sub emollientium classe non minus ac suppurantia reuera militent. Si enim, ex definitione communi, χαλαστικόν seu laxans illud est, quod densis corporibus, & quæ præter naturam dura euaserunt, confert, ipsissima id præstant emollientia; nam & hæc tensioni illi debentur, cum materia quadam, siue sanguis sit, siue serum, siue flatus partium spatia replet,

plet, extenditque atque dilatat, rarefaciunt, flatuosumque spiritum & materiam, quæ partes distendit, attenuant atque discutunt.

Diximus vero triplicem quoque materiam, & triplicem gradum emollientium esse. Si ergo materiam & texturam ipsam horum remediorum spectemus, commode dicuntur esse ea moderate calida & humida, vt & calorem & serum iuuent. Seu, si ex principiis chemicis ea æstimemus, virtutem emollientium constituunt & fœnerant principaliter principium sulphur-aqueum, stimulum, salinum. Principium materiale est humidum, formale calidum. Hinc omnia moderate calida & humida, seu actu, seu potentia talia, emolliunt, & inprimis tepida. Emollit etiam ipsa aqua sola calida, vnde & *Pindarus nem. ad. 4. Σεμὸν ὕδωρ μαλθακὰ τέυχε γνῖα, calida aqua mollia efficit membra.* Hinc magis humida sunt proprie dicta emollientia, quæ fluxilitatem augent, mucilaginosæ, saltim in recessu talia, & pinguia: magis sicca, improprie talia, quæ motum magis quam fluxilitatem augent, suntque paulo calidiora, quæ & emolliunt, & simul resoluendi vim possident, principiis actiuis, inprimis sulphureis, magis instructa, vt crocus, sperma ceti, resina, gummata. Exempla graduum distinctorum præbent ex simplicibus aqua, lac, oleum; lac magis emollit aqua calida, oleum calidum lacte calido, vel tepido, Aquea vero pure talia non nisi interuentu caloris emolliunt, mucilaginea vero magis. Quoad formam externam unguenta & linimenta emolliunt leniter, cataplasmata magis, optime emplastra, quin & in his est differentia, vnde emplastrum diachylon simplex solum emollit, compositum seu cum gummatis emollit & resouit. Vt itaque materiam spectemus.

Emollientia dicimus κατ' ἐξοχήν virtutem suam exerere ob MUCILAGINEM, & quidem duplicem, vel aquosam, vel oleosam, vnde quæ minus vel magis illam obtinent, minus etiam vel magis emolliunt, id quod variat, prout vel concreta vel diluta magis ipsa est.

Sic mucilago emolliens aquosa diluta visitur in decoctis, fotibus, balneis, clysteribus, ex *rad. alth. lil. alb. malux. glycyrrh.*

G

herbis

herbis s. emollientibus, malu. alth. viol. mercurial. branc. urf. paret. chamom. f. & R. quæ simul digerit & resoluit, melil. atripl. &c. florib. chamom. lil. alb. melil. verbasf. sem. fœni gr. lin. ficub. pingu. prun. dulc. passul. min.

Mucilago emolliens concreta aquea tum in radicibus mucilaginosi, vt rad. fymphyti, in farinaceis & pulposis, vnde pulposa dulcia, gummosa & humida primo & secundo gradu omnia emolliunt; tum cataplasmatibus cum lacte coctis & mixtis, vt taceamus plantas recentes plurimas emollire, tusilaginem v. g. plantaginem &c. vbi notabile est, plantas narcoticas, ob sulphur *μαλακτικόν*, quod possident, externo vsu si non omnes, tamen plerasque esse & reddi emollientes, vt hyoscyamus, & hinc paratum emplastrum, tabacum, cicuta ipsa, & hinc parata itidem emplastra, imo opium quoque ipsum.

Mucilago emolliens diluta oleosa-aquosa est in lacte, quod hinc cum mica panis similaginei & vitello oui constituit topicum euporistum paregoricum.

Mucilago oleosa est in genere in pinguis, quo olea, resinosa, ~~emplastra~~ pertinent. Diluta v. g. iterum in oleis expressis & coctis, ouorum, hyoscyami, amygd. dulc. lil. alb. chamom. cappar. concreta in pingu. cerni, hirci, spermate ceti, medulla crurum vituli; magis concreta in melle, vngt. dialth. anod. & similibus compositis; adhuc magis concreta & emplastica in gummi ammoniaco, resina, tereb. & empl. de melil. dyachylon simplici & cum gummatibus, cerat. de ammoniaco, de cicuta. Inter quæ ipsa quoque diuersi gradus sunt & obseruantur, non minus ac in simplicibus quoque est visenda hæc diuersitas, tum absolute, tum respectiue, ratione ætatis. Hinc pinguis recentia v. g. solum emolliunt, & præstantiora sunt, ob humidi aquei & oleosi prædominium, vetusta vero rancorem & acrimoniam præ se ferunt manifestam, exemplo oleorum rancidorum, pingued. leporina, viperina; vnde ob prædominium particularum salinarum magis resoluunt & digerunt, magis etiam desiccant.

Hæc si noscantur intimius, facilis quoque erit selectus, facilis de agendi modo decisio. Sic plantæ emollientes stimulo nitroso etiam

etiam partem actionis suæ debent, nitrosa enim & fluxiles simul magis reddunt humores, & quæ simul nitrosa sunt, magis emolliunt & abstergunt quoque; emplastica magis sunt suppurantia & resoluentia, quæ enim suppurare debent, illa conclusa esse oportet. Emplastica enim medicamenta distensionem & euaporationem prohibent.

Notabile vero h. l. est, communiter emollientium materiam desumi ex regno vegetabili & animali, minus ex minerali. Mineralia enim & metalla omnia magis siccant, nec nisi glutem sui generis, seu viscedinem metallicam possident. Saturnina tamen, ut amicabile cum oleis laudatis ineunt commercium, ita emollientia hoc iuuant. Est enim & in saturno & reliquis mucilago concreta.

Adeoque facile patet, emollientium vim consistere in eo, quod principaliter lympham alimentarem vel excrementitiam adaugent, restitunt, alterant, fluxilem & mobilem reddunt, quod coagulum auertunt, quod poros dilatant, quod fibras laxant, quod obstructions consequenter inde ortas & alia obstacula tollunt, referant, dolores demulcent. Adæquate vero calorem una respiciunt, roborant, & blando fouent, ut archeus, tanquam motus omnis in corpore diribitor, vel remouendis impedimentis vel vincendis, superandis & immutandis incumbat, & motum fluxibilem promoueat, & penetrationem præstet vna, adeoque omnia libere dispensari iterum in corpore queant; ut contentis humoribus motus & fluxilitas restituatur, fibræ continentis blande laxentur, adeoque seu massa sanguinea, seu lymphæ in circuitum redeat, & duritiæ, tensioni & siccitate ablatis, omnia secundum naturam fiant in machina.

Hinc & selectus formularum externarum colligi potest. Est ubi magis laxandum & humectandum est, ubi vnguentis & cataplasmatibus prærogatiua cedit; est ubi magis fouendum, digerendum & resoluendum est, ubi emplastris prima laus debetur. Quæ omnia ex notione caloris & humiditatis in mixtis & eiusdem respectus in corpore magis elucent, ut durum quicquid est in corpore præter naturam, per eadem emolliatur.

Complementum his addunt vsus legitimi monita & cautela. Ut enim 1. *emollientia* communia sunt praesidia, non specifica, &que; ita *appropriatis sommode iunguntur & miscentur*, quae vnicuique vel parti, vel effectui sunt familiaria. Ita enim euadent specifica & determinata praestantiora, seu v. gr. purgantia addamus in alui obstructione, seu carminatiua in colica, seu nephritica in calculo, seu alexipharmaca in bubone maligno, vt cynoglossa eo nomine celebris est, seu neruina resoluentia & paregorica in doloribus coniunctis &c.

2. In emollientibus notandum est, vt attendatur non solum partis vniuscuiusque tonus, verum etiam affectus & materia contenta tendentis qualitas & natura. Quandoque enim prompte apta nata est vel discuti & diffiliari, vel suppurari, quandoque rebellis; hinc gradu maiori addito, eximie magis id fit. Hinc vbi materia tenuis est, & distillanda potius ac absorbenda lympham, minus conueniunt. Hinc in tumoribus mammarum ita moderanda est applicatio, ne suppurationem inducamus, frigidis v. g. obstruentibus cataplasmatibus, vel nimis calidis fundentibus.

3. *Emollientia imitantur genium aliorum topicorum; quandoque primaria intentione applicantur, quandoque secundaria.* Si nempe *σευματισμός* vel *συναρροισμός* fiat ex massa sanguinea, si concurrant viscera, si totum simul affectum, vniuersalibus substantiis, quae nisi attendantur, frustra sunt vt plurimum.

4. *Vbicunque materia acrimonia & malignitas potius in centro detineri & coerceri amat, quam diffundi, emollientibus minus locus est.* Tunc enim ob malignitatem dilatatio pororum minus tuto procuratur. Exemplum praebent scirrhi maligni, vel tumores duri ex atrabilario humore orti. Hos Galenus l. c. ab emollientibus exasperari scribit recte, vt scirrhis ex pituita ortis sunt conuenientissima. Emulantur, imo sunt hi ipsi tumores de natura cancerorum occultorum, de quibus conforme est monitum aureum *Coi 6. aph. 38.* Quibus occulti cancri (tecti, non aperti, latitantes intus, nondum se exerentes aperto Marte) fiunt, non curare (seu emollientibus, seu aperiendo cum ferro, cum nullum pus subfit, quod

quod euacuari desideret, sed potius materia suppurari inepta,) melius, (tolerabiliusque est, cum ex duobus malis eligendum sit minus, cumque si prodesse non possimus, saltem non obesse debeamus.) Curati enim (hoc pacto, præpostere, neglecta hac cautela) citius intereunt (malo exasperato,) non curati vero longius vitam trahunt.

5. *Vbicunque exsicccandum est, non emolliendum est, seu emollientibus non uti licet.* Sic in vlceribus omnibus adstrictio & exsiccatio requiritur, si consolidare eadem sit animus; Sic in fracturis, callo & exsicccatione moderata opus est, vnde absurdum est eo casu uti cataplasmatibus, magis enim emplastris roborantibus & firmantibus locus est. Sic & in fissuris mammarum potius exsicccandum est.

6. *Vbicunque laxior est tonus partis iam dum natura sua, ibi emollientia minus conueniunt.* Et speciatim in affectibus pulmonum id valet. Pulmonum scilicet ipsorum, nam in pleuritide, vbi coquendum est pus, emollientia cum paregoricis sunt laudatissima. Quando vero in tussi, in asthma, phthisi, & aliis bronchia obstructa sunt & grauata, & quæstio incidat de emolliendis viis & laxandis, non æque locum habent sola. Quia enim magis laxant poros, materia etiam magis irruit, nec eo ipso æque expectoratio fit facilior. Hinc ut in affectibus pulmonum resoluentia sunt nobilissima interius; Ita quoque exterius emollientia cum resoluentibus sunt miscenda. Dantur enim quæ id vna præstant, ut sperma ceti emollit & resoluit, item vnguentum rubrum potabile, & similia.

LIBRI I. SECT. II. CAPVT II.

De

Adstringentibus.

Cum methodus medendi, quanta quanta est, per contraria fiat & absoluatur, ipsa quoque contraria iuxta se posita magis elucescant, hinc ut emollientia duris & strictis debentur; ita adstringentia laxis, iis tamen non solis, liqui-

dem & mollientibus opponuntur, & aperientibus, vnde latissime patent.

ADSTRINGENTIA enim velut genus quoddam sunt remedium plurium, quæ ceu species sub iisdem comprehenduntur. Vt enim non dicamus incrassantia, repellentia defendentiaque sub iisdem quoque contineri, de quibus seorsim propter latioremsum dicemus in sequentibus, ipsaque adeo absorbentia etiam huc referri posse, complectemur usum iuxta ac differentias hæcæ speciales subiunctis canonibus.

I. *Adstringentia cogunt & corrugant seu constringunt fibras.* Si nominis etymon spectemus, elegantissima latet metaphora, desumpta a colligandis, vel stringendis fidibus laxioribus, contorquendo & in se arctando. Hinc

(1.) Colligant & vniunt *fibras viscerum*; quando villi, parietes, seu *fibræ membranæ* eorundem molliores sunt, flaccidæ & expansæ, apprime usum habent, idque tanto magis, quia *ventriculus ipse totus membranosus est, & fibræ neruæ per totum corpus intertextæ.* Hinc ut robore villorum constante calor quoque & humores circulandi in quacunque parte bene habent, speciatim in ventriculo, adstringentia merito roborantium titulum obtinent, quatenus præter calorem, seu *archeum partis & fermentum specificum*, villos roborant, contorquent, & vniunt, ut contractioni & expulsionem magis vacare queant, vnde cinnamomum, nux moschata & similia dicuntur roborantia, quod singula illa respiciant, quæ collectivè & coniunctim ad ventriculi robur faciunt. Par ratio est hepatis, cerebri & aliorum.

(2.) Roborant etiam *fibras sanguinis.* Cum enim ipsa *M.S.* ad consistentiæ suæ robur obtinuerit fibras, quæ & ipsæ laxari queunt, & hinc fatiscere, adstringentia & has fibras constringunt, adeoque consistentiæ sanguinis, siquidem fuerit tenuior, rarefactione velut desciscens & impropportionata, velificantur. Valet id tum in peste, tum in cachexia, scorbuto, & syncope aliisque morbis, vbi sanguis est magis tenuis & mobilis.

(3.) Firmant *fibras nervosque & vincula ossium partiumque muscularum*, v. g. dentium alveolos, gingivarum robur partiumque

que

que continentium laxata vincula varia, sphincteres ani & vesicæ, ligamenta vteri. Sunt hæc quasi tenacula, *Klammern* / quæ vtrinque constringunt & firmas tenent partes ac instar cunei constringunt.

II. *Adstringentia condensant & infarciunt poros*, vnde tunc peculiari nomine dicuntur, prius quod præstant, *πυκνωτικά*, vi refaciendis contraria, ita enim CONDENSANTIA *Galeno* audiunt *l. 5. simpl. c. 14.* quæ poros contrahunt, coarctant & insensibilem transpirationem impediunt, quo sensu condensantia sunt, quæ non tam adstringunt in se, quam condensando adstrictionem post se relinquunt. Condensant vero poros magis frigida, quatenus spiracula caloris plus iusto hiantia contrahunt, vnde sufficiente ad hoc sola velut refrigeratione agunt, adeoque debilius contrahunt, quam priora. Quod enim valenter & constipare & constringere debet, vt ex dictis patet, robur quoddam remittens ac durum habeat oportet, quo cum careant medicamenta aquæ naturæ, tenues quidem poros in vnoquoque corpore contrahunt atque condensant, aut totam partem, quoad fibras & villos, valentius constringere nequeunt.

Hinc vsus habent hæc adstringentia, seu condensantia specialius dicta, vt cutis compactior, densiorque reddatur, tum ad euitandas externarum causarum iniurias, tum ad nimium sudorem spirituumque dissolutionem inhibendam, quare extrinsecus potissimum vsurpantur.

Posterius quæ præstant, dicuntur peculiari nomine INFARCIENTIA, illinentia, *εμπλαστικά καὶ ἐμφρακτικά*, obuiuscantia & obstruentia, quatenus iuxta *Galenum l. 5. simpl. cap. 11.* corporis poris seu meatibus illita, iis tenaciter adhærent, seu quæ substantia sua crassa, lenta & glutinosa meatus corporis oblinunt, opplent, atque obstruunt, citra omnem acrimoniam & mordacitatem. Si enim mordax esset tale medicamentum, hæere in poris non posset, sed facile excerneretur, liquando partem, vel euocando humorem, quod attrahentia præstant. Et conueniunt hæc ex parte cum emollientibus, quatenus lentore pollent, viscedine, mucilagine vel vinctuositate, vnde diffuere humores vetant.

Hinc

Hinc usum habent emplastica hæc, cum incrassantibus communia, in sputo cruento sedando, item ad dysenteriam, quo fluxus compescatur, acrimonia materiæ mitigetur, & intestina oblinantur munianturque aduersus humorum affluentium acredinem. Exterius vero ad sistendum sanguinem, cohibendos sudores immodicos, & per accidens vna ad suppurandum, de quo iam diximus.

III. *Adstringentia incrassant, figunt & domant humores.* Rememorantur & cogunt humores efferatos, tenues, & impetuosos motos, vt frenum indepti restitent, figantur & quiescant; Vnde speciatim si tenues fuerint, audiunt *INCRASSANTIA*.

Hinc frenum sunt bilis, frenum seri, salium & fermentationis p. n.; hinc retardant impetum excrementorum in vomitu, diarrhœis, dysenteria, hypercatharsi, cholera, incontinentia urinæ, diabete; affluxum item sanguinis & seri impetuosum, vnde *DEFENSIVA* audiunt, & *INCREPANTIA*.

IV. *Adstringentia constringunt, coangustant & contrahunt oscula vasorum,* vnde speciatim Galeno & aliis tunc audiunt *occludentia*, Gr. *συναπτικὰ, στενωτικὰ, στενωτὰ*, quatenus *ἀναστομάσεις*, id est aperta venarum & arteriarum oscula coarctant, sensibilesque excretionibus cohibent, claudunt, nec quicquam quod sensu percipi queat, de sese emittunt, vnde *ischæma* & *traumatica* huc spectant. Hinc conueniunt in vulneribus, erosionibus, rupture, hiatu, in hæmorrhoidibus aliisque sanguinis fluxionibus cohibendis.

V. *Adstringentia fluxionum & effusionum remedia, non solum affluxum & influxum, sed & effluxum moderantur.* Hinc locum habent eximum interius & exterius, in fluxionibus quibuscunque & motibus sanguinis omnibus, ab interno vitio exitu affectato, in hæmorrhagiis narium, mensibus & lochiis immodicis, sputo, vomitu & mictu cruento. Remedia sunt optima fluxionum sanguinis, in dictis & aliis casibus. Fluxionum seri, in catarrhiscibus, falsis, tenuibus, phthisin & hæmoptysin minitantibus, in ichore ulcerum seroso, fluore albo; fluxionum feminis in gonorrhœa &c. varie miscenda cum abstergentibus, traumaticis, roborantibus & opiatis.

Ex

Ex quibus recensitis specialibus vſibus generalis magis eluceſcit, & exhauritur magis adſtringentium doctrina, quatenus *ἐνέργεια* illorum in eo conſiſtit, quod tum *contentos* humores fluxiles, tenues, in impetu ſuo coerceant, ipſosque increſſando, inviſcando, concentrando cohibeant & in centro detineant, ne impetuoſe exundare, rareſieri, & exitum affectare poſſint; tum *continentes* poros vaſorum, fibrarum, parietum, & viarum corrugent, criſpent, colligent, & incuneent, vt velut aggere poſito retineant & auerruncent irruentes humores.

Neceſſum itaque eſt, vt texturam obtineant ad quietem magis, quam motum humores aptandi; adeoque cum calori dilatanti, rarefactioni & mobilitati ſit obuiam eundum, mutantur adſtringentia virtutem ſine dubio maxime a principio terreo, & ſalino acetoso, vt illa κατ' ἐξοχήν dicantur & ſint adſtringentia, quæ hæc duo mixta & combinata habent magis, ac prædominantia, vnde gradibus variant, vt quo magis acidum terreo remixtum eſt, eo maior etiam obſeruetur adſtrictio; quo magis diſſociatæ huiusmodi particulæ aquoſis, aliisque, eo minus & fere non niſi improprie dici queant adſtringentia.

Cum vero, vt ex dictis claret, magna ſit adſtringentium latitudo, pro varietate inſigni concurrentium ad morbos fluidos, hinc quæcunque cauſæ fluiditatis ſunt contraria, etiam ſub adſtringentibus militant.

Prius tamen, quam de gradibus his dicamus, addendum & illud eſt, quod adſtringentium latitudo etiam ex miſcela aliarum particularum eluceſcat. Vt enim proprie adſtringentia ſint frigida & ſicca, vtpote cauſis fluxionum contraria, & cognoscantur ex ſapore acerbo, aſtero acido, & quæ acerbæ ſunt, aſteris fere efficaciora deprehendantur & omnium maxime ſtyptica; obſeruandum tamen eſt, non omnia adſtringentia frigida eſſe. Sunt enim quædam, quæ valenter adſtringunt, tantam nihilominus adepta caliditatem, vt corpus etiam exurant, vt *Œlum vſtum*, ſeu *⊙* *⊙* *li*, quin calefaciendi ſine vſurpentur toto die, vt cinnamomum ex aromatibus, aloë ex gummatibus, & alia.

H

Hæc

Hæc scilicet ob heterogeneitatem particularum adstringunt quidem, sed adstringendi hanc virtutem habent limitatam, & sigillatam una cum acrimonia, aromatico, dulci, amaro charactere, quin & pulposa, oleosa, balsamica simul sunt quandoque, vt nux moschata; vnde & adstringentia quædam sunt *generalia*, quædam *specificæ*, non omnia omnibus conuenientia. Seu adstringentia (quæ distinctio in praxi hinc locum habet maxime,) alia sunt *sibi relicta*, proprie & κατ' ἐξοχήν dicta, terrea & austera &c. alia *comitata*, amara, vt absinthium, aromata, vt cinnamomum & sic porro; vel exspecificis cephalica, stomachica, hepatica.

Sufficit tamen, omnia hæc adstringere ob principium dictum terreum, & austerum remixtum, magis vel minus; Hinc enim differentiam ratione maioris & minoris non exiguam quoque habent, vnde quædam *leuiter adstringunt*, quædam *mediocriter*, quædam *summe*.

Sic *primo gradu* & remissius adstringunt, quæ austerum *leuissime possident*, & *expansum terreis*, vt sunt (1) *terrea*, ἀραια omnis qualitatis excessiua expertia, & quasi talia, siccantia & absorbentia, alcalina fere natura prædita, vt vnicornu fossile, corallia, creta, bezoardicum martiale, ☉ cinnamomi, lapis hæmatites, spodium; ex vegetabilibus *flores balaustior. rosarum rubr. papaueris rhæados, folia bellidis, polygoni, millefolii, pyrolæ, faniculæ, virg. aureæ. radix plantaginis*, quo & musci spectant, vt vñea cranii humani, lichen & alia.

Referrî huc quoque queunt (2) *aquea*, licet improprie paulo sint adstringentia, quorsum spectant ex vis destillatis ∇ plantaginis, polygoni, cinamomi cydoniata, bursa pastoris tormentillæ; par ratio est decoctorum ex iisdem, & siruporum similium nonnullorum.

Vtraque hæc præcipue conueniunt, quando humores peccant acetosi magis, quatenus illa absorbent, hæc diluunt & temperant, vnde & huc referrî possunt amara plurima, quippe quæ hinc inter roborantia præcipua sunt, vt rad. cichorii, rhabarbarum, absinthium ponticum &c. itidem acori & bili vna debita.

Sic

Sic *secundo gradu* adstringere statui possunt mucilagine & lentore conspicua, seu aquoso concreto, vt radix symphyti, gummi arabicum; seu aquoso-oleoso, vt semen hyoscyami, plantaginis, 4. frigida maiora, papaueris albi, quorsum & dulcia & pulposa referri queunt, sirupus de symph. papau. plantag. pilosell. conferua rosar. symph. item vnguentum Comitissæ, quæ tamen oleosa & lubricantia improprie magis adstringunt; seu terreo, vt terrea lemnia, sigillata, bolus armena, quæ alias κατ' ἐξοχήν dicuntur incrassantia, item emplastica; seu austeriuscula simul, vt trag. granorum actes, quæ & ob lentorem farinaceum concretum, & acinos sambuci egregium est remedium; Seu sulphureo, vt sanguis draconis, nux moschata, mumia, succinum in catarrhis suspendendis, vitellum oui. Ex compositis huc spectant ad hanc classem sperniola Crollii, emplastrum contra rupturam, de crusta panis, ceratum sandalinum. Et hæc inprimis locum habent, quando fluxiles & tenues sunt humores, vt accessu horum viscosiores reddantur, seu incrassentur & sic ad frugem redeant.

Sic *tertia classis* est eorum, quæ eminentiori gradu corrugandi fibras potentiam in ipsa lingua & faucibus exerunt, licet iterum mansionibus suis distincta. Ex vegetabilibus talia sunt radix bistortæ, tormentillæ, vna bezoardica vi hinc prædita, item sorba, cydonia, gallæ, mespila immatura, corna, fungus, salicis, betulæ, terra Japonica. Potentissima vero adstringentia præ vegetabilibus inprimis sunt mineralia, O, Glum, quæ hinc liquorem stypticum hodie tam decantatum largiuntur, crocus ætis adstringens, O vstum, ☉ Oli, & ex his preparata alia. Ex compositis tinctura coralliorum, antiphthifica, ætis adstringens, æris Oli, essentia terræ Japonicæ, traumatica, extractum tormentillæ, bistortæ, puluis stypticus Crollii, noster probatissimus; Ex sirupis, sirupus coralliorum, myrtinus. Hinc tostamagis adstringunt, vt rhabarb. tostum.

Improprie magis id præstant acida, quæ figendo salia volatilia humorum partim sanguinem coagulant & concentrant, vt ☉ Oli & +, interno vsu; partim fibras corrugant simul.

H 2

vsu

vsu potissimum externo. Ob erosionem tamen & liquiditatem minus proprie dictorum classi accenseri queunt; seu illis non æque est fidendum, non tuta sunt adstringentia.

Improprie etiam communia singulis hunc faciunt opiata & cum his mixta, v. g. theriaca, essentia theriacalis, ~ theriacalis, extractum theriacæ, laudanum opiatum, essentia anodyna, pulvis anodynus, pilulæ de cynoglossa & similia.

Et tertius hic ordo magis conuenit, quando biliosi acres peccant humores. Quæ ut magis pateant, distingui iterum potest inter actum adstringendi completum, & incompletum; Incompletum vocando, qui non omnia præstat perfecte, quæ ad adstrictionem requiruntur; completum, qui contra. Requiruntur nempe ad adstrictionem perfectam 1. humor influens, affluens vel effluens, seu contentum; 2. Vasa, pori, cutis, fibræ dimittentes, seu continentes. Quæcunque igitur adstringentia vtrisque debentur, illa complete & perfecte sunt talia, & vice versa.

Hinc tertii ordinis proprie dicta id cum præsent magis, illis etiam magis fidi potest. Vtque hunc finem feliciter assequamur, insigne strategema est, ut adstringentia cum figentibus miscemus, seu styptica cum figentibus mixta magis adstringunt; Et opiata quoque cum adstringentibus magis, sine his minus fide adstringunt.

Præter hæc vero quædam notatu digna occurrunt, & quidem tum respectu adstringentium, tum respectu partium, quibus debentur.

1. *Adstringentia seligenda sunt appropriata, seu cause & parti magis conuenientia.* Hinc stomachica & cephalica debent esse aromatica; Hinc in fluxibus malignis magis conueniunt simul bezoardica; In hæmorrhagiis simul conglutinantia; in hepatis & ventriculi affectibus acida quoque.

2. *In adstringentibus semper ratio habenda ventriculi; nec ultra quam pororum & fibrarum, vel viscerum ratio permittit, adstringendum est.* Quatenus enim terrea sunt, fermentum ventriculi destruunt, quatenus austera & fixiorum partium, euaporationem chyli impediunt. Id ipsum quoque in affectibus pulmonum valet.

3. Ut

3. Ut augent adstringentium vim anodyna, sic moderantur eandem resoluentia; seu alcalina, seu alia tenuium partium, quæ Ole austero minus pollent, maxime necessaria, ne humor qui disici debet, magis subsistat, ichorescat, & corrumpatur. Valet id imprimis in spūto & vomitu cruento, & casu ab alto, vbi lapides cancerorum, mel, acetum respectiue profunt. Hæc etiam cauent, ne nimis seu vltra terminum naturalem adstringatur, quod itidem notari meretur, tum in dysenteria, vbi bezoardica magis eligenda, tum in affectibus pectoris.

4. Vbicunque motus humorum promouendus, adstringentibus non locus est. Vbi scilicet viæ magis dilatandæ, fibræ laxandæ, humores potius resoluendi & incidendi, tum interne, tum externe adstringentia non conueniunt.

5. Exterius frigida magis repellunt, non promiscue tamen locum habent in omnibus partibus. Adstringentia exterius quoque humoribus & vasis debentur; illis, vbi impetus, rarefactio & effusio sistenda, vnde audiunt repellentia; his, vbi oscula occludenda, vt in vulneribus & aliis læsionibus, vbi ischæma dicuntur, vtraque inferius quoque seorsim spectanda.

6. Roborandi sine exterius acidula & aromatica magis profunt; vt penetrationem nimirum sortiantur, ipsa in se terrea, vnde etiam magis alterando, in dictis casibus, quam constrictione fere præstant. Exemplo sit vomitus, diarrhoea, dysenteria, vbi & theacalia locum habent.

7. Adstringentium vis, vbi paulo post remittit, nouis dosibus inuandanda est. Vt constans sequatur effectus; contra ea desistendum, vbi metus recidiuæ non est, vel mitiori gradu procedendum. Hinc in hæmophthysi 1. pulueres, 2. tincturas, 3. infusa & decocta vsurpamus.

8. Adstringentium nature alia præ altera forma externa est conuenientior. Hinc cum humorem fluxilem debeant componere & frenare, solida præ liquidis, & liquida concentrata præ diffusis adstringunt. Natura enim ipsorum est terrea, quæta, contraria fluxilium. Hinc decocta, potiones & aquæ adstringentes proprie & strictè loquendo non sunt, vel saltim refractam &

diffusam magis exerunt stypticam virtutem; multo minus, quæ ob heterogeneitatem humores turbant facile, vt emulsiones.

9. *Quæcunque adstringentia particulas habent laxiores, vel acriores, minus tuta sunt, quibus fidere possis.* Sic de acidis iam diximus. Conueniunt nempe magis externe, & vbi humores potius peccant, quam villi erosi, vt in V. S. raninarum ad hæmorrhagiam compescendam aceto vtimur. Sic *dulcibus*, vt sirupis, *minus fidentum* est quoque, partim quia roscidis sunt implicitæ particula adstrictoria, vnde minus incuneare possunt laxa; pulposa & dulcia enim potius emolliunt & lubricant; partim quia fermentandis humoribus apta sunt. Exemplo sit sirupus myrtinus, de rosis siccis, de symph. Fernelii, vnde magis in affectibus pectoris, magis condimenti & secundarii remedii locum sustinent. Sic balnea adstrictoria minus sunt fida; Vnde demulcendi, roborandique sine quidem adhiberi possunt thermæ, in vteri squalore & inde oboriente sterilitate cum successu; sed in mensium fluxu immodico, etiam præseruatiue minus. Quin si præseruatiue adstringentibus balneis vtaris, cauto opus est, ne menses ordinariæ fluxuri impediuntur, quod illæ hinc expertæ sunt cum suo damno, quæ vt virginitatem mentirentur, adstrictoriis curarunt balneis.

Sic clysteres adstringentes infidi sunt, proprie dicti, nam *ἐπιμεγαλινὰ* pingua temperata locum quandoque habent, vt taceamus, quod in *Opiologia* adduximus, ab adstringentibus seu terreis, seu gummosis facile dolores & obstructiones oboriri.

Sic forus & suffimenta adstringendi sine minus locum habent. Sunt quippe suffimenta tenuium partium, & calor coniunctus dilatat poros, dilatatos vero fluxio maior insequitur, vnde ex fol. quercus & similibus apud practicos laudati suffitus frustra fere præscribuntur.

Sic vnguentis & linimentis adstringentibus fidi non potest. Conueniunt potius emplastra glutinantia & roborantia ex topicis; Quin iuuant etiam fere hæc per accidens naturam, quatenus exteriores partes laxando diuertunt, vt vnguentum Comitissæ in mensium fluxu immodico locum habet. Sunt enim
inter

inter se e diametru opposita pingua laxantia, & astringentia terea, austera.

10. *Adstringentia cum cibis non commode dantur, ante vel post vero data, etiam alimentosa, diuersum sortiuntur effectum.* Cum cibis non danda, quia, ex nostra hypothesi, chylificatio fieri debet euaporatione partium alibilium continua, primum subtilium & volatiliorum, hinc & grossiorum; adstringentia vero huic euaporationi sunt contraria, vnde videmus quoque ab hisce assumptis alimentosis grauitatem ventriculi oboriri & anxietatem saepe, quatenus euolui renuunt & rareferi. Ante cibum vero sumptorum alimentosorum, v. g. cydoniorum, non idem effectus est, qui post illum sumptorum; dum enim motu peristaltico suo & corrugatorio fibræ ventriculi propellunt contenta, necessum est variari id ipsum, prout cibi ingesti inueniunt strictas magis fibras, vnde minus transire possunt, vel iis ingestis stringuntur magis superiores, vnde laxantur inferiores. In ventriculo quippe motus huius est principium. Hinc laxitas alui ab adstringentibus accidit per accidens.

11. *Vbicunque coactiua sunt fluxiones, sanguinis, aliorumque humorum, adstringentia easdem non remorantur, sed promouent potius.* Per coactiuas intelligo ab obstructione vasorum, & ab ordinario denegato spatio, ab *ὀγκασμῶ*, a copia, ita vt sanguis contineri aluëis suis non possit præ angustia, & rarefactione nimia, sed cogatur derelinquere stationem & alibi exitum querere. Quando itaque datis tunc temporis adstringentibus tenduntur & corrugantur magis fibræ, angustaturque magis spatium, fieri aliter non potest, quam vt exprimatur cogaturque humor. Hinc id videre est non solum in hydropicis & cachecticis, quibus frequentius hæmorrhagiæ narium fiunt, verum & in hypochondriacis, scorbuticis, splenicis. Imo etiam hæmorrhoides ipsæ ex hoc fonte vt plurimum scaturiunt, & mensium immodicum profluuium. Conueniunt autem illa potius, quæ sanguinis circulum in ordinem redigunt, auferuntque vim illam coactiuam, V. S. purgantia & aperientia ipsa. Optima cæteris paribus & tunc sunt acida.

LIBRI I. SECTIO II. CAPVT III.

De

Aperientibus.

VT motum excedentem & præter naturalem refrenant in corpore adstringentia; Ita motum humorum deficientem promouent & in ordinem citant **APERIENTIA**, non minori latitudine, non minori vsu gaudentia, imo fere maiori, cum non solum varias species, de quibus dicendum erit, complectantur; verum etiam in latitudine sua ipsa diuretica sub se comprehendant.

Notabile tamen est, hic agi de aperientibus iis, quæ, vt *Gal. l. 5. simpl. c. 14.* loquitur, talia sunt & dicuntur primario & per se, non de illis, quæ ex accidenti quasi facultatem aperienti habent, cuius generis sunt, quæ v. g. vteri orificium a phlegmone vel scirrho, vel ariditate occlusum aperiunt, item quæ occlusiones labiorum, a phlegmone occlusorum, aut genarum, aut narium, aut gutturis, aut præputii, aut sedis, aut similis partis osculi inflammationem indeque natam occlusionem sanant. Verbo, contradistincta sunt aperientia ab emollientibus, licet secundum quid inter se habeant affinitatem. Proprie enim hæc non sunt ἀνασπορικὰ seu aperientia; Vnde *Galenus* Dioscoridem reprehendit, quod confuderit illa nonnunquam inter se, aperientia cum illis, quæ laxant, vel emolliunt, humectant, aut soluant.

Dicuntur nempe ἀνασπορικὰ Græcis, quasi dicas oscula seu ora vasorum referantia, vtpote de quibus *νατ' ἐξοχῆν* prædicantur, & nominatim iuxta *Gal. l. c.* non tamen illa strictiori vocis acceptione sola absoluuntur, quin ad omnes interiorum partium ductus, vt venas, arterias, canales, vretes, neruos, referandos ditatandosque accomodari possint.

Audiunt etiam ἐκφρακτικὰ, quod obstructions expellant; seu motui humorum tum alimentariorum, tum excrementitiorum impedito debentur **APERIENTIA**. Posito enim vel mobiles seu

secundum naturam humores, v. g. M. S. bilem, chylum, vrinam esse indispositos, ac otuari quasi nec moueri, seu ob caloris natiuu & particularum actiuarum defectum, seu fixitatem, lentorem, coagulatum & viscositatem; vel *via* indispositas esse, venas, ductus, canales, ob humores, flatus, partes solidas extraneas, facile patet, aperientia esse proprie, quæcunque motum restitunt humoribus & remoras viarum tollunt.

Adeoque vt distinctim de iis dicamus; 1. *Aperientia in genere expediunt obstructiones viarum, vasorum, ductuum, meatorum & pororum*, vt quodocunque in his motus cessat, vel remora quædam accidit, auxilium ferant, vt & sanguinis & feri circulus indefinenter & irrequiete fiat, & excernenda vbiuis naturaliter decenter promoueantur, menses, sudor, vrina, bilis &c.

Vbi notandum, alia viscera præ aliis obstructionibus esse obnoxia, adeoque etiam aperientia illis eximie & præ aliis deberi. Vbi nempe ductus, vasa, humores plures decurrunt, ibi facilius quædam fit *subsistentia*, vnde exemplo hepatis, lienis, pancreatis, mesenterii, vteri, renum & pulmonum id clarum est.

Vasa huc spectant communia, venæ, arteriæ, nerui & vasa lymphatica, quæ itum & reditum largiuntur. Et quidem obstructio horum alia est totalis, alia partialis. Non illa semper, sed hæc potissimum innuitur, quando non sufficiens spatium conceditur transeunti humori, id quod exemplo mechanico aquæ ductuum illustrauimus, in quibus limus sensim sensimque se affigit parietibus. Hinc per mechanicam etiam citius moueri oportet, quæ angustiori, quam quæ largiori continentur & vehuntur *spatio*. Et hinc videmus ob hanc solam causam sæpe fieri hæmorrhagias, & quidem *nar. & v.* illo latere, quo viscus affectum recumbit, non altero. Hinc obstructis vasis lymphaticis fiunt hydatides, & facile hydrops. Subtilissima inter hæc vasa sunt nerui, vnde & magis vniuersaliter solent obstrui in paralyti, idque sæpenumero, si obstructio mesenterii redundet in neruos, vnde paresis ex colica nota est.

Meatus item expediunt, qui educunt & excernunt, vt porum choledodum, vretes, intestina, ductum pancreaticum.

Adeoque profunt aperientia in ictero, hydrope, cachexia, affectu hypochondriaco, colica, calculo, asthma, mensium suppressione, scorbuto, paralyfi, scirrhis.

2. *Aperientia resolvunt coagulum salino-tartareum*; Quod ipsum specialius dicit agendi etiam modum. Si enim concipiamus obstructionum *γέγραπ*, sine dubio debentur, inter alia itidem ex ordine dicenda, tartaro, seu particulis terreis, sub salinis & aqueis contentis, limosis, ad quietem quam motum magis aptis, seu ex necessitate materix, vitio assumptorum grossiorum, seu ex fermento vitiatu viscerum, generatis & accumulatis. Id vero manifesto videmus in vrina, quæ a natura educitur, partes nempe tartareæ, limosæ, & aqueæ, ad motum & corporis usum minus inferuientes. Cum igitur certum sit vtrumque, & adesse tartarum hoc sensu in corpore, & cumulari ultra quam par est, & ad motum minus aptum, adeoque inde obstructiones seu remoras tales in motu hinc inde fieri, facile quoque patet, quantum hisce contra eant aperientia.

Not. vero & h. l. tartarum alium esse fluidum, alium concretum, alium in fieri, alium in facto; omnem vero obstructionis esse autorem. Hinc cum concretum præsupponat fluidum, regula enata est nostra; omnes nephriticos esse etiam hypochondriacos, omnes item podagricos esse hypochondriacos, licet non vice versa; seu in hypochondriacis abundat tartarus fluidus, qui in podagricis & nephriticis concrevit facile.

Latius vero paulo tartareum hic pro omni coagulabili, vel coagulato & subsistente sumimus, vnde non solum in dictis affectibus, item in syncope, palpitatione cordis, polypo cordis, quæ a grumescencia sanguinis nobis concinne deducuntur, in scirrhis porro hepatis, vel lienis; verum etiam in extravasationibus feri & sanguinis omnibus profunt. Omne enim extravasatum, in corpore subsistens, iners est, dominium archei excutit, quiescit, obstruit, negotium facessit, coagulatur, putrescit & aliquando in flatu resolvitur, ab archeo debili. Hinc & in abscessibus omnibus, nominatim pleuritide, empyemate, in grumis sanguinis a casu ab alto, in vulneribus, in asthma, tussi,

tussi, ipsa resoluentia sunt optima; seu in genere pulmonum quoque affectibus resoluentia apprime debentur, quod ibidem frequentissime fiant concretiones. Imo sunt hæc ipsa resoluentia horum affectuum genuina & specifica remedia, tum primaria intentione, tum secundaria adhibita.

RESOLVENTIA itaque, sub aperientium classe militantia, sunt diuina remedia omnium morborum tartareorum, quorum sane pars non est exigua, & quæ talia sunt, polychrestorum merito nomen merentur. Sic sperma ceti specificum est in asthma, casu ab alto, calculo; sic cinnabaris, sic lap. 69. eodem nomine celebrantur.

Adeoque hoc sine amurcam venarum abstergunt, sanguinis & reliquorum humorum motum restituunt, promouent, cuncta peruadunt, flatus incarceratos, concretosque humores & scirrhum minantes tartareos, successiue collectos & impactos, resoluunt. Vnde & ex vniuersalibus purgantia, diaphoretica & diuretica huc faciunt.

4. *Aperientia* incidunt & attenuant crassos, viscidos, tenaces humores ad motum minus aptos. *λεπνυτικά* sc. & hisce affinia *παντικά*, attenuantia & incidantia merito sub aperientibus comprehenduntur, eodem enim gaudent usu, sine & materia quoque. Dicuntur vero ita, quod humores spissos & tenuitatis modum non seruantes extenuent atque diuidant, fundant & fluxiles reddant, vt hinc in motum, quo carent, eicantur promptius. Constat enim infallibile axioma per *αυτοψίαν*, spissa & densa, viscida, minus esse fluida.

Attenuant & dissolunt v. g. mucum pituitosum in primis viis & ventriculo, vnde *μολυσσός* fit ciborum, vnde preparant humores crassos ad educationem. Fluxilem reddunt bilem, si iners reddatur, subsistat; nec stimulo suo excretioni humorum intestinalium velificetur. Attenuant humorem pancreaticum, itidem itagnantem & spissescentem, indeque vappescentem & saepe acescentem. Extergunt glandulas intestinales, vt pori magis hient. Hinc & sanguinem spissorem, tum reuera talem, quando serum sanguini vel æqualiter magis, vt in mania, & hectica, vel

vel inæqualiter, vt in febribus malignis & ardentibus, incoctum resoluunt & dissoluunt; tum quasi talem, vt in scorbuto & in affectu hypochondriaco.

Faciunt ad crassam lentamque pituitam, tum alibi, tum in bronchiis pulmonum in hærentem incidendam, tussique reiiciendam, pituita enim nihil aliud est, quam serum spissescens & coagulatum. Quin & extrinsecus insignissime profunt, quando frigidi, crassi, lenti humores aliqua parte corporis vel in scirrhum, vel circum neruos, membranas aut articulos effusi coierunt, vt in paralyti, spasmo, sugillationibus, gangliis, tumoribus variis accidit. Imo in ariduris & crinonibus ipsis.

Hinc variis aliis morbis auxilium ferunt, qui fundamentum agnoscunt in lentore & motu impedito humorum, viscositatem illam & pituitam fundendo & liquando, in anasarca seu hydrope pituitoso, catarrhis crassis &c: Remedium apoplexiæ, coryzæ, febrium intermitentium omnium, detergendo & extirpando fermentum febrile, in glandulis intestinalibus hærens, tum extra paroxysmum, tum ante illum, quod nisi obseruetur, frustranea omnis vt plurimum est curatio, & contra.

4. *Aperientia absorbent, edulcant, saturant, fixos, acidos, austeros & ad motum ineptos humores.* Aperit se h. l. campus egregius discurrendi de ABSORBENTIBVS, sub aperientibus optimo iure comprehensis. Inter auctores, qui de virtute simplicium medicamentorum scripserunt, potissimum hæc tangit *Salomon Albertus MSS. de materia medica*, seu libro, quem vocat *anti-dotarium*, quod complectitur decente ordine digesta medicamenta simplicia & composita vsitata, tum internis, tum externis corporis affectibus accommodata. Ordine quasi procedit hoc, vt humores frigidi, pituitosi, serosi & lenti, quauis parte corporis collecti, facilius euelli, attrahi, dissiparique possint, prius emolliendos iudicat, deinde extenuandos, idque vel vtraque seorsim facultate, vel ambabus pariter confusis. Huiusmodi enim auxilia alternanda esse, id est, nunc emollientia, modo siccantia vsurpanda, dum humore omni absumpto tumor totus subsideat. Adeoque præmittit absorbentibus emollientia & tenuantia, tanquam humores illos contumaces prius apparantia,

rantia, ita, vt absorbentia hinc vocentur ipsi, quæ præter incidendi attenuandique vim etiam siccitatem validam adeptæ sint, & quicquid humoris præter naturam in corpore attigerint, præmissa dicta emollitione, aliisque apparationis modis, citra dissolutionem valide exsiccando prorsus exsorbeant, ac ceu epotent, ebibantque atque absument.

Verbo, hoc sensu absorbentia audiunt externa topica, partim discutientia, integra cute existente, in tumoribus variis aquosis corporis, partim & proprie magis traumatica, cute diuisa in vlceribus. Quæ significatio vt fundamentum habet in re, esse nempe absorbentia externa, non minus ac incidentia; ita sunt genuina hoc sensu etiam interna, quæ alias etiam præcipitantia frequentissime hodie, & saturantia, edulcantia, item inuertentia audiunt. Vt enim de acidis quoque prædicentur præcipitantia, quatenus contrarietate sua alcalinos humores inuertuat & in ordinem redigunt; vsus tamen obtinuit, vt hæc communius dicantur incidentia potius, & κατ' ἐξῆν absorbentia, terrea, alcalina, quo nomine & interna & externa gaudent, ita tamen, vt & acida quædam, sed terrea simul, præcipitantia, absorbentia audiant, v. g. alumen vstum, Plumbum calcinatum, quod item de internis, vt martialibus, vitriolatis, sulphuratis, cinnabarinis &c. verum est, ita vt de natura alcalinorum, ceu potiori, singula hæc & similia esse certissimum sit, vj ipsius effectus.

Hæc itaque absorbentia sunt vna optima aperientia, quatenus constat, in melancholicis, hypochondriacis, scorbuticis & horum affinibus subiectis aliis, acidum ligare sanguinem, obtuso sulphure, fixato sale volatili, mercuriali & mobili. Quo sensu alias etiam tenuiores visi humores in dictis affectibus, in recessu crassi seu torpidi potius dici merentur, quatenus fixiores sunt, & hinc εἰσὶν facile patiuntur, & in se tartarum copiosum condunt, vnde non sunt contradictoria, melancholicos esse sputatores, illosque laborare obstructionibus enormibus, vrinæ illorum esse tartareas &c.

Dictis talismodi remediis præcipitantibus edulcantur quasi humores, & fixitatem suam amittendo sub motum archæi redeunt & vocantur. Edulcatur chylus acido fixo irretitus, &

minus euolutis, vnde constrictæ erant glandulæ intestinales, nec fati habant; edulcatur inde serum siue lymphæ, vnde & efferrare sanguinem desinit, & fluere, moueri ac nutrire, vt par est, reoccipit. Edulcatur bilis in statu atrabilario, quatenus ab acido fixiori in & extra M. S. mire peruertitur in colore, in qualitatibus, acrimonia, siccitate, qui humores cum sint fundamentales veluti columnæ corporis, iuncto vna sanguine, iidem suos manes inde patiente, facile patet, quantus sit vsus aperientium absorbentium.

Gaudent vero hæc ipsa duobus veluti elementis: (1) partibus salinis, seu alcalinis, seu refractis etiam ac retusis irretitis, siue inuisicatis acidis, exemplo dictorum, quæ ipsa particulae incidunt, absorbent & præcipitant alienas peregrinas in humoribus, ac in motum cient; (2) Partibus terreis, quæ illarum virtutem adaugent, vna vero villas, fibras & parietes roborant. His expositis, ceu clauis quadam adhibita, patere potest & modus agendi martialium, & suo modulo etiam similibus, & quare videantur martialia & adstringere & aperire.

Prius, quam hinc progrediamur, operæ pretium fuerit, de his videre quoque in specie, cum martialia, vitriolata, tartarea, antimoniata sint aperientium apex. Videri meretur hanc in rem *Highmorus* libr. de affect. hypochondr. c. 9. p. 133. & seqq. ubi discipit, an chalybs in affectione hypochondriaca utilis sit, & qua ratione. Varias communiter adducunt hypotheses, aliis in primis qualitatibus rationem querentibus, vt siccitate, aliis in secundis, quatenus pondere suo partes obstructas permeet, & ita ab infarctu suo vasa liberet. Alii ob abstergendi & aperiendi vim conducere statuunt. In quibus omnibus hypothesibus partim contradictoria obseruantur, partim petitiones eius, quod in principio est, siue idem per idem probatur. Ipse vero *Highmorus* statuit agere ob stypticitatem vitriolicam, cuius proprium sit constringere, adeoque per accidens adstringendo aperire, non aperiendo vasa obstructa agere, quæ in his affectibus, quibus mars debetur, re aliqua extranea non semper occludi iudicat. Quem in finem concipit, cum vasa accidenti aliquo

leui restricta, natura impulsui non obedientia, excretioni aut circuitui non facile præbeant exitum, ad interiora repulsum, recurrere sanguinem, & ad vasa retrahi maiora, dilatata inde magis, nec ad exteriora circulum æque admittentia. Hinc cum adstringat mars, siue vitriolica stypticitas, partes relaxatas & contrahat, æqualiter iterum didi sanguinem, quod latius videri apud eundem potest.

Sed per mechanicam genuina agendi martialium ratio patet, quatenus humores fixi, acetosi, austeri hoc modo edulcantur saturanturque, vnde statim & chylus dulcedinem suam recipit, euolui aptior hinc redditus simul, & fixitas lymphæ iuxta ac acrimonia tollitur, quibus ablatis necessum est, omnia vegetius moueri & munere suo fungi, tolli vero symptomata inde producta varia.

Patet ex dictis agendi modus aperientium, his vero symbolicam actionem exercent quoque, & viam ac aditum parant, *vniuersalia dicta.* Hinc *regula generalis esse potest; vniuersalia præsidia omnia velificari & succenturiari aperientibus, non solum V. S. verum & diaphoretica, & diuretica præcipue, hinc & purgantia.* Hæc locum magis inueniunt, vbi materia est mobilis, & dissipari vel educi apta; illa, vbi minus. Hinc *regula practica alia est communissima: Nec purgantia sine aperientibus, nec aperientia sine purgantibus feliciter operari.* Laboret quis quartana, cachexia, ictero nigro, affectu hypochondriaco, scorbuto, licet fortissima dentur emetica, malum non cedit, quin exasperatur; licet generosa dentur aperientia, malum non cedit *iidem, sed perdurat.* Coniunctis vero & sociatis sibi inuicem *his ipsis vtrisque, felicissimus sequitur effectus, idque iterando, si prima vice non successerit.*

Vtque hoc vnanimi practitorum consensu obtinet de diuiso, notatu digna est observatio tertia: aperientibus iuncta purgantia iisdem vires largiri maiores. Laudatissimus hanc in rem locus est *Martiani com. in l. 2. f. 2. v. 214. de morb. p. 139.* vbi purgantia innuit sæpe aliis medicamentis addi, non vt purgent, sed vt aliorum medicamen-

camen-

camentorum virtus intendatur. Medicamentum hæc, ait, vt longo experimento mihi notum est, si in minori quantitate, quam pro purgatione vsurpari soleant, aperientibus medicamentis permisceantur, ita vt virtus aperientium præualeat, nullo modo aluum mouent, imo eorum virtus, quia maximæ est actiuitatis, ad vias sudoris vel vrinæ aperientium facultate conuersa, horum vim adeo intendit, vt medicamentum euadat tum ad aperendum, tum ad sudorem aut vrinam mouendam efficacissimum. Horum vsum se docuisse addit Teutonicum quendam, qui eo pro secreto vsus est in curatione febrium, quæ in longum tempus protrahuntur, cuius efficaciam & ipsè felicissimo successu sepius sit expertus.

Inter Germanos celebrauit imprimis vsum hunc *Gesnerus in Epist.* vnde etiam oxymel helleboratum Iuliani & eiusdem inclauit, a quo in pleuritide mira se vidisse testatur *Hoffm. M. O.* Valet hoc ipsum non tam in pulueribus, quam in infusis & decoctis, quæ etiam hoc nomine in obstructionibus & febribus antiquatis sunt laudatissima.

Sin speciatim lustremus selectiora & in praxi vsitata magis aperientia, iuxta classes præfixas; Talia sunt (1) *acria*, ut rad. ari, s. aperient. apii, asparagi, fœnic. petrosel. rusci, herb. antiscorbut. cochlear. lepidium, nasturtium omne, epithymum, sinapi, costus verus, conf. cochlear. fumar. aqua hepat. nob. N. O. & alia.

(2.) *Aromatica & spirituosæ*, ut cochl. schœnanth. lign. saffras, spec. diarhod. diatr. sand. aromat. rofat. (3) *amaricantia*, vt rad. cichor. graminis, herb. absinth. agerat. calamenth. capill. veneris, ceterach, cuscüt. fumar. hepat. nob. summitat. fumar. cent. min. fl. hepat. nob. bellid. cort. cappar. tamarisc. in infusis; It. ex gummatibus aloe, *cum, elix. propriet. antiscorb. essent. abs. composita, Pilulæ ¶ rez, extr. acor. ver. &c.

(4) *Acida*, vt rad. acetos. cremor & crystal. tartari, acidum tartari martiale, vitriolum Martis, hepatic. rubr. Dresdens. us aperitius Penoti, ¶ striat. vitrioli, tartari, M. S. clyffus gnii, arcanum ¶ ri, & alia.

5. *Aqua.*

(5.) *Aqua*, decocta, infusa non solum, sed & aquea alia, inprimis aquæ dictorum simplicium, vt & ∇ polychresta Rolfin-
cii, antiscorbutica, fumar. &c.

Perinent vero huc (6.) & *dulcia* quædam, sicubi fermentatione opus fuerit, qua mediante expediri obstructiones queant, quod mensium obstructorum exemplo inprimis clarum est; vt radix polypodii, sirupus diaferEOS, de duabus & quinque radicibus, byzantinus, martialis; Quæ quidem loco condimenti potius, & secundaria magis quam primaria intentione, in vsum vocari queunt.

Vltimum locum & præcipuum tamen tenent (7.) *absorbentia* vt alcalina, v. g. lap. ☉. elogio *Helmontii*, corall. crocus ☿is aperitiuus cum ☉ibus, ☿atus, saccharinus, flores ☉*ci f. & ☿ales, ☿ ☉latus, ☿ ☉l. coag. Ra ☿ri, puluis cachecticus Q. Hartm. Stomachicus Q. & κατ' ἐξοχήν ☿ialia, in forma liquida, spissa & solida, ac mixta. Vt taceamus externa resoluentia & aperientia topica, oleum capparum, carminatiuum, emplastrum magneticum & similia, facile pro indicantium varietate & viscerum affectorum modulo varianda, socianda & maritanda.

Vt vero vsu feliciori se commendent, notandum: i. in vsu aperientium respiciendum semper simul est ad statum humorum in genere, ad rotum; adeoque præmittenda vniuersalia, & inprimis quoque venæ sectio obstructionibus tollendis simul ministrat, quatenus nempe in motum ciet sanguinem, ventilat eundem, eiusdemque consistentiam corrigit. Exempli loco adduximus mensium suppressionem, & palpitationem cordis; in illa, commodum est aperientia dare, cum primis martialia, solida, vel liquida forma, hinc purgare corpus & venæ sectionem instituere in saphena circa nouilunium, vel instans ordinarium aliud tempus, quo factò sæpe illo ipso die memini rediisse fluxum ordinarium.

Notandum h. l. martialia sicca dari consultius in humidioribus, liquida in siccoribus. Ita aliquot curauimus puluere cachectico solo, alios croco ☿is ☿ato cum lap. ☉. ad aliquot grana dato, facta continuatione; in aliis Ra ☿is ☿ri-

fata profuit. Par ratio est palpitationis cordis, nam & hic, parte dempta, reliquus sanguis magis subigi & in ordinem redigi potest.

Verbo, vt humores deficientes restituendi, de quo seorsim mox; ita superflui euacuandi, si felix operatio expectanda ab aperientibus.

2. *Semper respiciendum est ad tonum viscerum, vnde alterum porissima sequitur: quicumque continuis aperientibus urgentur, imprimis volatilibus, leduntur.* Volatilia ad primum impetum faciendum optima sunt, sed citius desistunt in virtute prosequenda, fixiora vero pigriora quidem videntur, attamen ideo non inefficacia. Hinc non abutendum est illis, vel aperientibus & incidentibus in genere. Abusus fit, si magis motum, quam qualitatem attendamus humorum, si magis hanc & motum simul, quam viscerum statum. Hinc aperientibus continuo interpolanda sunt tonica & roborantia; hinc martialia & amaricantia omnium sunt optima. Speciatim $\ominus$ *ci laudatissimus quidem est in obstructionibus expediendis v. g. mensium, quartanis; verum, si quis continuo eo, & plus quam par est, utatur, fit, vt efferentur humores, & caliditas præternaturalis seu æstus succedat, quin omnia alias pacatiora exasperentur; fit, vt dum acorem omnem expellere conantur medici, fermentum ventriculi iners reddatur, adpetitus emoriatur, corpusque lassum & torpidum euadat.*

3. *Vt tonus partium respiciendus quoad fibras & villos; Ita etiam specifica aperientia unicuique visceri seligenda.* Notandum enim est, commode diuidi posse eadem in vniuersalia & specialia; illa vocando, quæcunque in motum cient, vel dissipant humores; hæc, quæ specialiter, citra vniuersalem illam actionem, alterando & pacatius id præstant ac exequantur, ita, vt vniuersalium velut vicem subeant, & omnibus communia sint laudata, seorsim vero partium obstructiones specificis expedienda. Regula hæc in praxi est nobilissima; aperientia vniuersalia cum particularibus non confundenda, vtraque vero sibi invicem quasi subordinanda, ita, vt nec vniuersalibus vtamur
foliis

folis citra specifica, nec his sine illis. Fundamentum huius rei esse potest, quod in infimo ventre omnium morborum, si non prima materia, perpetuus tamen magis fomes quarendus est. Hinc si quis curandus sit apoplecticus, vel paralyticus, solitus sum felicissimo cum successu adhibere, exterius quidem vnguentum neruinum ad dorsum, linimentum & vnguentum ad articulos; interius vero v. g. spiritum Θ *ci & lil. conuall. elixir cephalicum volatile, & simul martialia, vnde puluerem ordinavi ex croco δ is aperitiuo, cinnabari natiua, radice ari, lapidibus cancrorum cum oleo cinamomi, vel ligni sassafras, qui puluis probatissimus est etiam in melancholia hypochondriaca, in vertigine & aliis affectibus capitis ac infimi ventris, vnde iure merito puluis cachecticus cinnabarinus audit. Sic & vterina aperientia specifica cum vniuersalibus maritanda sunt.

4. *Dulcia infida sunt aperientia, condimenta & bellaria potius, quam primario usurpanda; quia nempe, si largius dentur, cœnosum & lutosum reddunt sanguinem, adeoque obstructionum fomitem adaugent. Locum tamen habent, vbi vel $\delta\epsilon\gamma\alpha\sigma\mu\delta$ sanguini conciliandus, vel vbi abstergendum, cuius rei gratia commodum est dulcium cum acidis connubium, quatenus hæc illorum sunt correctorium, & vi sua incisoria absterforiam iurant, lentorem vero corrigunt. Hinc exempli loco esse potest oxymel squilliticum, medicamentum ad incidendam pituitam laudatissimum, in asthma & tussi, cum crassa, viscida materia. egregie proficuum.*

5. *Cum diuersa sint aperientia, fixa, volatilia & media, merito etiam horum selectus & gradus obseruantur, vt nempe inter indicans & indicatum proportio fit. Præstat vero si vllibi, sane in aperientibus agere per $\epsilon\pi\lambda\upsilon\gamma\alpha\sigma\omega$, paulatim, pedetentim, ad ductum naturæ, magis correcto sanguine & expeditis obstaculis, quam sola impulsione intempestiua.*

6. *Non commode dantur aperientia cum cibis. Vt enim adstringentia cum iisdem data evolutionem chyli & euaporationem impediunt; ita aperientia præcipitant eandem, vnde non fit debita separatio alimenti & excrementi, citius ad renes*

batis serosis humoribus. Valet id cum primis de actiuioribus & absorbentibus, quæ simul ventriculum ipsum gravant. Non turbanda in opere suo natura, moderationi vbiuis intenta, & successiuæ actioni, vnde nec acidulæ promiscue cum pascu conueniunt.

7. *Aperientia atrophie sunt remedia*, sed magis temperata & humectantia; temperata, ne diffletur serum alibile, humectantia, vt fluxiles sint humores. Idque eo magis, cum in obstructione glandularum intestinalium tabis vt plurimum lateat fomes, imprimis in infantibus, tumido simul ventre, quo casu Ra ♂ cydoniata est probatissima.

8. Vt aperientia cum diureticis reciprocant, & operationem suam, si quam edunt manifestam, magis per urinam exercent; ita nimio eorundem usu tonus renum laxatur. Hinc in obstructionibus viscerum præstat inquirere, quomodo vrina se habeat in quantitate & qualitate. Si largius v. g. fluat, non urgendi sunt nimis renes, seu humores potius, sed potius temperatis vtendum, alias in diabeticam passionem fit abitus, vel saltim humores serosi ultra *εὐφορίαν* naturæ educuntur.

9. *Humores deficientes semper simul restituendi, & semper aptanda aperientia speciali eorundem vitio.* Nisi enim sufficiente quantitate abundet sanguis & serum, succi vitales, frustra fuerit pellere eosdem, & in motum citare. Cuius rei exemplum iterum præbete possunt menses deficientes. Omnis enim motus humorum per rei naturam humorum præsentiam, requirit, nec ad fluendum aptari potest, quod non adest. Hinc & alimentis & medicamentis restaurandus humor. Hinc illo dicto casu frustra sunt omnia pellentia etiam fortissima, frustra sunt martialia siccantia & solida sæpe, præstant liquida & humectantia. Speciatim vero humida aperientia & aquea diluunt, abstergunt & temperant, modo non sint inertia, sed particulis actiuis instructa; hinc & hic falia aperiendo non agunt, nisi soluta, soluta vero optime. Incidentia etiam & aromatica magis in pituitosis, in cruditatibus, flatibus locum habent, absorbentia serosis & acidis magis conueniunt.

LIBRI I. SECTIO II. CAPVT IV.

*De
Incrassantibus.*

Specialiter quasi adstringentia sunt INCRASSANTIA & REPELLENTIA, vtraque motui humorum opposita, sed diuerso respectu; illa quidem tenuitati interne & externe sibi relicta, hæc influxui & affluxui exterius solum, vtrouique respectu ad poros & parietes secundo habito.

Incrassans nempe, *παχυτικόν* Græce, attenuanti est contrarium, estque illud, quod tenues humores reddit crassiores, magisque consistentes. Hinc vtimur incrassantibus potissimum intrinsecus ad tenues catarrhos inhibendos, ad ferocientem turgescensque bilem frænandam, ad materiam, quæ bronchiis pulmonum *inhæret*, & ob tenuitatem expectorari nequit, tussi commode reiciendam. Si enim supra modum tenuis sit, impellentis spiritus vi tussiendo non facile in arteriam sustolli excerni potest, sed ob tenuitatem ab aere velut incisa disploditur, inque pulmones relabatur, aere solo eluctante. Quare sputum tenuius addensari oportet, vt impetu tussis & vehemente exsufflatione, quam Græci *ἐκφύσησιν* appellant, expurgetur. Profunt ad aquosioris seminis profluuium compescendum, ad hæmorrhoides immodice fluentes sistendas. Extrinsecus etiam illa ad hæmorrhagias sedandas vsurpamus; incrassatus enim refrigeratusque sanguis ad fluxum tardior fit atque ineptior.

Cum vero *omnis in corpore fluxilitas principaliter sit a sero, adæquate a salibus, cum primis nitrosis, vel alcalinis*; Cum serum in vtrumque extremum declinare soleat, in coagulum & fluorem, quorum illud si contingat, inuisatur & pituitescit, seu pituitæ nomine venit, quale in muco, in screatu reiectis, in aliis apparet, hocce vero dato, torulis suis contineri nescit; facile patet agendi modus incrassantium. Fluxili nempe illi materiae obicem ponunt, & fluorem, quem adeptæ est,

moderantur, non aliter, ac si aqua terra inferatur, vnde lutum fit. Agunt, quando crassa sua substantia & terrena natura tenuioribus humoribus se permiscunt. Incrassantia ergo liquidis & tenuibus humoribus *σύστασις* inducunt solidiorem & compactiorem.

Et quidem incrassantia, secundum dicta, respiciunt vel corporaturam ipsam, serum fluidius laxioribus repagulis gaudens, aqueis puta; vel stimulum & motorem, particulas salinas. Illud quæ præstant, velut proprie dicta incrassantia, sunt in actiuis qualitatibus frigida iuxta vulgatas regulas, in passiuis sicca, seu potius modo substantiæ lentorem præ se ferunt, aqueis explicabilem. Quæcunque etiam per mechanicam hunc possident, illa omnia incrassant, vt mox in exemplis patebit. Figure igitur cogunt, substantiæ autem crassitie incrassant, & tenuioribus succis, seu sero consistentiam corpulentiozem & spissiozem tribuunt. Et hanc *Galenus* quoque esse mentem de incrassantium temperamento, ex fine cap. 20. l. 5. de simpl. apparet, vbi scribit, extenuandi & incrassandi facultates esse oppositas, atque extenuandi quidem virtutem in calidis & tenuium partium essentia sitam esse, incrassandi vero in frigidis crassarumque partium substantiis hæere. Sed loqui tamen videtur *Galenus* de maiori incrassantium numero; quædam enim in caliditate & frigiditate temperata esse possunt, quemadmodum in amylo apparet. Quod ipsum tamen, respectu attenuantium & λεπτομεγεία gaudentium, iis contrariam obtinet vim.

Talia sunt, vt diximus, lentore generatim pollentia, citra actiuarum particularum concursum, & quidem lentor mucilagineus hic statui potest triplex potissimum; (1) aqueus concretus, qualis eminet in gummi tragacanthæ, cerasorum, arabico, item rad. symphyti, cuius lentor tantus est, vt si cum carnibus coquatur, illa inde velut concrefcere scribantur, id quod in gelatinis videmus quoque; (2) terreus concretus, vt boli omnes, terræ bolares, ac quasi rales. (3) aquoso-vel terreo-oleoso constant radix althææ, gelatina CC. lac, aliaque. Sunt & ex his mixta, vt spec. diatrag. frig. &c.

Hæc

Hæc vt proprie dicta & velut substantiſce ac in ſua natura & mole ſunt incrassantia, quatenus in corpus assumpta fluxum alui vel ſiſtunt ac refrænant, vel contemperant tamen; ita quæ (4) lentorem habent anodynum, ob ſulphur reſolubile fixans & concentrans ſalia, huc vel maxime pertinent, papaueracea vno verbo, vnde ſuſpēdunt humores & in centro detinent.

Notandum vero, & hunc vſum incrassantium per mechanicam inſignem eſſe, quod parietes & membranulas integunt, adhærendoque oblinunt, v. g. in dyſſentia, vt ab acrimonia humorum, bili vel acidis aliis impeti rodique ita non poſſint, non aliter ac corticibus arborum defricis & derafis ceram emplasticam obducere ſolemus, quæ inſtar corticis ſit. Notum quippe eſt, inteſtina perpetuum habere deſenſorem mucum blandum, a ſero illuc e glandulis tranſudante & concreſcente continuatum, cuius *ἐλκωσις* quaſi & abraſio in inteſtinis contingit.

Circa vſum incrassantium obſeruandum eſt generale aſſertum, *omni materiæ conueniens; inter indicans & indicatum perpetuum eſſe relationem.* Hinc 1. *incrassantia minus conueniunt, ſi ſerum vel deficiat in corpore, vel in coagulum* ἢ *ἄσσω* *vergat.* Illius exemplum præbet hæctica & phthiſis. Omnino verum eſt, crassa & viſcida obtundere acrimoniam, vt ſpicula ſalina vim ſuam his oppoſitis amittant; ſed ſi ſerum ſanguini fuerit incoctum nimis, (æqualiter hoc caſu, ſecundum quid,) inde motus imminuetur magis. Ergo proficiuus vſus in his morbis intelligendus ſaltem eſt in principio magis, vel vbi ſerum non ita abſumptum eſt, vt exſudare & diſſari ceſſet, corporique hinc nutrimentum debitum ſœneret. Hoc in cachecticis valet, vnde *aperientia* magis & *incidentia* conueniunt, non *incrassantia* æque.

Adeoque 2. *non inuertendus ordo*, quod empiricorum eſt & vulgi, cuius exemplum præbent inprimis affectus pulmonum, omnes quaſi, ſiquidem expectoratio ſit neceſſaria. Vnice ibi ad ſtarum humoris, ſeu lymphæ & ſeri eſt reſpiciendum. Cum igitur expectoranda materia debeat eſſe eius corporaturæ, vt ſûci, attolliſque poſſit, vt e contrario nimis viſcida & inſarcta
minus

minus est mobilis; incrassantia non locum habent, v. g. species diatragacanthæ frigidæ (calidæ enim exoleuerunt, per crassam hanc empiriam inductæ scilicet,) vel laudanum opiatum, vbi expectoratio difficilis est, nec succedit ob materiæ copiam & lentorem, quæ incidenda, attenuanda, resoluenda potius est, sed vbi acris, mobilis, fluida, tenuis adeoque cruda est, quæ coqui postulet & maturari, ad exitum aptari. Hinc pleuritici, quibus opiata, vel papaueracea, vti flores papau. rhæados habentur pro specifico, improvide & citra hanc cautelam dantur, suffocantur & obetunt. Hinc phthificis narcotica h. m. sæpius fiunt νεκρωτικά. Verbo ita semper pectoris affectus curandi sunt, vt libertas viarum natiua salua persistet & expectoratio fieri possit, quo de suo loco plura. Interim tamen opiata non excludimus in laudatis affectibus, quin diuinum prædicamus remedium, modo dentur μετ' αὐτοφάλασας, cum securitate, prouidentia, modo dentur dosi refracta, vt in terminis naturæ conuenientibus agere possint, cum resoluentibus item, quorum virtutem & ipsa eximie iuuant & adaugent.

LIBRI I. SECT. II. CAPVT V.

De

Repellentibus.

VTut vero repellentia cum incrassantibus multum conueniant, non tamen, quod ex dictis etiam patet, penitus sunt eadem, etiam externo vsu. Siquidem quæ lentore & mucilagine incrassante pollent, exterius non qua talia repellunt, sed emolliunt potius, nisi frigido caractere actuali sint obsignata.

REPELLENS, seu repercutiens & repercussiuum, reprimens, ἀποκρηστικόν, illud iuxta Galen. libr. 5. simpl. cap. 17. est, quod occurrentes sibi humores in altum retrudit, seu, vt Fernellius scribit, quod influentem humorem cohibet, & quod illum ipsum etiam parti leuiter iam infixum in aduersum reicit. Vt enim

enim attrahens ad se humores prouocat, inuitat & allicit; ita motu plane contrario reperiens eosdem a se pellit, & ad interiora remeare cogit.

Sunt ergo externo vsui dicata, & quidem illi, quando effreni impetu alicubi irruit sanguis, pro modulo cuiuscunque partis, & vel fibras membranaceas tendit, adeoque dolorem vel tumorem parit, vel exitum affectat. Illapsum igitur particularem impetuofum auertunt, vel leuiter impactum in alueos suos redire faciunt sanguinem, seu parti ipsi debeantur, seu vicinis, vbi *desendentia* & *intercipientia* audiunt. Hinc vsum habent eximium in hæmorrhagijs, in doloribus capitis, etiam febrilibus, ophthalmijs, & inflammationum quarundam, seu calidorum tumorum initijs, si quidem materia sit remeabilis & tuto id liceat, in pruritu scroti, paronychia, morsibus venenatis, sed prouide, in gangrena, tumoribus cancris, fracturis.

Quæ vt magis pateant, itidem supponendum est, in affluxu & effluxu eiusmodi sanguinis circulum non bene habere, sed ad specialem hunc illum locum vel spinam, vel *διαίρεσιν* ipsam redundare, vnde sanguis & serum *ἀδρόως καὶ βιότως* irruit; calorem & fluxilitatem ipsius humoris fluentis, sanguinis, vel feri illapsum hunc unice promouere; partium debilitatem seu natiuam, seu acquisitam inuitare, poris magis dilatatis, vel obstructis quoque nonnunquam. Hinc vt calor dilatat poros sanguinis & fibrarum, rarefacit & amplius spatium concedit: ita frigus concentrat ac constipat. Hinc quæcunque extrinsecus congelant quasi sanguinem, & poros coarctant, glandulas subcutaneas *constringunt*, fibrasque corrugant & firmant, proprie dicta sunt repellentia, feri scilicet & sanguinis recursum promotiva, vel saltim illapsum particularem impetuofum abarcentia.

Talia sunt primi gradus in genere, omnia frigida terrea, inprimis simul austeriuscula, vel mucaginosa in recessu, constringendi poros & resistendi calori vim habentia, v. g. pulueres erysipelatos, cataplasmata desiccatoria, *Dörband*, cerassa, bolus armena, creta, galla, gypsum, farina glandium quercus, & alia.

L

Secun-

Secundi gradus *frigida aqua*, mucilaginosae, solida & liquida, actu frigida omnia, albumen oui, sperma ranarum, mucilago sem. pilyllii, cydoniorum cum ∇ solani, nymphææ, fedi &c. parata, cataplasmata, oxorrhodina, frontalia, anacollemata. *Oleosa* item & *emplastica* pingua, exhalationem & transpirationem prohibentia, etiam repellunt.

Tertii gradus *frigida acida*, austera, acerba, pontica, actu & potentia talia, ut O, Θ lum; liquor stypticus, acetum & cum eo parata.

Vnde patet, quædam solius frigiditatis, velut principalis qualitatis, ratione repellere; inprimis sæpius repetita & renouata, ut eo maior fiat pororum coarctatio; quædam præter repellendi facultatem etiam adstringendi vi pollere, ratione acidæ terreæ substantiæ, ut alia taceamus. Optima omnium sunt acida, quæ cum frigiditate partium tenuitate simul pollent. Hinc & externo ambitu seu contactu repellunt, & odoratu in sudoribus & hypothymis, coagulando spiritus, laxatis fibris ceu frenis effusos, quorsum & aer frigidus spectat.

Inproprie vero repellentia dici & statui queunt, quæ, in genere spectata, per accidens solam id faciunt, eaque triplicia fere, v. g. 1. *comprimentia*, vincula, ligaturæ, compressiones per splenia, laminas plumbeas &c. facta; quorsum & V. S. cucurbitulæ, frictions asperiores referuntur, quæ tamen præfidis reuellentibus consultius annumerantur.

2. *Calida*, exhalationem promouentia, ut instar omnium est camphora, inter repellentia communiter relata, vnde in erysipelate, ubi metus quasi gangræna est, ob fuscèdinem tumoris, vtilissime pulueribus ad erysipelas remiscetur, ut $\forall$ i camphoratum in gangræna laudatissimum omittamus.

3. *Mercurialia*, quæ sero in glandulis subcutaneis fluxionem conciliant, vnde in vasa reassumitur, quod in superficie subsistit; vel mercurialia in scabiè dicuntur & sunt hoc sensu repellentia, quatenus aborsum & intro diuertunt.

Sit vero modus in rebus & prouide adhibeantur, ne fines naturæ certos excedant. Hinc ut pauca saltim huc repetamus, non

non conueniunt, nisi in principio adhuc & augmento, nunquam in statu. Illis quippe temporibus affluxus humorum vrget.

Ab iis quoque abstinemus, si materia, quæ influxit, sit pestilens, maligna & venenata; si critico modo depulsa, si in emunctoriis collecta & partibus glandulosis, si in articulis & extremis, si acerbum excruciantemque dolorem habeat coniunctum; si denique insignis plethora, aut cacochymia adsit, quorum illa venæ sectione, hæc purgatione demenda, & alias, vbi magis impingi humores melius est.

Efficaciora hinc iam dicta sunt repellentia, quæ partium tenuitatem vel natura insitam, vel arte, admittione scilicet simplicium tenuis substantiæ, velut correctoriis, procuratam habent. Quo consilio sæpe crassarum partium repellentibus acetum, aut camphoram admiscemus, vt tanquam vehicula sint repellendi viribus intro deferendis.

LIBRI I. SECTIO II. CAPVT VI.

De

Attrahentibus, Rubefacientibus & Vesicantibus.

Contraria iuxta se posita magis elucescere, vulgatum est axioma. Attrahentia igitur ex repellentium notitia magis eminebunt. Pertinent huc generaliori notione, quæ externo vsu in motum cient vapores & humores, quos in halitus disiiciunt, *discuientia, dissipantia*, cum paregoricis conuenientia, vt in doloribus & tumoribus flatulentis, pleuriticis, siccationibus, paralyfi, torpore.

Generaliter verò h. l. tractantur ATTRAHENTIA, quæ specialius sinapismi & phœnigmi, specialissime vero vesicantia audiunt & sunt.

ATTRAHENTIA, *έλκτικά, μετασυνμητικά*, quasi dicas ex alto euocantia, generale sunt præsidium & aduocandis, aug-
candis

candis & euocandis humoribus debita; aduocandis vtilibus, euocandis & auocandis inutilibus ichorosis.

Aduocant attrahentia principia vitalia vel deficientia in parte, vel non sufficientia, nec vt par est distributa, vbiunque vel calor debilis est nec sui iuris, vel humidum nutritium vacat. Tunc enim aduocant spiritus, vitæ præfides, & humores, sanguinem & serum, vt hospitentur ibidem, quando calor, nutrimentum, vigor sensusque & motus non illustant æque partem, adeoque restituendi sunt, vt in atrophia, ariduris, alopecia, per-nionibus, & inde exsurgente gangræna, partium frigiditate & *κατ' ἐξοχὴν* in paralyti, vt vitam restituamus cum motu.

Auocant & euocant humores vitiosos, serosos cumprimis. Auocant a parte affecta ipsa & aliorum affluentem materiam inuertunt, ducunt, seu *reuellunt* ad partem alteram oppositam, vbi tolerabilius & cum *ἐνφορέα* educi possit, adeoque pars altera liberari. Sic in ophthalmia, visus debilitate, vomitu, doloribus capitis conueniunt.

Euocant in parte ipsa, saltim in profundioribus locis & intimius affecta, vt interiora membra a noxiis humoribus liberentur, tum cum hiatu præfente, vt in fonticulis, adhibentur tractoria, seu integra cute, vt in doloribus ischiadicis, capitis, seu clauo, dentium, in rheumatismo partium, in œdemate nonnunquam, in malignis, & pestilentibus tumoribus aliis.

Cum igitur rubificantibus vtamur, vbi ex alto ad superficiem trahere consilium est, ideoque ad aliquam partem admota non prius remouentur, quam cutis rubore sit suffusa.

Pertinent huc & corpora solida attrahenda & euocanda, seu potius, quæ naturam, ad exclusionem omnis heterogenei & peregrini extranei promptam, admonent officii sui, quatenus subsistentiam humorum tollunt & putredinem arcent. His enim paribus archeus expulsionem vacare potest magis, exemplo diptamni.

Vocatur speciatim *σινάπισμος* a materia scilicet, *ἀπὸ τῆς σινάπης*, a semine sinapi, quod primarium illius est ingrediens, alias ab effectu *Φοινυμός ἀπὸ τῆς Φοινίσσης*, quod *rubefacere* signi-

significat; suo enim ardore humores attrahunt, cutimque rubore inficiunt, sed non exedunt tamen. Hinc color ruber phœniceus audit, qualis hic ab attracto sanguine visitur.

Et hic vsus sinapismorum apud veteres frequentissimus erat, hodierno autem seculo fere exoleuit, saltem eo modo. Vtebantur illi, quod ex *Paulo*, *Oribasio*, *Actio* & *Myrepsō* patet, sinapismis in diturnis maxime affectibus, tum capitis imprimis, ut in cephalæa, hemicrania, epilepsia, vertigine, insania, affectibus soporosis, ubi capiti applicabantur; tum in affectibus pectoris, asthma, tussi antiqua, ubi thoracem sinapifabant. Hinc & in infimi ventris, stomachi, intestinorum, renum & lumborum affectibus, dolore ischiadico & arthritide quavis, paralyfi item & aliis.

Fugiebant vero eadem tum alias, tum in vlcerebus partium internarum, pulmonum, iecoris, tum externarum, quod vlcera a sinapios acrimonia exacerbarentur, item in partibus excarnibus & cartilagineis, ut naribus, auribus &c.

Remansit nihilominus vsus horum definitus, ubicunque dictæ indicationes adsunt, satis frequens respectiue, licet latioribus præsiidiis diffusus & constans. Cumque attractio sit motus, eoque vnice perficiatur, facile claret, quæcunque in motum versus exteriora cient partes quietas, illa attrahere. Attractio enim fit, quæ materiæ potest esse recensio, triplici in vniuersum modo. 1. ob rarefactionem conclusi aeris, quod vulgo vi vacui nominamus, siquidem, vi flammæ exhausto aere in cucurbitulis, partes humidæ alliciuntur non sine quadam vi, siquidem perpetuo sibi succedunt aer & aqua, vtraque calori obsequa. Hinc cucurbitulæ siccæ imprimis aduocant & dissipant, dorso, brachiis, vel pedibus appositæ, humidæ aduocando euocant. Sic cucurbitulis siccis in bubonibus pestilentibus euocandis quidam vtuntur, licet minus commode, vnde ob dolorem, & quod vtilis iuxta ac inutiles succos alliciant, merito a *Barbette*, *Dimerbroccio* & aliis reiciuntur, vel saltem causticis & vesicatoriis postponuntur. Auocant quoque eadem, adeoque singulorum vsuum exemplum præbent, reuellendo & discutendo

tiendo in singultu, in colica, imo & vesicas excitando, quod ex *Hecrio* adduximus.

Attractio fit 2. ob *istum*, & *motum continuum*. Notissima est in scholis medicis ex pathologia regula: Calor & dolor attrahunt, vterque motu mediante. Frictiones v. g. & vrticationes aduocant spiritus & horum vehicula, humores, continua punctione, vnde motus iisdem inducitur, aduocant calorem, attrahunt aduocando. Vrticationes ergo sunt laudatissimæ in paralyfi, nostris experimentis iteratis, euocant quoque in ischiade, vbi vnguentum de amiantho commendat *Würzius part. 3. cap. 25. pag. m. 568.* paratum ex alumine plumoso reuerberato & oleo, vel vnguento neruino; quod alias in tinea, descriptum a *Schrödero*, a *Bootio de Boot* & aliis, habetur itidem pro experto. Ipseque puluis amianthi affricus rubedinem manifestam inducit ob hamata spicula.

3. Attractio fit a *salinis vrentibus* & *pungentibus* particulis. Vt enim ex fonte chirurgico priora dicta desumpta sunt, ita quæ, ad exemplum asperorum illorum, talismodi spiculis acutis, salinis, mitioribus tamen adhuc pollent, tanquam potenciali igne & occulto, quem cuti & glandulis subcutaneis infigunt, agunt.

Pertinet huc & *suctus*, ab aliis pro *diversa classe attrahentium habitus*; nullus siquidem fit absque aere, vnde, vt hoc obiter addamus, ex hoc fundamento potissimum negatur, foetum cibum capere per os, seu sugendo, quod deglutitio, seu suctio absque respiratione, absque aere nullo modo fieri possit. Exemplum suctus præbent ipsæ cucurbitulæ, item suctus ore factæ, vti attrahitur quandoque sanguis in vulnibus leuioribus, item hirridines.

Loco huius vero, qui reuera ad primam classem spectat, neque peculiaris est, memoranda est suctioni analogæ adhaesio & diuulsio, seu repetita adherentium & citatior quidem diuulsio. Huius rei exemplum præbent dropaces, seu picationes, emplastra ex pice & aliis fortius attrahentibus. Hæc enim ruborem iisdem motu dolorifico suo inducunt, vt internam qualitatem salino-sulphuream non memoremus.

RUBE-

RUBEFACTIO κατ' ἐξοχήν ab igne fit, quin & vesicarum excitatio & corrosio ipsa, itidem ob motum citatissimum particularum flammæ acutissimarum & rapidissimarum. Hoc loco vero id præstat ignis frigidus quasi, seu occultus, particula acuta corpori infixæ.

Salia id præstant tum alcalia, tum acida, vtraque siquidem particularum acumine & tenuitate gaudent. Prioris generis sunt radix allii, ceparum, ari, pyrethri, herba lepidii, ranunculi, iberis, bursa pastoris, flammula iouis, clematis vrens, femina, sinapios & staphidis agriæ, cantharides ex parte, mel anacardinum & emplastra vesicatoria, ex gummatibus euphorbium, sagapenum.

Vna siquidem fidelia rubefacientia & vesicantia traduntur, cum non nisi gradibus differant inter se. Adeoque huc spectant, quæ tertio & quarto gradu habentur & sunt calida, ita tamen, vt mox patebit, ne excludantur quoque alia.

Spectant huc non tantum apophlegmatismi, verum & stertutatoria & ipsa adeo purgantia, præcipue helleborata, notum nempe est, radicem hellebori nigri fonticulis inditam ob acrimoniam suam citare magis humores.

Cumque hinc attrahentia contraria sint repellentibus, facile afficitur, agere illa, quatenus vel poros dilatant & rarefaciunt, qui primus gradus est, & exhalationem promouent, vel humores fundunt, motu & stimulo addito, vt amplius affectent spatium, adeoque sanguis iterum motum suum redintegret, fortiusque illabatur & illapsus demneatur; Speciatim vero rubefacientia & vesicatoria exerere vires suas in extimam superficiem, quatenus spicula sua salina infigunt, quæ calore nativo actuata cum glandulis subcutaneis mediantibus poris communicantur, vt a latice soluta illum rarefaciant, vnde instar percussæ ab vrticis rubescit, cutis, vel in bullas sub cuticula elata cogatur humor aquosus ichorefcens.

Adeoque præstat interna cum externis spicula coniungere. Licet enim, microscopiorum ope & sensu teste, non solum

in vrticis & amiantho, verum & cantharidibus aculeati hamali vifantur, vnde arceffere agendi modum & vim nonnulli fuffinent; reuera tamen ea non fatifaciunt, fi quidem & trita hæc corpora, cantharidum v. g. & amiffa figura illa acuta pungente & inuifcata emplafris, agunt, & falium, modo per fe eminentium, modo cum sulphure commixtorum, demonftratio eft facilis.

Patet id & ab interno vfu, fi quidem quædam extrinfecus funt rubefacientia, quæ interius funt edulia, vt de cepis, finapi &c. verum eft, & quædam, vt arum, citra immutationem texturæ acrimoniam non habent perpetuam, quin alicubi dulcefcent, non aliter, ac ablinthium dulce externa figura per omnia fere conuenit cum amaro vero, interna caret; & contra ea quædam in ore funt infipida, quæ ventriculum fatif ftimulant, vt emetica antimoniata.

Variat vero vfus eorundem pro applicationis & finis fpecialis diuerfitate, adde & fpecificæ texturæ vnius cuiusque, cavendo, ne locis delicatis applicentur, ficuti ardorem maximum a capifci puluillo chartæ communicato expertus eft quidam medicina ftudiofus apud *Platerum in obferuationibus*.

Non tamen fola acria volatilia in cenfu rubefacientium continentur, verum omnino etiam huc fpectant *acida*, v. g. acetofa, fermentum, acetum. Notimus empiricum, qui ftumas, ganglia & fimiles tumores curat, prævia mafficatione quali, feu morficatione, inungendo butyrum cum acetofa frixum, quod rubefacit manifefto & extrahit humores. Omne quippe acidum eft etiam acutum, incidens, findens, quod Græcis vna voce *ὄξύ* audit. Germani acetofam vocant, *Sauerfaffer*, vnde finapifmi etiam funt refpectu ipfius nominis. Vfitatifimum omnium eft cataplasma ex fermento & aceto, reuellendi fine & attrahendi fumme conueniens, tum per fe, tum compositum. Ita per fe conuenit in laudatis cafibus; fic rubefaciens magis fit, immixta farina finapios; fic veficatorium redditur immixto puluere cantharidum; fic ftomachicum, additis aromatibus & aromaticis, mentha, femine anifi, macis, aut citri, caryophyll. caftor. quale eft cataplasma de fermento Mynfichti, a bafi excipiente ita dictum. Sic

Sic etiam taleolos ex succo citri imponere carpis vulgo solent, non sine successu, non tantum alterandi fine, ita enim acida retusa vis est; verum etiam reuelli & attrahendi. Manifesto enim, si vsus continuetur, rubedinem subsequi videas.

Sed prius, quam de vesicatoriis dicere pergamus, addemus quoque quædam de dropace. Quod scilicet remedium a Græcis *δρόπαξ* & *πίττωσις* appellatur, id a Latinis picatio nominari solet. Dicitur *δρόπαξ* ab effectu, *ἀπό τῆς δρόπης* ab euellendo, quoniam eo velut *δρόπονται*, id est euelluntur pili. Hinc *δρωπανίζειν* est calida picis applicatione pilos euellere, & cutem glabram reddere, & *δρωπανισμός*, dropacis applicatio, quo sine vsitatum fuisse remedium innuit *Martialis*: pilothro faciemque lauas & dropace caluam.

Est hoc topicum præsidium, ex pice potissimum confectum, quod extenuatis, resolutis, frigidis, humidisque membris applicatur, ut sanguis & spiritus ad partes tabefactas attrahantur, ut partes refrigeratæ calefiant, ut materia impacta absorbeat, & exsicceetur, quod ex *Galeno*, aliisque veteribus colligere licet, idque magis pro vsu particulari huius vel illius membri, quam vniuersali.

Constat ergo dropax ex pice arida & oleo, qui simplex est modus, ex p. I. olei, picis p. IV. vel V. ut emplastri forma feruetur, idque variat, prout magis vel minus adhærere debet, addito etiam parum terebinthinæ; additis pro re nata calidis aliis, pyrethro, pipere, bitumine, sulphure vivo, cineribus sarmentorum, euphorbio, castoreo; quin & quidam cantharides ipsas, gummi ammoniacum & nitrum iungunt.

Hinc locum habet in atrophîa, seu tabe membrorum, quæ vel fracturas, luxationesve male curatas, vel diuturnam paralyfin, aliamue causam sequitur; cum sanguine enim & spiritibus nutrimentum & calorem attrahunt ad partes. In perniciosis item, quando enim sanguinem a profundo ad superficiem corporis trahunt, faciunt, ut iterum incalescant. Porro in nimia humiditate resoluendo & exsiccando, denique in tineæ

capitis, ut pili radicitus euellantur, qui usus hodie apud vulgus
præ aliis obtinet. Utque melius operentur talismodi emplastra,
pili prius tonderi solent.

VESICATORIA, ab effectu itidem nomen sortita, ea sunt,
quæ vesicam in partibus cutaneis ardore suo, seu pastulas ex-
citant, prolicientia humores & saccos sanguine diuersos, in-
primis serofos & ichorosos.

Utinur vesicatoriis generali usu ad reuellendum, vacuan-
dum & deriuandum. Siue enim humores serofi acres in parte
quadam ipsa restitent, eamque, citra inflammationem tamen, vel
ruborem, vel manifestum hiatum, (tunc enim non conueniunt)
vellicent, tendant, & rodant; siue in alia vicina inflammatio,
ipsaque in massa sanguinea confusio & inquinamentum maius
fuerit, faciunt officium; illo casu euocandi & deriuandi, hoc
euocandi & reuellendi magis sine.

Hinc in exemplum prioris scopi applicantur v. g. femori,
in dolore ischiadico, ut & deriuetur & euocetur humor morbo-
sus; partibus carnosis aliis, in doloribus profundioribus simili-
bus, in foro epileptico alicubi expirante, ut exemplum habet
Heerius in *Obs.* Nosque in puella ex pede sinistro consimilem au-
ram sentiente prius, quam malo corripereetur, experiri sumus.
Item in bubonibus pestilentibus & lue venerea, ut venenata ma-
teria eo citius & potentius extrahatur.

Reuellimus eorum usu itidem in epilepsia, si posteriori ca-
pitis parti seu nuchæ applicentur; in cataracta seu suffusione, in
diuturno acerboque capitis dolore, in phrenitide. Applicari pos-
sunt nuchæ, bregmati ipsi, quod non semel cum successu fecimus,
pone aures, & vtrique brachio. Ut taceamus insignem & hinc inde
decanitatum ac praxi probatam eorundem usum in hemicrania,
dolore dentium, ophthalmia, febribus ardentibus & malignis, de
quo vid. *Serm. I. de feb. & Excell. Borrich. libr. de somno & somniferis*
p. 29. febrium intermittentium paroxysmis & alias. Sunt etiam,
qui in hydrope vacuandi sine ambobus cruribus, aut etiam
abdomini ipsi, in ascite, admovent eadem; verum id nec tu-
tum æque, nec proportionatum remedium alibi iam asserimus.

Non

Non tutum, quod hydropicorum vlcera exorta non æque facile consolidentur. Aqua inter cutem laborantibus, inquit *Cous*, seu hydropicis, exorta in corpore vlcera, a causa siue interna, seu externa, non facile sanantur, ob copiam ichoris affluentis & effluentis, ob stimulum salinum perpetuum, ob gangraenæ & erosionis maioris metum, *6. aphorism. 8.* Videndum igitur, quid æger ferat, quid mihius.

Materiam vesicatoriorum tum alia præbent, ex dictis rubificantibus, tum inprimis vsitatissime cantharides, insectorum genus notissimum, ligustri, fraxini, tritici præcipue amans. Eliguntur vero 1. vel nostrates vel exoticæ, quarum hæ cum sæpe vetustæ sint, non æque semper præferendæ illis; 2. recentes, vetustæ enim & puluerulentæ minus sunt aptæ.

Lis est 3. an totæ, quoad corpus, alas, pedes & caput recipiendæ, an abiectis alis & pedibus. *Galenus lib. 2. de antidot. c. 10.* totas & integras vsurpauit perpetuo, quia persuasum habuit, alas & pedes esse antidotum aduersus vim maleficam truncorum; Cui & *Matthiolus comm. 53. libr. 2. Dioscor.* assentitur. Contra *Hippocrates libr. de nat. mul.* & alibi passim detractis capitibus, pedibus & alis, cum liquore conueniente bibendas propinat. Vnde sunt, qui cum *Mercuriali* statuunt *lib. de venenatis morbis & venenis cap. 14.* Cantharides toto corpore venenatas esse, extremitates tamen magis ipso trunco, vnde Hippocratem l. c. non immerito illas abiectis scribit.

Vt alios taceamus, pro interno vsu præstat recipere corpus *cantharidum*, licet id non fieri debeat facile, nisi refracta & minima dosi, vt in *rot. stimul. Myns.* videre est, abiectis alis, capite & pedibus, quia partes illæ sunt leuiores, & aculeatas particulas habent maiores. Exterius vero vel integras, citra delectum, quod commodius, vel, si mitius velimus operari, solum truncum possumus recipere. Illud vero antidotum, quod ab alis expectandum fuerit, vix tanti æstimandum erit.

Pondus quoque 4. notandum, quod exprimitur vel implicite numero, vel expresse addita mensura; neque vero opus semper est maiore pondere, siquidem & vna v. g. corpore tenus

imposita exulcerandi vi pollet; possunt igitur recipi ad ℥i, ʒʒ. circiter, siquidem agens & hic agit ad mensuram recipientis corporis; ubi cum primis spatium definit virtutem. Ut vero explicari spicula magis queant.

5. Forma quoque externa memoranda venit. Sine dubio vero optima illa erit, quæ & spatium desideratum non excedit, & partem melius tegit, adhæretque, adeoque intentionem magis explet. In formam unguenti quidam, vel cataplasmatum mollioris redigunt, cum melle anacardino, vel theriaca. Frequentissimum est cataplasma cum fermento, ad ʒʒ. cantharidum ʒij. vel ʒʒ. recipiendo, ne quid nimis tamen, quantum factis pro explendo spatio; & hinc optimum est emplastrum.

6. Additamenta si spectemus, solent vel corrigendi, vel augendi sine addi v. g. semen ammios, sinapios, euphorbium, acetum simplex, idque potissimum in forma cataplasmatum. Additur acetum pro formanda consistentia. Ponamus vero ipsum & infringere vim cantharidum ex parte, id potius in bono habendum est; mitigat quippe vim acrem & suam tamen confert. Unde consulto in cataplasmate retinetur & additur +, cum præfertim + ipsum sit rubefaciens, & experientia effectum testatur. Possimus tamen & in simpliciori acquiescere mixtura fermenti, +, & cantharidum, unde tales pastæ rarius solent præscribi, sed chirurgis fere iam in usu sunt, & ad manus.

Optime vero, citra ulla alia additamenta, cantharides impantantur cum quocunque emplastro, vel corpore emplastico, siue soli ceræ & terebinthinæ, quod *Martianus* facit; siue emplastro diaphoretico *Mynsichi*, aliisque.

7. Effectus in aliis citius, in aliis tardius consequitur. In validis & robustis, frigidis, serius trahuntur vesicæ; in tenerioribus, serosioribus citius. Unde quatuor, quinque, sex horas relinquere par est, & hinc tempus eligimus magis matutinum, ut ne somnus interurbetur.

Applicata enim maxime in emplastri forma, parti alias in textura sua integræ & sanæ, a calore vitali actuata vesicatoria non minus ac rubefaciencia salinas tum acidas, tum in canthari-

cantharidibus & aliis salinas volatiles, causticas atomes in poros cutis vibrant, vnde latex in glandulis cutaneis fluxilior redditus rarefit, confluit, & rubidam partem reddit, vel ichoris forma, ceu a feruente aqua, cuticula a cute separata, in bullulas plures, tandemque in vnã fere vesicã colligitur, hinc ruptione facta euacuandus.

8. Post agenda quænam sint prius, quam dicamus, non timendum est, ne noxa cantharidum ad interiora redundet, &, quod *Solenander* scribit *cons. 2. p. 13.* ab iis vesicã affici etiam capiti appropositis, ita, vt exulceratis internis partibus mictum cruentum excitent, id non valet, quantum nostra experientia nos confirmauit, quam in rarioris texturæ & ferosioribus subiectis.

Excitata vero vesica forfice discinditur, seu perforatur & aperta seruetur, nec ante exulceratio ficcari finitur, quam omnis humor quasi, sufficiente quantitate, ex parte affecta sit exhaustus, idque efficitur *eupeperis* folio brassicæ crudæ, butyro vel oleo, vel vnguento alio pingui illito & vesicæ imposto, cuius loco & folio hederæ arboreæ, plantaginis, item tussilaginis vtuntur alii, tempore præsertim verno & æstiuo, vbi brassica vel caulis minus præsto est.

Vna hoc ipsam ardorem tenet vi nitrosa & aquosa; conueniunt enim eadem fere hocce fine, quæ ad ambusta. Consultius tamen, præsertim in delicatis, emplastrum refrigerans applicatur. Sin hoc ipsum refracta dosi cantharidum roboretur, & mulcet & ichoris profuuium continuat, vnde etiam ad duodecim nonnunquam dies seruauimus apertum vlcusculum, non sine insigni *eupeperis*.

Hic vsus vt generalis est, ita non attinet specifica vesicatoria hoc vel illo affectu præscribere, quod nonnulli faciunt. Suntque cautela quædam de eo obseruanda.

Affectus, quibus præmissis vniuersalibus conueniunt, sunt e. g. inprimis oculorum & capitis, hemicrania, ophthalmia, suffusio & alii.

At quibus minus ex vsu, imo sæpe nociua sunt, exemplo sint pedes hydropicorum, dolor spinæ dorsæ, tumor, calor partium,

tium, crura œdematosa, arthritis, quæ & rubefacientia & vesicantia excludit. Minus etiam profunt, ubi copia vel influentis humoris maior est, vel extrahendi eiusdem improporcionata, cuius exemplum præbet hydrops. Non educunt quidem parum vesicantia respectu ipsius partis & ichoris, sensim & sensim exudando, parum tamen est illud respectu molis totius hydropicæ aquæ, quæ ad plures mensuras extenditur, & in cavitæte abdominis hæret, quorsum vis extrahens seu liquans minus penetrare potest.

Ab adhibitis attrahentibus demulcentia poros proficiunt. Exemplo sit paralytis & gibbus. In paralytico adolescente post balneum formicarum sedulo repetitum cataplasma ex radice symphyti recentis faciebat officium.

LIBRI I. SECT. II. CAPUT VII.

De Cathæreticis, causticis & corrosivis.

PLura etiam quoad hæc occurrunt nomina, quando v. g. dicuntur generaliter 1. Cathæretica, exedentia, corrodentia. 2. ἐξαρτητικά, seu escharam & crusticam inducentia. 3. καυστικά seu πυροτικά. 4. σπυγμικά, putrefacientia, quæ gradibus totidem inter se differunt, ad exprimendos, velut gradus ignis potentialis, siquidem cauterii potentialis famam tuentur.

Possunt ergo generali & vniuersali quasi nomine καυστικά, vel absumentium quoque comprehendere omnia, quia magis & minus non variant speciem speciatim; vero ad duplicem pelliculam statum referri, quatenus vel sanæ & integræ cuti, vel diuisæ applicantur.

Hæc pro speciali magis vsu cuiuscunque partis adhibentur, illa pro communi magis. Et quidem quæ nudata per vlcera & diuisa, vel alias male habente cute, crispata in verru-

cas & alias excreſcentias præternaturales, abſumendi fine adhibentur, magis audiunt CATHARTICA. Et poſſunt hæc duplicis generis ſtatui i. improprie dicta, mundantia, *extorgentia* mitiora, & primi gradus, quæ reſpiciunt magis excreſcentias vitioſas in fieri, vel lenius deſiccando, vel morſicando & a putrilagine præſervando, iterum manſionibus ſuis diſtincta. Faciunt enim id terrea & alcalina, ſal obtuſum habentia, vel cum alia adhuc qualitate ſigillata, inprimis ſalina, ſalium enim eſt exedere & corrodere, vt amaricantia &c. vel ſpirituoſa, vt *Vi. acidula* aliaque.

Conueniunt hæc vlceribus ſimplicibus magis, laxioribus tamen, humidioribus & ſordidioribus putridis, imo quibusvis quaſi cicatricem reuuentibus, ob affluxum maiorem & partis totum ablatum.

2. *Exedentia*, quæ detergendo abſumunt, virtute potiſſimum ſalina magis explicite conſpicua, vel ſibi relicta, vel aliis particulis immerſa, quo & ſulphurea quædam, oleum caryophyllorum, euphorbium, ſpectant. Hæc in fiſtuſoſis vlceribus & excreſcentiis variis, hyperſarcoſi, ſeu carne luxuriante, quam citra partium ſanarum corruptelam tabefaciunt, fungis, verrucis, polypo, carunculis penis, clauis, profunt. Sic huc pertinet puluis foliorum ariftoſochiæ longa, vulneribus & vlceribus ſanandis apuſſimus; ſic heliotropium pro expertiſſimo polypi experimento commendat *Potcrius in Obſeru.* Sic in clauis pedum cera viridis emolliendi & exedendi virtute commoda eſt. Sic *vitriolo albo* ſoluto vlcera etiam venerea commode eluuntur & ſanantur. *Meminimus* vlcera incurabilia fere circa genu ſolo cinere tabaci prius hauſti ſanata.

Affinia ſunt, quoad priorem inprimis gradum, hæc ipſa epuloticis, ea tamen differentia, quod epulotica medeantur ſiccando magis, ſine doloris ſenſu, *na d'augustinæ* vero reſpectiue non ſine acrimonia & ſenſu doloris exedant; hinc factum eſt, vt quidam, teſte *Galeno* ipſo, per errorem medicamentum carnem minuens & pro detergente & pro epulotico acceperint. In illis eminet terrea ſiccans vis, *ἀπὸ*, in hiſce ſalina, diſcrimen ſæpe

96
LIB. I. SECT. II. CAP. VII.
sepe lotionē concedente. Sic as vsum sibi relictum exedens
est; lotum vero magis epuloticum.

Inter hæc sulphurea calidiora & terrea partium frigidarum
tono magis propria, v. g. (1.) neruorum, vnde in puncturis
neruorum vtilia. Puncturæ scilicet neruorum, partium frigi-
diorum, desiderant calida & sicca, tonum partis conseruantia,
fluxum prohibentia. Imo in genere calidiora, vt oleum cere-
binthinæ, Vi, & similia archeum roborantia. Laborabat qui-
dam sutor pollicis tumore & dolore insigni, ob puncturam cum
framea factam, vulnerato neruo; præter alia puluis laudatus
faciebat abunde officium. Virgo puncta in volam, circa basin
medii digiti, ab oleo terebinthinæ inuncto leuamen sentiebat.
Vid. *Ioh. a Meckren. obseru. chirurg. c. 62. p. 430.*

(2.) Ossium quoque ipsorum, quorum cariei sunt aptissima
specifica, quo nomine duo memorantur remedia.

Salina vero vlcærum deterfua & defensua, siue mundificanda
sint a putrilagine, & sorditie, siue promouenda hoc ipso consoli-
datio, vt alumen vsum, vitriolum album, &c.

Alteram classem quod concernit, ESCHAROTICA, seu exulce-
rantia, caustica & septica, quantum quidem pro reliquis in praxi
sunt frequentata, vsum habent excellentissimum triplicem:

1. *Corrosiua fonticulis excitandis inserviunt*; siquidem igne hoc
potentiali eosdem excitare lubido sit, vt sane id vstitutissimum
& optimum omnium est, definito scilicet loco applicata, vt vlcus
excitetur, absumpta particula partis, cui adhibentur, apertum
hinc seruandum.

2. *Corrosiua absumunt & separant*; absumunt tubercula, ver-
rucas, clauos, callos, & partes alias inutiles, quas extirpare ra-
dicitus volumus. Exemplo sint natiu matèrni protuberantes
& incrementum capiendo deformitatem adferentes; Hi sane
nec lenioribus sepe cedunt, sanguini menstruo, (ob vim nitro-
sam,) lacti esulæ illito, nec variolarum accedentium exulcera-
tionis coniunctæ, quin seminatalem quasi radicem exerant deuo
subinde. Huic vero extirpandæ & mortificandæ faciunt corro-
siua, characterem omnem abolentia pristinum, quod in praxi
non

non vna vice exercuimus. Separant & auferunt partes putridas, seu sphacelo correptas & *νεκρωσιον* passas, vti butyrum antimoni in separandis partibus sphacelatis & carbunculis celebratur; seu desuetudine naturæ alia in vlceratis etiam partibus fungosis & cancriosis extirpanda se offerant, vt de pilis non dicamus, de quibus seorsim sub pilothris dicemus, quandoquidem ad frugem alias reduci nequeant.

3. *Corrosiua rumpunt abscessus*, vbi ferrum timet æger, vel alia subest ratio, quare hoc *ῥυτισικῶν* vti velimus. Fœmia laborans tumore mammarum, subtus latitante pure, cum ferrum renueret, corrosiuo apposito, licet non tam cito, satis tamen tuto sentiebat ab apertione levamen. Tumorem testis patiens vir ad suppurationem perductum, cum lancetta aperiri dubitaret, eundem, corrosiuo apposito curabatur.

Tacemus vsus secundarios pro sistendis hæmorrhagiis, in quibus caute agendum est. Licet enim ob coniunctas partes austeras adstrictorias *crispent vasâ*; facile tamen ob coniunctas particulas acres salinas irritant eadem, & hinc tantum, imo plus nocent, quantum profunt; nisi nempe partes terreæ mitiores præpolleant, salinæ vero sint obtusæ, & caute iis vtamur vt

Ⓞ li

Cum ergo quoad agendi modum in hisce omnibus salina spicula, seu acida, seu alcalia magis acuta sint & cuspidata, hinc non tam superficiem lambunt & in cuticula auferenda subsistunt, vt vesicatoria & leuiora alia; sed deuorant quæsi, liquant, solvuntque & destruunt ipsam pellem, & si illuc pertingant subiectas quoque carnes, vnde ipsa fatiscit, tenerascit, rumpitur; humores vero domestici nutritibiles & vitales vehiculum ipsis præbentes genium suum perdunt, vnde *νεκρωσις* quædam inducitur parti, & eius signum eschæra, sulphure vitali & mixti destructo.

Actuationem hanc calor ipse iuuat, quatenus rarioribus poris se insinuat vis salina promptius, & mobiles humores sic magis affluunt. Exemplum huius rei mechanicum videmus, si coriis affundatur aliquid de aqua forti, vel spiritu acido alio fortiori; tunc enim serius ocyus, multo magis vero charta friabilis

N

bilis

bilis redditur, menstruo huic obsecundat, & finditur in plures partes. Adeoque in inanima quoque corpora activam vim exerunt, quod de vesicatoriis non æque valet.

Tanta nempe est hæc vis, vt etiam citra dolorem agant, licet non æque citra aliqualem sensum, nunquam enim vidimus conqueri ægros de parili, tantum abest de maiori dolore, quam vel a vesicatoriis experiri datur, vnde hoc sensu cauterium potentiale indolens dari medicis in confesso est. Valet id de lapide corrosiuo, de butyro antimonii & aliis.

Exempla si spectemus, diximus vel alcalia esse, vel acida; inter alcalia principem locum tenet lapis hinc corrosiuus dictus, quod nempe pro corrosiuo frequentissime & cum successu vsurpetur. Sin quærat, quid sit lapis corrosiuus, quoad materiale crassius, seu magis obuium, nil aliud est, quam sal ex lixiuio saponariorum in tartagine euaporato concretum, seu conflatum, vis vnita enim fortior est dispersa, vnde lixiuium illud acre quidem est & sulphri antimoniato extrahendo par, non tamen tam corrosiuum; quoad ingredientia vero specialia, nil aliud est, quam sal alcali commune ex cineribus lignorum, quercus, fagi, fraxini, betulæ confectum, & calcis viuæ accessione acuatum, quæ roborat & acuminat spicula magis.

Referrî huc etiam, vel potius inter septica, possunt ∞ & ∞ , sibi tamen relicta non in vsum vocanda ob deleteriam vim, mitigata vero & correctâ locum habent, tum in psilothris, tum etiam, maiori fixitate inducta, in cancris. Sic mitissimus respectiue est magnes arsenicalis, quo tum refracto vtimur in emplastris magneticis dictis, tutissime cum aliis mixto, tum per se quoque in carbunculis pestilentialibus, quo de vid. *Angel. Sala. Barbeite, Dimerbr.* & alii.

Acida sunt vel liquida, vel concreta; liquida sunt ∇ tis, O tus O , O li, O li, O li & butyrum antimonii, neque enim tam butyri forma, quam liquoris, in quem facile resoluitur, adhibetur. Concretum est O tus, quippe qui nihil aliud est, quam aqua fortis sicca, & crystalli lunæ.

Egent vero cautione corrosiua, ne summa sua activitate lædant

lædant vel totum corpus, ratione dolorum, febrium, conuulsio-
num, vel partem ipsam, ac vicinas circumstantes.

Hinc 1. *ubicunque minor est morbus, maiori remedio non opus est.*

Exemplo sint verrucæ, quas qui vel imposito putaminis nucis
excavata dorso, & super exceptam verrucam accenso sulphure
absumere velit, vel ☞ extirpare, finem quidem consequitur, sed
partim dolor, partim deformitas subsequens maiora videntur
ipso priori morbo.

2. *In quibus vel corporibus, vel atatibus & partibus noxa inferri
facilior potest, corrosiva minus conveniunt.* Non in obesis, quod
pinguia in putrilaginem solvere non æque conducatur, & facile,
inde gangræna oboriri potest. Non in macrioribus, quibus ad-
dere potius, quam absumere par est humores vitales serofos. Si
tamen ob salinum characterem maciem & phthisin minuetur,
ferum corruptum & nutritioni minus aptum, etiam cum suc-
cessu in non adeo emaciatis suafimus fonticuli gestationem.
Non tenellis æque, nisi quid vrgeat, puerulis; non partibus te-
nellis, unde maius periculum timendum, læsio facillima, adhibi-
ta tamen & in his differentia,

3. *Corrosiva non nisi definito termino & limitata freno applican-
da; ne pars sincera trahatur & noxam sentiat, seu in absumen-
do, seu in exulcerando.*

4. *Corrosiva conveniunt magis morbis, qui moram patiuntur,
tum absolute, non tam in febribus v.g. fonticuli profunt, quam
morbis serofæ colluviæ debitis aliis; tum respectivæ, ut in
carbunculis, siquidem eius sint naturæ, ut excidere & separari
possint.*

5. *Ubicunque non tam extirpare possunt radicem peregrinam
corrosiva, quam augere, absint.* Exemplo sint fungi, cancriformes
inprimis & grandiores; ubi quo magis erodas, eo magis
læseris; imo hinc acrimonia domestica magis propagatur,
ut ex minori in amplius spatium diffundatur, concentra-
ndo potius malo. Facit huc delicata & humida partis natura
sepe. v.g. in vitii intestini recti. Unde & *Poteries loco citato*
frustranea & noxia corrosiva in polypo proclamat, quod nisi
cautis-

cautissime procedas, omnino verum est. Imo liceat & hic asserere, sæpe medicamentum minus mitiusque esse efficacius *de q̄s in q̄s*. Præstant sæpe extergentia solum, præ corrosiuis, vti sæpe etiam lac esulæ in verrucis, (partibus mollioribus non callosis,) quam ∇ . Inprimis id etiam de cancro valet exulcerato, vbi sedatiua saturantia præstant corrosiuis.

Rationem quæritis respondendum est, id fieri partim intuitu humorum, seu partium contentarum, partim partium continentium, glandulosarum cumprimis. De humoribus certum est, illos in cancro esse accusandos serosos, acri, corrosiuo, caustico caractere iamdum imbutos, vnde feruore & acrimonia sua exundant magis, vlceratione & hiatu facta, porta quippe data maiori. Iam, vi legum methodi medendi, contraria contrariis (acria, corrosiua, saturantibus, edulcantibus) curanda, tale vero additum tali reddit illud magis tale, vnde mirum non est, accessione corrosiuorum cancrum exasperari magis, humoresque ferocire. Partes vero ipsæ teneræ & delicatæ sunt, fontes seu diuerticula lymphæ, (nascitur enim cancer locis fere solum & vnice glandosioribus, labiis, mammis,) inde destruuntur magis, quo facta itus & reditus interturbatur, sitq; collectio & putrilago maior. Vt taceam ardorem inde enatum, ab applicatione arsenicalium non correctorum & domitorum, communcari cum toto corpore, & anxietates aliaque mala plura vbertim citare.

Quin & id obseratum est a nobis, domito licet apparetur hoc pacto cancro, partibus vi corrosiuorum destructis, & fontibus lymphæ velut exsiccatis, malum tamen non æque cessasse, cuius rei singulare dabimus exemplum. Fœmina hic loci non ignobilis, acu olim improvide in mammam dextram puncta aliquot annis duritiem sentit ibidem, donec ætate magis inclinante in cancrum erumperet, concurrentibus, vt fit, empiricorum & chirurgorum erroribus. Inde vero licet mamma absumta esset penitus, & sternum complanatum ea parte videretur, rubore relicto & ichorescentia; inde tamen intumescere cœpit totum superius clima eiusdem lateris, collum tumore affectum totum versus eandem partem reclinabat caput; caput ipsum totum
nodo-

nodosum videbatur, dorsum item a nucha, toto dextro illo confinio, infinitas glandulas tactui offerebat, velut totidem colliculos. Inprimis vero brachium & manus tota dextra mirum quantum in tumorem elata videbatur, ad eundem penitus modum, ac *Hildanus* depingit tumefactos digitos cum brachio, *Cent. 4. observ. 69. p. 341* Ipseque oculus dexter a palpebris itidem summe intumefactis tegebatur; punctione vel sacificatione facta, nil nisi lymphæ stillabat, donec miseram vitam, quam aliquot mensibus ita traxerat, mors expetita exueret.

Ex qua historia pathologia quoque cancri obiter quasi, eximie tamen, enitescit, vnaque roborantur dogmata hodie recepta: (1.) infinitas dari glandulas subcutaneas; (2.) dextra dextris consentire magis; (3.) lympham esse humorem vniuersalem, non minus ac sanguis, vasaque hinc vniuersalia quoque esse lymphatica. (4.) Cancrum vero in vndis microcosmi & glandulis consequenter stagnare & residere. Simile exemplum in femina alia nobili contigit, nostra memoria, vbi tamen ob vires senio fractas mitiora paulo deprehensa sunt dicta.

6. *Nisi scaturiginem abstuleris, etiam topicis corrosiuis non eque tolluntur effecta morbifica*, quod itidem exemplo cancri & aliorum patet.

Conclusimus hæc mentione SEPTICORVM, ea scilicet non differre ab hisce, quorum tamen quædam ab autoribus allata in vsu practico non sunt recepta, vt eruca pini.

Imo & PSILOTHRA eadem sunt, cum glabram hinc & velut callosam relinquunt partem, de quibus tamen seorsim caput constituimus, non tam ratione materiæ, quæ eadem est, quam vsus.

Quoad materiæ, vnicum sufficit vnguentum de calce viua, vel simplex, mixtis calce viua & aurigpigmento, beneficio olei cuiuspiam, vel lixiuii; vel compositum, quale est *Mynsichti s. 35. pag. 493*. Sunt enim reliqua saltem accessoria secundaria, A citrinum, O , rad. irid. Florentin.

Vsus generalis est cosmeticus, seu voluptuarius quod de

Turcarum rufinate valet; vel neceſſarius, ſi naui in morem alicubi ſuccreſcant magis pili.

Vt vero contraria contrariorum ſunt remedia, ita & ducimur exaſperantium corroſivorum occaſione ad LÆVIGANTIA. Lævigans, leniens alias & applanans, *λεῖψος* Græcis dicitur, quod aſperas & ſumma facie inæquales partes æquabiliter implet, ac planas lævesque reddit.

Uſum nempe habent eximium, cum partes præternaturaliter exaſperatas lenire & æquabiles reddere placet, v.g. linguam & labia in *fiſſuris*, vt expediſſius illa loquatur & deglutiat; oculum, vt promptius *faciliusque* moueatur; aſperam arteriam, in raucedine, vt leniorem iucundioſemque vocem edat; cutim in foueis variolarum; inteſtina in dyſenteria eroſa, & aliis mille caſibus, vbi ſuperficies complananda eſt.

Conueniunt igitur maxime cum lubricantibus, vnde & ſunt, qui eadem confundant. Vtraque quidem ſunt humida & glutinoſa, adeoque *επιόσει* & virtute non differunt; variant tamen ratione obiecti, puatenus lævigantia ſuperficiem æquabilem reddunt, lubricantia vero vna materiam educendam reſpiciunt, vnde in induratis fecibus locum præcipue habent.

Vt vero ſalia exaſperant omnia, ita lævigant. (1.) proprie loquendo, iuxta *Galenum lib. de arte medicinali cap. 95.* humida & glutinoſa, non tamen mordacia vna. Humida, quidem quia emendare aſperitatem a ſiccitate excitatam debent; glutinoſum vero, vt diutius adhæreat, partemque impleat, læviget, æquabilem reddat, non mordax tamen, quoniam hoc eliquat & abſumit humores, ac proinde exſiccet, partesque exaſperat. Verbo, lævigant gummoſa, oleoſa temperata, dulcia, vt *oleum amygdalorum dulcium*, *iuſcula auenacea*, in *febris* laudatiſſima pro faucium angiportu lævigando, & in *dyſenteria*; mucilagines ſeminis *psyllii*, *cydoniorum*, *althææ*, *alica hordeacea*. ſuccus *glycyrrhizæ*, *tragaçantha*, *gummi arabicum*, & *pectoralia temperata* alia, quæ *parietes pororum & glandularum complanant*. Sic ad variolarum foueas in uſu eſt quibusdam faciem brodio carnis vitulinæ fouere & mulcere, quod, quando perfecte maturuere, locum habet, Sunt

Sunt tamen & læuigantia (2.) improprie paulo dicta, vt salina ipsa & leniter mordacia huc faciunt, quatenus pituitam, viscidam detergunt, v. g. in raucedine laudatus est sirupus de erysimo Lobelii, quatenus obfidens asperam arteriam mucilago pituitosa hoc modo aufertur.

Spectant huc itidem (3.) exiccantia, sicubi humiditas, vel ichor superfluus excedens inæqualitatem pariat; cuius rei exemplum præbent non tantum vlcera alia, verum etiam variolarum ipsarum, quem in finem instar omnium esse potest puluis probatus *Mynsichi* ad exiccandum, consolidandum & sanandum variolas. Respiciunt hæc saltim causam antecedentem inæqualitatis, qua ablata illa præcauetur.

LIBRI I. SECTIO II. CAPVT IIX.

De

Traumaticis.

Late patens & vsu commendata est materia traumaticorum. Dicimus TRAUMATICA in genere, vt latitudinem illam exprimamus & complectamur omnia sub hoc genere militantia, sumendo vocem τραυματ. & latius vt uel ἔξωθεν quidem vulnus, adæquate tamen omne vnitate soluta vitium sub se contineat. Idque & necessarium & conuenientius esse patet, quod traumatica merito non ad sola externa sint restringenda, verum & ad interna, quod hoc pacto omnia illa dicamus, quæ affectis hoc modo partibus debentur, quo sensu initio huius capituli de traumaticis generalibus, internis & externis agitur, sine, & sequentibus de specialibus, externis putatum solum.

Vt itaque vulnerariorum generale nomen & vsus est, ita locum habent, vbicunque integritas partium, in vnitate quocunque modo solutarum, restituenda est; siue vulnera inflictacasi & punctim interna & externa, in primis grauiora, curanda obueniant; siue contusa partes liuorem, inflammationem, gangranam minitentur, siue vlcera occurrant varii generis, simplicia,

plicia, sinuosa, fistulosa, phthisica, quorsum abscessus quoque variis spectant; siue erosiones parietum, membranarumque & vasorum, ventriculi, intestinorum, pulmonum, renum; in vomitu, sputo & mictu cruentis; seu rupturæ & fracturæ, rupturæ processuum, ligamentorumque & vasorum, in herniis veris quibusuis, fracturæ ossium patentes & latentes.

Verbo, impedimenta quæcunque obstantia auferunt, naturamque in consolidatione vnice occupatam iuuant, vnde, si vsus speciales attendamus, velificantur in genere requisitis necessariis (1.) labiorum distantium adductioni, (2.) adductorum, conseruationi, mediantibus fasciis, fibulis futuris; (3.) ne quid labiis vulneris intercidat, cautioni, & (4.) partis ipsius toni conseruationi, quæ ad omnem vulnerum vnitionem requiruntur. Hinc & infixa ipsa, tela, globulos, officula, aliaque, naturæ his adiuta eiicit.

Sin materiam ipsam spectemus, sunt illorum duo quasi genera summa: 1. *salina*, & principaliter quidem alcalina, quæ particulis alcalinis, salinis cum terreis remixtis pollent, citra morsum desiccant, præcipitant & absorbent; adæquate etiam alia, vt saccharum, vinum, vrina ipsa. Illorum exempla præbent herbæ traumaticæ dictæ, in quibus alcalinum principium veneratur *Helmontius*, v. g. agrimonia, alchimilla, aristolochia, bellis, betonica, cerefolium, consolida omnis, virga aurea, hedera vtraque herniaria, millefolium, pilosella, plantago, pyrola, fanicola, scabiosa, scordium, veronica, vinca peruinca, nicotiana, ophioglossum. Ex radicibus, radix aristolochiæ rotundæ, ulmaria, plantaginis, diptamni, gentianæ, rubiæ tinctorum, scrophul. primulæ veris; flores balaustiorum.

Singulæ hæc salina gaudent facultate prædominante, detergente, abstergente & consolidante. Inprimis vero etiam lapides cancrorum, lapis osteocollæ, bolus armena, terra sigillata, antimonium diaphoreticum, lapis hæmatites, puluis contra casum, saturnina omnia, vt lithargyrium cerussa, minium, lac lunæ, lapis calaminaris, & venerea pompholix æs ustum, tutia.

2. *Balsamica & sulphurea oleosa, rosida, unctiosa & glutinosa*

glutinosa, & substantia & effectu talia; v. g. radix symphyti, gentiana & alia ex dictis, de utroque principio participantia. Ex plantis laudatissimum est hypericum, totum rosido resinoso balsamo fœtum. Sic lignum sanctum, assafras, fraxini, semen persoliata, plantaginis, nux moschata, mumia, sperma ceti, sanguis draconis, sarcocolla, flores sulphuris, oleum terebinthinæ, tartari fœtidum, balsama omnia quasi, de Peru, de Capaiwa, vulnerarium Mindereri, sulphuris ad extra; essentia traumatica Rosincii, N. O. hyperici, catechu, symphyti, mumia; extractum agrimonix, hyperici, plantaginis, scabiosa huc faciunt.

Horum agendi modum quod spectat, facile is enitescit, si attendamus & materiam hanc dictorum, & quæ in vulneribus accidant. Cum enim per vulnera quæcunque partes lædantur, ut liquores vitales easdem minus vegetare, ibidem recipi & remitti queant, continuo vigore; Hinc consolidantia & traumatica hæc sunt, quæcunque eosdem liquores, sanguinem & serum ad id aptant, ut & ipsi partis clima non destituant, alias communi vita priuandum, & ita conseruetur tono suo, ut defectus refaciri omnis, hiatus suppleri, & facta successiua appositione, couniri diuisa possint, facta demum plenaria per callum, vel cicatricem obsignatione.

Hinc ex dicta diuisione balsamica sulphurea respiciunt potissimum sanguinem, seu partes eius oleosas, balsamicas, calorem innatum roborant & fouent, gluten carnum iuuant & necessarium suggerunt; alcalina vero serum inchorescens corrigunt, eiusque & vappescentiam prohibent. Mtraque putredini resistunt, sanguinem in ordinem redigunt, tonum ac balsamum conseruant. Hinc & insignis eorum vsus apparet in ichore vlcerum & vulnerum seroso, *Stied. Wasser* vbi sola conueniunt & potissimum partis calorem roborantia.

Hinc & speciatim vsibus illis præstandis præsto sunt, quæ desiderantur vel concurrunt circa vulnerum curationem, ut coindicantia; quatenus simul quædam illorum sunt quoq; styptica, laxitatem pororum concentrantia, exemplo plantaginis nuc. mosch. ylmari, alchimil. agrim. vinc. peruinc. sanic. &c. ut miam

niam & alia taceamus; quædam sunt deterforia & mundificatiua, vt vitriolica, venerea &c. fauiei, ichori, purrilagini debita; quædam resoluunt, in apostematibus internis variis, & sanguine extravasato, a casu ab alto aliisque casibus vtilia; vt cerefolium, bellis, millefolium, lapides cancerorum, mumia, sperma ceti, essentia traumatica nostra &c.

Inter hæc traumatica exempli loco inferuire possunt potiones vulnerariæ communiter dictæ, τραυματοπόνησις, Wund-Träncke. Vsum horum celebrant recentiores, respectu antiquorum, Chirurghi, tum empirici, tum dogmatici, *Guido, Vigo, Paræus, Fallopius, Tagaulius, Job, Andr. à Cruce, Aquapendens, Fernellius* & alii. Sic speciatim *Guido* eas in vlcibus antiquis, fistulosis & cancrofis, nec non in sanguine congelato, in partibus internis, ac sanie concreta in pectore, itemque in herniis exhibet. *Paræus l. 8. c. 28.* obseruasse se scribit, naturam huiusmodi potionibus adiutam mira non raro in cariosorum ossium correctione, in vlcum consolidatione, in fracturum ossium ferruminatione, in neruorum vnionis restitutione fecisse. Adde & infixorum telorum expulsionem inferuire, quod ipsi obseruauimus. Studiosus globulo plumbeo in pede læsus, cum citra grauiorem noxam eximi hic non posset, ab infuso traumatico per aliquot dies sentiebat manifestam ab intra protrusionem, vt leuissima manu extraheretur. Imo & ad vulnera externarum partium & profundiora vsum horum extendunt, ipsumque etiam externum ad vsum, licet tunc non tam potiones, quam fatus audire debeant, siquidem traumatica cum vino decocta tum vulnera capitis, tum alia curant.

Vt ut vero vnanimi fere consensu autores chirurgici potiones seu decocta vulneraria commendent; eas tamen *Baldwinus Ronssens Epist. 66. p. 226.* reiicit atque contemnit; (1.) quod Hippocrates nullam earum faciat mentionem, (2.) quod externis vulneribus externa tantum competant glutinantia, cum distantiora sint, quam vt eo dictæ potiones penetrare valeant; (3.) quod denique pro vulneratarum partium varietate traumatica etiam remedia varianda sint, non vnum potionis genus in-

discr.

discriminatum omnibus adhibendum. Vnde concedit solum, in vlceribus gulae, ventriculi & intestinorum ea exhiberi posse, & laesa gula atque ventriculo per os assumenda decocta talia; intestinis autem affectis, per anum iniicienda esse, verum in aliarum partium vuneribus nihil utilitatis afferre sibi persuadet.

Infirmiora sane haec argumenta sunt, quam vt euincant aliquid. Neque enim (1.) sequitur, si Hippocrates nullam facit mentionem potionum vulnerariarum, ergo non sunt adhibenda; cum notum sit, multa pristinis seculis incognita fuisse, quae posterioribus innotuere, longo vsu & experientia; vt taceamus plura fuisse ipsis in vsu, quae posteris non aequae nota sunt. (2.) Falsa est hypothesis, externis externa tantum competere tum alia, tum traumatica. Saepe in praxi occurrunt, qui ob sanguinem acrem scorbuticum vulnera, etiam leuia, longa & minus curabilia sentiunt. Traumatica vero & suo loco faciunt ad intemperatum sanguinem alterandum, vitiosum depurandum, concretum dissoluendum, putredinem inhibendam, & vt character, balsamicus consolidatiuus eidem inducatur; quo facto ipsa postmodum curatio eo feliciter & facilius succedit, cum sanguis & serum futurae suppuratiuae & non vitiosae sit materia. Quare, licet potiones vulnerariae non sua substantia & corpore ad vulnera & vlcera pertingant, atque ita immediate prodesse queant, eo tamen virtute sua penetrant, & mediante sanguine, cuius curam gerunt, plurimum conducunt.

Notandum tamen est, potiones vulnerarias in vsum potissimum tractas, quod non nisi simplicior preparatio illis seculis innotuerit, esse tamen & illam satis hodiernum, selectioribus prostantibus, vsitatam, modo cautela adhibeantur, quae omnes innituntur aquositati & cruditati coniunctae, ne inde vel pars affecta inprimis, quae sicciora amat, vel ventriculus laedantur.

Quemadmodum autem certum est & constans fidumque assertum, vulneraria pro interno vsu ad externam curationem plurimum prodesse, quo nomine expertissimam deprehendimus essentiam traumaticam, in *Tr. de terra Japonica Hagendornii* descriptam,

Scriptam, vt lapides cancrorum vel solos cum successu vsurpatos faceamus; Ita alterum illud certum quoque est, traumatica, varianda esse pro ratione affectuum & effectuum. Illorum ratione, quod variet contusio ab ulcere, vtraque a vulnere simplici, a fractura, quin vulnus a vulnere, vlcus ab ulcere distat. Variant ratione locorum affectorum; variant ratione materiae ipsius dictorum traumaticorum.

Hinc traumatica alia sunt generalia, alia specialia, tum simplicia, tum inter se nupta, vnde selectu opus est. Sic v. g. in vulneribus capitis vsitatissima præ reliquis est betonica, vnde & emplastrum de betonica vniuersale tunc expetitur; scabiosa, veronica, symphytum, bugula, veronica, pulmone magis fauent, vnde in pthisi optima, & alias quoque pectoralia cum traumaticis vt v. g. elixir pect. & de cum essentia traumatica mixtum; agrimonia magis hepate affecto & renibus, v. g. in mixtu cruento & gonorrhœa etiam virulenta, laudem meretur, quo casu optima sunt traumatica illa decocta.

Hæc in genere tum de traumaticis ipsis, tum de vsu interno dicta sunt. Eiusdem commatis vero sunt & sarcotica, glutinantia & epulotica, de quibus quædam seorsim dicenda veniunt, quatenus effectum specialem præstant, & gradum quasi tum dicunt, tum æmulantur, quem natura successiue in consolidatione occupata exprimit, vnde nec ipsa nisi gradu inter se differunt.

LIBRI I. SECTIO II. CAPVT IX.

De

Sarcoticis.

ΣΑΡΚΟΤΙΚΟΝ, seu carnem generans illud est, quod deficientem carnem in ulcere vel vulnere cauo progignit, ipsumque cauum carne implet, idque solum mediate & per accidens, quatenus impedimenta, quæ naturam in producenda carne retardare possunt, tollunt. Cum enim carnem generare solius naturæ opus sit, proprie loquendo nullum medicamentum sarcoti-

coti-

coticum dici posset, dicitur tamen ita respectu inde adiutæ naturæ.

Etenim materia carnis sanguis est, isque bonus, laudabilis, efficiens natura subiectorum corporum, quibus superinduci caro debet, id est, naturalis eorum temperies, quæ sanguinem apponit, agglucinat, tandemque plane assimilât. Adiuuans ea medicamentum est, quod detergendo, modiceque siccando remouet ea, quæ naturam in opere suo remorantur.

Quod si contingeret, autore *Galeno lib. 3. m. m. c. 3.* affluentem sanguinem nullum neque in quantitate, neque in qualitate vitium habere, partem quoque, cui in generanda carne succurrimus, bona temperatura esse præditam, nil est, quod obstet, quo minus carnis generatio & nullius externi medicamenti ope prospere succedat, ambabus quippe causis efficiente & materiali præsentibus. Id vero cum ob læsionem grauiorem fieri minus possit, & in carnis productione hinc duplex perpetuo generetur excrementum: vnum tenue, ichor nempe, seu fæcies, vnde vlcerum redditur humidum; alterum crassum, sordes scilicet, vnde sordidum redditur, proinde duplici etiam medicamento opus est, humidum excrementum siccando & sordidum detergendo, licet vni eidemque medicamento eadem facultas inesse queat.

Vbi igitur profundior hiatus & cavum explendum occurrit, speciatim conueniunt sarcotica moderate calefacientia & siccantia, citra morsum, acrimoniam & adstrictionem, nec colligantia sc. nec cogentia, sed intemperiem tollentia & vitalem *ἰσχυρὴν* roborantia.

Hinc instar regulæ notandum est, vt omne excessuum humidum, vlcerum & vulnerum consolidationi aduersum est; ita quæcumque blande illud moderantur, sunt sarcotica, idque tanto magis, quo pars ipsa vel humidior natura ac temperie sua est, vel siccitate gaudet. Nisi enim id fiat, promptissime caro luxuriat, & in cerebro fungos, in aliis excrementas alias producit.

Sic in vulneribus cerebri v. g. omnia humida, præterquam

diffipantia, nocent, oleosa, pinguia, quin in genere fere, nisi sine balsamica, omnibus adeo nocent, & minus conueniunt.

Par ratio est vulnerum capitis, & circa frontem, & similia, vbi vnguento digestiuo nullus est locus, si quidem feliciter mederi est animus.

Sic si vngues sint vulnerati, sola siccantia rem omnem absoluunt. Adeoque in hoc non raro errant chirurgi, quod oleosis vnguentis vel emplastris continuando sordidum reddunt vulnus & producant. Id quod & in vlceribus serpentibus cum primis valet, si quidem in singulis eiusmodi casibus glandula cutanea labefactata ichorem stillant, omni modo compescendum.

Hinc merito & in his externis celebrantur tum alcalina, ex pompholyge, lithargyrio, cerussa, aliisque, qualis etiam est pulvis foliorum aristolochiae longae, imo & vitriolata & aluminosa constrictiua eundem in finem laudantur non immerito; tum balsamica, quae & balsamum vitale, & sustinentes idem & suscipientes partes obseruant.

Quod ergo olea cocta & pigriora vlceribus non conueniunt, non aequae ideo fit, quod acida sint, sed quod laxum reddunt, quod strictum esse debebat, pro consolidatione praestanda, id quod & de emplastris valet.

Referenda huc etiam est abstergio; ita scilicet semper ichor est tollendus, ne *γλίσκιδον*, glutinosum, gelatinosum negligamus. Blande & mediocriter detergere conuenit, vt sordes, quae in carnis generatione proueniunt, amoueant, circa tamen mordacitatem, ne si valentiora sint, non sordes modo abstergant, verum etiam sanguinem concrecentem, & in carnem coire non sinant propullulantes miculas & stamina carnea prima.

Non nimis ergo adstringere vel siccare debent narcotica, alioqui facile fit, vt partis defoedetur conformatio. Patere narcoticorum natura potest e contrariis iam supra dictis catharteticis, quae superfluum illud humidum & excessiuum luxurians demunt & domant.

LIBRI

LIBRI I. SECTIO II. CAPVT X.

De

Glutinantibus.

GLVNTINANTIA itaque, *καλλυπτικά*, sunt, quæ recentia vulneris labra adducta coniungunt, & ad pristinam integritatem reducunt. Hoc autem efficiunt glutinositate sua partim externa, partim interna. Externa, quatenus strenue colligant vnita labia, vnde & futuras ficcas pro indigentia vulneris præstant, & in ossium fracturis præcipue conueniunt; hocque ipso suo vinculo prohibent, ne inter coitura labra aut influat, aut succrescat humor peregrinus ichorosus. Interna, quatenus vna naturam etiam roborant, & in opere suo perficiendo iuuant.

Sunt enim glutinantia, quæ viscositate sua emplastica, vel adstrictoria, austeri densante vi & labiorum parietes firmant, & feri nativam coagulationem promouent, quo ipso duplicis potissimum generis eadem nominauimus: (1.) *viscosa*, quæ glutine pollent seu resinoso, seu mucaginoso, vt sanguis draconis, sarcocolla, radix symphyti, pix & emplastra picata; (2.) *styptica* densantia, malicorium, tormentilla &c. Quæ enim pure ficcantia sunt, illa per accidens magis glutinant, quatenus superfluum ichorem absorbent, vt lapis calaminaris.

Hinc ita glutinandum, ne sordes retineantur, & colligantur, denuo vlcius per cuniculos quasi molituræ; ita incarnandum, ne plus iusto caro luxuriet, vnde olea, præterquam balsamica, coalitum remorantur, laxando magis labia, minus conueniendo & roborando.

Ex quo facile patet differentia inter sarcotica & glutinantia intercedens. Vtraque quidem commendat siccitas, sed distincta gradibus. Glutinantia enim sarcoticis magis exsiccant, saltem in gradu & effectu, vnde *Gal. lib. 3. M. M. c. 4.* glutinans siccitatem intensiorem habere scribit, idque propterea, quia carnis

gene

generatione aut nulla, aut plane exigua opus est. Plus igitur siccet oportet, quam sarcoticum. Hoc enim si valde siccaret, sanguinem generandæ carnis materiam absumeret, atque ita carnem proflus non generaret; adde, quod sarcotica, ex dictis, præter siccandi virtutem etiam detergendi facultatem obtinent, qua non modo redundantiam humoris siccant, sed & sordes auferunt. Glutinans autem nec detergit, nec expurgat, sed contra omnem proflus substantiam in idem cogit. Hinc sarcotica magis profundis & cauis, glutinantia magis superioribus & superficiali debentur. Illa magis vlcibus, hæc magis vulneribus debentur respectiue.

Sarcotica sicca sunt gradu primo, quia tantum siccare debent excrementa, quæ in carnis generatione resultant. Glutinantia sicca sunt gradu secundo, quia non solum excrementa, sed & totum id exsiccare debent, quod aliunde affluit. Epulotica sicca sunt gradu tertio, quoniam non tantum excrementa, nec tantum quod aliunde affluit, sed etiam naturales partis humiditates exsiccare debent.

LIBRI I. SECTIO II. CAPVT XII.

De

Epuloticis & poroticis, cicatricem & callum generantibus.

Carne generata in vulneribus, & glutine facta, applanata superficie, facile hinc est, leni desiccatione per epulotica vltimam sanationi imponere manum. CICATRICEM igitur INDVCENTIA, alias insolidantia quibusdam & sigillatua. *Gr. ἰσχυρὸν* dicuntur, suntque quæ impletam vlcis aut vulneris summam carnem desiccant, obdurant, sigillant & in callosam quandam substantiam cutis æmulam, quæ cicatrix vulgo dicitur, condensant.

Vimur epuloticis in planis & cauis vlcibus. In planis statim.

statim, nullo alio præmissio medicamine, quia idem est inducere cicatricem & curare vlcus planum, cum eadem vtrobiq; sit indicatio, vnienda scilicet cutis. Est autem planum vlcus, argumento citati *lib. 3. M. M. c. 4.* quod cauo est oppositum, impletum scilicet, seu nullam habens cavitatem. In eo cuticula aut vna etiam cutis est deperdita, integra manente carne, ita vt exterius operimentum tantum desideretur. In cauo autem non modo cuticula & cutis, verum etiam carnis subiectæ iactura facta.

In cauo vlcere tum demum epuloticis vtimur, quando cavitatis carne vel quasi est impleta, non tamen quando profusus est impleta, adeo vt nulla omnino cavitatis conspiciatur, quemadmodum plurimos fecisse medicos *Gal. lib. 13. M. M. c. 5.* notat, sed perperam fecisse hac ratione ostendit, quoniam si vlcus ad æqualitatem iam carne sit repletum, accidit, vt cicatrices cute circumposita fiant eminentiores, quia natura non cessat generare carnem impositis epuloticis. Hinc vt cicatrices cuti æquales fiant, consultum est, vt epulotica prius applicentur, quam vlcus profusus ad æqualitatem sit impletum, seu dum aliqua adhuc adest cavitatis, non tamen notatu digna, in quo artificium non leue consistit, vt cicatrix hinc minus deformis relinquatur.

Vt igitur sarcotica carnem regenerant; ita epulotica cutim, & quidem duplicis generis iuxta *Galen. l. 5. simpl. c. 16.* alia vere ac proprie talia, quæ carnem ita alterant, vt cutis euadat, id quod perficitur per ea, quæ illam contrahere, constringere, densare & ficcare & quasi in callum indurare valent. Est enim cutis velut in callum durata caro (instar pelliculæ obductæ pulti) & cicatrix caro densata, ficcata & quasi callosa facta.

Suntque epulotica talia omnia efficaciter desiccantia, vt tenue serum in superficie absumat & coaguletur in pelliculam, modo cum adstrictoria vi, modo sine illa citra vllam mortificationem & dolorem, vt cerussa, pompholyx, saturnina, aliaque iam dicta. Hinc vt sarcoticis inimica sunt nimis ficcantia, ita epuloticis humectantia.

Alia secundo & per accidens sunt epulotica, quæ nempe

P

vna

vna morficant, & morficando eximi deficcant, qua ratione hinc cicatricem inducunt. Vno verbo, cathæretica fuperius laudata, ita tamen moderanda, ne tantum morficatione abfumant & liquent, quantum exficcatione denfant & cogunt. Vnde nec in omni vfu & femper cicatricem inducunt, fed vbi corrigenda vna est fubiaccens caro, & luxurians ichor compefci aliter nequit. Hinc diximus moderanda eadem efle, iuxta affectus & partis affectæ naturam,

Occafione quoque hac dicendum eft de caufis *δυσσευαλει-
τιως*, vt confequenter remedium eo magis pateat & eruatur; alia fcilicet eft *vniuerfalis*, vitio feri acrioris, fluxilioris & *ζλι-
ζρότη* expertis, vnde videas ex leui vulnere diutinum vlcus & *δυσσευαλειωτικόν* non raro; alia eft *particularis*, fiue pars affecta fit humidior & laxior, vnde circa hamorrhoides enata vlcera frequenter in in *fistulas* abeunt, vt de faucibus & fimilibus non dicamus; aut affluxus ad eandem fiat maior, debilitatis neruis, debilitato archeo tum per ipfam vulnus, tum aliis naturalibus vel acquisitis de caufis; aut quæ ad obfignationem & occlufionem plenariam funt neceffaria; nondum perfecta & præfita funt.

Sic in primis vlcera articulorum, v. g. circa genu & femur excitata, peffima funt & fæpè *συναποθνήσκον*, nifi bene profpicias. Iuuenis talismodi abfcelfu circa os femoris laborans, diu misere tortus, tandem fatis cedebat, mero ichore tenui, quod peffimum eft copiofè effluente.

Et hinc etiam improprie talia epulonica fæpè his cafibus prioribus mage conueniunt, quando partis tonum fimul refpicunt, & corrigunt morbofum ichorofum fuccum. Sic cineribus tabaci, fumo infimul (feri copix correctorio egregio) haufto, infperfis, vlcera genu dextri curata funt in alio iuvene, quæ per aliquot annos prius aperta fluxerant, nulla arte confolidanda. Quin iis in cafibus fonticulis quoque insignis debetur laus, quod aliofum rheumatifmum diuertant, fcaturingine alibi exorta.

Taxandus in hoc eft error chirurgorum, qui dum turundis

dis suis saepe abutuntur, & apertum longius, quam par erat, ferunt abscessum, & tardium ægro parant, & hinc, quando demum occludere volunt diu protractum hiatum, non possunt, natura nimis adfuefacta. Laborabat puer decennis abscessu pectoris ad exteriora aperto; cum per plures menses nulla consolidatio sequeretur, indies turunda satis longa indita, minimi digiti maiorem longitudinem excedente. Consulti exhibuimus essentiam traumaticam, species vulnerarias, & iussimus sensim sensimque decurtari turundam, vnde breui conualuit, nullo metu fistulæ successuræ relicto. Alias vero qui citius properat, serius absoluit non raro, vnde perpetuo natura sequenda est, tanquam optima magistra.

Cæterum etiam si deformis sit cicatrix, non facile rumpenda est, neque enim vel medicamenta eum in finem vulgo commendata æque voto satisfaciunt, vel pulerior absolute promitti potest, semel iam callo obducto.

Affinia ergo epulotica sunt CALLVM GENERANTIA, quorum opposita sunt callum destruentia & ossium cariem corrigentia. Vti enim epulotica callum quendam manifestum cuti inducunt, adeoque in partibus mollibus hisce ad consolidationem præstandam plenariam hiatum obsignant; ita porotica callum inducunt, vel vt inducatur facilius præstant adiuuant ossibus fractis, in eo latius patentia, quod & interne & externe id procurant.

Conueniunt nimirum hæc in fracturis ossium, præcipue maiorum, & in artubus. Dantur enim & in his morbis casus, vbi vel ex toto, vel ex parte os callum recuperare renuit, vnde nec epulotica profecerint, facessente vel durante vlcere, (si quidem fractura cum vulnere fuerit,) vel firmitudinem dum non acquirit os fractum, æger restitui minus potest, vel breui post denuo fractura ab incessu reciduat.

Valent, inquam, eadem tunc causæ, quas de vlcere vlcerebus laudauimus. Vt enim vlcimum quasi, & maxime os ossium alimentum est, mucagine plurima cum sale volatili & sulphure eidem immerso constans, vnde serum alimen-

tara primum velut in mucum, ex mucō in cartilagine, ex cartilagine in firmitudinem osseam densari successiue debet; ita id præstant interius quidem tum traumatica in genere, simul styptica, tum alimentosa. statum illum coagulabilem naturalem, id est glutinosum sanguini fœnerantia. Vnde mucilaginosæ & glutinosæ alimentaria, qui plenior est victus, commendantur, oryza, pultes, carnes, gelatinæ, hordeacea & alia; exterius vero mucaginosa, temperata emplastica & balsamica. Tum fluxilitatem nimiam feri, glutino illi & coagulationi ac spissitudini contrariam, imprimis per acidum scorbuticum illi inductam, concentrantia, per alcalinam, vel siccantem adstringentemque qualitatem, vt lapides cancrorum, osteocolle, & traumatica alia hinc commendata & nota sunt.

Fit tamen & in hisce aliquando contrarium, vt in vlcerebus callosis & excrecentiis, in ossium fracturis ipsis corrigendis aliquando callus tantum abest vt promouendus, vt potius impediendus vel destruendus sit, vbi contraria virtute prædita conueniunt, quæ coagulum ossifcens feri tollunt, ipsumque fundunt, resoluunt & attenuant, vnde ipsa huc spectant & referri quæunt cathartica.

Referri huc quoque ea possunt, quæ mediate & cicatricem procurant, & callum ipsum adiuuant auferendo noxium, quatenus corrosionem ossium, cariem & nigredinem tollunt, partes putridas separant, reliquas vero firman; in carie ossium, dentium, spina ventosa Arabum, paronychia, neruorumque adeo puncturis ipsis proficua.

Præstant id tum actualia cauteria, prouide adhibita, quale exemplum in carie dentium dolorifica curanda visitur, ea enim optime hoc pacto coercetur, silentibus hinc doloribus & affluxu, vt extractione non opus sit, experimento laudatissimo Hippocratis l. de affect. c. 5. t. 1. seq. secus ac vulgo fit; tum quæ potenciali calore & tenuitate partium & acrimoniam acinam, corrosiuam, feri extrauasati, vapescentis & erodentis tollunt, temperiemque ossium vel partium similibus frigidiorum tono suo reddunt, siccant & absorbent. Hoc nomine laudatissimi

tisfimum est euphorbium & oleum caryophyllorum, quæ duo sunt instar omnium. Nonnunquam & balsamum de Peru cum balsamo traumatico remixtum vtiliter adhibuimus, quippe quod egregium est nervinum.

LIBRI I. SECTIO II. CAPVT XII.

De

*Medicamentis contra ambu-
busta.*

VT præsentanea & momentanea læsio ab igne in corpus resultat, ob summam eius actiuitatem & pernicitatem; ita quoque præsentibus opus est remediis AD AMBVSTA illa membra.

Profunt vero generatim non solum omnibus illis ignis noxii, de quibus seorsim pluribus iam dicemus; verum etiam in ardore & dolore aliunde inducto, v.g. a veficatoriis, quem in finem Riuerus vnguentum speciale ex sambuco commendat, in læsionibus a cauteriis potentialibus, imo in pernionibus ipsis, & inde metuenda gangræna.

Vt enim tum potentialia illa caustica & frigus ipsum, licet diuerso modo, effectu tamen eodem, tum actualia ignita varii generis, humida, sicca ardorem inferunt succis vitalibus, ruborem conciliant, abradunt cuticulam, & in vesicas cogunt, corrugant cutem, escharam inducunt, & hinc vlcera dolores & *empyreuma* excitant, ita his prospiciunt medicamenta accommodata, variis læsionis gradibus diuersa ratione quoque opposita.

His ipsis expressimus effectum læsionis, expressimus gradus, & consequenter inuimus eliciendum, qua ratione agant & lædens & iuuans, pro fundamento assumpta circulatione sanguinis. Primus gradus est *empyreuma*, quando ignita spicula, in glandulas subcutaneas & plexus fibrarum conglomerata-

rum illata, ardorem lymphæ & rarefactionem inferunt, vt in poris inæqualiter subsistat. Notandum tamen, empyreuma commune esse omnibus reliquis gradibus, primo gradui tamen tribui potissimum, quod in illo solo subsistat, citra nudationem cutis, vel vesicas, adeoque vniuersaliter in omnibus quoque attendendum esse.

Licet itaque posito etiam solo rubore & calore, seu vno verbo empyreumate, ipsa quoque & indicentur demulcentia, & commodissime applicentur; obseruatum tamen est, profuisse primo huic gradui tum *discutientia*, tenuium partium, calidaque ipsa, seu medicamenta ad ambusta quasi improprie talia; vti notum est cepas, sal commune, saponem, camphoram, oleum cera, atramentum ipsum vulgo adhiberi, imo ignem igne elici, appposito prouide ad ignem digito; tum *repellentia*, adstringentia, seu frigida temperata, tepide tamen applicanda, vt aquea quædam.

Eliciant hæc empyreuma duplici ratione, partim, vt calida & salina, in motum citando humores, qui, vt subsistant, cogendi, vel substituti alias ardorem & dolorem dedissent, adeoque dum poros quoque referant, dum exhalationem promouent, vt rarefactus inibi plus *istis sanguis subsistere cesset, & in ordinem redeat, faciunt, sicque inæqualitatem naturæ damnosam & dolorificam tollunt, & ignearum atomorum spicula infringuntur.* Sic & valent hæc in perniciosis cum primis, vbi spiritus vini simplex & camphoratus, item radix asphodeli, tertio gradu calida & sicca, commendatur, & vnguentum hinc de asphodelo apud *Sculcetum in armarum. Chirurg.* pro experto commendatur, vti alibi latius id digessimus.

Partim, vt temperata frigida, quatenus defendunt statim partem, & affluxum consequenter vltiorem abarcent, vt atramentum, brassica muriata, galla, aluminosa quoque in perniciosis, & similia.

Vtraque vero hæc iuuant quidem & pustulas impediunt si recte procedas, facile tamen & lædere norunt. Non ergo habent locum, nisi in principio & primo ambustionis gradu, & caute tamen applicanda. Visæ sunt inde pustulæ aliquando
in loco

in loco sano exorta, eo usque videlicet in motum redacto sero, cum totus humor rarefactus dissipari non posset.

Alter gradus ambustionis statui potest *exulceratio*, saltim a consequente & leuior, quando maiori ignis impressione maior tumor & rubor adest, neque in intemperie nuda, licet in æquali & enormi, subsistit malum, sed morbus solutæ unitatis manifestæ sequitur, vt pustulæ quoque exoriantur & affluxus maior. Huic debentur temperantia & demulcentia calorem & ardorem, eo quippe mitigato dolor cessat, seu ardor & æstus conuiescit, sensus tristis adimitur, partes læsæ & exulceratæ demulcentur, nudatæque velut glutine quodam incrustantur.

Sic ex *aquosis*, præter dicta iam, memorandi sunt succus hyoscyami, solani, semperuiui, nicotianæ, magis tamen in vnguentis & emplastris, quam per se adhibendi, item acetum saturnisatum, hinc in vnguentum cum oleo redigendum, insigni cum stragemate, acetum enim defendit, & affluxum arcet, oleum mitigat.

Ex *macilaginosis* sperma ranarum; Ex *oleosis* pinguedo cerui, oleum papaueris; Ex *terreis* cerussa, lithargyrium aliaque acrimoniæ omnis expertia, vel saltim retusa; & ex his *mixta*, vt vnguentum de lithargyrio, vnguentum ad ambusta Mynsichti. Hæc vtroque casu sunt commoda.

Ancilla in facie ambusta, per magna, pro aqua rosarum destillanda in vesicam cupream inditum, & ex improviso, non rite operto vase, exiliens, solo vnguento de lithargyrio sanabatur felicissime. Fœmina in manu ignis vim experta conquassato *albumine* oui cum oleo aliuarum breui etiam leuamen sentiebat optatum, qualia exempla plurima adduci possent, si eo opus foret.

Tertius gradus dicitur nobis *erosio*, quando erosa & exulceratæ grauius ab igne partes sunt, abscedente statim cute & ichore confluente: tunc vero primitus itidem demulcentia conueniunt, hinc retuso per eadem empyreumate, & mitigato ardore doloreque, conueniunt *desiccantia* subinde tamen mitigantibus interpolata, vel iisdem præmissis, vt priora velut sarco-

tica

tica sint, hæc epulotica. Talia sunt emplastra mitigantia e sebo ceruino, cerussa, de succis herbarum refrigerantium de spermate ranarum, diapomphol.

Non negligendus tamen vna est archeus partis & sensus delicatus, ne duritiæ applicata noceant, ne inuertatur ordo, adeoque acrimonia partes lancinentur, quæ demulcendæ erant, nec in exsiccando frustrentur, quæ id expetunt & indicant, adhibitis mucilaginosi, humectantibus, distinctis probe temporibus, quæ omnia ex dictis patent.

LIBRI I. SECTIO III. CAPVT I.

De

Cephalicis.

Pro materia medica noscenda optimum est, medicamenta in *communia*, saltem secundum quid, hinc & determinata seu *specificæ* diuidere. Vt enim quidam negare sustineant *specificæ*, quæ nempe huic vel illi parti aut visceri speciatim succurrant; illud omne tamen intelligendum est de occulta, cœca, & irrationali *determinatione, qua cephalica v.g. vel pectoralia dicuntur*, absurdo modo & reuera occulto habere, sympathiam, magnetismum, vt intactis reliquis huic vni, soli, & semper prospiciant, de quibus *Helmontius* ait, non dici posse remedio: Vade tu ad talem venam, vel ad istum locum. Nam altero genuino sensu reuera dantur *specificæ*, quæ non solum generatim sanguinem & serum, tanquam elementa & succos *substantificos* vitales microcosmi, alterant, nec indicantibus ac indicationibus generalibus, sed *specificis*, vt indicata *specificæ*, *specifico* dono prædita, satisfaciunt; verum & ita eosdem disponunt, vt in partes has illas affectas redundare *specialis* vsus queat, determinando easdem, vt sic agant. Alias enim notum est, *specificæ cephalicæ* esse quoque *cordialia, stomachica, vterina* &c.

Solenne hinc nomen est *tonicorum*, quæ tonum huius vel illius

illius partis in temperie, conformatione, poris, ita roborant, ut actioni destinatae præesse melius queant. Ut enim vnus idemque omnibus illabatur sanguis; ille tamen ad certas actiones hic illic specificatur a fermento seu archeo loci particulari.

Cumque magis velificetur his operis calor, diuersis modis specificatus, vno vero cesset, ut in actionibus suis retardetur; hinc etiam alterandi calidum pro eiusdem intensiōe diuersa sunt præsidia specifica, pro remissione præstāda magis communia, id quod etiam valet ratione diuersorum regnorum.

Communiter alias diuiduntur alterantia in *calida & frigida*, prout vel roborant, exuscitant & instaurant archeum, hac vel illa parte residentem, vel temperant peregrinam accessionem, vnde vel gradus augetur, vel deprimitur plane.

Diuisio specialior est in *volatilia, fixa & media*; volatilia vocando, quod vniuersim & de aliis valet, quæcunque a posteriori in motum cient, rarefaciunt & promouent archeum, seu calidum *innatum partium*; a priori, quæ vel volatilia sunt sulphurea & oleosa, seu sale volatili oleolo facta, vel volatilia vrinosa, vel volatilia acida; summam quæcunque sale volatili vel sibi relicto, vel aliis remixto gaudent.

Volatilia sulphurea & balsamica spiritiuosa aromatica cephalicorum nomine veniunt, v. g. radix galangæ, zedoariæ, ireos Flor. H. betonica, lauendula, maiorana, melissa, marum, chamædrys, chamæpitys, origanum, ocymum, pulegium, rosmarinus, polium montanum, ruta, salvia, serpillum, spica nardi; fl. anthos, spica, liliorum conuallium, primula veris, stæchados arabicæ, tilia. Aromata omnia, speciatim vero cubebæ; ex animalibus castoreum; ex seminibus semen coriandri; ex gummatibus, succinum, ladanum; ex lignis sassafras, xyloaloe, &c. Et ex his paratæ conservæ, essentia, aqua, spiritus, elixir cephalicum, vitæ Matthioli, aqua apoplectica, Anhaltina, succin. Ex compositis sp. dianth. diamb. diamosch. dulc. MP. de ladan. de succin. Crat. Exemplum elixirii, cephalici fit sequens: R. rad. præon. mar. ʒj. galang. valer. doron. fol. rosmar. mari veri, salu. a. ʒʒ. fl. anth. lauend. lil. conu. præon. stæch. ar. beton. a. ʒij. cubeb. succin. a. ʒvj. visc. coryl. lign. al. ladan. i. a. ʒiij. costi ver. anacard. a ʒj. Conc. extrah. u. Oli cephal.

Q

Vola.

Volatilia urinosa sunt salina, in quibus sal volatile magis explicitum & sibi relictum, spiritus salis ammoniaci natiui genuinus, & artificialis, spiritus rutæ, & lil. conuall. volatilis nostro more paratus per putrefactionem; spiritus cranii humani corui cerui, viperarum, horumque salia volatilia, tinctura lunæ, & similia. *Volatilia acida* præbent spiritus vitrioli cephalicus *Heerii*, *Sennerti* aliorumque.

Hæc ipsa, quæ hinc suo modo ad fixa etiam applicabimus, respiciunt vel *spiritus* animales & horum vehiculum *lympham*, vel *membranas* & *nervos*, vel *poros*: iuxta quorum diuisionem etiam optime pathologia morborum cerebri seu capitis diuiditur & intelligi potest.

Adeoque (1) *roborant spiritus animales*, sicubi torpeant, vel debiliores fuerint, vt in senibus & aliis; fœnerant iisdem liberum meatum, & motum restituunt, in tremore, vertigine incubo, sensus & motus impotentia proficua.

(2) *Discutiunt, demulcent, & suauiter afficiunt membranas & meninges fibrasque nerueas*, variis modis vellicatas. Hinc ex diætis quoque plantis ipsis resinosa magis sunt neruina, exemplo chamædyros, rosmarini, lauendulæ &c. vnde & optima sunt in vulneribus capitis pro fotu cum vino.

(3) *Dissipant serum excedens & corrigunt exhalando & diuertendo*, cum diaphoreticis maritata, ne siccum concipiat, coaguletur, vappescat, sed blandam suauemque dulcedinem factam teetam obtineat.

Hinc & (4) *suauiter admodum* lympham macerant & ligant, ne vel vitiose moueatur, vt in vertigine, vel spiritibus minus facta illigabilis magis sit, vt in vigiliis senum, restitutis una & roboratis spiritibus.

(5) *Poros cerebri & neruorum oclusos dilatant*, ne subsideant, concidant & spiritibus ac lymphæ continuo mouendis viam intercipient, quo nomine urinosa & quibusdam casibus etiam acida, imo & quædam sulphurea volatilia, exemplo castorei, sunt laudatissima. Singula nempe hæc valent præcipue in affectibus soporosis; urinosa vero adhuc latius. Faciunt

id

id ipsum tum subtilissima sua & penetrantissima virtute, qua pervadunt omnia, vnde & odoratu solo laudatissima sunt, & interius propinata; tum acidum figens præcipitando & annihilando, quod in apoplexia, aponia, paralyfi valet; fixis enim & acetosis humoribus vnice contrariantur vrinosa, paralyseos hinc specifica. Seorsim vero acida, quatenus sulphur obstruens & ligans excutunt, domant, & destruant, in affectibus, vt diximus, soporosis. Par ratio est castorei & nigellæ, quæ sulphure volatili & minus resolubili gaudent, vnde iis in casibus optima sunt. Imo nominatim castoreum, & quæ ad instar huius omnibus hisce vel plerisque satisfaciunt, illa καλὴ ἐξοχὴ & omnium optima sunt cephalica, polychresta reuera in omnibus quasi dictis casibus, vt de cinnabari id quoque deduci potest.

Sic curauimus hemiplecticos & paralyticos plurimos generali illa, seu speciali potius methodo: (1) dando, quæ poros nervorum referant, v.g. ☉*ci c. lil. conuall. (2) quæ spiritus animales confortant, infusum neruinum; (3) quæ acidum figens excutunt, puluerem superius laudatum, non omisus externis unguentis neruinis & vrticationibus.

Fixa cephalica dicimus, quæ excessum humorum & spirituum temperant, motum refrænant, figuntque. *Fixa* v. g. *terrea*, viscus quernus, cranium humanum, ungula alcis, magisterium perlarum, corallorum. *Fixa acida*, tinctura rosarum, violarum, præoniæ, acetum liliorum conuallium, rutæ, spiritus vitrioli, clystus antimonii &c. *Fixa nirose*, vt ☉ ziatum. *Fixa aqua*, vt aqua cerasorum nigrorum, sambuci, solani, sedi maioris, decoctum anagallidis, serum caprinum, emulsiones soporifera & alia.

Adeoque specialius hæc ipsa (1) spirituum ferociam & motum continuum ligant, ac domant effrenes eorum in sensuum & motus organis tumultus, non solum in febribus, per consensum affecto cerebro, verum & aliis, quando dephlegmati quasi & intemperati exorbitant, vt in deliriis, doloribus, motibus spasmodicis ipsisque adeo vterinis.

(2) *Inuertunt* saturant, præcipitant & acrimoniam absorbent & resoluunt, vt tum terrea alia, tum præ omnibus cinnabarina,

barina, cinnabaris natiua, granulata & sublimata, cinnabaris gii, vt & prius diaphoreticus. Duo hæc præstant eximia: ratione sulphuris temperati & fixi, purioris, placant rodentes humores & sunt paregorica, ita vt acrimoniam salinam humorum, sanguinis, lymphæ & spirituum, membranas & genus neruofum irritantem demulceant. Ratione particularum mercurialium fluxiles reddunt humores & *scor* prohibent, vnde & liberantur partes delicatæ membranofæ peregrinis hosticis humoribus, & hi ipsi destrüuntur, vt minus nocere queant, sed ad frugem redeant. Ratione totius mixturæ suæ humores biliosos, acidos, ponticos acres inuertunt.

(3) *Restaurant & corrigunt feri defectum*, capiti semper extiosum, vnaque coniunctam acrimoniam, inprimis diluentia largiori modulo exhibita.

(4) Sulphur resolubile in actum deducunt & *poras claudunt* aquea & sulphurea, *ingrunt* humectantia, vnde nisi hæc iungantur vel attendantur probe, ipsa quoque opiata ad somnum producendum inepta sunt.

Notandum vero, hæc ipsa quidem in vtrisque classibus commode recenseri ad exhauriendam latitudinem virtutis cephalicorum; ipsa tamen cum primis temperantia fixa inter se fororari & mutuas præstare operas, ad vnum eundemque scopum impetrandum.

Vnde etiam *media* inter hæc sunt, tum simplicia & composita temperata, qualia esse possunt præonia, doronicum, betonica, tum quæ vel mixta ex fixis & volatilibus, vt elixiria cephalica, acidula, vel diuerso respectu agendi, v. g. dissipandi, præcipitandi huic vel illi affectui succurrunt, in quibus ad causam merito respiciendum est.

Externa cephalica vel communia sunt, vel propria, specifica enim & hoc pacto capitalia sunt, licet refracte virtutem exerant magis præ internis. Roborantia balsamorum, cucupharum, unguentorum, lixiuorum specie adhibentur. Egregia v. g. est essentia s. spicæ, bregmati applicata, pro roboranda memoria. Profunt epithemata refrigerantia ex aqua solani, sedi maioris,

ioris, verbenæ, pulegii, anethi, sambuci, &c. cum nitro antimoniato, theriaca Andromachi, vel diascordio Fracastorii, item cum aceto in hæmorrhagiis narium, fronti, quin &, de quo alibi, etiam bregmati applicanda.

Circa hæc cautelæ quædam attendi merentur, tanquam monita specialia de his vel illis, ex dicta materiæ medicæ classe.

I. *Spiritus per Cephalica interna & externa nunquam nimis efferrandi.* Efferantur & turbantur cum primis calidis nimis & oleosis, quæ miasmata sua spirituoſa ipsis iungendo caput feriunt. Hinc omnia nimis vaporosa caute adhibenda, etiam in cucuphis, alias vertiginem & turbulentiam inductura, quod & de opiatis ipsis valet. Sic species aromaticæ tum per se, tum in rotulis vel morsulis adhibita parcius administranda, inde enim idem quasi accidit, minori gradu, quod ab assumpto largius vino, cereuisia, in primis loliacea, vt grauetur caput & doleat. Facta nimia evaporatione & halituositate ipsa motitatio naturalis spirituum & humorum impeditur. Hinc & camphorata quibus capud debile est, & spiritus teneriores & laxioris compagis, nocentia sunt, præcipue in fœminis. Suauia vero & ballamica externa, vt ballamum apoplecticum, blande cerebrum & spiritus demulcent & afficiunt. Serum etiam spirituum vehiculum & frenum nunquam nimis exhauriendum, vnde necessario deliria & vigiliæ inſequuntur.

Locus Hoffmanni est l. 2. de med. offic. c. 62. f. 2. p. 387. vbi confectionem anacardinam vocat confectionem stultorum, locus dignis lectu. Et cum communiter apud studiosos hoc problema & postulatum agitetur, in genere hoc loco sciendum est, memoriam habitare in sicco, & dari quædam medicamenta, quæ serum nimium obliuionis parentem absument, & temperiem aliam inducant. Verum facilis lapsus est, facilis error, vt ultra spheram naturæ id fiat, præcipue in iuuenibus. Siquidem succedente ætate iam dum siccitas succedit, vt taceam, *ἰδιου γρηγορίας* tali præſente, non sine periculo nimis alterari posse cerebrum. Vti enim rotulæ in horologio, si nimis subtiles & quasi molles tenerioresq; factæ sunt & delicatæ, facile exorbi-

tare

Q3

tare & aliquid detrimenti accipere possunt; ita docet experientia, quod præcocia ingenia raro seu nunquam fuerint durabilia; quod doctissimi etiam homines in senectute vltima vel omnia quæ sciuerant, sint obliti, vt Franciscus Barbarus, Georgius Trapezuntius aliique, vt Messalæ Coruini & aliorum non mentionem faciamus, proprii tandem nominis iacturam e memoria passorum; quod rarum quoddam sit contingens, si excellens memoria cum magna prudentia exactoque iudicio sit coniuncta. Imo cum memoriæ subsidia sint plurima, longe magis de acuendo iudicio laborandum est, quam de memoria, quæ in excellentissimis sæpe viris minus prompta est. Vid. *Huartus in scrutin. Ingen. Lauremberg. de arte mnemon. & alii.*

2. *Spiritus nunquam per cephalica nimis ligandi.* Ligant nempe eosdem tum iam dicta vaporosa nimis, obnubilando eosdem, vnde stupidi redduntur ad instar ebriorum; tum figentia quoque opiata. Hinc & adstringentia fortiora sola non sunt adhibenda, continuante præsertim vsu.

3. *Pro affectibus capitis curandis lymphæ quoque nec nimis absumenda, concentranda, nec nimis fundenda.* Alias enim cerebri temperies pessundatur. Funditur facile per calida & balnea, absumitur per iam dicta. Quando enim larga adest humoris ferrosi quantitas, illa per talismodi calidiora, poros magis inundat, vnde noxa præsto est.

Hinc etiam 4. ob fusionem feri nimiam tum salina queuis alia, tum nitrosa & acida ita propinanda, ne caput vel spiritus inde detrimentum capiant, quod ipsum etiam valet de affectibus pectoris & pulmonum.

5. *Nervis laborantibus non tam eorum insertioni, quam origini applicanda remedia.* Origo vero generalis, saltim quoad distributionem, est spinalis medulla. Hinc in torpore manuum & pedum ac paralyti id vnice obseruandum est. Exemplum Galeni extat l. 1. de locis affect. c. 6. vbi quidam triginta iam diebus trium manus digitorum sensum amiserat, seruato motu. Cum nihil ab adhibitis, optimis licet, medicamentis, præsidii enisset, accedens Galenus ex medico priori quærit, quanam appli-

appli-

applicuisset remedia, quæ cum optima deprehendisset, quæsi-
vit porro, an refrigeratio, an inflammatio, an ictus præcessisset,
(en Praxeos Clinicæ exemplum!) quod cum negatum fuisset,
adhuc ægrum interrogauit, an superiorum partium aliqua fuis-
set icta. Respondit ille, manum quidem non fuisse ictam, sed
dorsi initium fuisse affictum. Romam enim vectum a curru
decidisse, atque non multo post digitorum affectum incepisse.
Hinc vero Galenum eadem quasi topica prope septimam ver-
tebram dorsi applicans, inopinantem ægrum felicissime re-
stituit. Qua de historia, vt & aliis Galeni obseruationibus
videri meretur *J. B. Sylvaticus in Histor. Galen. medicinal. Hist. 76.*
p. 375.

Obiter hac occasione notamus, quod praxis Clinica sup-
ponat primo *cognitionem* sufficientem morborum, & materiae
medicæ, quorsum etiam spectat notitia humani corporis adeo-
que anatomæ, botanicæ, Chimicæ; deinde *inquisitionem* sedulam
omnium circumstantiarum, *quærendo enim discernimus; tertio*
applicationem concinnam remediorum his circumstantiis rite
debitorum.

6. *Acida neruis inimica, poris tamen extricandis & Sulphuri nar-*
cotico domando apta. Inimica sunt neruis (1) quia figunt spiritus
& coagulant; inimica (2) quia morsicant membranulas, demul-
ceri potius amantes; inimica (3) sibi relicta, at cum sulphure
subtili maritata tantum abest, vt neruis inimica sint, vt potius
iisdem sint amicissima. Sic vinum neruis amicum est, ob acidum
& sulphurei principii amicabilem concursum, us *Œli cephalic-*
cus ob eandem symbolisationem officium egregie facit. Aqua
magnanimitatis, ex acido formicarum, & spiritu vini constans,
neruina est, si quæ alia, interno & externo vsu celebratissima, vt
alia taceamus. Inimica (4) immodico vsu, etiam cum sul-
phure maritata, facta separatione. Vinum gignere podagram
& arthritidem noto est notius, largiori vsu, quatenus inæqualis
& naturæ non proportionata fit separatio euolantibus parti-
culis sulphureis, & M. S. efferantibus; vnde dolor capitis, tor-
por sensuum &c. in ventriculo vero collectis vappescentibus,
&

& cum natura id ferre non possit, chylum & lympham hinc acidam, austeram, acrem reddentibus, vnde & vomitus ab ebrietate factus dentes acore illo stupefacit.

7. *Specifica cephalica capiti, non tum per consensum aliorum viscerum affecto, quam domestico malo detento, conueniunt.* Alias enim malum non cedit, sed exasperabitur magis, quod damno suo maximo experiuntur, qui empiricorum manus subeunt, vt is qui capite vulneratus, biliosa hinc vomens per nouendum, spiritum menthae suo infortunio hauserat, vndecimo paralyti, motibus spasmodicis correptus, & fatis cedens. Hinc alibi diximus, nisi parti primario affectae applicetur remedium, non iuvat. Conueniunt quidem & per consensum patienti, sed non vt principale remedium.

8. *Vegetabilia magis specifica, mineralia magis vniuersalia etiam cephalica constituunt, facto scilicet ad se inuicem respectu & intuitu, seu relatione.* Nota quidem est assertio, communiter recepta, solem cordi, lunam cerebro, saturnum & martem spleni, iouem hepatis, venerem partibus genitalibus specificè dicari; hæc ipsa tamen cum grano salis sunt intelligenda, & nihilominus, respectu vegetabilium, magis vniuersalia sunt, quatenus alterandi sanguinem & serum viribus magis communibus gaudent, & fixiora sunt. Ex mineralibus antimoniata & mercurialia catholica magis sunt purgantia & diaphoretica. Speciatim cinnabaris natua & antimoniū, quicquid nonnulli in contrarium obiciant, qui pro veneno eam reputant, est specificum cephalicum, sed magis vniuersale, quam vllum aliud, quatenus respectu suorum elementorum liquorēs vitales egregie corrigit, vnde & panacææ Anhaltini basin constituit.

9. *Symbolica viscera symbolicis etiam gaudent morbis & medicamentis; morbis, vt alterum alterum in consensum vocet, & participet affectum; medicamentis, homogeneis & conformibus quasi ipsi illorum calido.* Sic & in sequentibus cum hepatis, lienis, mesenterium, pancreas in eundem conspirent vsū, & communia habeant præsidia, aperientia dicta, & quæ sunt hepatica etiam splenetica, & vice versa deprehenduntur; quin & antiscorbutica & cachectica in iisdem consentiunt.

LIBRI

LIBRI I. SECTIO III. CAPVT II.

De

Ophthalmicis.

Vulgata est paroemia: non patitur lusum fama, fides, oculus. Non patitur lusum ob teneritudinem & artificium structuræ summum, tum a nocentibus quibusuis extraneis, tum a iuuantibus vel quasi medicamentis.

Sunt hæc ipsa ad instar aliorum (1) vel *communia* vel *propria*. *Communia* sunt, vt auribus quoque simul debita, emollientia, paregorica, repellentia, adstringentia, traumatica & similia; *communia*, non quidem respectu membri affecti, cuius ratione ea ipsa sunt & dicuntur *propria* potius, v. g. adstringentia, in vuez dilatione; repellentia in influxionibus, traumatica in vulneribus; sed ratione *materiæ medicæ*. *Præcipuum* illorum exemplum præbent *vesicatoria*, & his affinia setacea, quæ in affectibus paulo grauioribus vnice oculis opem ferunt, ad nucham applicata. Tacemus purgantia ipsa, quæ in ipsis quoque his affectibus sæpe omne ferunt punctum; vtraque euacuandi scopo adhibita, & quidem seri, oculis copia, motu & influxu, vt & acredine molesti. Virgo viginti annorum debilitate visus laborans, & maculas obuersantes sibi in oculis sentiens, vnico purgante dato melius habebat.

Sunt itaque (2) *ophthalmica* vel *interna* vel *externa*, vtraque ab *vsu* ita dicta, & quoad partes læsas, interius vel exterius obuias, diuisa. *Interna* vno nomine dici possunt, & *æquiva*, seu *visum acuentia* & roborantia, (id quod tamen adæquate & externis competit, vt hæc ipsa sint quasi *ophthalmica* præcipua & specifica,) proficua, vbicumque actio oculi cessat vel debilis est, tum in sensu præcipue, tum etiam in motu. Sunt scilicet hæc ipsa *cephalica* fere, *neruina*, *balsamica*, quæ coniunctim spiritus, humores, neruos & caput horum fontem respiciunt; v. g. præter *cephalica* iam *exposita* radix *valeria-*

R

leria-

lerianæ, helenii; herba nepethæ, euphrasia, verbena, fumaria, vt cephalicas rosmarinum, melissam, non laudemus denuo. Item cubebæ, semen anisi, fœniculi, etiam inspiratu vtilia, lignum aloes, succinum &c.

Externa licet pleraque polychresta sint & mixta, paucis exceptis, possunt tamen sub certis quoque classibus speciatim recenferi, quibus ipsa velut certis quibusdam terminis absolvuntur. Sunt nempe partim *exiergentia*, ad motum humorum promouendum, & *dispellendam* & coagulum remouendum, in vnguiculis, excrescentiis, cataractis, & pustulis vtilia; eaque tum *terrea* exsiccantia, vt perlæ preparata, flores cinci, saccharum saturni, vel potius magisterium, vnguentum nihili, tutia preparata, margaritæ troch. M. sief album, pompholix; tum *acriuscula* salina qualitate sigillata, saccharum canariense $\text{\textcircled{D}}$ lum album, aloe, fel lucii piscis, eiusque essentia, pinguedo ascie piscis, serpentum & viperarum delicatissima, quæ ad roborandum visum & affectus oculi plurimos laudari satis nequit. *Vid. Ephem. Germ. Ann. II. obs. 125. p. 206.* Pertinet huc aqua saphirina, parata ex lixiuio calcis viuæ, salis ammoniaci accessione pauca roborato, in pelui ænea virorem infusione indepto.

Partim *defendentia*, *demulcentia* & *traumatica*, ipsum cum primis bulbum eiusque concamerationem respicientia, quod in ophthalmia, in variolis & morbillis, vulneribus & punctationibus ipsis pro suffusione tollenda valet, vt *mucilaginosæ*, auricula iudæ, albumen oui, alumen, mucilago feminis, psyllii, cydon, emplastrum de pomis dulcibus, apud *Scultet.* aqua frigida, chelidonia maioris, euphrasie, rosarum, verbenæ, essentia veneris &c. Faciunt huc, quæ ad restitutionem humorum extravasatorum, communiter, vel seorsim commendantur.

Legi meretur hanc in rem obseruatio elegantissima apud *Heerium obs. 4. p. 71. seq.* qui succo vesicularum vlni, tempore verno reperibili, primum humorem oculi in gallinis, hinc & in homine restituit, citra tamen visionem saluam restituit.

Hinc *Burrhus in epistola ad Bartholinum* hoc ipsum tetigit, qua de edidit hic considerationem physiologicam occur-

ren-

rentium quorundam in epistolis duabus Fr. Burri de cerebro & oculis. In harum posteriore p. 36. seq. agit de artificio oculorum humores restituendi, quo multoties dissectos profunde ac transversim brutorum hominumque oculos ad pristinum statum tam feliciter restituerit Amstelodami, ut nec litura cicatricis minima superesset. Quem in finem inseruisse sibi p. 37. pronunciat aquam mirabilem laudatis aliis iam autoribus adhibitam, destillatam per MB. ex foliis chelidonix, (maioris,) addito tantillo camphoræ ad arcendam putrefactionem, vel etiam ex fimo eiusdem chelidonix, seu herba in putrilaginem resoluta, spontanea efferuescentia prolecta in alembico, concluso inibi, aqua. Hac restitui ait citissime oculos exsectos auium & tanta cum venustate micare in eis iridem & fulgorem radiorum, vt longe superet pulchritudinem oculorum naturalem; imo in iis, qui bis dissecti fuerint, lautigari tanto splendore renatos oculos, vt niteant quasi essent perlæ orientales. Cautelam tamen addit, vt summa diligentia vitetur nervi optici læsio, profundioribus quippe huius fibræ læsionibus, curationem difficilem aut infelicem fore, de quibus tum ipse, tum *Exc. D. Maior* noster in curiofo dicto commentario legi latius meretur, laudans etiam fel humanum destillatum. Notabile vero est, iam dudum *Crollius* aquam chelidonix compositam pro oculorum vulneribus in vsu habuisse, quod descriptum & explicatum exhibet *Tenzel, Excog. Chim. p. 669.*

Si ab his duobus abierimus, *Th. Kerckringius Spicileg. anat. Obs. 100. p. 198,* proponit se nosse artificium, quo oculus crystallino cæterisque humoribus spoliatus visum recuperare possit, non artificio illo *Burriano*, quo ipse quidem viderit canem restitutum, cæcum illo oculo manentem, sed alio, quod tamen reuelare non dignatur, tanto minus admirandum, quo obscurioribus tenebris obuoluitur, tanto magis vero, si ad posteritatis & communem vsum propalare illud sustineat vir celeberrimus.

Candidus & in hoc & laude dignissimus est *A. Sala*, qui in *septem planet. terr. spagir. recens. Operum, p. 211.* ophthalmicum admirandarum vitium tradit, describit & experimen-

to comprobatum exhibet, ex ꝑ bracteat. ꝑij. vini maluat. ꝑxviij. seu ꝑiij. circulentur ad solem, vitro bene clauso, donec liquor viridis & transparens instar smaragdi fiat. Qui vsum nouerit, præter alia addit, miranda efficiet. Imo, vt ex historia addita patet, humores restituit, 1610. ait, Noribergæ iuuenis quidam lithotomus ex vrbe Basilea lusu gladiatorio serio oculum dextrum effossum habuit, ita vt ex capsula ad longitudinem nucis propenderet. Concionatoris vxor in locum reposuit oculum propendulum, & talis adiumento liquoris fixum reddidit & sanum intra 14 dies, visum tamen amisit, nam ex ictu exciderat pupilla.

Nouimus etiam pinguedinis viperinæ beneficio vulnus oculi consolidatum, & ex albuminibus ouorum conuassatis vel destillatis quoque credibile est tale quid effici posse, vel ex ipsis etiam humoribus oculi bubuli, vtpote maxime affinis.

An vero & crySTALLINUS exemptus restitui possit, & sic cæcitas vel saltim conformatio oculi curari, dubium est maximum, nam de humoris aquei regeneratione res clara est. In læsione oculi consimili *B. Rolsincius* aquam calcatrippæ vnice adhibebat. Sufficiat, nulla alia ratione restitutionem fieri posse, quam principaliter quidem a natura, morborum cum primis horum medicatrice; adiuta medicamentis traumaticis, oculi archeo amicis & specificis, prohibita inflammatione & suppuratione. Vnde aqua chelidonix vel consimilis ob vim aquosam repellit & roborat; ob vim nitrosam terream refrigerat, discutit, & optima est inter omnes ophthalmicas; succus etiam flauus æmulatur bilem abstergendo insignis.

Partim *discutientia* ibi consistentes seu vapores & halitus, seu humores in coagulum abituros. Patet id inprimis in sugillatis, vexatos vocant Latini alias, vbi radix sigilli Salomonis specifica est; & hinc quoque in humorum impurorum affluxu, extrauasatione. Faciunt id *ὀξύδερμικὰ* interna aperitiua item & cephalica; Exterius vero laudata ophthalmica, illa scilicet quæ polychresta sunt, & singulis fere hisce indicationibus singula proficiunt, eadem cum extergentibus. Refer-

Referrī huc etiam merentur fofus & fuffimenta, parcius tamen & caute adminiftranda, fumus enim lædit oculos nimia, morficatione, modica non nocet. Nocent quippe & puluerulenta oculis, indicata tamen commode infperguntur, vt perlæ, facchar. magifter, faturni & lapis fifilis ipfe, cum quo nouimus coecitatem afinorum corrigere molitores. Nimio vero calore concretionem humoris albuginei in cataractam promoueri poffe, notauit in ftudiofo, qui in pueritia fotibus talifmodi intempertiuus, fuafu medici, vtens eandem reportauit. Notabile enim eft leni acrimonia extergente & difcutiente figillata effe debere, ophthalmica, quod oculus in fe pars fit fpermatia, excarnis, frigidior, membranofa, moderanda tamen pro affectuum modulo, cuius rei exemplum præbere poteft pinguedo viperina, nunquam fatis laudanda; hæc recens magis demulcet, vetuftior magis extergit & difcutit. Vidimus vna nocte eius beneficio vnguiculos curatos.

Pertinet ad difcutientia etiam lenis palbebrarum frictio, inprimis cum fuccino, finaragdo, fapphiro, quod in variolis pro defenfione oculorum cum fuccelfu fuafimus fapius.

Tacemus ex dictis *mixta*, feu in vno, feu in pluribus vis illa emineat. Talifmodi etiam funt crocus metallorum vterque, vitriolum album, & ex his parata & mixta alia, vt vnguentum nihili, collyrium Plateri, & alia defcripta apud *Rolfincium in O. & M. Comment.*

Notabile eft hepar bouillum vel hirci a *Coo* & aliis commendari in nyctalopia pro specifico, cuius experimentum felix in famulo fuo fecit *Mabius*, idemque experimentis comprobatum notat *I. Tb. Schenckius hiftor. humor. general. c. 2. p. 36.* Vim fuam exferit increaffando, vnde fpiritus animales quoque non tam effufe infuunt. Meminimus & opiatif curatum affectum.

Valent vero de his cautelæ obferuandæ (1) in oculis aff. *His non folum locus, fed & focus fpectandus eft.* Locus quidem eft oculus, fomes tum caput, tum hypochondria, tum M. S. acris, ferofa, catarrhofa, fcorbutica.

(2) *Repellentia repellant, non impellant, feu impingant.* In-

R 3

primis

primis nimis frigida, debent enim hæc ipsa defendere & reprimere, munitis poris, humores serofos, non in quiete detineret, Præstat ut plurimum reuellere in his casibus, quam repellere.

(3) *Suppuratio oculis funesta*; omnibus modis arcenda, idque frigidiusculis & discutientibus, V. S. reulfione &c. Timenda hæc est in ophthalmia insignissima, ubi ipsa salus sepe si seruare oculum velit, non seruabit. Huius vero nota pus est. Studiosus grauissimam talem ophthalmiam patiens ad se nos vocat, offensurus oculum cum linteamine pus ostendit, desperato cum prognostico. Non vero intelligitur tam suppuratio exterior, leuior & palpebrarum, qualis nonnunquam fit, quam interior, & ipsius oculi inflammationem patientis, quæ necessario corruptionem partis post se trahit. Addi hinc potest superius traditis de emollientibus, hæc non conuenire tum oculis promiscue, sed magis frigide quam calide, ut discutientia, (contrario modo,) tum neruis vulneratis, quod exemplo illo Galenico adolescentis l. 1. de compos. med. per gen. c. 7. patet, ubi ab emollientium vsu putrilago secuta est. Vid. Hist. Gal. 47. apud Sylnaticum p. 371.

(4) *Emplastica & anodyna medicamenta oculis inflammatis tantum abest ut profint, ut potius noceant.* Et inter hæc opiata, frustra in collyria recipi solita. Præstat mulcere & defendere, quam anodynis his curam tentare, morsicant magis, quam ut dolorem sopiant. Confer. Galen. 6. aphor. comm. 31.

(5) *Acriuscula in tempore exhibitæ optimæ sunt ophthalmicæ;* tum quia humores ibi subsistentes in motum cient, tum quia oculus frigidus & membranaceus est, vnde leuiora quæ sunt archeum eius minus mouent; quæ vero acriora lædunt. Id tamen non facile fit, quod casu & fortuna innotuit; quæ enim partibus tam delicatis nocitura videbantur, non nocuerunt ob robur tunicarum, quod ex anatome patet. Ex eo tamen non inferendum, promiscue oculis inferenda acriora, irritantia quippe, vnde errant qui seu ex vulgo, seu ex medicis camphoram, qui Plum album & alia ultra moderationis terminos collyriis iungunt, vnde inflammatio augetur citato affluxu, & morsicatis fibris.

(6) *Vn-*

(6) *Vinctuosa - aquosa oculis amica, vinctuosa etiam quaedam oleosa; exemplo pinguedinum, viperar. & huic succedanearum, alia vero seu calidiora seu tenaciora non item, vnde absurdum fuerit oculis emplastra apponere.*

(7) *Quaecunque affluxum cient oculis, cauenda; & inter hæc ptarmica, totum caput concutientia, vnde & sani compatiuntur oculi, comprimuntur, illachrumantur, producta sternutatione, & sollicitantur. Longe magis id in ægro & debili bulbo timendum est.*

LIBRI I. SECTIO III. CAPVT III.

De

Oticis.

V delicatissimum membrum est oculus ad extta, ita delicatissimum quoque est auris ad intra, vnde natura intra petras microcosmi eandem abdidit, ne tam facile iniuriis externis esset obnoxia.

Diuidi & Orica, ad instar ophthalmicorum possunt in *interna & externa*, Internis & externis communia sunt (1) *Roborantia*, quæ spiritus vigorant, vt influant, nec stationem suam deserant, seu ab intemperie capitis frigida, seu defectu spirituum, seu obstructione pororum nerueorum influxus vacillet, vt in auditus grauitate, difficultate & sensus lesionibus aliis. Inprimis huc faciunt, quæ volatili subtilitate id præstant, vt ipsissima cephalica recensita pleraque, saluia, rosmarinus, stæchas arabica &c. Deinde & *præcipitantia cephalica* omne tollunt punctum, præcipue & principaliter cinnabarina. Vix in vlllo affectu capitis tam insignem hæc edunt effectum, quam in aurium his affectibus. Vnde & in febrium continuarum & ardentium declinatione omnium optima sunt, iis in casibus, quod sapius experti reuera testari possumus.

2. *Aperientia & discutientia*, partium iudem volatilium & spirituosarum, sale volatili oleoso inprimis pollentia, cum di-

ctis

Etis coincidentia. Sunt vero & alia huius classis. Sic instar regulæ practicæ commendandum est: in affectibus aurium quibuscunque, non a causa sola externa oriundis, medicamenta splenetica & hypochondriaca esse optima. Restituimus hoc pacto sæpius *diuorinias*, solis vel potissimum adhibitis martialibus & aperientibus aliis.

Sic *diaphoretica* in affectibus aurium, inprimis in otalgia vnice profunt. Lympha enim plerorumque, si non omnium affectuum aurium est causa, quæ omnibus modis corrigenda, dissipanda, in ordinem redigenda est.

Sic *carminatiua* auribus quoque specificè medentur, tum interne, halituositatem ex primis viis & consequenter ex M. S. quoque tollentia. Neque enim sonitus, sibili & tinnitus aurium nisi ab exhalatione peregrina, seu subsistentis lymphæ, seu cessantium spirituum, seu heterogeneis particulis halituosis inductis oriuntur. Vnde *carminatiua* & *roborantiua* inter Otica optima sunt, v. g. femina carminatiua, bacca lauri, *Stani* anisi, carui, anethi.

Inter externa vero laudanda apprime, præter polychresta roborantiua, ex aqua apoplectica, anhaltina, acoustica Mindere-ri, essentia ad auditum Michael. ambra, moscho, (qui solus impositus quoque egregie iuuat,) & otalg. Mynsicht. sunt (1) *Extergentiua*, quæ obstructions referant & mundant, vt acriuscula, raphanus rusticanus, cepæ, porrum, & amara, ipsaque purgantiua, vt radix hellebori, colocynthis, flores persicorum, vt absinthium in lacte coctum, asarum, plantæ cephalicæ, rosmarinus, chamomilla, oleum amygdalorum amarorum, velut basis omnium oticorum externorum &c. in vlceribus, vermibus, for-
dibus proficua. Vtraque simul vias & parietes meatuum præstant liberos. Sic & vapor seu suffimentum ex farina fabarum huc spectat.

(2) *Exsiccantiua*, nihil enim auris archeo tam alienum est, quàm humor peregrinus vel quasi talis; auris enim, vt sonus quoque, siccis gaudet, ex thure, mastiche, succino, g. sandaracæ. Hinc & fumus tabaci inspiratus confert. Præcipue vero in fluxionibus

bus, quæ chronicæ & molestæ esse satis confueuerunt, hæc ipsa profunt.

(3) *Anchelminica* ipsa, quæ quidem cum dictis coincidunt, vt non opus sit seorsim de iis plura dicere.

Inter hæc ipsa vero notandum: (1) *In affectibus aurium semper magis ad caput, imò & alia viscera, quam ad aurem ipsam est respiciendum.* Hinc cum tinnitus ipse quoque sit ordinarius præco & anteambulo apoplexiæ, eo potissimum casu absurdum foret, topicis illi mederi, neglecta spirituum debilitate. Hinc semper eo casu, vt obiter hoc addamus, attendendum est, an tinnitus proueniat ab infimo ventre, inquinaato sero & spiritibus, inprimis a flatibus; an a spirituum defectu, an ab assidua eorundem rarefactione & agitatione, ex quo etiam curatio moderanda & varianda est. Extat hanc in rem elegantissima de tinnitu aurium epistola apud *Scaligerum ep. 66. p. 194.* vbi post alia: *empiricorum, ait, atque methodicorum olim fuit hoc, affectæ parti illico adhibere rotundæ.* Nos aliter faciendum natura docet, quæ vt certis consensionibus commisit atque aptauit partes animatas, alterius sæpe noxam ex alterius incommodo pendere designat. Quamobrem non neglecto cerebro, ventriculi, iecoris, lienis, matricis prius ineunda ratio est. Nec minus ad ea, quæ *προκαταρτικὰ* vocant Græci, respiciendum.

2. *Quæcunque spiritus vel obtundunt, vel confundunt, cauenda sunt.* Confundunt inprimis sternutatoria, vnde & caput turbant, & varie agitant materiam halituosam, ac humorosam ibi contentam. Obtundunt vero frigida, actu vel potentia talia, quæ idcirco tutius omittuntur. Hinc

3. *Nec frigida, nec calida, sed tepida debent esse rotundæ indenda, quæ blande demulceant, non lædant vero.* Valet enim & hic, frigida esse neruis & neruosis partibus aduersa; tepidis blandis gaudent aures.

4. *Topica auricularia vel auri ipsi induntur admittuntur, vel pone aures illinuntur.* Illa vias requirunt patulas, vnde fordes remouendæ prius, quæ sæpe etiam solæ, in plebeiis præ-

S

fertim,

fertim, in causa sunt, quare auditus sit difficilis. quibus expurgatis hinc empirici saepe plus efficiunt, quam medicamentis suis aliis. Hæc vero priorum sunt subsidiana, ad discussionem quoque egregie facientia ex spirituosis, ▽ Anhalt. ol. petrol. ess. castor. volat. &c,

5. *Topica ipsa quoque inter se distinguenda sunt, quibus magis conueniant, in qualitate & quantitate.* Suffitus magis exsiccant, ficcant, vaporosa humida magis demulcent, oleosa & spirituosas magis discutunt & roborant. In singulis cauendum est semper: Ne quid nimis. Inprimis apuea facile obruunt & laxant membranulam vaporosa quoque & alia frequentius continuata partem debilitant. Imo nec auris patitur lulum, pars inter omnia sensoria subtilissima & delicatissima. Hinc etiam iniectiones aquæ, decocta & alia, ad instar clysterum vulgo commendata, minus locum habent, sed omittere præstat. Quando emolliendum est & demulcendum, immediate quoque instillantur v. g. ꝰ amygd. dulc. quando roborandum, cum bombace.

6. *Affectioni topicorum velificandum est & corporis positu;* inprimis si ea immitti profundius ex usu sit. Hinc in aurem oppositam cubandum eo casu, inprimis in otalgia.

7. *Quæcunque meatum obuisant, exulcent.* Pertinet huc & pinguedo castorei, cuius potius eligenda est essentia. Essentia fellis perdicis, lucii piscis ob incisoriã virtutem commendantur in surditate & vermibus aurium, quo casu & vrinosa quidam laudant. Item cataplasmata huc non quadrant.

8. *Quæcunque partem membranosam & teneram ledunt & erodunt, cauenda sunt.* Hinc olea destillata quædam acriora & calidiora consultius omittuntur, alia bombace excepta cum hoc modo non immediate feriant membranulam, tolerantur bene. Optimum vero est oleum amygdalorum amarorum, vel nucleorum persicorum, eligere loco excipientis, cumque eo remiscere ꝰ ea carminatiua alia, subtripla circiter parte, additis pro re nata & spirituosis, vt spiritu liliorum conuallium, ▽ apoplectica, essentia castorei, facta concussionem albescentia.

9. *Inmissis topicis masticare consuleum est.* Videantur de hoc meatu ab aurium regione ad os eunte anatomici, & *Heerius obs. 28. p. 315.* qui plura inde phænomena explicat & dilucidat. Hinc suavisim id vtiliter sapius, vt & magis penetrare posset medicamentum, & serosum phlegma educi, & caput roborari, in susurris aurium & affectibus aliis. Hinc illud quoque phænomenon addendum venit, quod otalgia vel inflammatio aurium si paulo profundior sit, ordinarie quasi soleat terminari ad salutem, facta puris successiua ad fauces eructatione, quod vidimus non semel. Sin minus profunde hæreat malum, sed ad exteriora vergat, solet per meatum auditorium exsudare, non negligendum villo modo, siquidem facile, nisi exsiccantibus sedula cura adhibeatur, aliisque & diæta ipsa, in longum tempus durare solet fluxus. Imo vero singulare aliud experimentum ex eodem fundamento lucem acquirit, nempe auribus adhibita topica, non solum prodesse in aurium affectibus; verum etiam in partium vicinarum morbis aliis, & speciatim in doloribus dentium. Nouimus quendam militem Belgam, qui in curandis illis magnum sibi acquisiuerat nomen, infulso auribus liquore, quem pro arcano retinebat sibi. Conuersatus vero aliquandiu nobiscum eodem hospitio, sub discessum communicabat id ipsum, nihil aliud esse scilicet, quam aquam simplicem, cui pauca grana piperis in cochleari super ignem intepuissent. Pro diuitibus vero recipiebat g. j. moschi. Conferri merentur quæ de hoc applicandi loco etiam *Sirobelbergerus* memorat *Tr. de Podagra dentium.*

LIBRI I. SECTIO III. CAPVT IV.

De

Thoracis.

VT summa est respirationis necessitas; ita THORACICA medicamenta, dum pulmonis tonum fartum tectum seruant, eandem moderantur, ne ab humerum statu peruerso vitium capiat, pluribus insignita nominibus.

S 2

Sunt

Sunt enim in genere, quæ bronchiorum sufficientem expansionem eorundemque & membranularum æqualitatem ac integritatem, præcipue vero singulis illis velificantem humorum sequacitatem & qualitatem respiciunt.

Vias nullibi magis liberas esse decet, quam in pulmonibus, siue angustentur quoad substantiam & viciniam, siue quoad canales asperæ arteriæ. Sunt enim bronchia extrema capillamenta asperæ arteriæ, infinitis ramis, post, quam cartilagine desierunt, patentia. Nihil enim est aliud pulmo, quam velut spongia quædam, infinitis canaliculis excavata, tegmine membranaceo vndique intertextus & circumuestitus, vt totus inflari ab extra pressura aeris possit, interstinctis tamen hinc canalibus aliis venosis, arteriosis & lymphaticis, quæ vltima inprimis copiosissima illuc decurrunt. Hinc temperamentum calidum & humidum, illud ab influxu sanguinis, hoc a lymphæ deducendum, inprimis in pulmonibus attendendum est,

Cum vero viæ & expansio respectiue se magis passiuè habeant, humores vero obstruentes & subsistentes actiuè; principaliter thoracorum theoria in hoc absoluitur omnis. Variant nempe vnice pro istorum modulo & producta morbosa, & materia medica.

Vt enim in medio statu horum consistit sanitas, si neq; subsistant, nec violenter illabantur; ita tota horum in his duobus extremis moderandis consistit virtus & efficacia, vt hinc pectoralia medicamenta reuera ex duobus communibus fulcris consistant, incidentium & incrassantium, varie modificatorum.

Quandocunque humores serosi, pulmonum incolæ quieti, crassi, lenti, viscidi deprehenduntur, quod frequentius obtingit, Thoracica primæ classis & *αὐτὸ ἰσχυρὰ* talia sunt: I. *Incidentia, attenuantia, detergentia*, quæ in motum eosdem cient, & excreari, extusfiri eosdem faciunt, quatenus & infarctum omnem expediunt, ac motum promouent. Hæc scilicet præ cæteris audiunt bechica, arteriaca, pneumonica, quæ conueniunt in tussi, asthmate, expectoratione difficili, primaria & comitata, catarrho suffocatio, &c.

Talia

Talia sunt, iuxta diuisionem conceptam, (1) *Acria*, sale volatili facta, vt radix ari, trifolium fibrinum, angelica, herb. hyssop. rorellæ, flores benzoës, erysimum, & inde paratus sirupus Lobellii, ☉*ci anisatus &c.

(2) *Amaræ*: radix helenii, aristolochiæ rotundæ, tusfilaginis, farsaparillæ, squilla marina; herb: hyssop, marubium, scordium, tusfilag. &c.

(3) *Sulphure blando*, volatili, vel oleoso, vel aquoso *constantia*, vt v. g. radix ireos Florentinæ, glycyrrhiza, herb. che-refolii, veronicæ, botryos; flores scabiosæ; sem. anisi, cardui benedicti, mariæ; lign. sassafras, nuc. pinæ, pistacea; Elixir pectorale Rolf. Mich. & sequens: R. rad. helen. alth. ir. Fl. squill. ppt. lign. sand. rubr. a. ʒj. rorell. ʒiʒ. benz. ʒvj. myrr. glycyrrh. sem. anis. a. ʒʒ. g. *ci. ʒij. croc. ʒiii. Extrah. v. rectific. add. ☉parum; Aqua asthmatica, essentia myrrhæ balsamica rorellæ, helenii, balsamum sulphuris omne, & olea destillata, extract. glycyrrhiz. helenii, croci, flor. sulphuris.

(4) *Dulcia & roscida, complanantia & detergentia, speciatim quasi sunt pectoralia*: radix glycyrrhiz. polypodii, rapæ exsiccata, sem. anisi, caricæ pingues, dactyli, iuiubæ, sebesten, pasflæ minores, manna, sirup. capillorū veneris, de erysimo Lobel. hyssop. glycyrrhiz. de pilosella, tussilagine; Looch ad asthma, de farsara, de caulibus, de pulmone vulp. saccharū cantum, mel. &c.

(5) *Acida & acido-dulcia*; acida quidem magis salina, non vitriolata, vt spiritus salis, oxymel simplex & squilliticum, in asthmaticis maxime vtilia, item ☉Aris, ☉asthmaticus Michael.

II. *Quieti humorum in thorace contentorum speciatim quoque debentur resoluentia, quæ sicut sanguinis & feri vbiunque, v. g. in bronchiis arteriæ, vel alterutro latere pleuræ conceptam dissiiciunt, vnde suppuratio, nisi mature obuiam eatur, presso sequi solet pede.*

Hæc itaque seorsim quoque pectoralia exornant, seu sanguis illapsu suo inflammationem minetur, vt in pluritide, peripneumonia &c. seu serum spissescens, & in coagulatum abituriens excutiendum sit. Talia vero sunt tum vniversalia, *diaphoretica* volatilia & fixa, in omnibus catarrhorum generibus

genuina specifica; tum *quæ in casu ab alio conueniunt*, nomina-
tim bellis, cerefolium, yeronica, fl. scabiosa, sem. cardui marie,
benedicti, fl. sulphuris, sperma ceti, in asthma hinc laudatissi-
mum, lapides cancrorum, conchæ præparat. antimon. diaph.
myrrha, antihect. Poterii, gummi ammoniacum, cinnabaris
natiua, ipsaque suo sensu papaueracea & opiata, refracta dosi
data, vnguentum rubrum potabile, puluis pleuriticus noster,
pulu. pectoralis balsamicus, ex rad. glycyrrh. ℥j. ir. Fl. ℥ij. fl. ꝯ. ℥℥.
benz. ℥j. sacch. cant. alb. ℥ij. ꝯ. anis. fenic. a. gtt. x. & resolvens
ex rad. ari. ir. Flor. ꝯ. diaph. fl. ꝯ. cinnab. nat. oc. 69. a. ℥j. miscen-
dus cum anod. & aliis.

Hæc reliquis mixta indicationibus omnium optime satis-
faciunt. Tacemus decocta, potiones, infusa, aliaque compo-
sita ex aquis & simplicibus, ac præparatis aliis facile miscenda.
Memorable est & evaporiston, si radix helenii condita vel sola,
vel cum corticibus citri, auranticorum, conditis incisa coqua-
tur cum ▽ scabiosæ, addito spiritu sulphuris parum, & sirupo
conuenienti, egregiam constituere potiunculâ expectorantem.

Vt autem dicta in motum cient lentos & impactos humo-
res, eosdemq; ex viis spiritalibus excutiunt; ita III. quando cun-
que tenues, acres, salsi, titillantes & rodentes humores, seu lym-
pha vel in propriis thalamis exundat, vel in superiori contigua-
tione velut per impluuium illabitur, tussim ferinam hæmoptysin
excitando, quod vno fere nomine catarrhorum salforum, tenui-
um, acrium comprehenditur, his ipsis debentur incrassantia.

Incrassantia hæc iisdem quietem imperant, *πενασμὸν* indu-
cunt & ad expectorationem aptant, vt ad frugem reducantur,
& sub naturæ dominio hinc eiciantur; tollunt *ὄργον* *πύον*, & acri-
moniam fluxilem retundunt, ac moderantur, vnde & *intercipien-
tiam* titulum obtinent, quod in vita ituros ad pulmones humo-
res quasi remorentur, & *sgentium*, quod in cetro detineant salir-
ritatum, morbosum, ne extrauagari possit.

Horum agendi modus illustrari ex dictis facile potest, in-
primis ex doctrina lymphæ & vasorum lymphaticorum. Cer-
tum est & caput plurima lymphæ vasisque hanc vehentibus pol-
lere, & fauces asperamque arteriam iisdem vnice gaudere, vti
solen-

solemmiter hinc creatu eiicimus, præsertim mane, serum coagulatum, non aliunde proueniens, quam e vasis lymphaticis, transfudando continuo, sed leniter.

Sic incrassant (1.) *mucilaginosæ* temperata, terrea, sulphurea, analeptica, aliaque, vt rad. althææ, bolus armena, lichen, herba costæ, gelat. C. C. conferua rosarum, papaueris rhæados, polygonum, in hæmoptysi specificè proficuum, flores papaueris rhæados, nucespineæ, in hæmoptysi tantopere commendatæ, magis tamen in alimento proficue; semen hyoscyami, gummi arabicum, amygdala dulcia, iuiubæ, sebesten, pistacea, sandalum rubrum, puluis Haly contra phthisin, species diatragacanthæ frigida; (2.) *opiatæ*, vt pilulæ de cynoglossa, theriaca, laudanum opiatum, essentia anodyna, diacodium, trochisci narcotici Plateri, Ra & sirupus papaueris rhæados; (3.) *adstringentia & traumatica* consolidantia, vt fanicula, agrimonia, essentia traumatica, Ra Aris Oli, sirupus de rosis siccis, de symphito Fern. puluis stypticus N. O. siliquæ, lapis hæmatites, sanguis draconis.

Medium quasi locum tenent temperata *dulcia*, vtrique classi communia & facile iungenda, *temperantia* item & *humectantia*, in primis, quæ deficientibus & exhaustis quasi humoribus, vt & medio scopo debentur, diluunt, abstergunt, reficiunt, analeptica sunt, & reliquorum complementum, seorsim in hæctica & phthisi laudem merentia; vt aqua pulmonum vituli cum succis herbarum, acaciæ, papaueris, scabiosæ, emulsiones, potiones, & diluentia aquea alia. Sic & alia communia existentia, non minus ac adstringentia & traumatica laudata, consulto cum pectoralibus iunguntur v.g. in hæmoptysi, imo & in alijs affectibus pectoris. Vt enim indicationes, ita & remedia mixta adhibere consultum est, nominatim in phthisi, vbi & putrilago attendenda & pectoratio, febris hæctica.

Quoad cautelas vero notandum 1. in *beccicis* semper humoris expectorandi qualitas attendenda, vt inter incidentia & incrassantia accurata fiat distinctio. Laboret quis hæmoptysi, ibi damnosum fuerit & frustraneum, arum, sirupum de erysimo alia.

aliaque propinare, quin potius stypticis & anodynis vnice locus est. Laboret quis contra ea asthma, vel tussi sterili anxiosa, repletis bronchiis, ibi sane opiata adhibita maxime nocebunt. Intelligendum tamen id est de vtrisque extremis, non de mediis, nam radix china, glycyrriz. scabiosa & alia vtrouque tuto recipiuntur; deinde etiam de dosi primaria. In tussi duo sunt attendenda (1) materia expectoranda, pituitosa, vitiosa, (2) irritatio continua & affluxus. Si itaque hæc fuerit maior debito, ipsa opiata etiam in crassiori paulo materia locum habent, cum aliis mixta, v. g. cum elixir. pectorali, durante salina acrimonia irritante coniuncta, etiam sola quandoque, dosi refracta, & magis liquida. Laborabat vir generosus tussi grauissima, die & nocte vrgente, non iuuantibus reliquis, tandem per aliquot dies circa lecti ingressum propinabamus essentiam anodynæ ad gtt. x. inde felicissime restituebatur. Sic & in phthisi speciatim notabile est, tamdiu spem vitæ superesse, quamdiu succedit expectoratio sputi, promouenda hinc omni modo, ipsis quoque anodynis hisce. Sin in crassantibus, opiatis fortioribus, aliisque huic remora accedat, in promptu mors esse consuevit, & qui superesse potuisset, maturius fato suo fungitur.

2. *Magis in affectibus thoracis resoluentia, quam expectorantia profunt.* Resoluentia enim expectorationem promouent, expectorantia, seu bechica, non, qua talia, resoluunt. Resoluentia sunt velut anima pectoralium, sine quibus nec bechica profunt, nec figentia; ipsa enim causam genuinam & fontem respiciunt, disiciendo coagulum fereum, bechica saltim parietes lubricant. Sunt tamen affectus merito simul distinguendi, vt vtrisque vtamur pro indicationum varietate, vel solis, vel mixtis.

3. *Adstringentia resoluentibus vel bechicis moderando sunt pectoralia.* Ita enim adstringendum ne vel aliquid relinquatur, quod nocere queat, vel motus humorum vitalium ipsiusue pulmonis expansio impediatur. Hinc in hæmoptysi optima sunt species pro infuso, vel decocto, ex plantis adstringentibus traumaticis & pectoralibus. Hinc eadem adstringentia cum melle

melle miscenda tunc monet *Galenus*. Hinc plurimos curauimus feliciter puluere styptico, cum lapid. cancrorum ad ʒj. ʒj. circiter dato, addito laudano opiato ad g. j. ij. Nisi enim hæc obseruetur cautio, permanens aliqua adhuc intus cruoris particula acrimoniam concipit, ichorefcit, suppurationem & consequenter facile phthisin inducit. Sic præter dicta alia id facit quoque mumia, succinum, sanguis draconis, aliaque, quæ non solum sanguinem coagulatum dissoluunt, verum etiam eius fluxum fistunt. Sic a vi maxima adstringentium iuuenem hæmoptycum præfocatum vidit *Iachinus*, *comment. in lib. 9. Rhafis. p. 277.* cui scilicet circumforaneus emplastrum ex gypso, bolo, acacia, sanguine draconis, &c. effecerat, toti pectori id applicando, adeo, vt immobiles fierent muscoli, nec pectus expurgari possit. Erat autem ex cantu ruptio.

4. *Serum pulmonis domesticum æque ac sanguinis nunquam nimis absumendum*; idque tum in aliis pectoris affectibus, siquidem & tonum vesicularum conseruant humectantia expectorationem promouent, fluxilitate adaucta, tum in primis in phthisi. Sine his antihecticum Poterii non meretur illum titulum, imo omnia illa recensita magis siccant. Ita vero est siccandum, ne quid nimis, ne noceamus.

Ita tamen humectandum ne nimis quoque laxemus. Laxitate gaudent pulmones, sed moderata. Hinc quæcunque laxitatem vesicularum pulmonalium tollunt; quæcunque eandem nimis adaugent; quæcunque tenues membranulas irritant, in affectibus pectoris vitanda sunt. Tollunt laxitatem tum siccantia alia nimis, tum austera, acerba, styptica, nimis constringendo. Augent laxitatem linctus interno vsu iusto largius adhibiti; exterius pinguia unguenta, poros nimis dilatando, vnde illabitur magis humor. Irritant acria, rancida & præter iam dicta acida quoque, in primis vitriolata. Tenerior est substantia pulmonum, quam vt hæc ferre possit, hisce casibus.

6. *Dulcia pectoralia ventriculo facile nocent.* Hinc in quantitate illorum tum continua, tum discreta non excedendum. Continua nimia obtunditur ventriculi menstruum, laxantur eius-

T

dem

dem parietes & villi, appetitus debilitatur. Discreta si vna vice assumantur, pulmonem parum iuuant, ventriculum vero insigniter lædunt. Hinc linctus, & pulueres pectorales dulces profunt quidem omnino, vt & ipse succus glycyrrhizæ inspissatus, sed paulatina deglutitione, quatenus hoc modo succum lymphaticum in glandulis aereis alterant, membranas ob viciniam demulcent & hærentem ibidem pituitam abstergunt.

7. *Frigida, acida, salina, nitrosa, vitriolica pectori inimica.*
Frigida coagulando serum, & in motu detinendo; reliqua partim irritando, partim fundendo. Intelligenda tamen singula hæc de pectore vel debili, vel eroso & essentialiter affecto. Hinc acida in genere conueniunt aliquibus in casibus, sed ordinarie pulmonibus nulla erosione contaminatis. Conueniunt acida salina & nitrosa, vt spiritus salis, clystus gii in pleuritide pro tussiuanda & conseruanda, (in expectoratione enim, quam acida hæc promouent, vnica pleuriticorum est salus,) in asthma quoque incidendi sine, mixta & refracta cum dulcibus. Conueniunt etiam coagulandi & refrigerandi sanguinem sine aliquando, quod passim alias commendant in hæmoptysi, sed non tam in vniuersum, quam sympathica magis, quando M. S. appropinquat passim illuc exitum affectat & eructatur, quam essentiali pulmonis erosione præsentem, vnde iisdem solis non æque tunc fidentur. Addi huc possunt & aloëtica, quæ mirum est a nonnullis in tabidis, consumptis & phthisicis & hæmoptycis commendari.

LIBRI I. SECTIO III. CAPVT V.

De

Cardiacis.

Sufficisset sane vt alia, ita & cardiaca medicamenta saltem ab effectu & manifesta sensus incurrente vi nomen adeptæ; Videas tamen qui speciosum hoc nomen vilipendunt & cordi ipsi vires derogant suas; abstractiue loquentes, vt ipsi quoque Harueani.

Verum

Verum ipsa illa ratio, quæ contra dignitatem cordis militat & adduci consuevit, ipsum potius asserit in dignitatem pristinam. Quodcumque enim viscus sanguini circumpellendo est dicatum, sine dubio sanguinem vigorat, ut nouis spiritibus turgeat, eosdemque ex chylo format & ad partes singulas amandat adeoque est nobilissimum. Cum enim in motu consistat calor in calore vita, idem quod mouet, & calorem & vitam largitur omnino vniuersis partibus.

Musculus est cor, sit ita, non motui voluntario inserviens ad imperium rationis, non lassandus vilo modo, ad instar reliquorum, motu suo extensorio in diastole, constrictorio in systole, & tonico in perisystole. Sufficiat nobis (1.) sanguinem nihil sine corde, cor nihil sine sanguine posse; (2.) labefactari vero vires vitales toto die, in motu suo cor fatiscere, pulsatione ad sensum si non intercepta, tamen valde turbata; (3.) Vincula principiorum vitalium, sanguinis & seri, sæpe violenter quasi dissolui, fibris ex ordine dimotis, grumescens particulis, ad eoque *CORDIALIA* esse, quæ sanguinem & spiritus, seu massam sanguineam & flammam vitalem, calidum & humidum respiciunt, tum instaurantia, reficientia & rarefacientia, & motum sanguinis promouentia; tum deprimentia, refranantia & rarefactionem moderantia, insimul vero consistentiam seri & sanguinis proportionatam reddunt.

Instauranda est lucula vitalis in affectibus iis, vbi depressa est, nec satis emicat, in lipothymis, syncope, cachexia, lassitudine, initio febrium malignarum, expellendis exanthematibus & impediendo eorum recursu; Instauranda quoque ad particulas mercuriales, volatiles, spirituosas, sulphureas balsamicas. Hinc rarefactio, quam intendimus, est duplex: naturalis & præternaturalis.

Naturalis, qua continuo in motum cietur nouum, elastica virtute spirituum & partium aerearum expansa in corde; quod perficitur prima classe cordialium, de qua iam agimus; *præternaturalis*, quando ultra moderationis terminos, plus quam par erat, intense sunt particule calide, sulphureæ volatiles, vt non

blande amplius, sed tumultuose impellantur, quæ temperanda coercendaque est per ea, quæ secunda classe dicemus. Cumque & sanguinis & feri motus ad utramque requiratur, utraque iterum sunt duplicia. (1.) quæ magis sanguinis oleositatem intendunt, & spirituosas adaugent deficientes particulas, ut spirituosâ, sulphurea balsamica; (2.) quæ sero fluxilitatem maiorem conciliant, ut salina.

Hinc duplex instaurantium cordialium confurgit materia, sulphureorum, & salinorum, volatilium & fixorum. Instaurant *ἐλαμψιν* sanguinis & rarefactionem spiritusque sopitos excitant proximitus magis *volatilia sulphurea*, & quidem vel *oleosa & balsamica*, ut odorifera, aromatica, v. g. ex herbis melissa, rosmarinus, ocimum, spica celtica & Indica, salvia & alia cephalica. Flor. cirr. aurant. lil. convall. spic. lauend. anthos, tunic. crocus, camphora, lign. aloes, caryoph. arom. cinam. cort. citr. ambrâ, moschus, oliban. styrax, succ. spec. cord. temper. diamb. diamosch. diamarg. cal. diaxyloal. ros. nou. de gemm. cal. pro epith. cord. confect. alk. de hyac. extr. croc. bals. vit. olea & balsama ex dictis, inprimis apoplect. quæ potentissime reficiunt; item conferuæ herb. dictarum.

Vel spirituosâ, ut vinum, inprimis generosum, unde videmus & statim refici inde labantes vires, &, si excedatur vsu, inebriari hominem, ob partes spirituosas nimis adauctas in gradu, unde & calor oritur & somnus; ▽ cinam. cum vino, bugloss. cydon. ▽ ros. apopl. spir. lil. conuall. ros. meliss. ess. lign. al. ambr. &c. Et in recessu talia, dulcia, mel, saccharum, sirupi, ut bugloss. iul. ros.

Notabilis hoc loco (1.) est modus agendi cordialium, curiosus, hæc ipsa, inprimis *metallica*, aurum, margaritas, corallia, cinnabarina, irradiatione quadam & illuminatione ferrenare spiritus, licet in se sint temperata & fixiora paulo; quod non solum ad *Helmontii* mentem commode statuere licet, verum etiam eadem iam dudum veterum fuit sententia. Nominatim *Ebrsina lib. de Med. cordis Tr. 1. c. 9. p. 1045.* modum agendi medicinarum Iustificantium, seu cor confortantium descripturus,

rus, lætificare scribit, vel quia nutriendo restaurant spiritus, vt vinum; aut præbent ei splendorem & lumen, sicut perlæ & ferricum; aut congregando eos, aut prohibendo celerem dissolutionem eorum, vt succinum & chebuli, corallia &c. vel temperando complexionem in calidam & frigidam; vel confortando substantiam ipsorum, vt odorata, & dulcia aut arcendo quod noxium est cordi virus, tetros vapores melancholicos, vt lap. lazuli, buglossa &c. Id sane si cum grano salis intelligatur, non est de nihilo, si concipiamus sulphur, esse lucis matricem, & quanto purius est sulphur, tanto generosiorum quoque fouere secum lucem, quam lux vitalis sibi attribuere & appropriare potest. Pertinent huc temperata, gr. Kermes, tinctura coralliorum aurum potabile confectio alkermes & alia.

Notabile (2.) est fetida quoq; sæpe esse cordialia, etiam præ sua uolentibus in fœminis, quod putrilagini magis resistent, quod disiiciant & dissipent, quod neruina sint egregia, sale volatili sæta, humoribus acetosis domandis apta; vt ala fetida, castoreum, spiritus salis ammoniaci, potentissima rarefactoria,

Instaurant *volatilia salina*, spiritus vrinosi quicunque, salis ammoniaci, fuliginis, summe decantatus hinc ab *Hartm.* rutæ; lil. conuall. aliorumque similibus. Instaurant ex his *mista*, vt salia volatilia oleosa, quæ omnibus reliquis hinc palmam præripiunt, vt Ω Θ *ci vinosus, oleo cinam. caryophyllor. macis, imprægnatus.

Refræanda & deprimenda vero est lucula vitalis p. n. exardens & efferata, vt alienis quasi vratur, vel vratur potius flammis, quæ conueniunt in febribus quibuscunque, in anxietatibus, pulsû frequenti, virium debilitate, lipothymia a resolutione & rarefactione nimia, hectica &c. Refrænant, quæ rarefactionem præternaturalem & exuperantes partes salinas volatiles & sulphureas exacerbatas deprimunt.

Refrænant v. g. *acqua* diluentia, quatenus & feri stabiliunt quantitatem, substantiæ augendo; vt sufficiat, & vna temperant sal acre volatile rarefactivum perëgrinum, vnde vnde enatum. Sic præstant id flores cordiales; bugl. borag. viol. ros.

temperatata aquea & terrea sua qualitate, it. ▽ buglossi. borag. acetosa, acetosell. rosscorzon. emulsio sem. 4. frig. maj. decoct. hord. c. C. C. potus largior, quæ ipsa quoque resolutionem impediunt.

Refrinant *acida*, sulphur efferatum domantia & obtundentia, vnaque infringentia salia volatilia efferantia, tum interne, vt acetosa quæuis, tum externe, acetum simpl. acetum rutac. fl. lauend. lil. conuall. &c.

Refrinant *nerosa*, sulphuri efferato domando & salium volatiliū efferuescentiæ obtundendæ aptissima.

Refrinant demulcentia & inviscantia *mucilaginosa*, rad. scorzon. C. C. philos. gelat. C. C. gr. Kermes &c. item precipitantia, terrea.

Refrinant denique quæ resolutionem impediunt & fatiscentem conferuant, tum *adstringentia* simplicia & bezoardica cum primis, vnde huc & puluis stypticus, bolus armena, corallia, vnicornu verum & fossile &c. pertinent, magni vsus in fluxibus colliquatiuis febrium quibuscunque, diarrhœis, hæmorrhagijs; tum *opiatæ*, efferationem nimiam spirituum & massæ sanguinæ concentrantia, licet quædam horum sint, quæ, exemplo ipsorum opiatorum, pluribus indicationibus simul satisfaciant, & pro diuersa dispositione humorum & resoluant, & resolutionem impediunt. Tacemus hinc ex iam dictis, quæ vt polychresta, itidem vincula seri & sanguinis roborant, vt aquea, mucilaginea, quæ quasi communia sunt, pluribus scopis debita.

Cum vero, si quæ alia confortantia, latissime pateant cordialia, & non solum intemperies calida vel frigida, sed & consistentia massæ sanguinæ, & peregrina illata attendenda sint, notandum est in vtraque classe dari seorsim, quæ mediate & remotius vnicuique velificentur.

Sic mediate & remote instaurant. calidum vitale, quæcunque impedimenta rarefactionis, tanquam vincula remouent & auferunt, qualia sunt absorbentia & resoluentia volatilia & fixa, cum primis, quæ grumescentiam simplicem subjugabile tollunt, & coagulationem impediunt, specialiter in lipothymia, syncope, pal-

palpitatione cordis; & malignam, seu cum febris talem domant, ut bezoardica volatilia & fixa, de quibus seorsim, vtraque in virium debilitate expetita.

Ad vtrumque casum, cum & extra febrim, pertinent tum volatilia, Ræ bezoardica, tum media, ut mistura simplex, tum fixa, ut corallia, lap. bez. vterque, ebur s. igne ppt. lap. 69. os C. C. unicornu vtrumque, perlæ & mater perl. lap. 5. pret. lap. lazuli, magisterium corall. & perlar. & ex compositis instar omnium puluis absorbens noster, cum quo tantum non mira effecimus. Laborabat quidam iuuenis pistor a pluribus mensibus lithothymia, ita ut sapius vnoquoque mense eadem inter medios labores corripere, sine sensu & motu iacens, donec paroxysmus excuteretur. Frustra curatus vltra annum a Medicis, tandem a duobus solis conualluit perfecte remediis; 1. puluere absorbente, & 2. mistura simplici antiscorb. nullo recidivæ vllius vestigio remanente, vel in hunc usque diem se exerente, summa DEI O. M. gratia. Egimus quoque de hoc Ann. II. *Ephem. Cur.* obs. p. 196. 298. & Dec. II. *Ann. I.* obs. 8. p. 21.

Sic mediate & remote riscantur & in ordinem redigunt exstuantem massam sanguinem itidem volatilia, quatenus peregrinum malignum fermentum discutunt, ne favere amplius & nuptum vitali purpuræ vel destructionem principis vitalibus inducere queat. Vnde camphora v. g. tinct. bez. mist. simpl. spir. theriacal. &c. licet in se calida & instaurativa, tamen curant febrim, quatenus exhalationem promouent, vnde tanto latius patent, & æstimanda magis sunt. Hinc distinguendi affectus, tempora & remedia omnino fuerint.

Ex quibus etiam patet, quare plurima dentur cordialia, etiam fixa, quæ primo intuitu non videntur quicquam æther præstare, imprimis quod non possint ad coire; sufficit vltimate & chylum, & sanguinem & serum huic tendere, & in actum hinc facile deduci characterem, quem secum recipere. Patet tam necessaria esse confortantia refranantia, quam instaurantia, cum vtroque extremo facilis error & mors ipsa eueniat, vnde debito tempore & loco nitrosa æque sunt cordialia quam pretiosis.

tiosissima vel calida alia. Neque enim consistere ultra modulum debitum natura potest.

Notandum vero *1. ne vel nimis rarefaciamus unquam, non tolerante id sanguinis & spirituum consistentia, vel rarefactioni nimis obicem ponamus;* unde moderanda sunt cordialia pro ipsius sanguinis diuerso statu, prout vel fixior fuerit, ad acetosum inclinans, vel volatilior, salinis alcalinis, lixiuiosis particulis exuperantibus, id quod sane saepe latet prima fronte & cautum requirit medicum. Sic obseruatum est cinamomum, cordiale laudatissimum, & in palpitatione cordis proficuum, in aliquibus frequentiori vsu eandem induxisse. Sic, quod inferius notauimus, scorbutici saepe non ferunt volatilia, vt spiritum cochlearia, imo inde manifeste laeduntur. Ex quo clarum est, plus ultra respiciendum esse in cordialibus, non in simplici alteratione in quamcunque partem acquiescendum esse. Hinc & in anxietatibus & lipothymiis calida, vt aqua apoplectica, saepe nocent, vel non opem ferunt, acida vero vel odoratu prodesse magis visuntur. Breuiter, nec intendendus calor nimis quocunque modo, nec refranandus, habito semper respectu ad sphaeram naturae, ad calidum & humidum, elementa vitalia. Sic etiam in febribus ardentibus, vbi gradu superaddito calor augetur, quando solis refrigerantibus sustinent aegri vel medici eundem obtundere, (qui iamdum per se illo Vesauiano peregrino igne depauperatur satis superque,) potu largiori aliisque, vt plurimum hinc tumorem pedum, si non hydropem ipsum reportant.

2. Virium debilitas nec solis medicamentis, nec solis cordialibus corrigitur. Indicatio haec: vires sunt debiles, est generica & vniuersalis, aliis specificis substans. Cum enim in omni tali statu spiritus sint vel grauati, nimis agitati & rarefacti, vel exhausti & deficientes, merito ad hanc causam vnice respiciendum. Imo saepe diuina, liberior aer, aliaque succendicula reficiendis iisdem faciunt. Indicatio vitalis, si vrgeat, omnibus quidem est praeferranda; sin minus, non nisi secundo respicienda, & indicatio praeservatoria, quae causis debetur, cordi haben-

habenda. Valet id tum de aliis in genere, tum de dulcibus quoque, quæ dum propinantur largiter, causam morbificam & fermentationem sæpe magis adaugent.

3. *Numquam spiritus nimis intendendi.* Arcus nimis tensus rumpitur, spiritus nimis intenzi eccentricitatem patiuntur, Freno egent & stimulo; Ita ergo semper stimulandi, vt refranari queant, & contra. Laxari & intenzi volunt. Inde vero quies ipsis interdicitur, quatenus in perpetuum motum citantur. Valet id quoque de lucubrationibus, de bezoardicis aliisque.

4. *Et in rarefactionibus & in resaluentibus cordialibus tonica interpolanda.* Quod in aliorum viscerum specificis vrgetur, quod debeant esse *tonica*, roborantia, quæ villos & fibras nerveas tueantur & calorem conferuent; id quoque in cordialibus quam maxime valet. Hinc & volatilium & fixiorum id exemplo explicuimus. Verum est, bezoardica volatilia, vel cordialia quoque talia, in statu respectiue febrili & extra febrim optima, sunt generosissima & potentissima, sæpe tamen cedunt fixioribus refrigerantibus cum virtute adstrictoria. Vtrique peccant, & qui mera bezoardica & cordialia volatilia, vrinosa, v. g. aromatica &c. propinant, & qui meris fixis pulueribus bezoardicis, pulveribus cordialibus vtuntur, & confidunt. Verum est, cinnabarina esse neruina & laudatissima medicamenta, habent tamen id vitii, vt in efferationibus sanguinis minus istis fidi possit, siquidem sudores colliquatiuos adaugent, imo acersunt sæpe nimia fusione. Tonica modice adstringentia congregant quasi substantiam cordis, vt loquitur *Ebusina*; i. e. spiritusque, nec dissolui patiuntur. Vnita vis est fortior dispersa.

5. *Cordialia commendat vel iuuat salim subtilitas & penetrantia.* Debent enim citam opem ferre, debent partes spirituosas corporis afficere, atque roborare; Ergo omnino debent quoque esse penetrantia, quæ interius cito euoluantur, & ad cor eant, & exterius in poros admittantur promptius. Hinc epithemata ad pulsus & cor non sunt de nihilo, sed fixiora penitus, vt perlæ, os de corde cerui, aliaque frustra simul recipiuntur. Hinc & cum iisdem commode præscribuntur li-

quida spirituoſa & acidula, vt a calore actuata intro vibrent virtutem.

6. *Cordialia non omnia poſſunt omnia.* Non ſunt confundenda, quæ ſero debentur reſtaurando, cum iis, quæ particulas oleoſas balſamicas confortant; non fixa cum volatilibus, non confortantia generalia cum ſpecialibus, alimenta cum medicamentis. Ex quo etiam apparet, quid ſentiendum ſit de medicina vniuerſali, ſi ea promiſcue vti velimus, ſiue ſanguis ſit efferatus, ſiue nimis depreſſus; ſiue ſpiritus deficient, ſeu turbati ſint &c. Saltem generalia & vniuerſalia illa egent ſpecialibus, vt indicationibus accurate ſatiſfiat.

7. *Fixa ſæpe aromaticis & volatilibus præſtantiora, moſchata ſæpe magis noxia.* Siue enim humores acidi abſorbendi fuerint, vniuerſe proderunt ipſa præcipitantia, qualis eſt puluis abſorbens, diuinum medicamentum; ſiue fermentatio & *ὄργασμός*; bilioſus ſedandus; ſiue moti fluxus & rarefactio nimia tollenda, ſiue alia indicatio ſimilis, fixa ferunt auxilium, ſi non nomine, ſaltem re, & effectu. Vnde vt mirandum non eſt, ſæpe ex præcordiis lipothymias & palpitationes cordis ſcaturire; ita nec præcipitantia eſſe cordialia, licet vel in ventriculo ſtatim characterem illum vitioſum extinguant, ſiue ſuum illum cum maſſa ſanguinea communicent, vt hinc effectus ad cor redundet. Moſchata vero in ſpecie nimis rarefaciunt & in motum cient ſæpe ſpiritus, vnde inquietos reddunt. Par ratio eſt hinc confectionis alkermes completæ, quæ ſalus & vita mortuorum vocatur. Eſt reuera egregium & laudatiſſimum medicamentum, ſed eo non abutendum, vt ſæpe fit, ſiue in febribus, ſeu palpitatione cordis & hæmorrhaginibus, ſeu denique aliis caſibus, vbi motus componere fluctus præſtat. Quæ vero contra eam afferri ſolent, quod lapis Lazuli ingrediatur, a *Donato obſ. c. 54.* quod ſericum inferuiat, ab *Helmontio l. de febb. c. 8.* & *Zwölffero*, tanquam non ſunt vt diſſamare medicamentum queant, modo præter præparationem legitimam uſus diſtinguantur. Poſſet etiam cum C. C. philoſ. ppt. in puluerem analepticum pro ubi u præparari.

LIBRI I. SECTIO III. CAPVT VI.

De

Stomachicis.

VT ventriculi actio mediante calore nativo, & vitali fermento subacidulo, volatili & vitali, & his inferuiente villorum robore imprimis perficitur; ita STOMACHICA sunt in genere, quæ his velificantur. Seu principaliter illa sunt & dicuntur stomachica, quæ euaporationem chyli promouent, & impedimenta quæcunque eiusdem tollunt. Res enim omnis eo redit, vt actio ventriculi adiuuetur, in hoc solo consistens principaliter, vt *διάκρισις* & *σύγκρισις*, euaporatio chyli probe fiat.

Cum ergo in officina hæe microcosmica opus sit (1.) calore, qui euocet & propellat, (2.) menstruo, quod si non soluat solutionem tamen adiuuet; (3.) robore villorum & fibrarum, neruearum; hinc iuxta hæc quasi capita etiam stomachicorum classes diuersæ sunt, licet symbolicz.

Visque horum eximie probatur exinde, quod immediate huc ferantur medicamenta, atque hoc loco iuuantia & nocentia primam explicent occasionem, vnde & animam in ventriculo locat *Helmontius* sensitiuam.

Stomachica ergo dum dicimus calorem restaurare, omnia ea complectimur, quæ effecta caloris prædicari possunt; nempe (1.) *ταυτὰ necessàriαν ἀναθυμιάσιν promouent*, vt partes alibiles utiles a recrementitiis colcotharinis separentur, adeoque

(2.) *Μοτὴν chyli & chyli promouent*, ne in ventriculo plus iusto moretur, & grauitate sua ac distensione molestias creet, & *μόλυσιν* patiatur, instar massæ panis non fermentantis, ac aerascens.

(3.) *Cruditates expediunt & tollunt*, tum acidum, tum pituitosam cumprimis, ac nidorosam, tanquam effectus vitiatæ coctionis.

V 2

(4.) Pla-

(4.) *Placant irritatos nerueos villos, siue retinere nequeat* ventriculus præ debilitate cibos ingestos, siue vi extrudat tum ipsos, tum alia etiam vtilia; tum dolentem partem ipsam in cardialgia.

(5.) *Evaporationem vitiosam auerunt & prohibent*, ne vel aquosa sola, vel aliis characteribus notata in flatu & fluxiones citentur, ut in ructibus, singultibus, saluatione præternaturali, &c.

Denique (6.) *omnia impedimenta remouent*, quæcunque turbare coctionem, ex his fundamentis, queunt, vnde affectus confurgunt varij.

Vtque sulphur est matrix caloris, ita *ventriculi calorem vni-*ce & principaliter principio hoc facta, balsamica, sulphurea, *promouent* & *conseruant*; quatenus particulis suis volatilibus ignem vitalem adiuuant, vt focus splendidior coruscet, sanguine arterioso & spiritibus roboratis.

Talia igitur cum late pateant, sunt (1.) *Aromatica*. Aromata omnia sunt stomachica, seu ipsa *na^l ἰσχυρὰ* talia, seu ad horum classem referenda vegetabilia varia, & exin præparata, vt cinnamomum, caryophylli, nux. moschata, macis, lignum aloes, radices acori veri, galangæ, pimpinellæ, zedoariæ, caryophyllatæ, mentha omnis, cortices aurant. citri, puluis stomach. Quercetani, species aromat. rosat. caryophyllat. ros. novell. diagalangæ, diaxyloal. trageæ stomach. aqua menth. cinam. cum vino & cydoniata, essentia lign. aloes, elixir. propr. Helmont. extr. acori veri.

(2.) *Oleosa balsamica suauia, & resinosa blanda*, vt ex natiuis maffiche, ambra, balsamum de Peru ladanum, vnde ceratum de ladano Craton. & tacamahaca externe profunt, & destillata, oleum macis, caryophyllorum, menthæ, cinamomi, nucis moschatae expressum & destillatum.

(3.) *Spirituosa*, quæ sunt laudatissima stomachica & cruditatatum correctoria; hæc quippe evaporabilia sunt quam maxime, vnde in momento sæpe grauitatem & anxietatem ventriculi tollunt. Hinc vinum, inter potus genera optimum, ventriculo

culo admodum gratum est, & vix alia ratione melius lac senum audit, quam quod debilem eorundem ventriculum roborat, & calidum innatum confortat. Hinc pro brutorum genere aquam, pro humano vinum magis ordinavit diuinum numen, licet & ipsa sit nutritibilis. Hinc regionibus septentrionalibus, utpote frigidioribus, non solum cereuisiæ vsus, quasi vini secundarii, verum & spiritus vini frumentaceus & mulsum inuentum, est, ad solandum & iuandum calorem.

Pertinent huc vinorum varia genera, & spirituum ex hac radice vel frumentis quoque tractorum, v. g. spiritus cochleariæ, menthæ, corticum citri, essentia menthæ. Hinc quod de spiritu vini in genere prædicatur, quod nullum medicamentum nobile dici mereatur, nisi quod cum spiritu vini optimo arctiori nexu sit nuptum, ut ad penitiores vasorum recessus penetret; id imprimis valet de stomachicis.

Notabile vero est, quod restauret *vi quidem*, ut & vinum ipsum, *optime calorem ventriculi & corporis totius, sed moderate & proportionate.* Vnde tutior eius vsus frigida temperie præditis, iisque, qui flatibus & cruditatibus laborant, morbisque frigidis tentantur. In his cruda colluuiës obicit pabulum, in quo acerrima ac vrens vis se frangit atque hebetat, abs quasi esset, deprædaret vitale humidum, viscera accenderet, & nimia consuetudine exequias iret suæ virtutis admiratori ante mortem, verba sunt *Rolsinci Chim. p. 186.* longe verissima. Pertinet huc elixir stomach. Rolsinc. Mynsicht. Michael. & aliorum, elixir vitrioli.

(4.) *Carminatiua*, ut, præter dicta, semen coriandri, semina 4. carminat. Hæc enim omnia reuera talia sunt, quæ euaporationem vitiosam tollunt, vnde flatu sunt, & nasiuam promouent. Inprimis vero ipsorum olea, ut oleum anisi, carui, anethi, corticum aurantiæ, carminatiu. in cardialgia, singultu, ructu optima.

(5.) *Neruina & cephalica* etiam sunt stomachica, ut rosmarinus, saluia, maiorana, betonica, melissa, &c. inprimis vero castoreum, quod in cardialgia diuinum est remedium, item in

ingultu ac ructibus. In viro laborante febris ingultuosa cinabarina, castorina, & opiata vnicè proderant. Pertinent huc etiam externa balsamica, suauiter archeum demulcentia & roborantia.

Vt vero flatus fiunt a calore debili, seu per se tali, seu respectu obiectorum; ita etiam carminatiua & aromatica & spirituosà aliaque roborant eundem duplici hoc respectu, seu debilis fuerit in se, in frigidioribus senibus, seu per accidens, mediate, in cruditatibus, vel respectu ciborum duriorum, piscium, pinguium.

(6.) Speciatim etiam ventriculi calorem tuentur leniter *adstringentia*, quatenus villos constringendo vniunt etiam magis spiritus & sanguinem, vnde quæcunque ex laudatis simul sunt styptica seu adstrictoriis particulis cum aliis iunctis gaudent, καὶ ἐξοχὴν sunt stomachica, vt inter externa emplastrum de crusta panis, de baccis lauri, diaphænic.

Secundario vero & adæquatè calorem restaurant, & suscitant salina, cum altera sequenti classi communia v. g. (7.) *acria*, volatili sale foeta, incidentia & detergentia pituitam, vnaque rarefacientia, vt radix *ari*, *pimpinella*, *piper*, *sinapi*, *zingiber*, tum per se, tum refractè in zingibere in India condit.

(8.) *Amarà*, vt summitates cent. min. abs. elixir propr. Paracelsi unde tinctura proprietatis Mynsichti nata est essentia abs. simpl. & composita, qualis hæc esse potest, polychresta in ventriculi affectibus, cruditate acida, pituitosa & biliosa, febribus Item intermittentibus, flatibus & affectu hypochondriaco: ℞ rad. galang. zedoar. summit. absinth. (per immersioem leuem in aquam calidam correctarum,) a. ʒj. acor. ver. ʒvj. fl. centaur. min. ʒʒ. cass. caryophyllar. ign. colubrin. amar. chin de chin. a. ʒiij. cort. aurant. citr. rhab. Alex. a. ʒij. macis, n. m. caryoph. a. ʒiʒ. costi ver. schoenanth. a. ʒj. M. Extrah cum ℥. rectif. vel appropriato, acidulato ℥. u. ℥ss; facile cum liquore ʒli in Ram ʒ absinthiacam redigenda, variatho sic colore, virtute & sapore, danda ad gtt. xx. xxx.

Calorem vero excessiuum ventriculi, seu humores acres, sal-
fos,

fos biliosos *deprimunt* communia magis tum *aquea*, diluentia, emulsionones, tum *precipitantia* & absorbentia terrea, acida, austeriuscula, & ex parte nitrosa, acido-salsa, non omisis roborantibus, quæ ipsa vero partim communia sunt cum alterantibus vniuersalibus, siquidem ventriculus per consensum calidiorem intemperiem præternaturaliter habeat, vt in febribus, partim etiam fermentum corrigentibus specialius, de quo mox.

Profunt vero potissimum in fiti, sorda seu ardore ventriculi, & cardialgia cum aromatibus mixta.

Ita nempe semper fitis sedanda est, ne laxemus tonum ventriculi: ita præcipitandum, ne biliosum rosivum sal negligamus. Hinc vidimus in cardialgia dysenterica sæpius nil profuisse, quam puluerem conch. præparat. cum oleo caryophyll. remixtum, quo ipso aliquos restituumus ex voto.

Non minus vero & *fermenti*, seu *menstrui* potius ventriculi ratio habenda est, seu *iners* fuerit, & acuendum, seu *acrius* & obtundendum.

Acuum menstruum *iners* deficiens *principaliter salina*, quæ viscidam pituitam incidunt & humores superfluos attenuant, vt (1.) *acria volatilia*, vt rad. ari, eiusque secula, pimpinellæ, raphan. rusticanus, sinapi, cochleari & plantæ antiscorbuticæ aliæ, item zingiber, flores salis ammoniaci.

(2.) *Amara & aromatica*, mentha, absinthiaca, & reliquæ iam dicta. (3.) *Acida* liquida & solida, vt acetum, conseru. ros. Glata, acetosæ, ~ *olis*, *oli*, *is*, *is*, hepaticum rubr. cremor & crystalli tartari, ~ *us oli* coagulatus, ~ *us olis* vel *oli dulcis*, *elixir vitrioli*.

Exterius & interius prodest fermentum panificum. Sane & panis ipse, acidula & analeptica sua qualitate nutritibile est eximium, & ita roborando fermentum, cum interne, tum externe officium facit, inprimis cum aromaticis, ac acedo ipso mixtus.

Fermenti huius intuitu sine dubio factum est, quod pelliculæ seu tunicæ ventriculi quorundam volatilium etiam magni fiant a quamplurimis. Si tamen consideremus, minus esse euapo-

euaporabiles illas ipsas, sed crassioris & frigidioris textura, tantam vim ipsis adscribere non addebet, ad chylicationem la-
sam. Quicquid faciunt, magis præstant in demulcenda acrimonia, præcipitando, absorbendo & roborando, vnde nouimus, a quibusdam pro specifico dysenterico, idque non sine causa, haberi easdem, præcipue ob concurrentem viscedinem, obtundentem lancinantes acres. acidos, biliosos, & his similes corrosi-
uos humores; vna vero tueri parietes membraneos apta nata sunt, vnde & in vomitu sunt egregium remedium.

Vt vero perpetua est inter calorem & menstruum ventriculi symbolisatio; ita optimum est maritare hæc duo, vt indicationibus vndique fiat satis. Et singulari providentia naturæ videtur factum, quod ab vtrisque coniunctum ei satisfiat, quod ab alterutro expectari non poterat. Cum enim sulphurea calefaciant quidem, vna vero appetitum obtundant; salia vero licet appetitum cieant, tamen calorem non respiciant, sed disgregent potius, optimum est coniungere vtraque, vel interpolare saltem, id quod apprime faciunt absinthiaca &c.

Cum vero hinc inde etiam legatur scriptum ab autoribus, $\ominus$ absinth. v. g. aliaque id commatis facere quoque ad appetitum excitandum, seu stomachica esse, vnde & lap. $\mathfrak{S}$. & $\ominus$ absinth. ac iunip. ingrediuntur puluerem stomach. Quercet. notandum est, id fieri mediate magis & per accidens, quatenus alcalina hæc præcipitantia, quæ alias immodice vsurpata destruunt appetitum, fixitatem acidam excedentem fermenti tollunt, vnaque superfuitatem humorum corrigunt, quando fermentum aquosis humoribus magis est dilutum. Hinc conchæ præparatæ & cinnabarina quoque egregia stomachica sunt, & in humorum abundantia & acore corrupto appetitum aliquando cient.

Neque enim abundante in ventriculo acido vel appetitus æque stimulat, vel coctio probe perficitur, siquidem tunc obtunditur calor, & euolutio, euaporatio impeditur, quando nempe ex fixius debito, vnde grauitas potius ventriculi & cruditates fiunt.

Vt itaque dicamus de obtundentibus fermentum acrius, biliosum vel salinum, vt in sorda, siti, erosione, fame canina, & vbi humores acidi magis peccant, tenendum est in genere, principaliter omnia illa id præstare, quæcunque salino-acidulis sunt contraria; adæquate, quæ calori, vel tono debilitando apta deprehenduntur.

Obiundunt pingua, mucilaginea & oleosa; notum enim est ex chemicis, nullum esse ius acidis in pingua adeoque cum hæc minus subigantur ab iisdem, cum minus sint euaporabilia, cum multum nutriant & saturent, commendantur ab autoribus non immerito in bulimo & appetentia canina, vt butyrum, ol. oliu. lini &c.

Diluant aquea communia, serum lactis caprini, potus largior, imprimis aquarum nitrosarum, potiones, emulsiones, in siti vnice expetita.

Inuertunt lixiva, alcalia & alcalina, vt lap. $\mathfrak{B}$. creta, corallia; in cholera humida & sicca optima. Cum vero præter hæc & alia id præstent, cautione tamen egeant, seorsim sub peruerentium & figentium titulo ea fuere tradita.

Nimirum tum per se in horum vsu cautione opus est, tum quando adhibentur pro fermenti correctione, vt dux exurgant hinc regulæ: 1. *Quæcunque medicamenta, alias etiam bona vel optima, adhibeantur, videndum est, quomodo se habeant erga ventriculum, ne continuato vsu actioni eius naturalissimæ noceant vilo modo.* Alias enim officiosè nocet medicus, hæc non attendens, vel penitius non noscens quid in recessu gerant. Sic dulcia optime nutriunt, & ventriculo sunt amicissima; Si tamen excedas eorum vsu, v. g. ne de alimentis dicamus, potionibus dulcibus, sirupis, electuariis, looh, certo certius emoriatur vel insigniter lædetur appetitus.

Sic salina media, vt $\mathfrak{F}$ $\oplus$ us, arcan. $\mathfrak{F}$ ri, $\sim$ $\oplus$ l, coag. remedia sunt polychresta, aperitiua, diuretica; nephritica; frequentiori tamen vsu ventriculo facessunt negotium vel insensibiliter, vt ne id credas quidem, vel ipsi ægri primo intuitu.

Sic speciatim nitrosa, lap. prunell. $\oplus$ fiat. arc. dupl. &c.

X

ad

ad sitimextinguendam, ad febres sunt generosissimum remedium, sunt etiam acido sale foeta, nihilominus cum tono non amica sint, nec particulis adstrictoriis polleant, fecile ventriculum exoluunt, vt & appetitus abeat & laxetur alius, debilitato utrobique stomacho.

Sic Saturnina vel in ipsa hectica commendantur quam maxime, inde tamen ventriculus noxam sentit, seu quod nimis adstringant, vt sacch. hni, (nam & nimis adstringentibus læditur, læsa euaporatione,) seu quod præcipitent nimis fermentum, seu quod ob metallicam suam naturam superent eius virtutem, vt subigi nequeant. Imo & materialia, inprimis grossiora, vt croc. ꝑ. c. ꝑer fusionem paratus, eundem censum nunquam subeunt, ructus nidorulentos vna excitando plurimos, vt Iouialium, lunarium non mentionem faciamus, licet singula optima sint medicamenta. Id vero obseruare magis in his licet, qui alias sunt quoad ventriculum & reliquum corpus sani, excepta una aliqua parte, v. g. in pollutione nocturna vel gonorrhœa simplici, vel virulenta.

Sic spiritus salis ammoniaci ipse laudatissimum est medicamentum, est, quod de aliis vrinosis volatilibus itidem valet, & superius iam tactum est, continua usurpatione appetitum deducunt, & lassitudine torpida membra mactant magis, cum acidulum in recessu mensuram stomachicam absorbeant, & inuertant, id quod & a fixioribus ipsis, lap. cancroram & pulueribus nephriticis continuatis, non raro obtingit, vti l. 2. de sale vol. plant. pag. 88. seq. diximus.

Adeo & hinc concludere licet, iuxta Galenum, nullum esse tam generosum medicamentum, quod tam magnifice proffit, quin aliqua ex parte noceat, & semper attendendum esse ventriculum seorsim in morbis, & optimum saepe esse medicamentum, iuxta Hippocratem, medicamento non vti.

Alteræ regula est: ita semper corrigendum esse fermentum seu menstruum, ne calorem vel tonum negligamus, ipsisve noxam inferamus; quod dictorum exemplo clarum fit, & de acidis & nitrosis inferius sub antraphroditicis dicetur latius. Et vice versa,

ita semper calor alterandus est roborandus, ne ligemus fermentum,
 Vtriusque exemplum præbent tum spirituosæ & sulphureæ vapo-
 roso pollentia quæuis, tum inprimis opiata. In genere enim
 arguere licet: *quæcumque sulphure magis facta sunt, obtundunt appe-*
titum, quatenus ligant fermentum, ligant calorem, & vaporosi-
 tate sua defectum suppleant.

Sic a croci vsu appetitus minuitur, ob *visum* sulphuream
 vaporosam, vnde vel ex hoc capite solenni conclusione publi-
 candum esset, quod nos facimus, ne anatica proportione in eli-
 xir propriet. Parac. recipiatur, quod ipsum tamen tantopere
 etiam a vulgo ad appetitum ciendum laudatur, neque id de ni-
 hilo, cum pituitam optime extergat & domet, facile se reddend-
 um cum liquore *Æ*is, & roborandum guttula vna vel altera
 olei caryophyllorum.

Sic fumus tabaci obtundit appetitum; Sic spiritus vini
 ipsius id facit, vnde non videas facile tabacibibulum multum
 comedere, vel qui mane & vesperi spiritum vini frumentaceum,
 iuniperinum &c. ordinarie haurit, appetitu solidorum ciborum
 decenti gaudere. Imo par ratio est absinthiacorum, quæ ipsa
 quoque incauto vsu sopiunt appetitum, vnde & ad apople-
 xiam inducendam aptum esse eorum abusum nonnulli recte
 statuunt. In specie vero id competit opiatis, vnde natura ipsa
 id innuit, quando his sollicitatur, vomitum excitans nonnun-
 quam.

Laxitatem denique & tonum debilem villorum corrigunt
 cum *neruina*, roborantia v. gr. in singultu; tum *astringentia*
 terrea, firmantia & orificium & parietes, seu fibras, vnde in vo-
 mitu, cholera, diarrhæis proficua; imo & *acida*, modo citra
 excretionem vrgentem talem flacciditas corrigenda sit, egregie
 enim ventriculum corrugant.

Licet ergo seorsim horum non fiat recensio passim; re-
 vera tamen, saltem in reliquis iam recensitis coniunctim, atten-
 denda sunt, quin etiam seorsim in praxi, vbi laxitas præcipue
 corrigenda fuerit. Sic ex dictis id præstant præcipue tum
amara, vt mentha, tum *aromatica*, vt cinam. nux moschata,
 tum

tum *terrea*, vt corallia, vnde præcipue merentur laudem.

Valet id quoque de externo topico vsu, vnde de his diximus, quænam huc quadrent magis, nempe acida, & aromatica, vtraque ob penetrandi, roborandi & constringendi virtutem; Quæcunque vero topica, vnguenta, emplastra, cataplasmata, facculi ex talibus non constant, minus sunt æstimanda.

Hinc quoad rectum adhibendi modum 1. *in omnibus ad ventriculi robur attendendum est*, quatenus semper adfrictio villorum tutanda est, nec ea admittenda solum, quæ villo titulo roborant, parietes vero ventriculi & villos laxant; vt & hoc fundamento, quænam sint potiora stomachica, vnice sic decidendum.

2. *Stomachis calidis, minus ex toto resolubilibus, minus siccandum est*; Quia nempe inæqualis fit & damnosa euaporatio, exemplo raphani rustici, sinapios. Inde enim vel remanent grossiores particule & ventriculum grauant, vel irritant ventriculum ad vomitum; ex quo ipso etiam euaporationis chylosa dogma magis stabiliri potest.

3. *Refrigerantia ventriculo & per se & respectiue nocent*. Per se, nisi indicentur, ac nimia quantitate; respectiue, relata ad calida; vnde si præsumitur in ventriculo intemperies calida, caute refrigerandum est, & quidem ita, vt tonus eiusdem non exoluatur.

4. *Ventriculus humectari desiderat, non laxari*. Hume-tanta quea in sitis achumidi deficientis indicationibus quibuscunque; Laxant verò tepida, nauseam & vomitum cientia. Laxant pingua & oleosa omnia, merito hinc moderanda. Hinc & cum oleo oliuarum præparata acetaria longius ventriculo immorantur, tardius euaporant.

5. *In siccitate maiori, cum acrimonia coniuncta, non nisi demulcentia, vel saltem acriora & temperata conueniunt*. Quin & in reliquis spiritibus mineralibus fortioribus caute mercandum est. Obseruatum siquidem, eosdem & grauitate & corrosiuitate nocuisse. Par ratio est succi citri, si quis dispositus in eo

exce-

excedat: longe magis vero mercurialium minus bene preparatorum. Obseruabuntur tale foramen in ventriculo nobilis iuuenis, a solo intempestiuo & inconsulto vsu mercurialium, minus etiam forsan bene preparatorum.

6. *Topica stomachica quidem magis antica parte profunt & conueniunt; Postica tamen aliquando non reicienda.* Priori loco magis patet accessus & penetratio; posteriori minus. In iisdem vero nec deficiendum, nec luxuriandum.

7. *Ita alterandus est ventriculus, ne contrarius p. n. status inducatur.* Modo enim nouerimus alterandi intentionem, eiusdemque gradum & proportionem, facile in medio erit consistere.

8. *In adbibitione stomachicorum ita procedendum, ut iuuenis sine lassione consequente tum ipsum, tum aliorum.* Videndum ergo, an per se, an per consensum laboret; non calefaciendo nimis, & semper attendendo una hepar, ac bilem, ne dum acidum ventriculi iuuare est intentio, bilem nimis infringamus, & inertem reddamus; vel vice versa, ne dum acuere & roborare calorem est animus, bilem nimis acuamus, adeoque *irritationem* quandam inducamus.

9. *Absorbentia vacuo magis ventriculo danda, non repleto; Spirituosa vero & consimilia, a repletionem grauato, moderate data concedi possunt.* Hinc alimenta medicamentosa non alio fine apponuntur mensis, quam ut sint ciborum duriorum correctoria. Corrigentium vero & h. l. semper minor esse debet dosis. Ita vidimus ab vsu sinapios largiori, cum piscibus seu carpione assumpto, stomachum male habuisse, & longo tempore remansisse auerfationem piscium.

10. *Ita ventriculus medicamentis tractandus, ne coquere alimenta intermittat.* Crebrior vsus medicamentorum ipsum laedit, alimentorum iuuat, illa quippe diuersa sunt, hæc similia. Plus caloris & menstrui impenditur sepe in medicamento actuando, quam alimento: Imo & a iuuantibus ipsis nimia quantitate assumtis lassio in eundem redundat, & cordialibus.

LIBRI I. SECTIO III. CAPVT VII.

De

Hepaticis.

VTut hepatis hodie dignitas tanta non sit amplius, vt ipsi sanguificationis, iuxta *Galenum*, contra *Hippocratem*, *Platonem* & *Aristotelem*, demandetur prouincia; eximium tamen & nobilissimum viscus est, cuius actiones laesas consequuntur morbi satis molesti & graues.

Notandum vero, in his ipsis cumprimis, vt & aliis, occurrere medicamenta, quæ cum reliquis sunt communia, v. g. aperientibus, splenetis; iis tamen recensendis opera merito impenditur, vt pateat, quid speciatim præstent in huius visceris morbis, quæ circa ea obseruanda, & vt eo certius memoriæ infigantur.

Solemus ergo hæc ipsa HEPATICA, itidem in calida & frigida communiter, more aliorum, diuisa, partiri secundum ipsas partes ad fermentum seu archeum hepatis constituendum concurrentes, vt sic pathologiam complectamur simul, quatenus respiciunt vel *vasa*, quibus confertissimum est hepar, venosa, arteriosa, lymphatica, choledocha, qui ductus & pori totius parenchymatis hisce debiti facillime obstruuntur; vel *humores*, sanguinem, lympham & imprimis bilem; vel *villos*, tonumque fibrarum & robur acinorum glandosorum.

Vasis obstructis debentur aperientia, quæ eadem extricant, bilisque amurcam & viscedinem mucilaginosam expediunt, qualia sub aperientibus & diureticis fuere iam exposita; Tum *proprio dicta* tenuitate partium conspicua, & præcipue ad vrinarias vias vna ducentia; tum *meditate talia*, quæ licet fixiora sint, absorbendo tamen humorem acorem, austeritatem & *grosu* corrigunt, quorum tamen pleraque sunt polychresta, tantoque maiori iure hepatica audiunt, quo magis non vni soli sed pluribus indicationibus dictis satisfaciunt.

Sic

Sic aperiencia hepatica sunt *amara & quasit alia*, rad. cithor. sylv. & hortens. seu endivia, rad. ʒ. aper. maior. (ual' ʒij. ita dicta & in *pharmacopais quibusdam*, omisiss minoribus, solæ recensita;) apii, asparagi, feniculi, petroselini, rusci; minores vero ab aliis quoque adduntur: eryngii, capparum, graminis, onon. rub. tinctorum; Item rad. duæ aperiennes, (fenic. & petrosel.) gentian. tarax. rhab. cuius folius vsu aliquoties icterum curauimus, acor. ver. helen.

Ex herbis absinthium ʒ. & pont. agerat. fumar. chamædr. chamæp. adianthum, marrubium, summi. cent. min. fumar. cich. cort. citr. aur. Ex compositis elix. propr. ʒ. ʒle & cum rhab. barb. ess. abs. ʒ. & comp. sir. de cich. cum rhab. diafer. Andernaci, extr. acori veri, fumar. rhab. MP. ʒear. Querc. conseru. fumar. elect. diacor. troch. de eupat. anim. rhab. MP. ʒear.

Aperienria hepatica sunt *aromatica*, & partium tenuitate, lenique vel maiori acrimonia, licet particulis aliis immerfa, prædita, vt rad. pimpin. ari; herb. capill. ʒ. cochl. cusc. epith. hyssop. beton. veron. fl. acac. schoenanth. cort. tamar. cappar. cass. caryoph. (quam canellam adulteratam nonnulli, sed minus recte statuunt, cost. arab. aromata varia, pulu. stom. Quercet. ol. aromat. spir. cochlear. sir. de adianth. rob. ebul.

Aperientia hepatica sunt *acida*, rad. & fol. acetos. berberes crem. & cryst. ʒi, hepat. rubr. Dresd. aper. Penot. ʒis, Oli ʒ, clyss. ʒ vterque, Ra aperit. M. S. vario modo miscenda.

Aperunt denique hepar *absorbentia salina*, alcalina, martialia, lap. ʒ. mater perlar. croc. ʒ. aper. Ol sacchar. ʒat. ʒ ʒle cache. bez. ʒle. ʒiale. ʒ. Ol. spir. Ol. coagul. arcan. ʒ. pulu. cach. Querc. Ra ʒi, sil. Glaub. ʒtis varia, ʒii, simpl. & rhabarbarina elegantissima, quæ ita fit; R. rhab. Alex. pul. verif. ʒij. ʒ. ʒri p. dr. ʒib. aqua ʒ. q. ʒ. v. g. ʒib. vel ij, coquantur in olla, igne carbonum, hinc filtretur Ra instar sanguinis rubicunda, genuina anima rhabarbari; miscenda subduplo vel subtriplo ess. ʒii ʒis, vt & alijs casibus cum, ʒ. ʒci, vsu.

vſu polychreſto, mundificante, aperitiuo, in ſcabię, ictero, febribus intermittentibus, affectu hypochondriaco, gutta roſacea, varis.

Vſus horum generalis paulo eſt, in ictero, cachexia, dolore hypoch. dextri, hydrope &c.

Bilem inertem, particulis ſalinis & ſulphureis volatilibus non inſtructam, aquoſam & viſcidam acuunt & reſtaurant: 1. *incidentia*, tum ſulphurea oleoſa aromatica, ſpirituoſa halſamica, vt aromata omnia, caryophylli, cardamom. Vinum, & i, tum inprimis ſale volat. pollentia, acria, quę calorem quoque reſtaurant vtraque, vt cochlear. piper, ſinapi.

2. *Absorbentia* & abſumentia humores auſteros, acidos, ſi- gentes ſal volatile & obrudentes ſulphur volatile eiſdem, & conſequenter aperientia & reſoluentia, ductus & poros obſtructos reſerantia, alcalia, ſal. cichor. abſinth, & ſialia. Vt enim illa per ſe id præſtant, addendo ſtimulum & exacuendo; ita hæc tollendo impedimenta, partes aquoſas, acidas, terreas, fluxilitatem ſimul largiendo.

3. Ex vtriſque conſtantia, *mixta*, quibus etiam ſuo modo *dulcia* accenſenda. Cum enim hæc polleant particulis ſulphureis & ſpirituofiſ, blandis aqueis immerſis, merito etiam in bilis inertia corrigenda habent locum, modo ne quid nimis. Plurimum enim nutriunt & abſtergunt ſimul, ſpeciatim in ſiccitate hepatis & bilis, temperata illa, vnde & paſſulæ minores & maiores conſulto tunc dantur, quatenus ſimul humectant, & glandulas inteſtinales ſuauiſter demulcent abſtergunt. Locus *Riverii l. 4. Inſt. 6. 15. p. 130. fol.* ita habet; Nos, aut, aliquot puerulos ab hydrope liberatos vidimus vſu electuarii ſimplicis parati. Coquebantur paſſulæ in vino albo ad conſumptionem vini, & per ſetaceum traiciebantur, atque iterum recoquebantur, ad cydoniati conſiſtentiam, eaque utebantur in omni paſtu, interiectis aliquot purgationibus ſpecificis.

Occaſione hac vero notabimus obiter, quę in praxi obſeruauimus ſæpius, nempe ſolenne eſſe pueris, 1. ſerotum ſubtundum & quaſi aqua repletum habere, id quod ſponte ſuccedente

dente aetate cessit, 2. eosdem tumidum saepe gerere ventrem; extremis arescentibus, ad instar adultorum aliorum hydropicorum, idque 3. potissimum ob glandulas intestinales obstructas, unde 4. praeter purgata blanda, quae optime ferunt, duobus potissimum curati sunt praefidiis, tinct. & aperit. cydoniata, & arcano duplicato.

Laborabat infans 2. annorum, post potum nimium in variolis haustum, tumore ventris maximo cum vesicula crystallina membri virilis, seu illa intumescencia, ut cuticula, elevata, & subtus repleta omnia aqua viderentur ac extensa, solo usu arc. dupl. laudati curatus.

Vfus vero horum est in cachexia, hydrope, anasarca, scirrhis, tumoribus puitosis, aluo torpida, & similibus. Omnibus enim illis causam praebet bilis torpor & inertia.

Bilem vero copiosam & acriorem, mobilem nimis temperant, refrigerant & densant, coarctantque 1. *mediate* quidem & per accidens *aperientia*, quatenus & *abstergunt*, & *abstergendo* ad exitum disponunt eandem, unde haec ipsa inter refrigerentia, contra intemperiem calidam facientia, referuntur, etiamsi calida sint, utpote amaricantia, 2. *purgantia*, inprimis cholagoga. Omnia siquidem purgantia eo potissimum gaudent agendi modo, quod acrimoniam suam cum partibus membranosis communicent, tum maxime cum bile, quae inde liberius effusa stimulat intestina eorumque glandulas in tunica villosa, seu mucosa potius confertissime reperiundas, unde tantum purgantia operantur reuera, quantum bilem extimulant; unde nisi fluxilitas simul adsit, vel a natura in corpore ipso, vel a medicamento, & vehiculo, non plane operantur. Hinc & nimio purgantium usu bilem damnofo cum effectu educi posse, egregio exemplo confirmat Mosbius Fundam. Med. Phys. cap. 15. de bile, p. 368.

Per se vero & proprie magis id praestant 1. *diluentia* sal acre, corrosivum, sulphureum, aquea, ut aquae destillatae cich. hep. nob. antiscorbut. polychr. Rolf. fragor. hepat. Dornereil. potiones, infusa, decocta, praesertim simul abstergentia, & vehiculum aperientibus praebentia. Exempli loco adduximus tertias,

Y

nas,

nas, in quibus etiam fera epidemicis & magis rebellibus obseruauimus formam liquidam infusorum maxime profuisse, præter alia. Cum enim bilis acrior ibi & viscosior fit, fermentum febrile largiens & fouens, reliqua aperiencia quidem officium faciunt, referendis ductibus; incidendo & attenuando; optima vero sunt infusa talismodi ex rad. acetos. plantag. gentian. ex fol. card. bened. tertianar. summ. cent. min. fumar. cort. chin. de chin. cass. caryophyllat. &c. quæ penitus insidens glandulis intestinalibus viscus extergunt promptissime, & fluxilitatem largiendo simul vnice profunt, si vel reliquorum vehicula constituantur; quæ ratio medendi febribus est expertissima, a deo que merito commendanda.

Merito vero huc pertinere etiam diximus, in statu febrili ipso, acidulas, extra eum thermas quoque. Videri hanc in rem possunt, qui de medicatorum torrentium venis, vt vocat *Seneca tract. de benef. p. m. st.* scripsere. Consultum vero est non tam empirice ad hoc velut vltimum asyllum agros amandare, quam int. inius nosse quid præsent, quid minus. Observatum sæpius fuit, hypochondriacos hisce solis curatos frustra adhibitis aliis. Acidula cum primis conducunt, vbi, saluis pulmonibus & visceribus, diluendi & temperandi sunt humores, ad laxitatem corrigenda villorum, magis, vbi biliosi humores calidi, sulphurei volatiles, alcalini peccant, habitu corporis magis sicciori & squalido, vires suas debentes particulis vitriolicis largiter expansis in aquam. Thermae vero, vbi humores acidi magis exuperant, & corpus laxiori habitu gaudet, de quo egimus *Ann. I. Dec. II. Ephemer. German. p. 20.* vbi & de earundem origine mentem exposuimus. Conferri etiam possunt, quæ de causa caloris thermarum earumque viribus commentatus est *Meera Histor. rar. p. 146. seq.* & *Bacchus libr. de thermis.*

Referuntur huc etiam a præcicis 2. *umara* periam dicta, quippe hæc detergunt bilem & eius excursionem ad intestinum promouent, vnde in febribus intermittentibus sunt optima. Sic specificum in ictero est *curcuma*, vt vel nomen inde apud

Ger-

Germanos sortita sit, quod nempe vnice partibus amaricantibus acribus detergentibus polleat, quam soliti hinc fumus cum sale absinth. ana in ictero cum successu propinare.

De aloë vero seorsim quædam dicenda sunt & tangendum *Scaligeri* fulmen ex. 160. t. 3. p. 535. qui negant, inquit, aloë iecur offendi, experientia scutica digni sunt. Hoc per annos amplius quadraginta compertum habuimus. Verum est, de aloë moderatius esse sentiendum, illiusque abusus, tunc temporis iam incipientem, esse noxiū, quatenus putant vulgo: qui vult viuere annos Noë, sumat pilulas de aloë, & notum est alterum illud: bitter im Munde/ stärckt im Herzensgrunde. Aloë balsamica est, & fel quoddam naturæ, bili, corporis balsamo tam similis fere, si concretionem excipias, ac ouum ouo. Hinc quibuscunque bilis deficit, iners, debilis est, cachecticis, pituitosis, seu phlegmaticis, torpidis quoad alium & mores, obesis, torosis, vnice prodest, supplens quod deficiebat, & corrigens. Quibus itidem excedit, & obstructa est, præsentem simul humoris serosi coagulo, iis quoque, licet quasi per accidens, vt iam diximus, confert, quatenus attenuat coagulum bilemque ad excretionem deficientem stimulat.

Qui vero biliosi sunt magis, bilem habent feruidam, acrem, sero magis priuam, siccioresque sunt, illis, continuato præsertim vsu, aloetica nocent; & quidem tum siccando magis, tum, quod in aliis quoque commune est eius vitium, quatenus tenesimum hæmorrhoidalem excidat, vel hæmorrhoides ipsas ciet, quo nomine solo *Scaliger* illam loco citato admittit & laudare cogitur, si id necessarium fuerit, posita obstructione earundem. Observatumque est nobis, bilem copiosius affluentem hæmorrhoides immodicas citasse in viro primario, quod alibi laudauimus; & certum est, eos potissimum hæmorrhoides, imo solos quasi pati, qui sunt atrabilarii magis, i. e. quorum bilis acribus acidis humoribus est confermentata, vt magis hinc stimulet.

Pertinet huc etiam crocus ipse ex parte, qui in ictero egregie prodest, ad inertem & viscidam bilem expediendam.

3. Bilem refrænant acida, iam satis adducta, imprimis hepatic.

patie. rubrum Dresd. dictum, quod ruborans simul est, ob sandali accessionem, aperiens & digerens egregium.

4. *Terrea & absorbentia* quoque motui bilis efferato frenum ponunt, quatenus a terreis, in primis simul mulcilaginosi particulis, spumescencia & feruor contemperatur, maxime vero si humores acetosi simul lateant. Hinc crystallus mineralis a *Lang. l. 3. ep. 4. p. 899.* & *Valeriola l. 4. enarr. 3. p. 136.* bilis porraceæ & æruginosa propria antidotus vocatur, seu in febribus luxuriet & exuperet, seu in cholera & dysenteria effrenis sit. Sic lap. S. mater perl. & alia huc faciunt, in primis vero in affectibus hepatis laudatissima est cinnabaris natiua, particulis sulphureis acrimoniam salinam temperans & absorbens, mercurialibus coagululum & résoluens, vtrisque eximie temperans excessum omnem. *Fœmina primaria dolore dextri hypochondrii cum serpiginiibus pruriginosis & admodum molestis conflictata, frustra adhibitis aliis, solis curabatur perfecte cinnabarinis.*

Præstat in eiusmodi casibus intimius morbi & medicamentorum vires inquirere, quam in vno acidi & alcali abstractiuo conceptu acquiescere, dantur enim casus, vbi & alcalina & acida vtraque profunt, licet sibi contraria, sed diuerso respectu, vt in podagra, calculo, affectu hypochondriaco ipso, testante id abunde experientia. Et hæc laudata conducunt in ictero, gutta rosacea, lepra, scabie, phthisi, tertiana &c.

Tonum vero roborant & villos, quæcunque acinos glandulosos firmant, humores vero superfluos lymphaticos aquosos amouent, v.g. 1. *leuiter styptica*, quæ cum partium tenuitate etiam terrea sunt in recessu & adstringunt aperiendo, & aperiunt adstringendo, vnde hæc ipsa sunt *hepatica*, vt cinam. cichor. rhabarb. hinc anima hepatis dictum, sandala omnia, schœnanth. ebur f. Δ ppt. corall. spec. diatr. sand. diarrh. abb. quas dia. hodon hepatis vocandas censet *Heer in obs.* In primis vero hanc vicem sustinent amaricantia, in quibus natura vices atque operas insigniter partita est.

2. *Absorbentia vieriolata*, vt martialia, maxime hepatica, icteri, chloroseos, hydropis, scorbuti, affectus & melancholice hypo-

hypochondriacæ vnicum & summum remedium, quæ quidem iam satis nominauimus. Hinc martialia magis in laxis & præhumidis malis conueniunt, abundante, vel exundante & vapescente lymphâ, quam sicca intemperie, vbi eadem deficit, præterquam humida forma.

3. Lympham vel *discuientia*, vel superfluum spissescentem *resoluentia*. Quo loco obiter notandum est, impuritates sanguinis ad exteriora redundantes imprimis characterem suum & fontem nancisci in hepate, vt lues vetera, scabies, lepra, quatuor & bilis erodens, & lymphâ spissescens ibi potissimum resident & dominantur. Et ex hac ratione *mercurialia* sunt hepatica, quippe quæ summam habent vim & præcipuam resoluendi serum & lympham, vt fluore recepto æqualiter decurrat, nec grauet partes. Par ratio est *antimoniatarum*, bez. ʒial. ʒ diaph. ʒ ʒial. cachect. essent ʒii, item *diaphoreticorum*, vt ess. lignorum, decocto eorundem & similia.

Conueniunt hæc tum seorsim & speciatim in fluxu hepatico dicto, exceptis *mercurialibus*, tum in reliquis quoque attendenda veniunt.

Merentur vero & circa horum singulorum vsum attendi quædam cautela ac monita practica. Quorum vniuersale esse hoc potest: 1. *in hepaticis non solum bilis, sed & lymphâ vitia attendenda, ne vel excedat vel deficiat.* In hoc vero maxime peccatur communiter, dum aperire sustinent citra diluentia. Omnis obstructio vasorum notat motum impeditum humorum, tum ab intrinseco ipsorum cum primis vitio, tum ab extraneo quocunque.

Ad motum vero requiritur non solum flatus blandus, vt non acidus, austerus, tartareus viscosus sit humor, verum ipsum principaliter humidum, absque humido enim nulla fluxilitas, nullus in corpore motus fit.

Hinc obseruauimus sæpe hypochondriacos, imprimis virum literatissimum, qui dolore hypochondrii dextri per aliquot annos laborauerat, a chemicis fortioribus & exsiccantibus omnibus læsos eximie, malo potius exasperato, quibus sola infusa exaperien-

aperientibus, & humectantibus, non omittis acidulis, opem tulerunt. Hinc in opprobrium sæpe medicorum dictæ iam acidulæ asyllum sunt & extremum morborum remedium, quatenus aperientes, quas possident, virtutes vitriolicas & martiales plurimo diluente humore habent immerfas. Hinc decocta lignorum non tam sola vi diaphoretica iuuant, quam diluente & fluxilem reddente lympham, neque enim essentia, spiritus vel olea eorundem aque iuuant & id præstant. Hinc obseruauit sæpe *Heer. obs. 22. p. 264.* melancholicos, quibus hepar astuabat, nimio guafaci vsu elephanticos factos, alios, qui calidiori essent hepate, nisi dilutissimum potum fumerent, eumque ex ligno longe a cortice remoto concinnatum, icterum aliaque mala leuissima sibi peperisse, ubi etiam egregium exemplum refert dignum lectu. Hinc continuo aperientium non simul diluentium vsu læditur hepar; imo ipsa materialia, ipsum rhabarbarum noxiū euadere potest.

2. Ita adstringentibus utendum tonicis in affectibus hepaticis, ne obstruamus, præcipue quando obstructions curandæ adsunt. Neque quod de adstringentibus cum certa conditione talibus dictum est, intelligendum de iisdem absolute & simpliciter. Siccant enim adstringentia, & siccantibus hinc lymphæ motum impediunt. Valerid ipsum quoque de croco martis adstringente, quo ipso sæpe partes læduntur, nimio usu.

3. Aperientia moderentur adstringentia, adstringentia aperientia; seu optima sunt, vt iam inuimus, hepatica, quæ aperiant & humorum motum promouent, vna vero laxitatem eiusdem prohibent, quoad acinos glandulosos.

4. Dulcia non humectantia facile bilescendo hepar lædunt. Vt enim passulæ sunt hepaticæ, quod blande humectent simul & bilem inertem suo quoque modo corrigant; ita mel, saccharum, sirupi facile non solum bilescunt, sed & cœnosum reddunt sanguinem ac lutulentum.

Tacemus exterius quoque hepatica illa locum inuenire, quæ mediantibus poris virtutes interius vibrant, digerentia, aperientia, demulcentia, & alia id generis, quamuis refracte agant, imprimis in dolore vel ardore dextri hypochondrii.

LIBRI I. SECTIO III. CAPVT IIX.

De

Spleneticis.

Prius, quam progrediamur vterius, dicendum est aliquid de magneticis remediis in primis hepaticis & splenicis. In mentem venit, quod ad ardorem ventriculi seu sodam curandam in aulis quibusdam solenne est vti carlina scandente, post florem perfectum in semen fatifcente, quæ solo obtutu eandem curat.

Nouimus nobilem eruditissimum, qui malo isto mirum quantum vexatus vna hac vtitur antidoto, cum insigni successu, nulla forsitan alia de causa, quam quod aspectu illo archeus moueatur tortius ad resistendum efferuescentiæ illæ humorum acidiorum & biliosorum *constringentium*, vnde & nobis audit die *Good-Distel*.

Sic etiam tinca & hepatis & spleni medendo communes laudes obrinet; in ictero quidem ista sine dubio agendi ratione, quod (1.) actuali frigiditate ardorem visceris temperet, a consistentibus humoribus ibidem pronatum; (2.) domito frigore & calore corporis iam excitato, poris magis laxatis ab humido coniuncto, facilius inuitari humores subcutaneos biliosos, vt in aliud quoque hoc corpus migrent; idque hinc cum successu non inualido, qualia exempla vidimus ipsi. Pertineat huc de splene memorata a *Cl. Deodoro panth. hygiast. T. 1. c. 11. p. 109.* qui scribit Patauii se obseruasse, tincam piscem lienis tumori viuum alligatum, tumorem abstulisse; & ea quidem vehementia, vt citra ægrotantis periculum ob nimiam, (ita loquitur porro) attractionem diutius detineri non potuerit. Sic & *Mathiol. pref. comm. in Diac.* scribit: hemionitidis contactu spleneticos saluos scimus.

Vt symbolica viscera sunt quoad depurationem sanguinis hepar & lien; ita & symbolica & affinia remedia sunt hepatica

&

& splenetica, non solum his visceribus, sed & pancreati, mesenterio aliisque ^{ἐν τῶν χόρδων} contentis medentia. Cum vero splen maxime dispenset in corpore serum & eius qualitates, hinc medicamenta splenetica dicta respiciunt impedimenta illa ipsa, quæ hic loci se offerunt, seu salia sylvestria, impura, & tartarea sanguinis.

SPLENETICA ergo 1. sunt, *quæcunque motum sanguinis & seri, in colatorio hoc suo retardatum tollunt*; quatenus vincula extranea laxant & annihilant, seu humores acidos, ponticos, austeros excessiuos, & sanguinis partes volatiles figentes corrigunt.

Faciunt id v. g. (1.) *aquea diluentia & temperantia*, aqua fumar. acac. aperit. polychr. Rolf. decoct. aperit. Mesf. fl. & fr. Ex simp. becabunga, fl. bugl. borag. item serum lactis caprini, succi herbarum antiscorbuticarum, modo iis non abutamur, sir. de pomis, theriac. acidulæ, vnicum sæpe splenetorum remedium; hæc quidem, si interius adhuc mali consistat seruities, & ager sit ficcioris temperamenti, illæ quando ad exteriora, articulos, pedes, cutem magis impuritas vergit, & æger est ferosior paulo & habitior, modo cætera consentiant.

Diluentia verò hæc ipsa, singulis quasi communia maxime locum habent quando simul humores serosi deficient, vnde in deliriis & vigiliis melancholicorum eximie profant.

(2.) *Lenia aromatica & amara*, vt præter dicta sub hepaticis, rad. aspar. filic. ebulus, fumaria, cicutaria, fol. buxi, sem. fraxin. fl. genist. summit. & essent. pin. elix. propr. simpl. & antisc. 3 le. M. Pear. extr. splen. bou. pulu. stom. Quercet. abfinthiaca, pulu. latificans, ex aromatibus maximam partem & temperatis constans, tum alias utilis hypochondriacis, tum in palpitatione cordis eorunde m.

(3.) *Alcalia, fixa & volatilia*; hæc quippe cum acido morbofo configunt, idque domant & extinguunt, fluxilitatem humoribus deficientem restituentia; vt plantæ antiscorbuticæ omnes, ipsum quoque asarum, & ex bis parata, aqua hepat. nob. nostro more parata, anima rhabarbari vera, spir. cochlearia

ria

ria cum Ψ , & vrinofus, Θ is Ψ ri volat. spir. Θ *ci ζ vinofus & oleofus varius, hic in cruditatibus & flatibus coniunctis, ille in deliriis summe proficius, vel ipsi potui largiter inditus, vt nescii quasi eundem hauriant, imo & exterius odoratus spiritus fixatos vnice reficit. Adolēscens melancholicus, summo capitis dolore & anxietate laborans, ita, vt ad incantamentum, malum referretur, leuamen subinde fenfit a sale ammoniaco lixiuio indito, excepto naribus odore. Sic & ipse in palpitatione cordis, inprimis caryophyllatus, & syncope hypochondriaca, præcipue vero in quartana, in liene vt plurimum radicata, summe prodest. Sic Ra Ψ ri eximia quoque est, & salia absinth. cent. min. iunip. non solum in febribus, sed & aliis casibus conueniunt.

4. *Alcalina*, terrea & resoluentia, ex simplicibus lap. $\mathfrak{S}$. corall. conch. præp. lap. lazuli; e plantis asplen. spicantha, scolopendr. Lapides $\mathfrak{S}$ cum vino bullitos cum alibi, tum in *pleur. fur.* Helmontius dilaudat, vbi dolori lienis statim se obuēnisse scribit potu vini bulliti cum lap. $\mathfrak{S}$. vnde intra paucos dies omnis dolor & ponderis moles euāuerint, p. 323. Lap. lazuli naturæ solaris, frustra vulgo incusatus summæ acrimoniæ & venenositatis, cum pulueribus purgantibus mixtus & per se in magisterio melancholicis egregie subuenit. Vnde instar regulæ esse potest, *hypochondriacos & scorbuticos a præcipitantibus summum accipere remedium.* Faciunt huc cinnabarina, pulu. cachecticus maior & minor, pulu. absorbens noster simplex & cum vitriolo martis, quocum spleneticis sæpius subuenimus. Imo si dicere volumus, quod res est, tam decantata materia perlata nihil aliud esse vel agere videtur, quam eiusmodi puluis præcipitans ex lap. $\mathfrak{S}$. matre perl, $\mathfrak{S}$ io diaph. factus. Sic & Ra. corall. cum succ. citr. spir. lignor. mannat. ad confortandos hypochondriacos prodest.

(4.) *Martialis* merito hypochondriacorum & scorbuticorum panacea sunt & dicuntur, (de quorum agendi modo iam diximus satis sub aperiētibus,) inprimis solida forma gaudētia, vt croc. $\mathfrak{S}$ atus, saccharinus, cum salibus &c. pulu. cah.

Z

Querc.

Querc. simpl. & cinnabarinus, item Plum. Jris & tinct. Jris
Oris vulgo dicta, quæ nihil aliud est, quam essentia vitrioli ex
misy in aere calcinato, & per se in puluerem fatiscente, cum a-
qua ros. mai. extracta, siue sibi relicta, seu cum arc. Pri in mo-
mento tincta. Laudari hic potest quoque essentia J. vitriola-
ta antiscorbutica, ex Ol. J. fl. Elis *ci Plium a. p. j. v. g. 3b.
& Mus cochlear. 3vj. vel viij. extrahenda l. a.

Hæc vero vna etiam serum exuperans corrigunt, vnde pro-
 sunt in obstructionibus viscerum, hypochondriorum, hydro-
 pis initio, cachexia, palpitatione cordis, scorbuto; melancholia
 hypochondriaca, doloribus & tumoribus hypochondriorum,
 imo cum hypochondria sint fomes quasi omnium morborum,
 hæc ipsa quoque ad affectus capitis, neruorum aliosque exter-
 nos ambitu suo latius patent & spectant, in paralyfi scorbutica
 v. g. & aliis.

II. *Splenetica feri statum volatiliorem seu acrimoniam & lixi-*
uositatem respiciunt & tollunt, vnde phlogosis, ebullitio & rare-
factio sanguinis maior, dolores arthritici scorbutici vagi, sudo-
res colliquatiui scorbutici, nocturni, vigilia, inquietudines, pa-
vores, aliaque oriuntur. Singulis his frenum iniiciunt tum
communia, diluentia aquea, tum (1.) acidula, vt cremor & cry-
stalli tartari, hep. rubr. spir. aper. Penot. rad. & herb. acetos.
Rr aperitiu. item mala citria. Vt enim qui diutius in navi ve-
hantur in Indiam, ob maris effluuia vliginosa plerumque scor-
butici fiunt; ita restatur experientia, illos ipsos nautas, si acci-
piant mala citria, iterum conualescere, quatenus resistunt pu-
tre dini, & salia morbosa terrestria M. S. præcipitant.

Tum (2.) *austeriuscula styptica, quæ fluorum sunt reme-*
dia. Vt enim in priori statu strictura adest humorum, fixitas
spirituum, torpida omnia; ita hic laxitas, fluxilitas, mobilitas.
Ille stimulo, hic freno indiget; felix, qui moderari singula, vt
decet, potest. Hinc & opiata optime profunt splenicis, modo
cum humectantibus, præcipitantibus, temperantibus dentur.
Exemplo esse præter alia possunt menses immodici, frequenter
in scorbuticis occurrentes, nonnunquam quidem simul, quod

de

de aliis quoque hæmorrhagijs valet, ab obstructione viscerum, quatenus coangustatus sanguis denegato sufficienti spacio, exitum quærit necessarium; sæpius vero ob salium rodentium lixiviosorum, vel cum acido mixtorum copiam, item ob tonum viscerum, & hoc loco vteri, læsum, vbi, præter V. S. temperantia *ὀπρ-ασ-μα-ν* hæc ipsa profunt vnice.

Facit huc & spiritus S is, sitie ex O lo S is destillatus, quod pretiosum est & minus vtile, seu confectus solum per mixtionem & solutionem O li S in spiritu O li. Sic etiam huc pertinet tinctura corall. cum tinct. S adstr. Zwölf. mixta, roborans egregium. Taceo vomitum cruentum, scorbuicis & splenetis familiarem.

(3.) *Terrea* quoque iam dicta huc conferunt, & inter hæc galeopsis quoque. Saturnina planta, vrtica ista, inquit *Solenander consil. med. l. 1. cons. 13.* quæ in foliis maculam habet albican-tem, a Plinio lamium vocata, a Bononiensibus milzadella dicitur; cuius virtus in obstructionibus & affectibus splenis probata est. Meminimus ludimoderatorem hypochondriacum puluere florum horum feliciter vsu.

III. *Splenetica respiciunt* & tollunt *recrementa pituitosa tartarea, limosa, sero immersa, & facile in sabulum coenosum, arenulas ac calculum ipsum fatiscencia;* quod ipsum præstant aperientia, generosiora, & (1.) quidem *acida*, potentissima tartari concreti & coagulabilis remedia. Inprimis vero laudatissimus est hoc nomine *us salis*, & ex eo parata tinctura aperitiua *Mabii*, quæ nihil aliud est, quam spiritus salis refractus & tinctus. Refractus *sale tartari*, spiritu salis P ri vol. vitri puluere, vel quocunque alio alcalino; tinctus *torna solis*, vel fl. viol. horumque tinctura. Hæc famosissima erat & viuente B. *Mabio*, & post fata illius, vt lucrum & famam auctori conciliauerit.

Operæ pretium est, eius encomia ex literis eiusdem in concione funebri expressis, huc excerpta dare: tinctura aperitiua est panacæa hypochondriaca, confortat fermentum stomachale, excitat appetitum, discutit flatus, aperit venas mesenterii & lacteas, pellit tartarum hypochondriorum, aperit lienem & ob-

fructiones hepatis, fistit sitim & calorem internum præternaturalem, pellit vrinam, calculum, præservat a putredine, fouet calorem naturalem, (corrigendo cruditates;) cum fructu adhibetur contra hydropem, cachexiam, pallorem, icterum, colicam, febres &c. Quæ, si prudenter applicentur, longe sunt verissima.

(2.) *Alcalina & enixa*, seu salia varia, inprimis etiam sal ammoniacum eiusque flores, & cum eodem paratus liquor, martialis e floribus martialibus nigrioribus vitriolicis, in fundo cucurbitæ post perfectam sublimationem reperiundis per deliquium solutis, commodissime cum ess. absinth. ess. lign. aloes in Ram. $\mathcal{J}$ is absinthiacam & balsamicam, cum elix. propr. addito ol. caryophyllorum, cum M. S. antiscorbutica ex spiritu cochleariæ $\mathcal{F}$ ri & Θ is striato, additis essentia anodynæ aliquot guttulis, aliisque miscendus.

Spectat huc etiam arcanum $\mathcal{F}$ ri rite elaboratum, & ex his parata, vt Ra $\mathcal{J}$ is, cum eodem liquore martiali extemplo in id prouide instillato confurgens, imo aquæ quoque martiales. Hinc pro more seculi Lang. l. 1. ep. 48. Præsentissimum indurati splenis remedium dicit aquam, in qua ferrum candens extinctum.

(3.) *Aromatica*; vt enim spleneticis sunt sputatores & flatulenti, ita stomachica aromatica iis egregie subueniunt, v. gr. spir. menthæ, elix. Oli Mynf. ess. carmin. & alia.

(4.) *Abstergentia, diuretica & nephritica*, non solum calculo futuro contraeuntia & arthritidi, ischiadi, aliisque doloribus scorbuticis; verum etiam copiosos serofos humores & restagnantes auertentia, vt in hydrope, cachexia.

Resoluentia hæc & externe eximie conueniunt, v. g. ol. carmin. Mynf. $\mathcal{F}$ ri fœt. cappar. laterin. empl. de cicut. cerat. de ammoniaco Forestii, empl. ad quartanam ex odoriferis Helmont. empl. magneticum &c.

Et hæc ipsa non solum causam vnã affectus hypochondriaci, nempe $\alpha\epsilon\rho\omega\sigma\tau\iota$ chyli impeditam respiciunt, pituitam ventriculi abundantem nimis expediunt, $\mu\acute{\alpha}\lambda\upsilon\sigma\tau\iota$, seu inertem chyli mas-

massam corrigunt; Verum etiam alteram, depurationem sanguinis læsam restituunt, & ab vtrisque deductos affectus tollunt, nominatim palpitationem cordis, syncopen, quartanam &c. Hinc & in arthriticis & nephriticis curandis hypochondria semper respicienda; optimaque sunt eo casu medicamenta salina, vtrique conuenientia, vt spir. ☉. tinct. ☿. arc. ☿. ri.

Egent vero & hæc suis cautelis, facile ex dictis fluentibus.

1. *In genere variant splenetica pro vario & diverso splenetorum statu.* Non vno eodemque se habent splenetici modo, ita enim generali & latiori vocis vsu hypochondriaci, & scorbutici audiunt. Pertinet huc communis & simplicissima scorbuti diuisio, quod vel calidus sit vel frigidus; diuersis vterque stipatus symptomatibus. Multum ergo interest, qui quibus vtantur, & quæ medicamenta magis polychresta sunt, & singulis magis conuenientia, præ reliquis quoque esse splenetica constat.

Fluunt ex hoc generali asserto plura specialia, & quidem
2. *volatilia tum salina, tum spirituosæ & aromaticæ scorbutico frigido profunt, calido nocent.* Nocent, quibus humores serosi sunt efferati, mobiles & exacerbati, vnde vigiliæ, inquietudines, φλοζωσις, anxietates, motus spirituum turbatus, omnia sursum deorsum mouentur, turbantia & laceffentia archeum. Plurimum interest, non irritare quiescentem hostem, nec crabrones irritare.

3. *Acida splenetorum remedia.* Non negamus acidum morbosum sæpe in his peccare, negamus vero in morbis ab acido oriundis acida non esse remedia. Conueniunt incisoria, virtute in fixitate humorum, cum aromaticis imprimis. Profunt figente, temperante & præcipitante natura, in rarefactione nimia, & imprimis in solenni scorbuticorum hæmorrhagia quod egimus *Ann. III. Ephem. Germ. obs. 106.* Profunt in coagulo humorum tartareo corrigendo & resoluendo; idque omne præstant cum insigni efficacia.

4. *Diluentia vt aperientium, ita & splenetorum imprimis ætuationi vnicè veliscantur.* Eo nempe statu, vbi serum non abundat, vel restagnar, nam alioqui noxia potius fuerint, ha-

bita tamen ratione ventriculi, ne facile noxam & labem contrahat. Frigida quinimo sepe præ calidis sunt convenientiora, hinc maxime temperamenta sunt distinguenda & coniunctæ intemperies.

5. *Ut fixitate magis lien præ hepate peccare solet, sic & maiori volatilitate & adiuuitate medicamentorum gaudet.* Communia enim quidem & symbolica sunt utrorumque remedia, respectiue tamen lieni maior gradus aperiendi debetur, quam hepatis, quod bilis respectiue minus fixior fit natura sua.

6. *Dulcia spleni minus amica;* neque enim quæ reliqua præstant, ipsa cum aliis habent communia; non fixitatem humorum corrigunt, non volatilitatem & lixiuositatem, non limositatem & coagulum; quin omnibus potius cooperantur & producendis inferunt, quam auertendis. Hinc quæcunque dulcia sunt splenetica, vel splenetis gratiam conciliare debent, speciatim sunt notanda. Notabilis est radix polypodii, splenetica omnium concessione, dulcis, sed temperata, præcipitans, terrea simul, unde mobilibus reddendis & extergendis fixis terreis humoribus inferuit.

Alia vero saccharata & mellita minus hoc priuilegio gaudent, vnde tot sirupi aperitiui merito castrandi sunt & immi- nuendi. Hinc egregio strategemate sirupi acetosi inter splenetica recensentur; ut abstergendi promptius exequantur minus, acida vero mitigentur.

Hinc sir. de pomis, & sir. sceletyrbicus Foresti habent quidem eximie locum, magis tamen secundaria medendi prouincia, quam primaria. Constat vero hic ex cochlearia & becabunga, illo quoque commodo, si secundum intentionem auctoris iudicemus, ut volatile fixo temperetur. Hinc confectio alkermes licet splenetica vel maxime iudicetur, ob lapidem lazuli, aliaque, non tamen promiscue inter lazificancia memoranda. Nocent vero præ reliquis, *κνίθισιν*, quod fermentatiua vi non componant, sed potius exfulcitent feruidos, saluos, acres humores, adaucta simul bile, quæ in omnibus melancholicis simul peccat; vnde hysterica, epileptica, & familia symptomata facile

cile si non excitant, tamen exasperant, ipsaque dicta confectio alkermes non tam confortat eo casu, quam laedit.

7. *Martialia feces tingunt, ructus cient, motum corporis requirunt.* Grauant ventriculum eadem, nisi laxitas, humiditas & aciditas adsint, & contra ea quando operantur bene, feces tingunt, non alia ratione ac vitriolica dulc-austera cum sulphureis resinosis resolutis mixta; resolutis, inquam, cum liquore aqueo coniuncto; quatenus acidiores humores iisdem saturantur in ventriculo, hinc progressionem facta, accedente resina bilis liquida nigredinem ob praetiam vitriolescentiam expandunt & ad oculum sistunt. Hoc nisi fiat, vt non operantur, ita culpam imprimis in denegata resolutione habere certum est. Ructus vero cient, nisi minori quantitate, & correcta dentur, non aliter ac affuso liquore acido bulla excitantur plures, dominium caloris non aequae agnoscentes. Motum vero corporis requirunt, vt actuato calore ipsa quoque magis resoluantur & prouoluantur, pigriora in se & resistentia.

LIBRI I. SECTIO III. CAPVT IX.

Nephrificis & xvij. mojs.

Cum non solum toto die experiamur, ex arthritide fieri nephritin, & vice versa, prout loco variat materia morbifica, & hypochondriacos quoque idem fatum experiri, ratione consentiente merito statuitur, continere tres hosce morbos: calculum, arthritidem eiusque species, & affectum hypochondriacum, quoad causam materialem; Generalem vero tanquam matrem esse affectum hypochondriacum, ex quo ceu fonte proxime scaturiunt. Neque differunt nisi coagulo, seu quod illud ipsum materiale tartareum, minori in reliquis, maiori in calculo quantitate adest; in illis fluidum, in his concretum; in illis potentia, in calculo actu magis cohaerens.

Tres

Tres vero classes NEPHRITICORVM constituimus, neque enim plures indicationes circa hæc loca præcipuæ dantur, neque materia amplius patet. Resolunt coagulum, seu materiale calculi; mitigant dolorem coniunctum & acrimoniam; pellunt, seu exclusioni calculi vacant, laxando vias & pellendo ferum.

Optima & præcipua ac vniuersalia quasi sunt resoluentia. **I. Resolunt**, quæcunque materiam tartaream disiciunt, & coagulum fieri non permittunt, exturbando sabulum & salinum vinculum, quæ ipsa sunt genuina lithontriptica.

Coagulum ergo hoc respiciunt resoluentia, seu in fieri constitutum, & materiale antecedens, qualia sunt amurcam venarum & sanguinis tartaream hypochondriacam defecantia, aperientia, anthypochondriaca & abstergentia, de quibus hætenus abunde diximus; seu concretionem & separationem in renibus subiens, salis & terræ, interdum & pituitæ, symbolificatione.

Præstant illud principaliter *salina*, prout diffusa vel modificata aliter sunt, magis vel minus actiua. Adeoque etiam resolunt improprie paulo aquosa, diluendo & abstergendo; quæ quo magis vel minus caractere salino sigillata sunt; ita quoque magis vel minus resolunt, latitante sæpe sale, attamen satis efficaci. Talia sunt aqua alkek. cerefol. perosel. fragor. portulac. onon. vrtic. noli me tangere, nephritica aquosa compos. vt lithontr. & antinephrit. *Myns.* succus betulæ & exinde parata cereuisia, quod quidam fieri curarunt, it. iuscula, decocta, infusa varia.

Resolunt καὶ ἔξοχῶν, vt diximus, *salina* omnis generis, siue sal illud magis sit latens, seu patens & productum; Latens in simplicibus, patens in preparatis magis. Sic lithontriptica sunt rad. s. aper. mai. & min. onon. quæ in hernia quoque carnosâ est experta, rad. alii, pro arcano habita, si singulis vel nouiluniis saltem vel quadris particula sumatur, externe item; rad. pimpinell. saxifragæ hinc dictæ, rad. raphan. rustic. & saxifrag. albæ granulata, quam semen in officinis vocant; it. filipendu-

pendula. Ex herbis resoluunt petrosel. cerefol. faxifragia omnis, quò & faxifrag. aurea *Dodonai* spectat, heder. terrestr. virga aurea, herba thee.

De virgâ aurea non dubitamus insignisimum ac elegantissimum locum ex *Barclaji Satyrico p. 1. p. 51. seq.* totum laudare, transcriptum. Spondet enim calculoso triduanam curationem. Cui cum aduisset æger, in proximo monte, vota faciens Æsculapio, virgam auream offendit, herbam sc. quæ calculo bellum indixit multò feliciter, quàm aut veratrum amentix, aut vulneribus ascyron. Hæc laciniatis foliis piloque ita brevi, ut penè curiosos oculos fallat, crenis denique tenuibus & sæpè in obtusam speciem oras secantibus, mediocriter assurgit. Radix caulisque lignea subtiliorem succum in herbam transferunt. Planta ad ingenium terræ nunc cubitalis, plerumque eminentior, insignis fastigium floribus ad examen turgentibus cingit, & virgæ aureæ est nomen, siue quoniam aureæ ac penè diuinæ virtutis est, siue quod præstantis metalli colorem exigui floris venustas æmulari. *Cæterum contusum in renibus calculum in innoxium puluerem solvit.* Non in latere, non in vesicâ dolor; adeò ut tam facili remedio pudeat calculum timuisse. Etenim in hyemem siccatur æstiuis umbris planta, & ubi grauitas lateris coeuntem morbum prælagit, aureus puluis ad drachmam mero delibutus sumitur, siue ovo leuissimè cocto permixtus. Recenset verò obseruationem, quod ubi recentem plantam adhibere coactus fuisset autor, primo die nil visum sit ad morbum fecisse medicamentum: sed biduo deinde repetitum supra fidem est, quàm egregiè resellerit acerbissimum morbum: sordibus pulvis abundè vesicam exoneravit, cœnosumque saccharum penè sanguinis imagine pinxit,

Pulveris ejusdem virgæ aureæ mirabilem successum, à se primò diuulgatum felici successu nobilem matronam comprobasse in innumeris nephriticis scribit *Car. Pisol. de serof. colluv. n. 388.* item probatum dicit *Solenander consil. p. 66.* de cocto verò herbæ thee vtentes Sinenses calculum nesciunt quod abstersiva subamaricante vi egregiè exitum faciliet generato ex necessitate materiæ calculo.

Aa

Porro

Porro omnia ossea & lapidosa, è vegetabili & minerali re-
gno, sunt lithontriptica. Sic bacca alkek. acac. arilli cynosba-
ti, ossa dactylorum, nuclei ceraforum, mespilorum, persicorum,
lap. ☉. percarum, carpionum, ludus humanus, lap. iudaicus
lyncis, nephriticus, pisolidus huc faciunt. Item lignum ne-
phriticum, aquas inficiens, millepedes præparati, ob sal ni-
trosum volatile, quo pollent, ex compositis troch. de alkek pulv.
lithontripticus A. ex acidis crem. & cryst. ☿ri, ☿us ☉lis simpl.
& coagul. clyff. ☿ii vterque, Ra aperit. ex ☉lis ☉lat. *Mysf.*
arcan. duplic. eiusdem, ex alcalinis sal succini vol. liquor. &
magist. ocul. ☿. Ra ☿ri simpl. & compos. it. liqu. nephrit. ani-
mal. & mineral. *Mich.*

Resoluunt ergò *salina* omnia, seu *acida*, seu *alkalia*, seu *media*,
singula diuerso respectu & suo agendi modulo; *salia* verò volati-
lia, si *sal succini sulphureum* & unctuosum simul exceperis, in
hoc censu fixis minus sunt efficacia facilius quippe dissipabilia,
nec operationem suam illuc differentia.

Resoluunt etiam *salina - sulphurea*, tum temperantia, præ-
pollente sulphure magis rosido & aquoso, vt rad. glycyrrh. se-
men dauci *Helmontio* celebratum, lithospermi, seu milii solis, vio-
larum, cuius in ischuriâ usum expertissimum deprehendimus,
laxatâ simul aluo, (quod in nephriticis pro beneficio est;) it. se-
men lycopod. seu anthera musc. terrest. clauat. Ex animalibus
seu marinis celebre est sperma ceti, cuius vsus resoluens &
in asthmate, casu ab alto, tussi & aliis casibus notissimus, &
in calculo quoque eximius, cum ocul. ☿. v. g. & sale vol. suc-
cin. mixti. Tum magis activa, sulphure volatili resinoso & sale
magis fœta, vt terebinthina, succinum, bacca iunip. rob. &
malu. iuniper. ol. iunip. spir. & ol. tereb. spir. nephriticus com-
pos. Violaceo odore vrinam tingunt hæc ipsa oleosa, inprimis
terebinthinata, quatenus intus in sero resolutam resinositatem
suam sulphuream balsamicam in sero, & consequenter vrinâ
expandunt & explicant.

Resoluunt *mixta*, quæ vtroque principio fœta & mixta,
inter se sunt ex diuersis particulis, duplici sine satisfaciencia.

Sic

Sic pulvis commodus resoluens est ex *Pro Glato*, lap. *S. cryst.* *Fri* & sem. *lycopodii*, aliique similes. Singula hæc salis tartari eminentiam, seu salis & terræ symbolisationem eneruant, arenulas & sabulum cum vrinâ educunt, archeum renum confortant, coagulum & fermentum calculi disiciunt eumque atterunt, pituitosum verò mucum attenuant & liquant.

II. *Mitigant* dolorem & acrimoniam, vellicationem & tensionem spasmodicam plexûs nervosi & membranosi attendentia. Hac ipsa vt maximè sunt necessaria, ita id præstant in genere, quæcunque spicula acuta, triangularia, salina edomant, & ad frugem reducunt, seu pondere & mole coniuncta sint renibus onerosa & molesta, seu solâ rosione.

Mitigant (1.) *aquea-pulposa* & gummosa, quæ inuiscent quasi & obtundunt salium vim illam, vt rad. *alth.* pulpa *casia* &c.

Mitigant (2.) *aquea-oleosa*, vt emulsionem, lac & semina in emulsionem liquata; quæ & stranguriam respiciunt, & *cantharidum* sunt antidotus. Exemplum tale annotavit *Langius l. 1. ep. 47.* & nos consimile quoque obseruauimus, refrigerando hæc & temperando simul stimulum feminalem *ὀρασμῶν* temperant.

Mitigant (3.) *traumatica, neruina, balsamica*, & pro re natâ leniter adstringentia. Inter traumatica *plantago*, eiusque essentia, extractum, sirupus, laxitatem renum, inprimis diabeticam, egregiè corrigunt; essentia item traumatica, pulvis stypticus. Sic & *cinnabarina* in paroxysmo cum oc. *S.* seu resoluentibus & anodynis sunt laudatissima.

Mitigant (4.) acrimoniam simplicem, seu cum feruore & *ὀρασμῶν* saltim, non item cum rosione coniunctam, *acida*, quorum instar omnium, præter dicta alia, est hepaticum rubrum.

Mitigant (5.) *anodyna*, vnicum naturæ laborantis & afflictæ solatium. Hæc quippè non remoram iniiciunt vis, vel obstruunt, sed urgentes dolores sopiunt, vnaque roborant naturam, vt non tentatur membranofum genus nimis, & induciis

concessis fortius infurgat, quin ita iuuetur, vt tolerare possit, vt vincere. Ut enim pellentibus summa noxa inferitur nephriticis; ita à sedantibus summa virtus expectanda.

Profunt illa tum aliis in casibus, tum in calculo paroxismante, & mictione cruenta potissimum; Opiata verò magis in renibus primariò affectis & lancinatis, non item in seminis æquè vitiis.

III. *Laxant* vias & educunt partim *aquosa*, vt, præter alia laudata, thermæ, acidulæ, & potus ipse; nisi enim hic suppetat, non æquè & commodè educationi aptatur calculus, nec viæ, per quas, renum tubuli, ureteres, & ductus vrinarii è vesicâ, æquè expediuntur, quæ in actu præseruationis & curationis officium faciunt.

Inter hæc *laxando mitigantia* & *mitigando laxantia* sunt optima, breuiter, oleosa liquida vel quasi talia, internè & externè optima, v. g. ol. amygd. dulc. tum solum, tum cum vino maluatico haustum. Hæc ipsa sanè in ischuriâ & præclusionè exitus à sabulo vel calculo maiori insigniter profunt. Adeoque & in paroxysmo nephritico cum reliquis, inprimis resolventibus, quæ anima quasi sunt lithontripticorum, maritata, plurimam opem præstant; præcipuè illa, quæ vtrumque præstant, & emolliunt scilicet & resoluunt, vt sperma ceti, aliaque, & dolores ipsos leniunt.

Externè huc faciunt *clysteres* ex emollientibus & nephriticis; *balnea* ex iisdem, *linimenta* ex ol. scorpion. f. & Matth. iunip. succin. chamæm. anif. &c. Parata; item *unguenta* ex unguent. dialth. c. oleis destillatis remixto, & *Cataplasmata*, quibus omnibus curatio calculi absolvitur reuerà, vnâ cum symptomatibus ipsum comitantibus.

Circa hæc verò, non minus ac in aliis, cautelæ quædam habent locum: 1. *Quæcunque renibus, eadem & vesicæ conveniunt.* Officium enim habent mutuum & sororians, mireque sibi consentiunt & connectuntur. Ude non alia sunt medicamenta, pro vesicæ calculo, quàm pro renali; non differunt nisi loco, qui solus tamen attendendus probè est, cum & ischuria alia vesicâ

ple-

plenâ, alia vacuâ fiat. Neque obstat, in vesicâ quoque calculum augmentum capere & concrefcere posse, vti ad aliquot uncias sæpè excisus fuit, qui à renibus nunquam potuisset saluâ vitâ detrudi; à renibus tamen materiale calculi suppeditatur, quod ab archeo vesicæ læso, quatenus ibi fit segregatio major, quàm fieri non debebat, in coagulum ibi fatiscit, non quod spiritus lapidificus sit in renibus, sit in vesicâ, sed in ipsâ materiâ coagulabili, salino-tartareâ. Conueniunt vtraque generali illo magmatis tartarei obice, differunt specialibus vt morbis, ita & remediis, habito tamen semper ad se invicem respectu, id quod etiam de mictu cruento diabete, & aliis valet.

2. *Qualibet remedia nephritica debentur suo indicanti speciali.* Felix, qui hæc tum in his, tum aliis quoque nouerit. Noverit enim verè specifica morborum omnium remedia. Hinc ipsa dicta nephritica inter se non sunt confundenda. Singula nempe sunt nephritica, sed non omnibus æquè nephriticis proficua; non sunt ergò temerè confundenda inter se, ne doloribus pel-
lencia, pellentibus anodyna substituamus. Distinguenda sunt tempora, distinguendi sunt affectus, distinguenda etiam remedia. Cumque imprimis pellencia noxia esse possunt & soleant, pellencia vrinam, pellencia cum vrinâ calculum, de iis seorsim dicemus. Duplicia hæc sunt diuretica, calida & frigida, quæ vtraque nocere possunt, partim, licet per accidens, quatenus compactionem calculosæ materiæ iuuant, factâ indecenti separatione eorundem vsu. Adeoque calculum in fieri compingunt magis, ablatâ v.g. portione aqueâ, relictâ tartareâ; partim, quatenus præsentem calculum, eumque quietum, intempestivè ad pelvim è loculis & tubulis suis precipitant, vnde ischuria promptè consequitur. Inter calida sunt olea destillata nephritica, succin. iunip. tereb. & cum his præparata, bals. *Æis* v. g. largiori etiam quantitate hausta. Vidimus inde non rarò ischuriam, vel dolores salim auctos, quandoque & mictum cruentum exortum. Inter frigida succus betulæ, & acidulæ imprimis hæc vice memoranda; à quorum primo diabetem vidimus factam, ab altero ischuriam lethalem in B. Wigando, cum in paroxysmo ne-

phritico, medico inconsulto, bibisset acidulas, vnde ab ipso illo momento vrina substituit, ad mortem vsque per XI. dies.

3. *Videndum in singulis, quid magis urgeat, quid contraindicet.* Hinc licet resoluentia vel *ἰσχυρὰ* sint nephritica, expediant obstructions & coagulum tartareum ac pituitosum, vt vrinae secretioni & collectioni liber detur transitus, adeoque calculosis, infarctui renum & vreterum, educationi arenularum, ischuriæ vnicè conueniant, archeumque renum debilem sollicitent; attamen dantur casus, vbi stant post principia & nocua potius quàm proficua sunt. Quando nempe vel erosio adest, vbi non nisi temperiora ex his simul profunt, ut oc. 26. vbi asperitas viarum lenienda est in scabie, calculo, exulcerationibus, ardore à cantharidibus doloribusque inde productis, quod & de *νυσινός* valet omninò, sed & mitigantia neruina, roborantia, paregorica, anodyna profunt, roborando, consolidando & mitigando debita; Vel, excretoria actio nimis citatur, vt freno egeat, in diætiis partim, partim verò & præcipuè in diabete, mictu cruento, viarum laxitate, & suo modo quoque in pollucionibus & gonorrhœâ, incontinentiâ vrinae. Proficua tunc potius sunt temperantia, mucilaginosâ, terrea, glutinantia, traumatica, leniter adstringentia, remorantia refrigerantia intus & extus adhibenda, quæ sapiendi & demulcendi vsu naturæ succurrunt.

4. *Nephritica, si quæ alia, vehiculo egent humido.* Et eo quidem tum alimentario, tum medicamento. Cum enim perpetuum ibi fiat stillicidium, illud nullo modo interrumpendum sed iuuandum potius potu & humectantibus. Hinc calculosi, cum non possit nisi mediante vrinâ prouolui sabulum & calculus, à potu manifestè iurantur. Neque verò onerandi etiam renes nimis sunt, quod in ebriosis fit, vnde & vesica plus iusto extenditur sæpè, & renes debilitantur in excretionem.

5. *Topica internorum vim iuuant, illi loco applicanda, vbi penetrare, vel iuuare magis per accessum possunt.* Iuuant vim internorum seu laxandum, seu mitigandum, seu resoluendum fuerit, quæ tria præcipua diximus circa lithonriptica. Quin in genere

genere topicorum magna vis est in toto corpore, quod vis eorum à calore actuetur, per poros communicetur, & morbo ejusque causis fit contraria. Sic, præter balnea & clysteres emollientes paregorica vi conspicua, vnguenta lumbis applicata laxant & mitigant, non obstante vallo ossium, accendente calore facculorum externorum cumprimis. Variant verò & pro diversitate locorum.

6. *Renibus pro ve natâ & calefacientia & refrigerantia topica conveniunt, horum verò selectus notandus.* Calefacientia ex oleo tereb. destillat. & aliis etiam in ipso mictu cruento vi balsamicâ suâ profunt; item in calculo, ischuriâ, abundè jam exposita. Refrigerantia verò imprimis in diabete, de quo legi meretur *Cardanus lib. de Curat. admir-cur. 27.* vbi scribit, ex urinae profluvio felicissimè & sæpè unâ die se sanâsse, abstinendo à purgantibus medicamentis, abstinendo à pinguibus, dando vuas passas, lentes, calidis vtens; renibus verò adstringentia imponendo. *Meminit etiam se invenisse remedium ad diabetem specificum, quod inter secreta retulerit.* Addimus verò, vnguentis ad gonorrhœam & pollutionem nocturnam fidendum minus esse, quod vi vnguinosâ laxent, terrêa non penetrent.

LIBRI I. SECTIO III. CAPVT X.

De

Uterinis.

UTERINA, si vlla alia medicamenta specificâ, ex latitudine & ambitu suo sunt metienda, tum respectu diuersarum actionum, vel effectuum, quæ hic concurrunt, tum respectu consequenter indicantium, istis oppositorum.

Commodè verò possunt triplicia statui, velut tres distinctæ species sub uno genere contentæ, ita tamen, vt contrariorum contraria sit ratio in quibusdam. Sic primi generis vterina sunt

na sunt EMMENAGOGA, seu quæ menses mouent; ea enim præcipua & radicalis vteri est actio, per menses secernere sanguinem, aliàs in nutrimentum corporis, vel nutrimentum foetus cessurum.

Hæc ipsa, quamuis inferius seorsim & latius quidem tractanda exercitamenti loco, diuidemus in *Communia* & *propria*. Uti enim nihil aliud sunt emmenagoga, quam referantia occlusas vteri vias, occlusum sanguinem ad exitum destinatum; ita duplicia sunt ipsa: vterum ad secretionem disponentia, & sanguinem ad eandem aptantia; seu vt consent sibi viæ, per quas, liberæ, & humor seu sanguis aptus, *ἐργασμῶν*, exitum affectans.

Si ergo sanguis in culpâ fuerit, eundem aptant & exuscitant, quæcunque, (*præsuppositâ sufficienti, imò respectivè abundante quantitate eiusdem,*) qualitatem vitiosam pituitosam, acidam, ad motum ineptam corrigunt, vt *ἐργασμῶν* menstruum & lunarem recipiat, fermentatione & rarefactione consimili torulis suis non contentus exundet, & *ἀναστομάσει* naturali amplio-rem viam affectans excidat.

Emmenagoga ergo sunt hoc nomine quasi specialia tum *salina*, tum *sulphurea*, vtraque volatilia, media, vel fixa. Inter *salina* sunt spiritus Θ *ci, simpl. & compos. oleosus, fuligin. Θ Ψ ri vol. C. C. cochlear. Θ succ. volat. borax veneta, spec. diaborac. Mynf. Θ artemis. Ra Ψ ri & similia. Inter *sulphurea*, seu volatilia oleosa: sabina, crocus, angel. camph. bacc. lauri, myrrha, troch. de myrrhâ elix. propr. ol. zedoar. cin. succin. sabin. simpl. & crocat. Mynf. & aromata omnia, caryophyll. anthophyll. cost. Ar. vt & plantæ aromaticæ, amaricantes & acriusculæ, v. g. calamenth. ceref. dipt. Cret. rosm. pulg. nepetha, melissa, marrub. alb. matricar. artemis. rubra, flor. cheir. Ex sem. cicera rubra; rad. rubr. tinct. zedoar. succinum, flores $\mathcal{A}$, aloëtica, elix. vter. Croll. es. myrrh, succin. & mixta.

Faciunt huc ex generalibus etiam (1.) *Purgantia*, fundendi sanguinem virtute conspicua, imprimis amaricantia, abs quo-

rum

rum ope parum proficius sapè reliquorum vifitur ufus. Cumque *διμαρυωδ* remedium non detur in naturâ, licet id ex Galenicâ hiftoriâ probare velint nonnulli, vel faltem non falutare, fuccedaneum huiusmodi & optimum quidem præbent purgantia, remoras auferentia illas, propter quas natura effundere fuperuacaneum nequit.

Nec abntunt. (2.) *diaphoretica*, volatilia & media, ita quidem vt non tam in fudores æquè cogatur corpus, adeoque ferum exhauriatur nimis coactiuè, fed vt magis fundendi & rarefaciendi fanguinem fine id fiat.

Præcipuè verò communia inter memoranda funt (3.) *Martialia*, quæ vniverfalia funt aperitiua, & potiffimum ac genuinum menfium obftrictorum remedium. Poffumus ergo & hæc emmenagoga in *pellentia* & *aperitiua* commodè diuidere. Pellentia funt fortiora iam dicta; aperitiua, tum mitiora eadem, tum martialia & alia fuperius laudata: *croc. ♂* *Aratus*, qui vel folus c. *Jap. ♂* rad. *ari. crem. ♀* & *oleo cin. fufficit*, *croc. ♂* aperit. quicunque, pulueres cachectici vel maioris vel minoris apparatus, itidem cum oleis maritata, non tam ad correctionem martialium exhalationis nidorofæ, quam fortiora aliquando præftant, vel ventriculi iuuamen, vt eò melius ferrum quafi concoquere poffit; quàm vt fanguinis rarefactioni & *ὀργασμῶν* velificentur magis. Sic & *Ra ♂* aperit. quæcunque generofior inprimis *♀ea*, ob fermentandi, & humectandi vim & volatilis, item vina martialia, aliaque ex vtrisque parata infufa.

Profunt hæc in menfium fuppreffione, & ex his productis fymptomatibus curandis, & hifce affnibus menfibus tardis, paucis, inordinatis, decoloribus, dolorificis & qui alii modi illorum funt, corrigendis, in *chlorofi quoque*, inprimis pofteriora communia; item in mouendis lochiis & purgamentis poft partum, vbi pellentia mitiora ex melifâ, flor. rofmar. rad. zedoar. galang. *croc. anthophyllis*, *caff. lign. rhabarb.* conueniunt, ad concretionem, *στάσις* & grumefcentiam illic tollendam, vnaque ad dolores poft partum, & fymptomata hystERICA præcauenda, & curanda.

Bb

Emme-

Emmenagoga verò sunt dandatum quibus iam fluxerunt menses, subsistunt verò iam; tum, quibus nunquam adhuc fluxerunt puellis, fluere tamen debebant, adeoque id symptomatibus variis, pallore, lassitudine, macie, lypothymiis demonstrant.

Speciatim verò quædam ex his cum conueniant in partu facilitando, de iis quoque in transitu dicenda quædam veniunt.

Diuidi verò, uti distinctio sine gaudent, optimè queunt PARTUM FACILITANTIA I. in *emollientia*, quæ & antecedente gestationis ultimo tempore laudem merentur, ut *balnea*, ex maluâ, alth. fem. fen. græc. aliisque emollientibus & vterinis mitioribus aperientibus; *Vnguenta*, ex vnguent. dialth. *olea*, ut momord. quæ in ipso actu pariendi impedito formâ *fortuum*, clysterum, qui eximii eo casu sunt, & linimentorum vnice profunt; illis tunc temporis viis exitus ipsius, ut priori casu abdomine solùm. Pertinet huc etiam pinguedo viperarum umbilico inuncta; ir. balsamum puerperarum *Zobeli*.

2. In *confortantia*; cum enim natura expellat, viribusque ad expellendum egeat, doloribus vero sæpè fatigetur; merito confortando accingitur ad fœtum excludendum magis; vnde duplicia constituimus (1.) *balsamica*, sulphurea blanda, sanguinem in motum citando, & partes oleosas augendo, ut vinum, vinum maluât. aqua & oleum cinam. cord. Sax. vit. Mul. carfinc. meliss. c. v. embryon. aliaque spiritibus roborandis proficua. (2.) *Nerulina*, tensionem, quæ ex necessitate molis confurgit, membranosi generis solantia, vnde sæpè tunc motus convulsivi lethales oriuntur, vel syncope lethalis consequitur; hisce verò prospicitur huic casui, & in primis cinnabarinis, quæ simul fluxiliorem sanguinem reddunt. Legi hanc in rem merentur, quæ pluribus commentatus est *Langius miscell. cur. t. 23. p. 97. seq.* vbi specificum cephalicum ex cinnabari antimonii mirè secundare partum latius probat experimentis & rationibus.

3. In *stimulantia* seu *pellentia*, itidem vel *salina*, quorum oranium instar est borax veneta, salis yterini nomine merito

ritò veniens ad ℥℔. vel ℥ij. pro re natâ data. *Langius l. t.* (vbi plura elegantia alia habet) lucinæ nomine occultit, nil aliud verò quàm boracem intelligit, cum fundendis metallis sal aptum vocet. Vel *sulphurea*, ut crocus, succinum, eiusque oleum album & flauum quoque, quod experimentis suis confirmauit inprimis *Grillingius in obseru.* myrrha, eiusque trochisci &c. Solemus v. g. recipere boracis ℥j. croc. ℔. ol. cinam. gutt. j. pro 2. dosibus, dando duabus horis post alteram, si prior non suffecerit. Par ratio est specifici Helmontiani, hepatis anguillæ cum felte exiccato, nam fella, vt notum est, stimulant; it. pulueris ad partum August. spec. diaborac. Myns. Vehiculum verò constituunt, aqua pufeg. lil. alb. medii quasi generis, vt etiam huius classis est essentia ad partum Mich. Ex quibus patet, emmenagoga quoque partui difficili deberi, mutatis paulò circumstantiis, & quæcunque menses promouent, propriè dicta, pellentia, illa etiam fœtus exitum accelerare.

Danda verò sunt emmenagoga & fœtum pellentia, seu partum facilitantia iusto tempore, vt cum naturâ, non inuitâ ipsâ agamus. Tempus nempe mensium mouendorum est illud ipsum, quod vel natura iam solita est actu exprimere in consuetis, archeus quippe vteri cœlorum rhythmum explicat; vel si nondum fluxerint unquam, illud, quod signis certis affectare eandem exitum docet; quodque est præcipuè nouilunium. Hoc enim nisi obseruetur, frustrâ dantur vtplurimum medicamenta & contra. Tempus verò partum sollicitandi est ex eadem, regulâ metiendum, quando fœtus instat & portarum apertio facta est, nisi enim hæc adfuerint, frustrâ & intempestiuè stimulaueris.

Vtique illis quædam huc facientia addamus, vtrique intentioni velificantur vniuersalia, non omittenda, vt V. S. tum in mensium defectu cum primis, tum etiam in partu difficili ipso, quo de vid. *Binninger. cent. 7. obs. 75. & cent. 4. obs. 9.* clysteres, & alia.

Quemadmodum verò contrariorum eadem est ratio; ita menses sistentia propriè talia itidem duorum sunt generum: 1.

que motum sanguinis refrenant, *oprasium* concentrant humorum, & rarefactionem, fluxilitatem, tenuitatem coercent & acrimoniam ac impetum tollunt, adeoque figunt & congelant, Talia sunt refrigerantia, astringentia, opiata, aliis quoque fluxibus communia, maximè antiscorbutica, quin & ipsa V. S. quæ nisi in adfuetis & plethoricis instituatür pro deplendâ quantitate sanguinis, ipsoque alterando & reuellendo, adstringentia, sola nihil profunt, imò non rarò maiorem fluxum cient; Hoc verò factò, omnia feliciter cedunt. Vt enim non possunt menses promoueri, nisi quantitate respectiua sanguinis præsentè; ita non sisti, nisi absente.

2. *Obstruentia vias*, quæ vasâ nimis patula, laxa, hiantia, erosa constringunt, glutinant & firmant, vterique archeum vnâ roborant, quorsum & topica quædam spectant. Hæc tamen præ prioribus illis ferè stant post principia. Sin ab obstructione vasorum melsaricorum sanguis magis ferociat, quod non rarò contingit, amplius affectans spatium, & exitum hîc quærat, aperientia, imprimis martialia, propinanda præ adstringentibus ipsis.

Alterum genus vterinorum constituunt NERVINA. Cum enim certum sit, maximum esse consensum capitis & vteri, ipsasque passiones vterinas esse spasmodicas, hæc quoque merito vterina & quidem præcipuè audiunt, quæ irritationem nervosarum & membranarum vteri partium spasmodicam respiciunt, vnde & vterina cum cephalicis sororiantur & amice conspiciunt, vtrique parti communia. Solantur nimirum hæc vteri fibras nerueas, quatenus humores acres corruptos, acidos, lancinantes temperant, absorbent, dissipant & figunt.

Temperant aquea blanda & balsamica, rad. pæon. dipt. galang. herb. lavend. meliss. pol. mont. puleg. rosmar. serpill. florant. cheir. & ex his paratæ aquæ, castorina omnia & ex eis parata, essentia, spiritus, extractum, pilulæ, succinum, myrrha & horum essentia, pil. de succin. cassia lignea. Instar omnium enim sunt succinata & castorina, vnde & castoreum velut basis quædam habetur omnium hystericorum. *Absorbent* terrea, volatilia.

ilia, spirituosa vrinosa & oleosa, quæ antepileptica aliàs audiunt, vt mater perlar. præpar. & magistr. eiusdem, pulu. absorbens, pulv. epil. March. aqua hyster. vitæ mulier. apopl. mul. bals. embr. spir. Θ *ci, zedoar. ol. succin. castor. laurin. C. C. foet. zis, zibethum, bals. de Peru. *Figunt*, in aliis quoque casibus conuenientia, cinnabarina, Glata, aliaque sulphure fixo præcipitante vel resolubili, pollentia, quorum materia abundè ex dictis superius innotuit. Pertinent tamen huc præcipuè specificum cephalicum Hartm. Mich. Crat. cinnab. nat. & zii, mag. vngul. alcis, theriaca triphera magna, laud. hyster, & similia. Instar omnium fit puluis absorbens noster, quem vel centies experti sumus iis in casibus vnicè profuisse.

Hæc vti præ aliis titulum hystericorum possident & merentur; sic conueniunt in suffocatione hystericâ, tum aliàs, tum post partum oriunda, in hysteralgiâ, syncope, sterilitate epilepsiâ furore vterino, imò in partu quoque difficili, imminente abortu, & aliis; in primis etiam in fluore albo, quatenus fibræ neryæ in eodem sunt læsæ & vasâ lymphatica, vnde ichorem extravasatum funduat.

Inter hæc acetum *ἰσπαρῶδες* prædicatur, quod duo secum habeat vtero minus commoda, acrimoniam, nervosis partibus inimicam, & acorem figentem ac coagulantem sanguinem; adeoque duplici hoc casu minus est conueniens,

Et quadruplicem sic quasi classem vterinorum specialiorum constituimus, in effectu tamen ad duplicem factum referendam; ita vt priora duo genera ad emmenagoga, posteriora ad neruina pertineant. Ex illa verò positâ diuisione tertiam iam horum classem constituemus, quæ sunt CARMINATIVA & DISSIPATIVA.

Respiciunt nempe hæc flatu, halitus, impuritates & inquinamenta in vtero stabulantia, seu à sanguine, seu à sero corrupto & extravasato oriunda, & hinc irritando & distendendo molesta. Viscò enim suo pituitoso parietes & poros infarciunt, & *ἄρῆ* suâ fermentum peregrinum concipiunt, plurimæque symptomata, obstructions, suffocationes, sterilitatem, hysteralgiam, abortum, tormina post partum producant, unde & ventrilo-

quas sæpè fingunt, & crepitus nonnunquam erumpunt; *Helmon-*
tius neget, vterum flatuum esse autorem.

Diuifimus hæc iterum, quod fiant (1.) *balsamica*, quæ putri-
lagini aduerfantur, adeoque peregrinum fermentum inquinans
massam sanguineam, & neruofum genus irritans, corrigunt, tum
sulphure blando, & maxime activo suo, tum remixto sale vola-
tili nobilissima; vt afa foetida, internè ac externè galbanum ex-
ternè potissimum, tacamahaca, quæ emplastrorum hysterico-
rum basin constituunt; cerat. de galban, empl. de tacamah.
de bacc. lauri, essentia afaæt. quæ elixiria vterina roborat, &
per se quoque commoda est, ipsumque castoreum, anima hyste-
ricorum, elixir vterinum Rolfincii, Michaelis, Crollii, & ex essen-
tiâ succini, myrrhæ, castorei, cum camphoræ momento para-
tum, addito O u O lis * ci, essentia carminatiua, anodynâ. Râ
bezoardicâ, O caryophyllorum, aliisque pro re natâ. Vel se-
quenti modo compositum: R. rad. præon. maris, succini flavi,
myrrhæ electæ, castorei a. ʒ j. rad. zedoar. galang diptamn. Cre-
tici a. ʒ ʒ. baccar. lauri, anthophyll. a. ʒ ij. croci, camphor. a. ʒ j.
Concilâ contusa g. m. extrahantur cum V l. vel rosmarini q. l.
Par ratio est foetidorum aliorum, plumarum perdicum accensa-
rum, balsami apoplectici mulierum foetidi, A is accensi, papyri
accensæ, castotum equi accensorum (sulphur enim est materia
& elementum suffituum radicale) aliorumque.

Patere unâ ex his potest, quare foetidis delectetur vterus vt-
plurimum & ordinariè magis, & quare suaueolentibus lædantur
hysterica. Cum enim vterus, in talibus subiectis saltim, foeti-
dis, garofinis & falsis, vappidis, alioque fermento imbutis scateat
humoribus, moschata & suaueolentia alia discutere hos nesciunt,
quin potius maiorem rarefactionem iis conciliant, & conse-
quenter quietos turbant, mouent, & symptomata hinc extitant
hysterica. Contra ea foetida subigunt dispellunt & eneruant,
acorem & vim hostilem aliam. Videmus idem in hypochond-
riacis & scorbuticis, quod à moschatis & volatilibus aliis sæpè
lædantur magis, quam confortentur.

Hinc gagatem strangulationes vteri recreare expertum se
scribit

Scribit *Encelius* l. 3, c. 11. Et lapidis eiusdem gagatis odorem praesentissimum suffocationis uteri esse remedium tum in aliis plurimis, tum in famosâ viraginè expertum se scribit *Piso*, quæ, pro mortuâ habita à Medicis, huius lapidis primò olfactu è lecto restituta, alacris extemplo, præter spem, ad mensam aleamque cucurrit, s. 2. p. 2. p. 217. de morb. serof. De rosâ verò hystericeis exosâ vid. *Lang. Misc. Curios.*

(2.) *Resolventia & precipitantia*, quæunque scilicet grumos humorum, actu vel potentiâ tales, dissiicere, indeque confurgentem grumescentiam sanguinis ipsam; quæ item extergere & mundare uterum nôrunt. Facit huc radix bryonia, quam experimento suo celebrat *Matthiæus*, fecula eiusdem, zedoaria, multis nominibus uterina, abrotanum & mercurialis, externè cum primis in balneis, ad sterilitatem, vnde illud: Mas etiam mares, foemellas foemina gignit, vt alia emmenagoga simul taceamus. Laudatissima hoc nomine sunt etiam medicamenta Iovialia, vt bez. 4le, antih. Poter. spec. diaz. Mynf. ebur. f. Δ prepar. lap. S & c. Exemplum præbent commune infusa ad lochia post partum promouenda præscripta, quæ & emmenagoga sunt & neruina, & camminatia.

(3.) *Sudorifera* omnia, quæ & aliis casibus, & post partum sunt efficacissima. Vt enim lochia retenta facilè purpuram mortis sororem excludunt; vt eadem dolores, tormina, suffocationes, febres in genere; ita diaphoretica strenuè huic foco morbofo resistunt, fermentum dissiiciunt & massam sanguineam inculpatam præstant. Item *diuretica* ab ipso *Hippocrate* l. de morb. mul. commendata. Hinc axioma *Swalbi* egregium est: Vterus albo fetens fluore diuresi mirificè mundificatur; quo nomine succinum album prepar. essentia succini cum Râ bezoardica & anodynâ omne ferunt punctum.

(4.) *Carminativa* meritò optima sunt uterina, vbi obseruandum est, symptomata uterina latius patere & diuersa esse, vnde & hysterica meritò iis accommodanda, licet multa sint polychresta & hinc præ reliquis specifica. Quando verò torminibus, seu in abdomine, seu in hypochondriis, seu dorso

cum

cum primis tentantur, optima præ reliquis sunt carminatiua, adde & in cardialgiis, quæ in fœminis hysteris solenniter, imò vt præcipuum sæpè vrgens deprehenduntur. Sic doloribus post partum apprime debita sunt rad. galang. & zedoar. etiam grosso modo in puluere assumptæ; longè præsentius verò essentia, carminatiua variè, & maximè cum anodyna & castorei remixta officium facit.

Notandum enim & ipsa opiata plurimis nominibus esse, vtero amica, sicubi dolores urgeant, nervi irritentur dissipandi sint humores & resoluendi, id omne enim eximie præstant, vt citra opiata vix feliciter mederi vterinis symptomatibus concessum sit. Tacemus radicem carlinæ & alia similia. Ra Pri quoque, quod acido morbofo & miasmatis torminificis sit contraria, probatissima nobis deprehensa fuit, non solum in doloribus dictis; verum etiam in anxietate & respiratione difficili, puellæ virginis menses nondum expertæ, item in aliis, quæ in collo quasi hæreere quid referunt, quod notabile est symptoma, constrictioni debitum, facillè vterinis, vt elixirio vterino, debellandum.

Inter hæc notandæ quædam cautelæ occurrunt, v. g. 1. *Dulcia hysteris exosa.* Non hæc sunt contraria sibi, dulcibus vterum demulceri, & eadem vtero minus conuenire, modo diuersitas subiectorum consideretur. Quando cunque nempe fermentatiua vis sanguini inducenda, eadem locum habent, saltem secundarium, vt in mensium suppressione corrigendâ. Quando cunque verò fermentum peregrinum vterum inquinat, vel nervosum genus affectum, vel vaporosa *uidetur* illum diuexant, dulcia, si quæ alia, summè nocent. Priori statu quoque modo vt bellaria quasi quædam locum habent; modo roscidâ suâ & nutritivâ vi confortant, quo sensu verissimum est, dulcibus demulceri vterum grauidum. Posteriori verò nil quicquam hysteris æquè aduersum est, ac dulcium vsus.

2. *Acida non omnia ledunt vterum.* Alia sunt sulphurea, magis, alia minus, vt acetum, quæ minus hinc vtero conueniunt. Videas hystericas, quæ ab aceti vsu etiam leuiori sta-

tim

tum corripuntur suis symptomatibus, fixatis humoribus & irritatis membranibus. Profunt acida quoque nonnunquam odoratu in hysteriis lipothymiis, vt aqua apoplectica mulierum acida, † fl. lauendulae, † us ⊕ naribus obiectus.

3. *Grauidis vterina neruina praecipue conueniunt, emmenagoga pellentia nocent.* Illa, quatenus spem vteri solantur, & humores corrigendo; qui labem afflare foetui queant, & irritationem, vnde exturbari, vel excidere queat, praecipitantia, vt corallina, perlæ, spirituosa quoque ipsa & acidula. Pellentia verò cauenda seu ex vniuersalibus petita, ex sudoriferis flores Δ is, menses mouentes quoque, theriaca, spiritus volatiles vrinosi, olea & balsama destillata varia, quippe quæ rarefaciendo sanguinem, facile menses prouocant, & abortum procurant; ex purgantibus fortiora quæuis, in primis colocynthiaca vomitoria, V.S. quoque ipsa, & hinc emmenagoga cum primis proprie dicta varia. Sic fabina hoc nomine infamis est, vt crocum aliaque taceamus. Licet enim non æquè etiam ab hisce sequatur abortus, ob indispotionem, & robur naturæ, vnde novimus quæcunque sæpè tentata, sed absque ullo successu; Illud tamen Medicus rationalis damno suo & foetus experiri seu periclitari non debet, etiam in ipso dubio casu. Methodum tunc eandem seruare par est, quam & extra hunc metum tenendam diximus, aperientibus vtendum innoxiiis, praecipue martialibus. Maximum in hoc momentum consistit famæ medici. Nouimus, qui epilepticam curaturus radicetenus, (solet verò affectus in consuetis non rarò repetere potissimum circa hoc tempus,) propinauit vomitorium, & ex errore diagnoseos coniunctæ grauiditatis simul abortum procurauit, aliaque mala plura. Spirituosa verò, modò intra terminos contineantur, itidem pro confortando officium faciunt. Cauendum omnibus modis, ne menses moueamus in grauidis errore illo diagnoseos.

4. *Aperientia cum pellentibus non confundenda.* Non stimulantur sine aperientibus; vtraque sibi debite interpolanda. Aperientia hinc magis intermedio tempore vel ante tempus ordinarium, stimulantia ipso illo tempore conueniunt. Neutra

C c

verò

verò sine humectantibus danda; hæc quippe fluxilitatem conciliant sanguini, quâ sine citari sanguis in fluxum nequit. Hinc in priori classe, seu aperientium, in statu inprimis corporis fictiori & graciliori, tincturæ, infusa, decocta profunt; in posteriori balnea. Soliti sumus ipso illo die novilunii 1. dare pellets ex borace, oleo sabina; 2. balneum ordinare ex emmenagogis; 3. post balneum suffimentum ex colocynthide, vapore croci metallorum, quò & alia referri possunt. Hoc pacto felix secutus effectus si non primâ vice, tamen secundâ, vel tertiâ; id quod potissimum succedit & fieri consuevit tempore vernali, quo præ aliis ad ὀρρασμὸν pronus est sanguis.

5. *Adstringentibus sanguinem tum deplentia, tum reuellentia, tum & roborantia moritanda.* Methodus curandi mensium immodicum fluxum hæc est præcipua, vt ὀρρασμὸν deplendo vena secetur; deinde serum acrius purgante educatur, ante & post hæc verò martialia temperantia, & acrimoniam edulcantia, imò deobstruentia pro re nata propinentur, M. S. antiscorbutica ꝑlis, Ra ꝑ adstringens cum corall. Ra ꝑ Zwelf. ꝑ ꝑial. cachect. In paroxysmo item styptica cum anodynis dentur, quandoque & traumatica, pulvis absorbens & alia. Ad eoque è contrario adstringentia cum temperantibus ipsisve aliquando aperientibus non sunt confundenda, Et hæc quidem extra grauiditatis statum, quo dato & simul mensium fluxu seriùs ocyus eueniente, deplentia & roborantia magis proficua sunt. Deplentia quidem præservandi & curandi intentione, vt sanguis è venâ sectâ mittatur in brachio. Serenissima persona sexto mense grauida cum choreis ducta longiùs incaluisse, hinc sentit menses extraordinariè profuere; adhibentur roborantia, styptica, frustra omnia, donec tandem ad V. S. tanquam sacram anchoram fieret refugium. Præter V. S. verò si in grauidis fluxus hic contingat, roborantibus factum magis serè fidentum, quàm solis adstringentibus, seu ipsa quoque spirituosa, saltim externè, non omittenda, & quicquid ad fœtus confortationem facit. Instar regulæ enim tenendum, eo casu fœtum aut debilem esse, aut futurum; si sit, roborandus, si futurus, non minus id agen-

agendum. Verus enim est aphorismus *Hippocratis* s. a. 60. si prægnanti menses prodeant, impossibile est fœtum benè valere. Addimus & hoc, in singulis cauendum, ne stypticis illis alius obstructa maius hinc faceffat negotium; nec omittantur siccantia.

6. *Adstringentibus ichorem vteri abstergentia & roborantia maritanda.* Dato fluore albo conueniunt adstringentia quidem, sed non citra aliorum respectum & copulam, sine quibus ichor restingui & sisti vix potest. Profunt nempe tum ballamica, quæ lymphæ coagululum impediunt & frigiditatem corrigunt, tum præcipitantia, quæ in motum eandem cient, & acorem feculentum absorbent, vt oc. 25. ebur f. Δ , castor. Optima & specifica inter hæc sunt laudata iam succinata, omnium consimilium fluxionum præstantissima remedia, quod & abstergant & robovent; non neglectis feri correctoriis aliis. His demum factis adstringentia ex lap. hamat. corall. aliisque profunt melius, imò illorum potior habenda ratio omnino, vnde & elixir vterinum commodè cum essent. traumat. propinatur.

7. *Topica vterina cum prudentia medicus ordinet & proponat;* illa præcipuè, quæ vel non admittuntur à pudibundis, vel suspicionem lasciuix inferunt Medico. Balnea omnium admittuntur facillimè; post hæc suffitus, & simplices quidem præ illis, quæ maiori apparatu constant, vti Glauberianum instrumentum p. 2. F. P. t. 88. p. 235. seq. parandum ex ligno vel argento, cui indere iubet sal ammoniacum, & sal fixum (alkali) quodcumque, linteo obuolutum vtero applicandum, vt spiritus penetrans aperiat obstructions, idque bis de die, manè & vespèri ad semihoram. Idem hoc remedium dilaudat *Blumentrost.* in *pharmacop. portatili* p. 150. tanquam vteri deopilitivum egregium & præstantissimum, & sterilitatis aliquando strenuum auerruncum. Sufficit loco illius tritorium. Pessi verò, & nascalia barbaris dicta, vt & clysteres vterini minus admittuntur, neque fermè nisi ab iis, quæ depuduère magis. Vtque de his quoque quædam dicamus, exempli loco esse potest remedium ab *Angelo Salâ* commendatum l. de essent. veget. f. 4.

c. 3. p. 29. cuius efficaciam in aliquot grauibus casibus à mensum retentione se expertum scribit. Nempè eo casu, fœminis cuiusvis ætatis, temperamenti & conditionis, *℞. hellebori nigri, nodulo serico exceptum, per vices renouatum, muliebribus applicatum, quoad necessitas postulauit, gestare præcepit, à cuius vsu mutatio, & quædam quasi contractio per totum corpus oborta eatenus durauit, donec menses pedetentim promanare cœperint, quod admiratione non caret. Clysteres quoque vterinos, ex emmenagogis dictis specialibus concinnandos, negandum non est egregiè elutriare, mundare & abstergere. Singula vi calefaciente & penetrante poros referant, humores liquant ac fundunt, vnde commodissimè menstruus sanguis in motum citatur, modò prudenter ordinentur iis, quæ consentiunt, minus virginibus, non grauidis.*

LIBRI I. SECTIO III. CAPVT XI.

De

Arthriticis seu articu- ribus.

ARTICVLARIA medicamenta in scholis medicis dicuntur, quæ motum articularum saluum præstant, illorum cumprimis, qui in extremitatibus siti sunt, vt in portitoribus machinæ corporeæ pedibus, illiusque habenis manibus.

Cum enim limitaneos quasi terminos constituent totius corporis, in illis sæpissimè materia morbifica sedem suam parat, si ad recipiendum inueniat aptos. Vti verò tria sunt, quæ remedium postulant, humor afficiens, membrum affectum, & effectus morbificus, iuxta hanc classẽ etiam & medendi methodus, & materia medica variant.

Humor afficiens serum est, salium rodentium vehiculum, adeoque arthritica *primi generis* sunt *seri correctoria*, seu quæ-
cun-

cunque eius quantitatem, copiam onerosam, qualitatem, acrimoniam acidam & salinam, & affluxum motumque ad articulos, vnâ verò & huius fontem, respiciunt.

Corrigunt serum vniuersalia excernicula, v. g. *purgantia*. Obseruauit iamdudum *Galenus* 6. *apb. comm.* 47. si tempore verno vel autumnali, quo ut plurimum faces dolorum accenduntur nouis paroxysmis, purgantia & V. S. instituantur, posse arthritidem præcaueri, id quod experientia totâ die stabilitum videmus. Nec feliciter mederi licet sine his arthriticis, vago vel fixo dolorum genere afflictis.

Obseruatum non minus est, quibus sudor largior contingit, quibus *diaphoretica* & *diuretica* adhibentur, in & extrâ paroxysmum vnice leuari. Vt citra hæc arthriticos curare planè sit frustraneum.

Imò hæc ipsa communia quædam hoc respectu quasi specifica redduntur & obseruantur, v. g. ex diaphoreticis spiritus eboris, C. C. *lumbr. volat.* Θ *ci, Ψ ri f. & comp. Θ C. C. vol. ξ diaph. bez. $\mathcal{J}$ le, ξ $\mathcal{J}$ le *cachecticum*; ex diureticis lap. $\mathcal{G}$. spir. Θ is Ψ ri, aper. Penot. mixt. antipodagr. Knæphel. Ra. $\mathcal{F}$ f. & compos. arc. $\mathcal{F}$ ri, clyst. ξ ii omnis, cum primis verò tartareus, f. & $\mathcal{J}$ lis. Ex purgantibus $\mathcal{M}$. $\mathcal{F}$ ear. hermodactyli, ossa humana calcinata, vt elect. caryocostinum, quo *Bayrum* feliciter vsus est, aliaque non laudemus.

Corrigunt feri vitia, quoad causam remotiorem antecedentem, nempe obstructions & *distensio* hypochondriacas, aperientia, hypochondriaca, scorbutica, *antisartarea*, aliaque, quæ amurcam venarum abstergunt & generationem salinorum acriumque humorum impediunt, v. g. ∇ antiscorb. mixt. f. & antiscorb. Ra. $\mathcal{J}$ varia, ξ ii, pulu. cachect. cinnabarinus & alia huc ex superius dictis repetenda.

Corrigunt serum leni terrestreitate vel oleositate salinovolatili balsamicâ demulcentia, rad. chin. caryophyllat. sarsaparill. succisæ, maximè in arthritide vagâ scorbuticâ, laudatæ; ex herbis chamædrys, chamæpitys, succinata item & ex his præparata, extr. chamædr. chamæpit. ligh. al. saffras, Ra. corall. cum

spir. ling. eff. lign. chamædr. chamæpit. pini, lumbric. Vtraque seu fale volat. pollentia, seu sulphure blando pollentia sunt arthritica.

Corrigunt id ipsum, podagra patratorem, *diluuentia* & *temperantia*, vtilac, quod hinc apud recentiores ad instar acidularum & thermarum ascendendo & descendendo vsurpatum laudem inuenit; Imò hæc ipsa recensita per se quoq; eximie communiter profunt, cæteris paribus, item emulsiones & alia temperantia, ex aquis antipodagricis notis.

Corrigunt denique *resoluentia*, quæ extrauasatum vel quasi humorem, seu salinum & pituitosum coagulum subsistens resolvunt, quod quidem & dicta hæctenus remedia expediunt, seorsim verò resoluentia cinnabarina ac *Æiaria*, & ex his præparata, vt arcanum Knöphelii descriptum quodammodo in epistola de podagra curata, nihil aliud verò est, quam arcanum corallinum Paracelsi, ab *Helmontio* quoque lib. de febribus & alibi maxime laudatum.

Notabile verò est (1.) cinnabarina hoc nomine maxime h. l. prædicari, quod resoluant; gaudent enim duobus elementis hæc, particulis sulphureis metallicis puris, fixis, ac anodynis, & particulis mercurialibus itidem puris. Vnde tantum abest, vt venenum sit cinnabaris, etiam vulgi, ex mercurii viui & sulphuris connubio orta, nativa, & antimonii communis, vel curiosior *Helmontii*, à *Tachenio* descripta, (ex *Æe* 8ii & *Ærio*) vt potius remedium sit probatissimum; nec adeò immeritò sub initium huius seculi ab Anwaldo panaceæ titulo celebrata, peculiari libro virtutibus expositis. Duo ergò præcipue præstat, vi elementorum, ex quibus constat, acrimoniam, acidam neruis inimicam absorbet, edulcat, inuertit, præcipitat, annihilat; & subsistens hic illic, h. l. circa articulos, fermentum peregrinum, immutans liquores vitales affluentes in similem morbosum humorem, disiicit. Nam ex principiis chimicis sulphur omne acido contrarium, si æqualibus committantur frontibus. Mercurius feri coagulum vnicè disiicit, fluxilesque reddit humores, quod saluationis exemplo claret. Hæc
fun

fundamenta sunt generalia virtutis cinnabarinæ, ex quibus omnia reliqua fluunt, ceu porismata, cinnabarina esse nervinum, vt post latius, cephalicum, antepilepticum, pectorale, nephriticum, vterinum, arthriticum, verbo quasi catholicum remedium.

Notabile (2.) est, mercurialia & interius & exterius esse arthritica, diuerso tamen respectu loci decubitûs materiæ, ipsiusque naturæ. Interius iam dicta eximie profunt, & quæ ex his alia affinia, vt præcipitata mercurialia, indemnita orta sunt; tum & mercurius dulcis inter purgantia, non quod maligna sit materia arthritica, quod *Parcum* secuti quidam contendunt, sed ob dictas rationes; Exterius verò mercurius ipse in substantiâ, vel saltim citra præparationem vllam cum emplastris mixtus, dissociatis eiusdem rotundis mobilibus atomis per viscosa, terebinthinata & emplastica, verbo, emplastra mercurialia. Vt enim inter resolventia conueniunt emplastrum diaphoreticum, empl. oxycroceum distinctione habitâ inter subiecta, in ipsis arthriticis, seu doloribus obsessis articulis; ita si vel exterius magis vergat dolor, si extra articulos, vel profundius maioribus insideat, si maligno charectere venero debeatur, emplastra mercurialia apprimè faciunt officium. Sic emplastrum de ran. Vig. cum mercurio hoc fine laudatissimum, vel solum, vel mixtum cum iam laudatis, doloribus venereis, & tumoribus quàm maximè conuenit impositum, disiiciendo serum viscosum, spissius & concresecendo subsistens. Sic in aliis quoque doloribus discutiendis exoptato cum successu imponitur. Laborabat vir xxx. annorum dolore insigni circa axillam, impositum empl. ex empl. diaphor. & de ran. Vig. c. mercur. breui omnem abegit dolorem; quod ipsum in aliis quoque casibus sapissimè experti sumus, addito quoque interdum empl. magnetico sandalino, aut aliis, non omittis interius vniuersalibus, diaphoreticis & aliis, ipsâ quin etiam V. S. quæ, vt id repetamus, nisi arthriticis adhibeatur, vix feliciter curatio succedit, imprimis in arthritide, vagâ scorbuticâ, ad deplendum seri ἰσχυρισμὸν & exacerbationem. Venæsectio & purgatio catholica sunt remedia, quibus adhi-

adhibitis à reliquis vt plurimum intra 14. dies liberati sunt ægri penitus: omisſis verò sæpè 6. 7. & plures hedomadas magnis cum doloribus confumsère, non ſine metu etiam recidiuæ, quæ non facile contingit, ſi duo hæc obſeruentur. In reliquis quoque arthriticis tempore verno & autumnali, quibus ſerum magis deſpumat, tempeſtiuè adhibita vniuerſalia iſta arcent feliciter arthriticos & podagricos inſultus, vel ſalim mitigant, vt leuius & breuius hinc afficiant, demptâ materiâ morbificâ.

Serum verò in podagricis peccare non opus eſt probare h. l. latius, duo tamen obiter adducemus ex *Helmonio*, quod podagrici præſentiant tempeſtatis mutationem, & quod, ſi mutantur ſordes pedum digitorum, iisdem immineat paroxyſmus.

Conueniunt hæc in articulorum doloribus arthriticis, podagricis, & his affinibus, iſchiadicis; quin latius paulò in motu, ſenſu, nutrimento articulorum in genere vitiat, vt in paralyſi, atrophîâ, eaque cum ſequentibus ſunt communia, ſeu reliquæ quoque claſſes arthriticorum his iſtis contrariantur.

Potiſſima hæc fuere primi generis arthritica, ſiquidem ablatâ cauſâ tollitur feliciter morbus, neglectâ magis exacerbatur & increſcit.

Secundi generis Arthritica ſeu articularia remedia ſunt *neruina*, ſeu quæ neruos, membranas, tendines, ligamenta & fibras nerueas reſpiciunt, vt pote ad articulationem requiſita neceſſaria, ſeu motûs organa principalia; imò & ipſum perioſtium, maximè ſenſile, & delicatum: Siue irritentur nerui, cum primis in doloribus, vnde & ſpasmus & pauores ſolennes ſunt arthriticis; ſeu debilitentur, ſpirituum robore exuto, factâ velut molliſicatione, factâ contracturâ & exiccatione, aliisque vitiis.

Talia ſunt in genere ex ſulphuris & falis volatilis claſſe, petita neruina, v. gr. 1. *ſale volat. oleoſo pollentiſſimo*, vt cephalica omnia, herb. chamædr. chamæp. roſmar. ſalv. flor. anth. hyper. ſpic. lauend. ſtœch. arab. prim. ver. extr. chamædr. & alta ex his parata elix. cephal. item caſtoreum, euphorbium, galbanum, quæ tamen calidiora in primis conueniunt vel vbi profundius latet
affe-

affectus, adeoque reuulsione & discussione maiori opus est, vel ubi nerui puncti & vulnerati, vel ubi atrophiam pars laborat, ad motum spirituum & feri promouendum. Pertinet huc illo sensu etiam balsamum de Peru, de Capaiba, oleum tartari fetidum, & balsamica alia; item aqua apoplectica, aqua artic. ad extra, infusa neruina pro vsu interno & externo, vt & fofus in contracturis, ex neruinis cum vino coctis, quibus etiam seorsim vinctuosa, vt pinguedo taxi, vulpis, humana conueniunt. Variant nempe hæc pro diuersitate affectuum vel calidorum, vel frigidorum, quorum ordo non confundendus.

(2.) Neruina etiam sunt *sulphure* non tam volatili, quam *fixo* constantia, quo utroque nomine cinnabarina sunt laudatissima, quorsum etiam sulphur auratum antimonii purius, sulphur Oli anodynum, ex vegetabilibus lignum aloes, ladanum eorumque extracta spectant.

(3.) Neruina etiam sunt *acido-sulphurea*. Ut enim, per Hippocratis decretum, acida neruis inimica habeantur rectè, illud tamen magis est intelligendum de acidis circa membranas & neruos subsistentibus, immediatè applicatis, solis, sibi relictis, fixioribus, non tam cause morbificæ mediatae, v. g. obstructionibus debitis; non item de acido-sulphureis interius vel exterius vsurpatis, utpote mitigatis, & amicis potius. Quin per dicta non incongruus est vsus acidorum internus in arthriticis, ubi non tam spiritus sunt fixati, quam irritati, secus ac quidam hodiè arthriticis omne acidum arcent remedium, cum tamen spiritus Oli, simpl. & Plis. spir. Ollis, clyff. ðii, tinct. ros. viol. toto die cum insigni alterationis successu adhibeantur, pro tartareo humore crasso & in coagulum prono dissolvendo, pro hypochondriis, pro primâ culinâ in ordinem redigendâ; vnde audiendi non sunt. In mentem venit podagricus senex, LXII. annorum, qui loco degens, ubi nullus morabatur medicus, internè solo spir. Oli quotidie vsus ad aliquot guttas externè verò imposito emplastro Noribergensi plantis pedum, breui curatus est. Sic vinum acido-sulphureum neruis & articulis maximè est amicum, ratione sulphuris leni, ra-

tione acidi blandi defendit, ratione vtriusque discutit & roborat. Sic spiritus vitrioli cephalicus neruinus est tum Θ rinus, tum aliis modis paratus, sic aqua magnanimitatis seu spiritus formicarum inter præstantissima arthritica localia merito habetur, constat verò non nisi acido-sulphureo elemento, quod per analysin chemicam ad oculum patet,

(4.) Neruina præcipuè etiam sunt *sala volatilia liquida & sicca*, pro interno & externo vsu variè miscenda. Cumque de illo iam satis dictum sit, inprimis de exteriori dicendum hoc loco erit. Probatissimi hoc nomine sunt spir. C. C. & Θ *ci, ille solus quoque vel mixtus, hic cum aliis, v. g. cum aquâ magnan. cum spir. cochlear. carmin. additâ etiam, si lubet, theriacâ & essentiâ cort. citri. Vbi fumus frequentissimè linim. neruino & spir. formic. v. g. $\mathfrak{3j}$. C. C. $\mathfrak{5ij}$. vel $\mathfrak{ij}$. ad $\mathfrak{3b}$, spir. Θ *ci $\mathfrak{3j}$. vel $\mathfrak{ij}$. in doloribus ipsis arthriticis, & ischiadicis, in defluxionibus catarrhalibus ad collum, scapulas, & aliis. Speciatim quoque commendandi sunt lumbrici, tum simplices per se contusi, tum præparati. Vir primarius, arthriticis insultibus sæpius affectus, à nullo remedio magis iuuabatur, quam lumbricis recentibus cum vino per linteum traiectis. Sunt qui addunt mîsturam simplicem quoque. Sutor doloribus ischiadicis in dorso laborabat adhibebantur varia, & inter alia quoque emplastrum euporistum satis commodum ex sulphure & pice, tandem curabatur solo cataplasmate ex lumbricis contusis. Experimentum etiam insigne constituunt eodem modo vsurpati in paronychiâ. Fœminâ quædam laborans arthritide vagâ scorbuticâ præsentaneum sentiebat levamen ab inunctione spiritus lumbricorum volat. vrinosi, quem speciatim etiam solemus in linimentum neruinum recipere.

Profunt hæc ipsâ, quando, præter dolorum genera iam enumerata, seorsim neruosum genus, vt in omnibus doloribus grauioribus, afficitur, quando materia intrò vertitur, quando sublimius regimen cerebri ab his minorum gentium diis, articulos intelligo, in consensum vocatur.

Cum verò præcipuum articulorum affectorum symptoma sit

fit dolor, non minimus indicationum tyrannus, meritò *tertijs generis arthritica* sunt, quæ tristem hunc sensum & membranarum vellicationem præuiam seu coniunctam respiciunt. Licet enim mediâtè & simul vtraque priora etiam meritò hunc attendant; nihilominus tamen plurimum situm est in huius præsertim medelâ, quam ægri vnicè expetunt, imò extorquent sæpè à medico.

Digessimus hæc ipsa in *paregorica*. Longum foret omnia recensere, quæ hinc inde contra podagram laudantur topica, topica ab empiricis & dogmaticis integris plaustis congesta, ex quibus facilius quid non profit, quam quid profit, elicias.

Dolorem, inquam, articularum solantur paregorica, optima ideò, quod exhalationi materiae morbificæ velificentur, vnaque blandè demulceant affectas membranas. Talia sunt discutientia emolliendo, vt lac recens in *dolentes articulos emulctum, fatus catellorum incumbentium, epithema seu cataplasma memoratum ex lacte cum similagine & croco*. Empiricus puluerem feliciter adhibebat ex sem. auenæ & aliis mixtis, calefaciendo cum cereuisiâ calidâ, sicque imponendo. Alii alia celebrant,

Anodyna verò & *narcotica* quod attinet, cum falsæ hypothesi innixi olim putauerint, iisdem sensum figi & ligari, hodiè contrarium potius innotuit ratione & experienciâ. Optima sunt inter externa dolorum remedia *neruina*, quæ vnâ roborant, quæ causæ morbificæ contrariantur, nec *sinistri effectus* timorem incutiunt. Hinc meritò cautelæ attendendæ.

1. *Sæpè optimum medicamentum topicum arthriticum est, medicamento non vi.* Præstat sanè internis sæpè tollere materiam morbificam, roborare neruosum genus, domare acrimoniam, quàm externis inhærere. Si nullibi topica post præmissa, vniuersalia in vsu vocanda, id sanè valet circa arthritica. Si tamen quid faciendum est, ad benè esse conferunt, vt placemus querulantes, & delicatos ægros.

2. *Cauendum est, ne anim per externa hac inuare intendimus*

Da 2

artia

articulos, tonum eorundem destruanus. Destruitur tonus tum variis aliis modis, tum serum nimis exhauriendo, vel exiccando, inde enim ad contracturas & motus ineptitudinem membrum disponitur magis. Loco fundamenti in omnium topicorum applicatione horum esse debet, quod, circulo sanguinis impedito & velut spinâ infixâ, motus ille feri peregrinus & subsistens in ordinem debeat redigi, corrigi & dispelli. Quod si verò sudatorii Laconicis ficcis, vel vuidis etiam balneis id tentemus, illis turbulentus & inæqualis quidem motus humorum inducitur, non tamen æque cum iuuamento materiz; quin coactivâ illâ impulsione facile ad interiora, à peripheriâ ad centrum fieri potest retractio. Balnea verò laxant quidem poros, sed facile ^{scdm} feri copiosioris maiorem inducere queunt, quatenus laxatis poris magis illabitur humor, non promptè æquè refluit. Valet id de thermis quoque, quæ vbi robor addendum est articulis, vbi ligamenta & tendines suauiter in motum citanda, vbi exiccandum, habent locum; cauendum tamen & in illis est, ne in extremum alterum membrum deducant, dum motum exiccando nimis minorem sænerare possunt.

3. *Dextro oculo corpus, sinistro articuli respiciendi.* In contracturis quidem, vbi principaliter malum articulum occupat, contrarium euenit, si ab externâ aliquâ iniuriâ motus & articulatio fuerint vitiata; Ast in arthriticis alia res est longè. Sapiens supra vulgus; seu medicus plus quàm vulgus sapere debet. Felicius sæpè degunt & promptius morbo defunguntur, qui in silentio & spe auxilium expectant patientia enim hæc maximum ipsis est præmium, præmium sanitatem inferens certio-rem. Corpus respiciendum primario, & noscendum sapius à nobis dictum & superius assertum, arthriticos omnes esse, unâ hypochondriacos. Frustrâ est effectum & affectum hunc citra suam causam remouere, ergò semper dictum sibi putet medicus: Hoc age. Nec facile à viâ regiâ deflectere se patiatur, quo factò facilis est error. Non negligendi tamen articuli quoque penitus, seu remouendo, quæcunque ipsos lædere vel debilitare queunt, quasi venena articulorum, sen ap-
pli-

plicando, quæ non noceant, sed profint, & effectum salutarem edant. Valet enim & hîc illud Hippocraticum; Si prodesse non possis, saltem ne noceas.

4. *Topica dum blandiuntur, sæpè insidiosa sunt.* Adeoque in singulis hisce potior est habenda ratio motûs, quàm sensus, vel ita sensui tristi est medendum, nè motum cum sensu auferamus. Ita in præsentî est curandum, vt in futuro quoque non facti pœniteat. Hinc duo adhuc axiomata notanda, (1.) *non constantem aquè effectum expectari posse à quocunque topico,* emplastro antipodagrico, spiritu articulari, balsamo arthritico, litu, fotu. Exemplum huius rei præbet Rex Poloniæ Vladislaus, de quo integra historia legi potest *Ann. VII. Ephemerid Germ.* (2.) *Seligenda imprimis defensua & roborantia.* In mentem venit elegans locus de topicis podagricis *Verulamii, Sylv. Sylv. cent. 1. num. 60. p. 42.* Plurima sunt medicamenta, *inquit,* quæ per se nullam curam faciunt, & fortassis noxia sunt; sed applicata certo ordine vnum post alterum magnam curam faciunt. Hinc experimento se didicisse remedium *addit,* aduersus podagram, quod rarò sefellit, sed abegit spatio 24. horarum: 1. applicando pulvem, ex medullâ panis similag. cocti cum lacte, add. pulv. ros. rubr. croc. & ol. ros. applicando cum linteo. 2. balneum ex fol. salv. rad. bryon. cicut. & flor. ros. rubr. coqu. cum aquâ ferratâ, add. sub finem parum salis, & applicando cum panno coccineo (3.) emplastrum diachalciteos. Hoc ipsum communissimum est ad dolores podagricos & optimum emplastrum.

5. *Quæcunque magis impingunt & figunt humores, præ cæteris nociva sunt articulis.* Repellentia hinc dum exhalationem & discussionem remorantur, nocent; adde quod spiritus coagulent & fugant, quibus destituta pars cedit in morbi potestatem magis, vt taceam gangrænam inde ipsam per extinctionem caloris fieri posse. Exemplum huius rei præbet egregium *Renealmus obs. 39.* vbi de phlegmate vitrioli prædixit, ab externè applicito illo ad horam sedatum iri dolores, ex in solito acerbiores recursuros podagrico, quod & factum,

6. *Distinguenda sunt articularia medicamenta pro distinctione morborum, quibus obsidentur.* Quæ enim in contracturis & ariduris, vel spasms quoque conueniunt, non æquè locum habent in doloribus. Vnctuosæ huius rei præbent exemplum. Profunt hæc in dictis morbis etiam non adeò neruina simul, seu partibus æthereis sulphureis vigorata, solâ emolliendi virtute; profunt in ichore vlceraum seroso, si simul fuerint neruina; profunt in doloribus articularum venereis, si fuerint simul resoluentia; Arthriticis verò non item. Solet quidem eo nomine oleum saponis commendari, sed & illud cautè applicandum, neque æquè nisi in frigidiori destuxione, prodest. Notabilis est obseruatio Sylui, qui in podagrigo dolore valde rodente cum admiratione summâ expertum se scribit vim stupendam balsami sulphuris succinati, ad paucas guttas dolenti parti illiti, vnde confestim efferuescentia in parte affectâ excitata est calens, imo vrens, at mox, iterum cessans, vnâ cum dolore atrocissimo in momento quasi ablato. Modestè tamen dubitat, an idem sit futurus in omnibus successus, quandoquidem omnes oleosæ, & imprimis per distillationem parata ferre non possunt, dixerim potius paucissimos. Vid. l. i. prax. c. 30. §. 174. p. 533. vbi latius de hoc agit. Miserum spectaculum præbent podagrigo contracti & consummati, reuera captiui, quales duos fratres nouimus nobiles per 6. vel 7. annos miserè sic viuentes, vt nec pes nec manus faceret officium, & vno loco continuo desidere contactos, exasperatis sæpius doloribus, tophis succrescentibus & suppurantibus, in manibus & pedibus. In his verò & similibus aliis obseruaui à priori malum tam radicum vini ferè potui nimio & largissimo ortum debuisse, à posteriori sollicito, ast intempestiuo, topicorum, emplastrorum, aliorumque usu.

LIBRI